

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice

---

Tekst ujednoczony

stanowiący załącznik nr 1 do uchwały nr II/15/2014 Rady Gminy Stoszowice z dn. 30 grudnia 2014 r. w sprawie uchwalenia zmiany „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stoszowice części obrębu geodezyjnego wsi Przedborowa oraz przyjęcia ujednoczonego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stoszowice.

Niniejszy dokument został uzupełniony o pojedyncze ustalenia zawarte w części III tekstu studium oraz na załączniku graficznym „kierunki rozwoju zagospodarowania przestrzennego”.

Wykaz zmian studium, przyjętych uchwałą nr II/15/2014 Rady Gminy Stoszowice z dn. 30 grudnia 2014 r. w sprawie uchwalenia zmiany „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stoszowice części obrębu geodezyjnego wsi Przedborowa oraz przyjęcia ujednoliconego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stoszowice:

- pkt 4.13 części II – dodano tekst wyróżniony pochyłą i pogrubioną czcionką,
- część III studium – dodana w całości jako rozdział zawierający zmiany studium,
- załącznik graficzny „kierunki rozwoju zagospodarowania przestrzennego” – określono obszar zmiany studium wraz z nowymi kierunkami zagospodarowania przestrzennego.

Zespół autorski:
mgr inż. arch. Agnieszka Kwaśniak
mgr Zofia Janiszewska
inż. Andrzej Trela
mgr Aleksandra Kurzyńska-Janiszewska

SPIS TREŚCI

wstęp	9
PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA	9

CZEŚĆ I

UWARUNKOWANIA ROZWOJU I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY.....111

1. POWIĄZANIA ZEWNĘTRZNE GMINY STOSZOWICE	13
2. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	27
2.1. POŁOŻENIE I RZEŻBA TERENU	29
2.2. BUDOWA GEOLOGICZNA	30
2.3. WARUNKI WODNE	31
2.3.1. Wody powierzchniowe	31
2.3.2. Zjawiska powodziowe	32
2.3.3. Krótka charakterystyka rzek i potoków	33
2.3.4. Wody podziemne	35
2.4. GLEBY	36
2.5. WARUNKI KLIMATYCZNE	39
2.6. FAUNA I FLORA	42
2.6.1. Lasy	42
2.6.2. Obiekty prawnie chronione	44
2.6.2.1. Obszar Krajobrazu Chronionego Bardzkich	44
2.6.2.2. Park Krajobrazowy Gór Sowich	44
2.6.2.3. Rezerwat przyrodniczy – Cisowa Góra	45
2.6.2.4. Pomniki przyrody	46
2.6.2.5. Strefy pośredniej ochrony ujęć wody	48
2.7. SUROWCE MINERALNE	49
3. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA KULTUROWEGO	53
3.1. KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCI	56
3.1.1. SREBRNA GÓRA	56
3.1.2. MIKOŁAJÓW	67
3.1.3. ŻDANÓW	69
3.1.4. JEMNA	72
3.1.5. GRODZISZCZE	73
3.1.6. BUDZÓW	76
3.1.7. LUTOMIERZ	80
3.1.8. RUŻANA	82
3.1.9. PRZEDBOROWA	83
3.1.10. RUDNICA	85
3.1.11. STOSZOWICE	87
4. UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNO SPOŁECZNE	91
4.1. LUDNOŚĆ OGÓLEM	95
4.2. STRUKTURA WIEKOWA	97
4.3. POZIOM WYKSZTAŁCENIA	99
4.4. RUCH NATURALNY LUDNOŚCI	100
4.5. ZATRUDNIENIE	101
4.6. BEZROBOCIE	102
4.7. ROLNICTWO	103
4.8. MIESZKALNICTWO	109
4.9. ZAINTERESOWANIE SPOŁECZNE LOSAMI GMINY	113
5. UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA OBSZARU GMINY STOSZOWICE	117
5.1. UŻYTKOWANIE I STRUKTURA WŁADANIA GRUNTAMI	120
5.2. USŁUGI	126

5.2.1.	Placówki i urzędy administracji	126
5.2.2.	Placówki oświaty i wychowania oraz szkolnictwo	127
5.2.3.	Placówki kultury i rekreacji	128
5.2.4.	Otwarta baza noclegowa	129
5.2.5.	Placówki z zakresu ochrony zdrowia	130
5.2.6.	Gastronomia	130
5.2.7.	Z zakresu informacji turystycznej	130
5.2.8.	Komunikacja zbiorowa	131
5.2.9.	Wnioski	131
5.3.	OFERTA Z ZAKRESU TURYSTYKI I WYPOCZYNKU	134
5.3.1.	Oferta Lasów Państwowych	134
5.3.2.	Szlaki turystyki pieszej i ścieżki rowerowe	134
5.4.	INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	136
5.4.1.	Wodociągi i kanalizacja	136
5.4.2.	Składowanie odpadów	137
5.4.3.	Gazownictwo	137
5.4.4.	Energia elektryczna	137
5.4.5.	Telekomunikacja	137
5.4.6.	Kolej	138
5.4.7.	Drogi	139
6.	ANALIZA SWOT – SYNTEZA UWARUNKOWAŃ	141
spis tabel		149
spis rysunków		150
spis wykresów		151
spis fotografii		152

CZEŚĆ II

KIERUNKI ROZWOJU I ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO 153

„MISJA” ROZWOJOWA GMINY	155
GŁÓWNE CELE ROZWOJU GMINY	155
1. PROBLEMATYKA OCHRONY	157
1.1. OCHRONA I KSZTAŁTOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO	159
1.1.1. Kierunki ochrony elementów systemu obszarów chronionych	161
1.1.1.1. Dla Rezerwatu Przyrody Cisowa Góra	161
1.1.1.2. Dla Parku Krajobrazowego Gór Sowich	161
1.1.1.3. Dla Obszaru Chronionego Krajobrazu Gór Bardzkich	162
1.1.2. Ochrona powietrza	163
1.1.3. Ochrona wód	164
1.1.3.1. Zagrożenia powodziowe	165
1.1.4. Ochrona gruntów	167
1.1.5. Ochrona złóż	168
1.2. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	169
2. DZIAŁALNOŚCI	175
2.1. ROLNICTWO	177
2.2. LEŚNICTWO	181
2.3. GOSPODARKA I EKONOMIA	182
2.4. PRZEMYSŁ	183
2.4.1. Przemysł wydobywczy	184
2.5. KULTURA	185
2.6. TURYSTYKA I WYPOCZYNEK	186
2.7. HANDEL DETALICZNY	189
2.8. OPIEKA SPOŁECZNA i OCHRONA ZDROWIA	190
2.9. GASTRONOMIA	191

2.10.	ADMINISTRACJA	192
2.11.	STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA GMINY	193
2.11.1.	Zasady zabudowy i zagospodarowywania terenów	193
2.12.	KOMUNIKACJA	194
2.13.	INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	196
2.13.1.	Odprowadzanie i unieszkodliwianie ścieków	197
2.13.2.	Odpady stałe	198
3.	KIERUNKI POLITYKI DEMOGRAFICZNEJ	199
4.	USTALENIA SZCZEGÓŁOWE	203
4.1.	RÓŻANA	206
4.2.	GRODZISZCZE	206
4.3.	PRZEDBOROWA	207
4.4.	RUDNICA	208
4.5.	LUTOMIERZ	209
4.6.	JEMNA	209
4.7.	STOSZOWICE	210
4.8.	BUDZÓW	211
4.9.	ŻDANÓW	211
4.10.	MIKOŁAJÓW	212
4.11.	SREBRNA GÓRA	212
4.12.	STREFA AKTYWIZACJI TURYSTYKI KWALIFIKOWANEJ I WYPOCZYNKU	214
4.13.	MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	214
5.	PRODUKT TURYSTYCZNY GMINY STOSZOWICE – elementy strategii rozwoju turystyki	215
5.1.	PRZYKŁADOWE PAKIETY PRODUKTU TURYSTYCZNEGO	217
5.1.1.	Interesy, zjazdy, konferencje – ludzie biznesu	217
5.1.2.	Zielone Szkoły	219
5.1.3.	Turyści Sentymentalni - Obywatele Niemiec	220
5.1.4.	Przyjazdy Urlopowe I Weekendowe Wrocławian	222
5.1.4.1.	Agroturystyka	224
5.1.4.2.	Turystyka Wiejska	229
5.1.4.3.	Miłośnicy Przygód I Sportów Ekstremalnych	230
5.1.4.4.	Posiadacze „Drugich Domów”	231
5.1.4.5.	Turyści Uprawiający Turystykę Pieszą	231
5.1.4.6.	Turyści uprawiający turystykę rowerową	231
5.1.5.	Niepełnosprawni	232
5.1.6.	Poszukiwacze Skarbów	234
5.2.	POTRZEBY TURYSTÓW	234
5.3.	DZIAŁANIA WSPOMAGAJĄCE ROZWÓJ TURYSTYKI	236
5.4.	SKUTKI ROZWOJU TURYSTYKI	240
6.	ROLNICTWO – SZANSE ROZWOJU	243
6.1.	USTAWA O ROLNICTWIE EKOLOGICZNYM	245
6.2.	DOTACJE DO ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO	246
6.3.	FORMY MOGĄCE PODNIEŚĆ OPLACALNOŚĆ PRODUKCJI ROLNICZEJ	248
6.4.	RYNEK PRODUKTÓW EKOLOGICZNYCH	249
	spis fotografii:	251
	spis tabel:	252
	literatura	253

ZAŁĄCZNIKI GRAFICZNE	
1.	Uwarunkowania przyrodnicze i zjawiska powodziowe skala 1:25 000.....
2.	Uwarunkowania kulturowe i elementy infrastruktury turystycznej skala 1:25 000.....
3.	Usługi publiczne oferowane na terenie gminy skala 1:25 000 .....
4.	Komunikacja i infrastruktura techniczna skala 1:25 000.....
6.	Obszary i obiekty prawnie chronione i Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego skala 1:25 000...
7.	Synteza uwarunkowań kierunków rozwoju zagospodarowania przestrzennego skala 1:25 000 .....
8.	Kierunki rozwoju zagospodarowania przestrzennego skala 1:10 000 .....

DOKUMENTACJA FORMALNO-PRAWNA	
---	--

CZEŚĆ III

ZMIANY WPROWADZONE DO STUDIUM.....265

zm-1. Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stoszowice, przyjęta uchwałą II/15/2014 Rady Gminy Stoszowice z dn 30 grudnia 2014 r.....266

1. **USTALENIA WSTĘPNE.....266**
2. **UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....266**
3. **KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....266**
  - 3.1. **OBSZARY, NA KTÓRYCH PRZEWIDUJE SIĘ ROZMIESZCZENIE URZĄDZEŃ WYTWARZAJĄCYCH ENERGIĘ Z ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGII, O MOCY PRZEKRACZAJĄCEJ 100 kW..... 266**
  - 3.2. **ZASADY ZABUDOWY I ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW..... 267**
  - 3.3. **OBSZARY, NA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM..... 267**
4. **UZASADNIENIE.....267**

wstęp

PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA

Niniejsze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice opracowano na podstawie uchwały nr 86/XV/99 Rady Gminy Stoszowice z dnia 30 grudnia 1999 roku oraz w oparciu o ustawę z dnia 7 lipca 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym /Jednolity tekst Dz.U. Nr 15, poz. 139 z 1999 z późniejszymi zmianami/, a także w zgodzie z przepisami ustaw szczególnych.

Podstawę formalną dla sporządzonego *studium*... stanowi umowa zawarta pomiędzy projektantem tj. Pracownią Urbanistyczno – Architektoniczną „URB-BIS” a Zarządem Gminy Stoszowice.

Niniejsze opracowanie składa się z czterech następujących elementów:

- **uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego,**
- **kierunki zagospodarowania przestrzennego,**
- **komplet map tematycznych – część graficzna,**
- **dokumentacja formalno-prawna.**

W części pierwszej *studium*... omówione zostały treści związane ze stanem istniejącym, czyli przeprowadzona została diagnoza aktualnej sytuacji gminy Stoszowice i uwarunkowań jej rozwoju. Rozpoznano dotychczasowy stan: zagospodarowania przestrzennego, sfery społecznej i produkcyjnej, stopień wyposażenia w infrastrukturę techniczną. Szczególną uwagę poświęcono wartości lokalnych zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Głównym celem *studium*... jest, poprzez rozpoznanie aktualnej sytuacji gminy, istniejących uwarunkowań oraz problemów związanych z jej rozwojem, sformułowanie kierunków zagospodarowania przestrzennego i zasad polityki przestrzennej gminy Stoszowice. Wyraża się to przede wszystkim wskazaniem terenów rozwojowych dla nowych przedsięwzięć: handlowo-usługowych, obsługi firm, mieszkaniowych, infrastruktury społecznej oraz zmierzających do poprawy wyposażenia ich w wysokosprawne systemy uzbrojenia technicznego.

Studium... sporządzono tak by zapewnić samorządowi lokalnemu posiadanie aktualnego narzędzia zarządzania rozwojem przestrzennym gminy, w skojarzeniu z przyjętymi kierunkami zagospodarowania przestrzennego Dolnego Śląska i Strategią Rozwoju Gospodarczego Powiatu Ząbkowickiego.

Studium... powinno stworzyć podstawy do koordynacji planów miejscowych i decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu wydawanych bez planu.

Studium... sporządzono również z myślą o wykorzystaniu go jako podstawy przedstawienia koncepcji rozwoju przestrzennego jej mieszkańcom – szczególnie część analityczna. Część analityczna winna również posłużyć władzom samorządowym nie tylko dla realizacji polityki przestrzennej, ale także dla promocji rozwoju gminy, sporządzania programów gospodarczych i inwestycyjnych, oraz opracowywania ofert ukierunkowanych na potencjalnych inwestorów.

CZĘŚĆ I

UWARUNKOWANIA ROZWOJU I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY

1. POWIĄZANIA ZEWNĘTRZNE GMINY STOSZOWICE

Gmina Stoszowice leży na granicy Sudetów i Przedgórze Sudeckiego. Warunki klimatyczne, urozmaicony krajobraz, walory lecznicze i dobre zagospodarowanie turystyczne z gęstą siecią znakowanych szlaków pieszych i ścieżek dydaktycznych, a także historyczne i kulturowe walory tej ziemi sprawiają, że Sudety, a także Przedgórze Sudeckie są bardzo atrakcyjnym regionem turystycznym Polski. Liczne zabytkowe miasta i zespoły urbanistyczne, stare osadnictwo wiejskie, piękne parki i ogrody, tysiące zabytkowych obiektów architektonicznych, wśród nich kościoły, zamki i pałace, stare fortyfikacje i twierdze, podziemne fabryki zbrojeniowe w rejonie Głuszycy i Walimia - czynią ten region skarbnicą pamiątek historycznych.

Rysunek 11. Powiat ząbkowicki

Przeprowadzona w roku 1998 reforma administracji spowodowała, że gmina Stoszowice, w nowym podziale, znalazła się w powołanym województwie dolnośląskim. Województwo dolnośląskie to ziemia wielu krajobrazów: od bogato urzeźbionych Sudetów i malowniczego przedgórze na południu, gdzie właśnie położona jest gmina Stoszowice, przez centralne niziny doliny Odry, do pokrytych lasami wzgórz i unikatowych Stawów Milickich na północy. Województwo usiane zamkami i klasztorami, pełne osobliwości przyrody i kultury materialnej jest niezwykle atrakcyjne nawet dla wybrednego turysty. Jednocześnie jest to region charakteryzujący się dobrymi warunkami dla rolnictwa i posiadający kilkusetletnie tradycje przemysłowe. Sieć osiedleńcza i transportowa są wyjątkowo dobrze rozwinięte, choć niestety przeważnie zaniedbane.

Powiat Ząbkowicki, w którym leży gmina Stoszowice, położony między Górami Bardzkimi, Sowimi i Złotymi, a wzgórzami Niemczańsko - Strzebińskimi, przecinany przez Nyse Kłodzką jest niewątpliwie jednym z najpiękniej położonych powiatów w województwie dolnośląskim. Dogodne położenie czyni z powiatu ząbkowickiego ważny element w systemie europejskich powiązań: odległość od Warszawy i Berlina wynosi około 350 km, od Pragi i Drezna około 280 km, od Brna i Krakowa około 250 km; do Szczecina, Wiednia i Bratysławy jest niewiele ponad 400 km, do Gdańska około 600 km. Region geograficzno - historyczny położony na terenie Przedgórze Sudeckiego ma bardzo bogatą historię: głównymi miejscowościami tego terenu były od najdawniejszych czasów miasta Ziębice (Munsterberg) - siedziba Książąt Ziębińskich i Ząbkowice Śląskie (Frankenstein), które administracyjnie i gospodarczo oddziaływały na okoliczne wsie. Z uwagi na sprzyjający klimat, urodzajne gleby i położenie przy ważnych szlakach handlowych tereny te były zamieszkałe od wczesnego średniowiecza przez

ludność polską. Świadczy o tym zapis polskich nazwisk rycerzy, oraz miejscowości w Księdze Henrykowskiej. O polskości tych ziem najlepiej świadczy, iż we wspomnianej księdze niemiecki mnich Piotr z Klasztoru Cystersów w Henrykowie, zapisał pierwsze zdanie w języku polskim, które brzmi: "Daj ut ja pobrusa, a ti poziwaj" (Daj ja pomieł, a ty odpocznij). Obecne granice powiatu odpowiadają granicom Piastowskiego Księstwa Ziębickiego.

Rysunek 22. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii <http://www.umwd.pl/>

Gmina Stoszowice jak już powiedziano leży zaledwie kilka kilometrów od Ząbkowice Śląskich i trasy nr 8 Wrocław – Kudowa Zdrój – Praga. Ząbkowice Śląskie stanowią ważny w skali kraju węzeł komunikacyjny zarówno drogowy jak i kolejowy. Przez Ząbkowice przebiega

również stara droga Podsudecka Złotoryja – Jawor – Świdnica – Dzierżoniów – Ząbkowice – Paczków –

Po drugiej stronie grzbietu Sudetów przebiegają dwie stare drogi Droga Sudecka i Śródsudecka. Gmina Stoszowice leży dokładnie pomiędzy Drogą Przedsudecką a Śródsudecką i Sudecką stąd też jest dobrze skomunikowana z całym województwem, choć jakość dróg pozostawia wiele do życzenia.

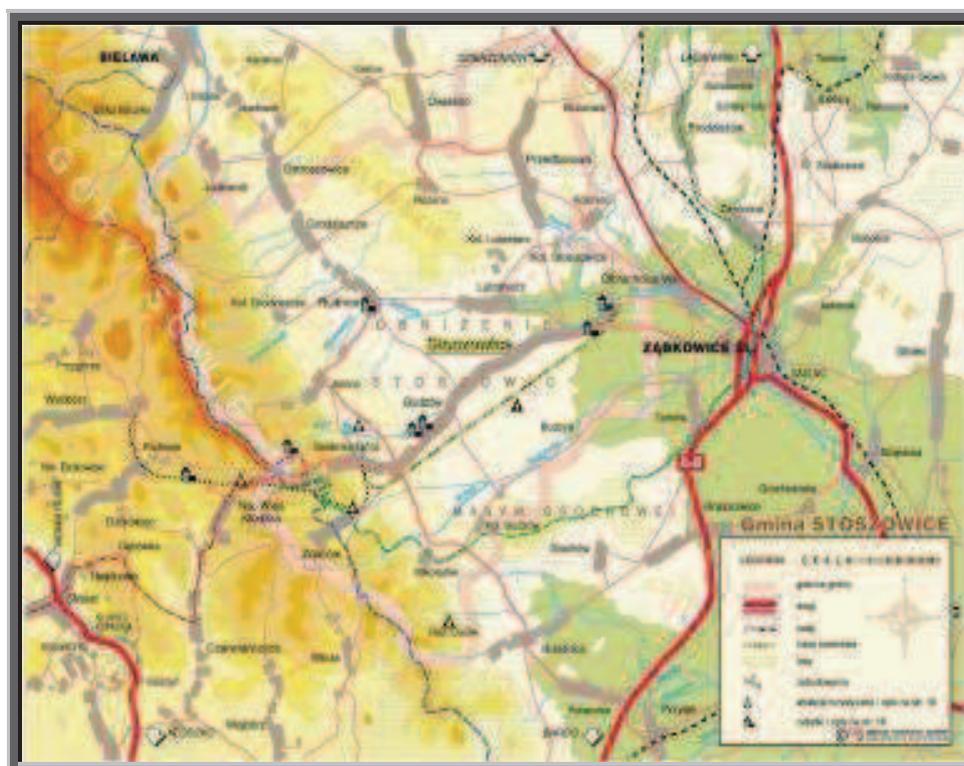
Gmina Stoszowice położona jest na styku trzech powiatów: dzierżoniowskiego, kłodzkiego i ząbkowickiego. Leży na zachód od Ząbkowic Śląskich i na południe od Dzierżoniowa i bezpośrednio graniczy:

- od północy z gminami Dzierżoniów, Piława Górna
- od wschodu z gminą Ząbkowice Śląskie,
- od zachodu z gminą Nowa Ruda,
- od południa z gminami Kłodzko i Bardo

Przez gminę Stoszowice przechodzą dwie drogi wojewódzkie, droga nr 385 Grodków – przejście graniczne w Tłumaczowie przez Stoszowice, Budzów, Srebrną Górę oraz droga nr 384 Grodków – Wolibórz biegnąca w poprzek pasma Gór Sowich i przecinająca gminę na niewielkim zalesionym odcinku.

Gminę przecinają ponadto drogi powiatowe:

- nr 45 421 do Owiesna i drogi wojewódzkiej nr 382,
- nr 45 246 do Dobrocina,
- nr 45 347 do drogi wojewódzkiej nr 382,
- nr 45 303 do Dzbanowa,
- nr 45 306 do Woliborza.

Rysunek 33. Położenie gminy Stoszowice.

KOMUNIKACJA I ELEKTROENERGETYKA

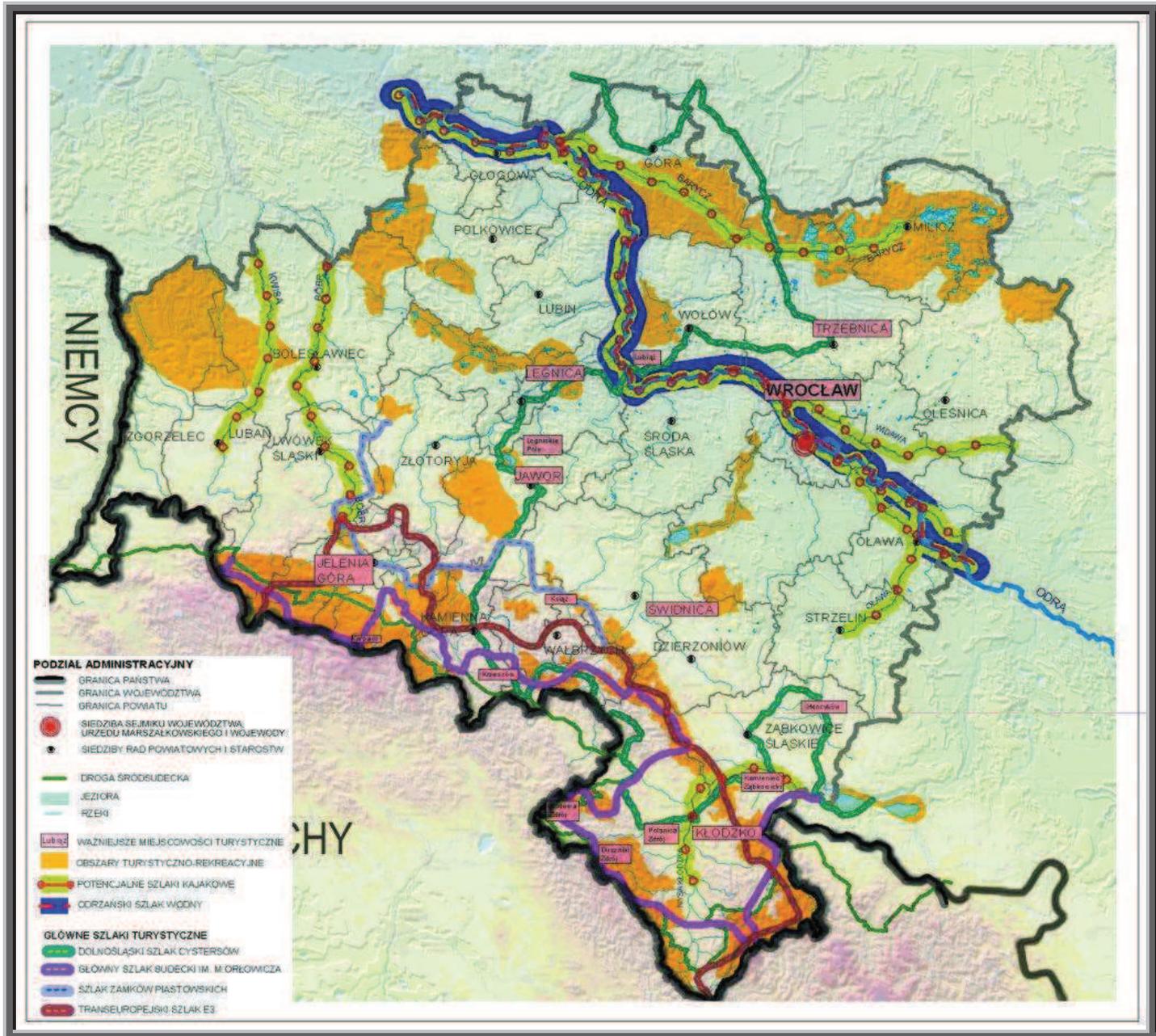

Rysunek 44. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii <http://www.umwd.pl/>

W najbliższym sąsiedztwie Stoszowic leżą miejscowości niezwykle atrakcyjnie turystycznie i wypoczynkowo jak chociażby najbliższe Ząbkowice, Bardo, Kłodzko, czy Świdnica odległa zaledwie o około 40 km. W najbliższej okolicy znajdują się takie perełki jak chociażby Henryków czy Niemcza. Okolice Stoszowic mają bogatą przeszłość i w związku z tym pełno na

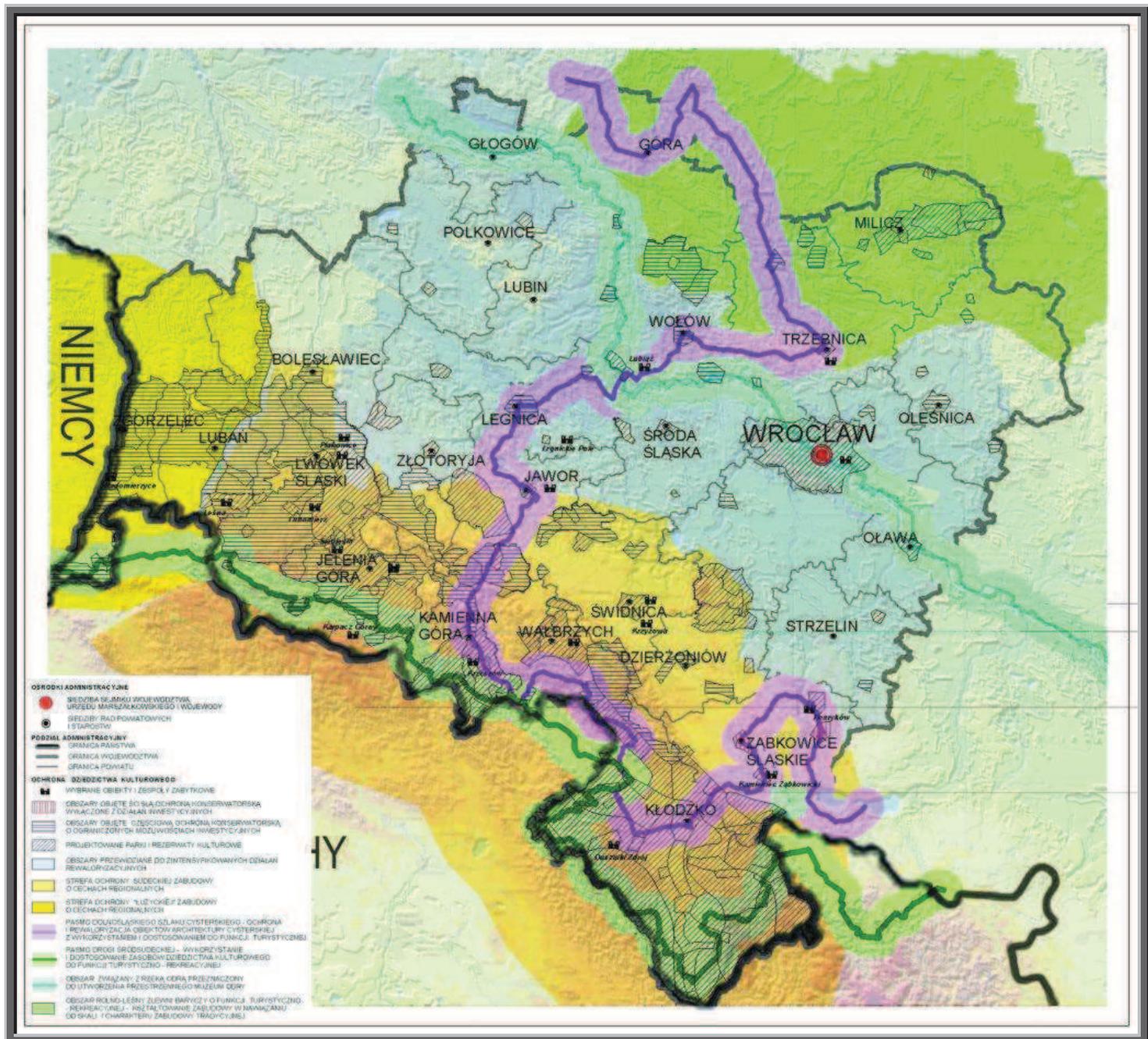
tym terenie kontrastów. Starówka Świdnicy pamięta zamorskich kupców, fortuny sukienników czy sztuka średniowiecznych piwowarów. Kameralna lekka architektura Szczawna Zdroju czy miast zdrojowych leżącej po drugiej stronie Kotliny Kłodzkiej, wspólnie z romantycznymi parkami jest wspomnieniem elitarnego stylu życia „u wód”. Pałacowe rezydencje pogórzy i przedgórz dowodzą niegdyś bogactwa tego regionu, twierdza w Srebrnej Górze i Kłodzku – charakteru pruskiego militarystyki. Industrialne instalacje Wałbrzycha są pamiątkami rewolucji przemysłowej, odmieniające oblicze Europy. Sztolnie w Górach Sowich przypominają zaś ponury okres panowania III Rzeszy i męczeństwo jej ofiar. Jednak mimo to baza turystyczna jest uboższa niż gdzie indziej w Sudetach, miejsca atrakcyjne są często zaniedbane, a przecież powinny stanowić magnes dla turystów i źródło pieniędzy dla „tubylców”, przecież niektóre osobliwości (Książ, Twierdza w Srebrnej Górze, Kłodzku, Park Narodowy Gór Stołowych, sztolnie w Masywie Włodarza) nie posiadają odpowiedników w innych częściach Polski, a nawet Europy. Stoszowice niestety leżą w centralnym rejonie Sudetów Środkowych, który wyraźnie „odstaje” od reszty pasma (Karkonosze i Kotlina Kłodzka) zarówno w zakresie zagospodarowania turystycznego jak i poziomu gospodarczego. Pomimo wspólnej historii i tradycji turystycznych tereny od Wałbrzycha po Nową Rudę z Dzierżoniowem, Bielawą i Pieszycami i w zasadzie Ząbkowicami Śl., utraciły w pewnym okresie swoją funkcję turystyczną na rzecz rozwoju przemysłu.

REKREACJA I TURYSTYKA

Rysunek 55. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii <http://www.umwd.pl/>

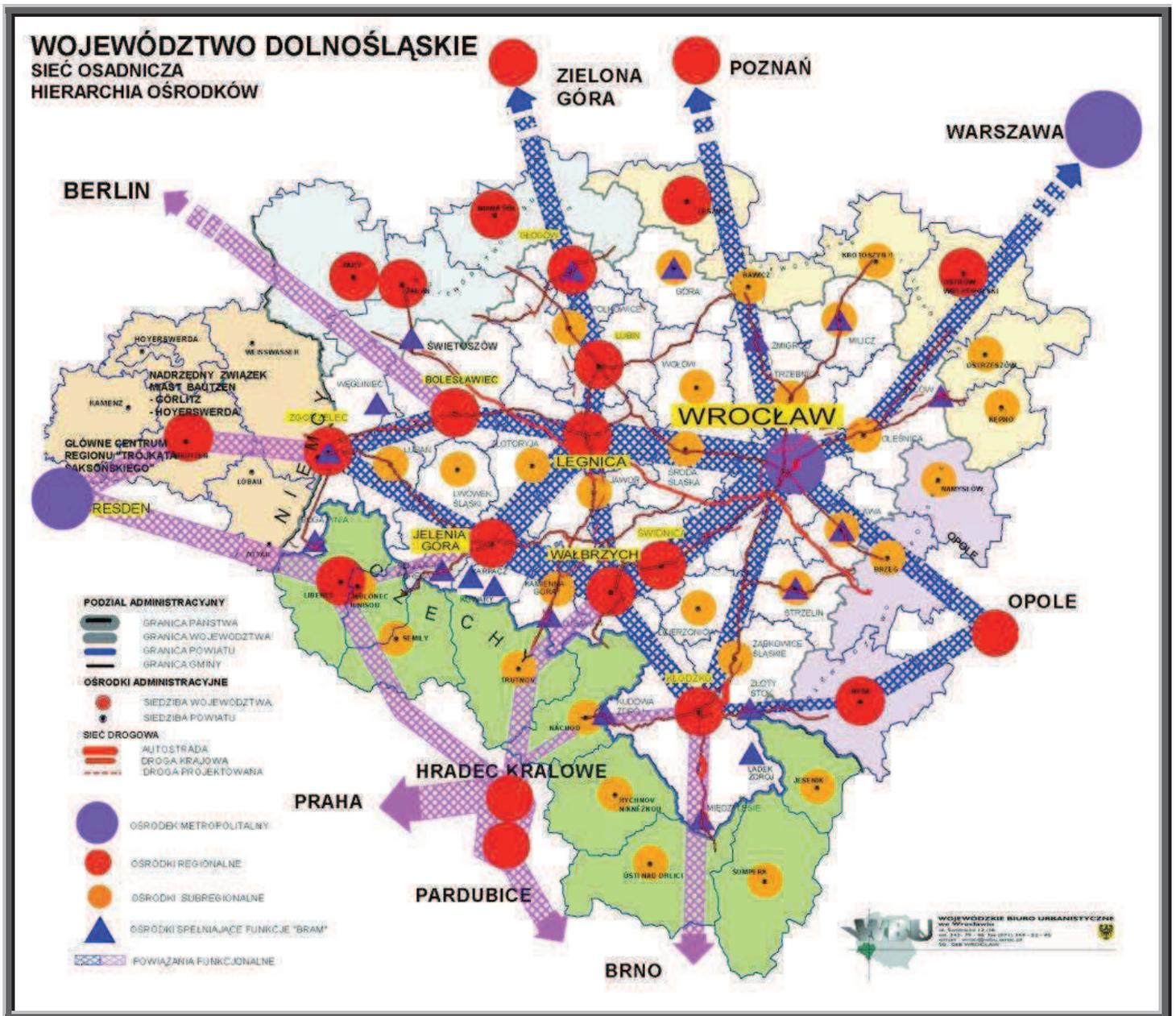
OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Rysunek 66. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii <http://www.umwd.pl/>

Położenie Gminy Stoszowice na tle województw charakteryzują dodatkowo przedstawione poniżej materiały graficzne pozyskane ze strategii województwa dostępnej na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.

SIEĆ OSADNICZA I HIERARCHIA OŚRODKÓW

Rysunek 77. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii <http://www.umwd.pl/>

EDUKACJA

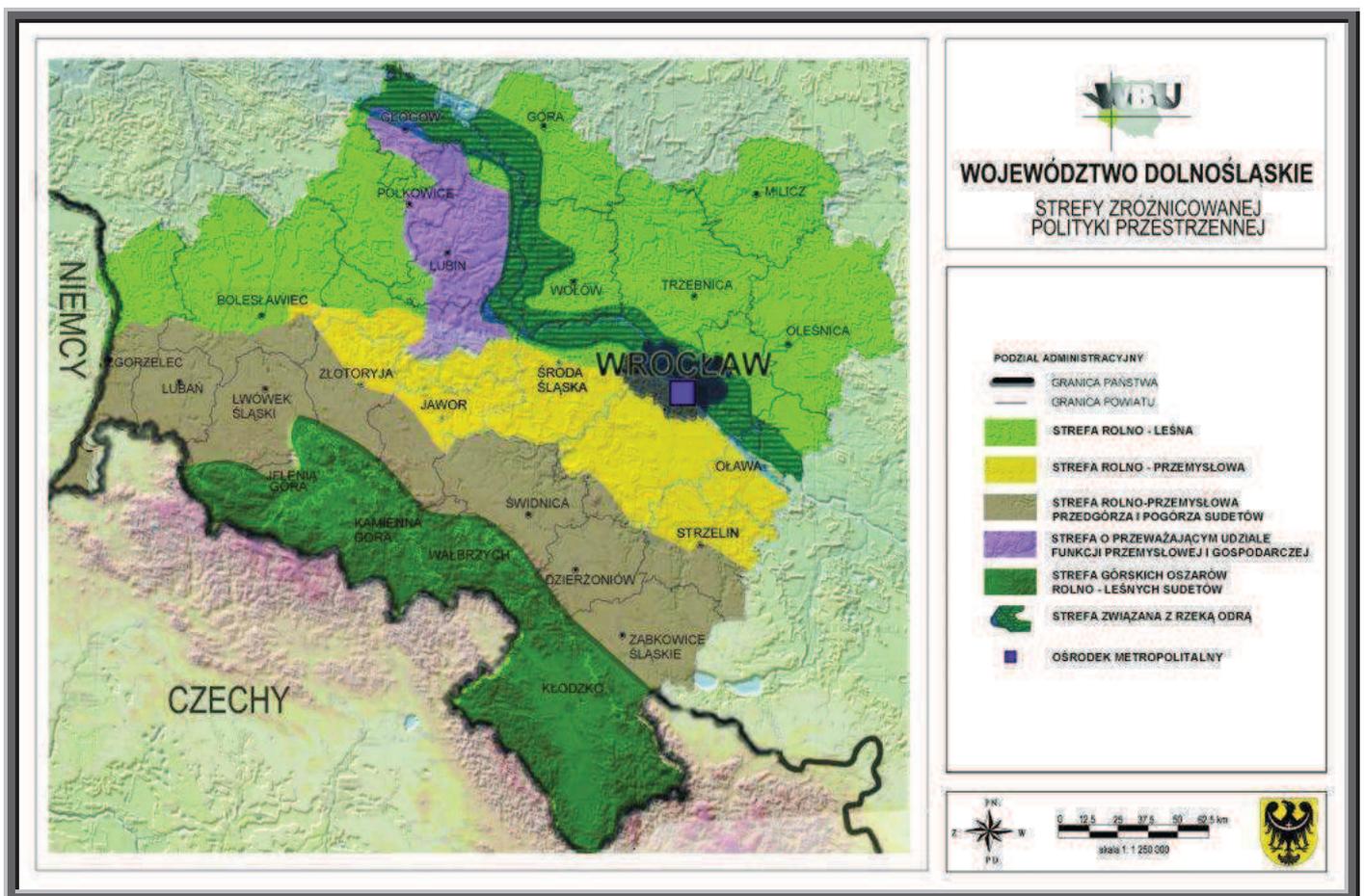

Rysunek 88. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii <http://www.umwd.pl/>

Strategia województwa wyodrębnia trzy zasadnicze pasma, dość wyraźnie różniące się między sobą ukształtowaniem terenu, środowiskiem przyrodniczym, zagospodarowaniem przestrzennym, dostępnością komunikacyjną i warunkami sprzyjającymi aktywności gospodarczej. Są to pasmo północne, które obejmuje tereny na prawym brzegu Odry, pasmo centralne leżące pomiędzy Sudetami i Odrą oraz pasmo południowe – gdzie położone są Stoszowice – rozciągające się na obszarze Sudetów. Przy czym interesujące południowe w ocenie strategii województwa, a więc również Stoszowice posiadają jako największy atut atrakcyjność

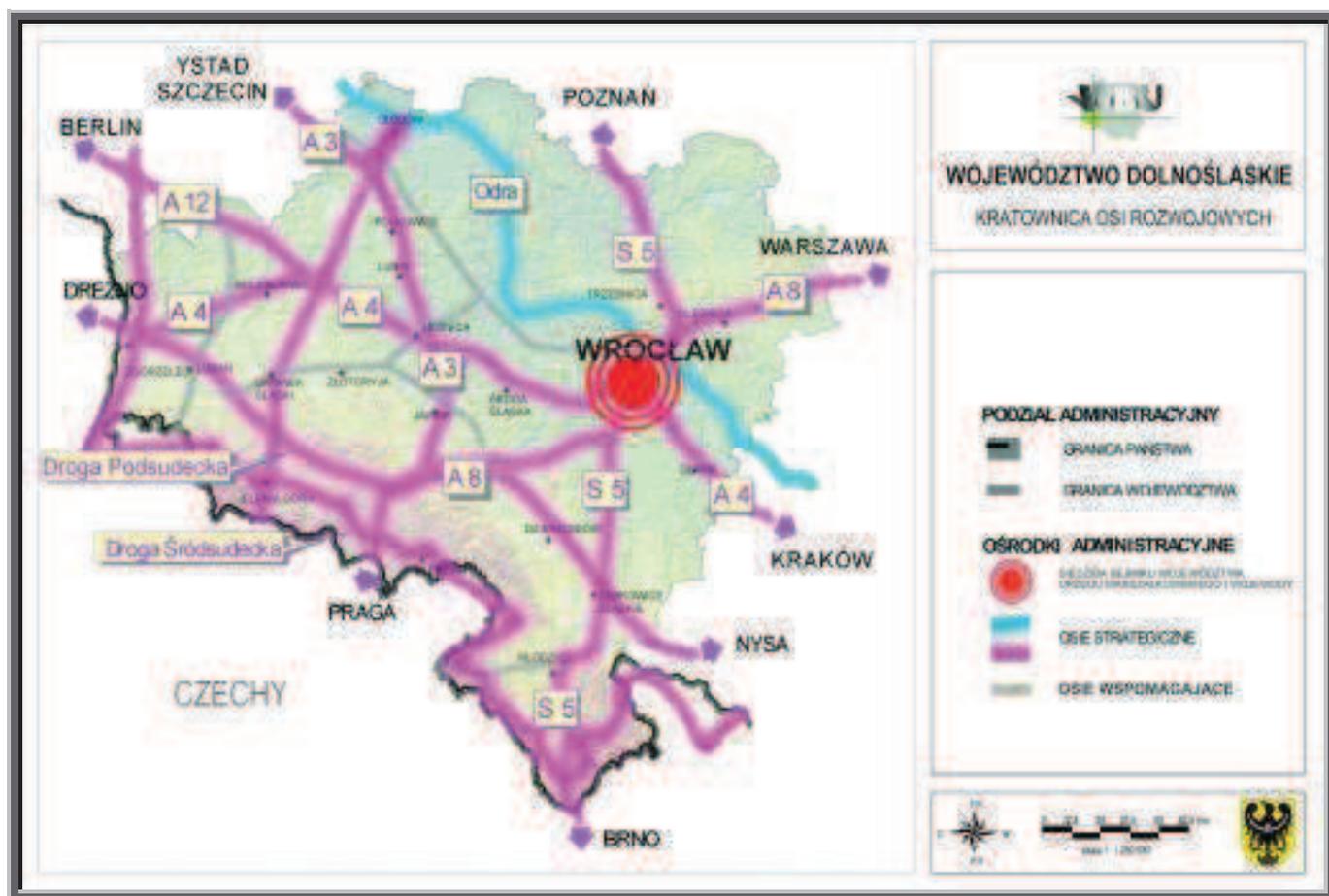
krajobrazową i klimatyczną oraz położenie na granicy z Czechami. Szansą gospodarczą jest tu zaś rozwinięcie nowoczesnego kompleksu usług turystycznych i rekreacji w połączeniu z przemysłanymi działaniami na rzecz ochrony oraz rewitalizacji środowiska przyrodniczego. Podział na pasma rozwojowe i scharakteryzowanie głównych osi rozwojowych oraz obszary wymagające działań z zakresu ochrony przyrody i ochrony przeciwpowodziowej zawarte w strategii województwa przedstawiają poniższe mapki.

STREFY ZRÓŻNICOWANEJ POLITYKI PRZESTRZENNEJ

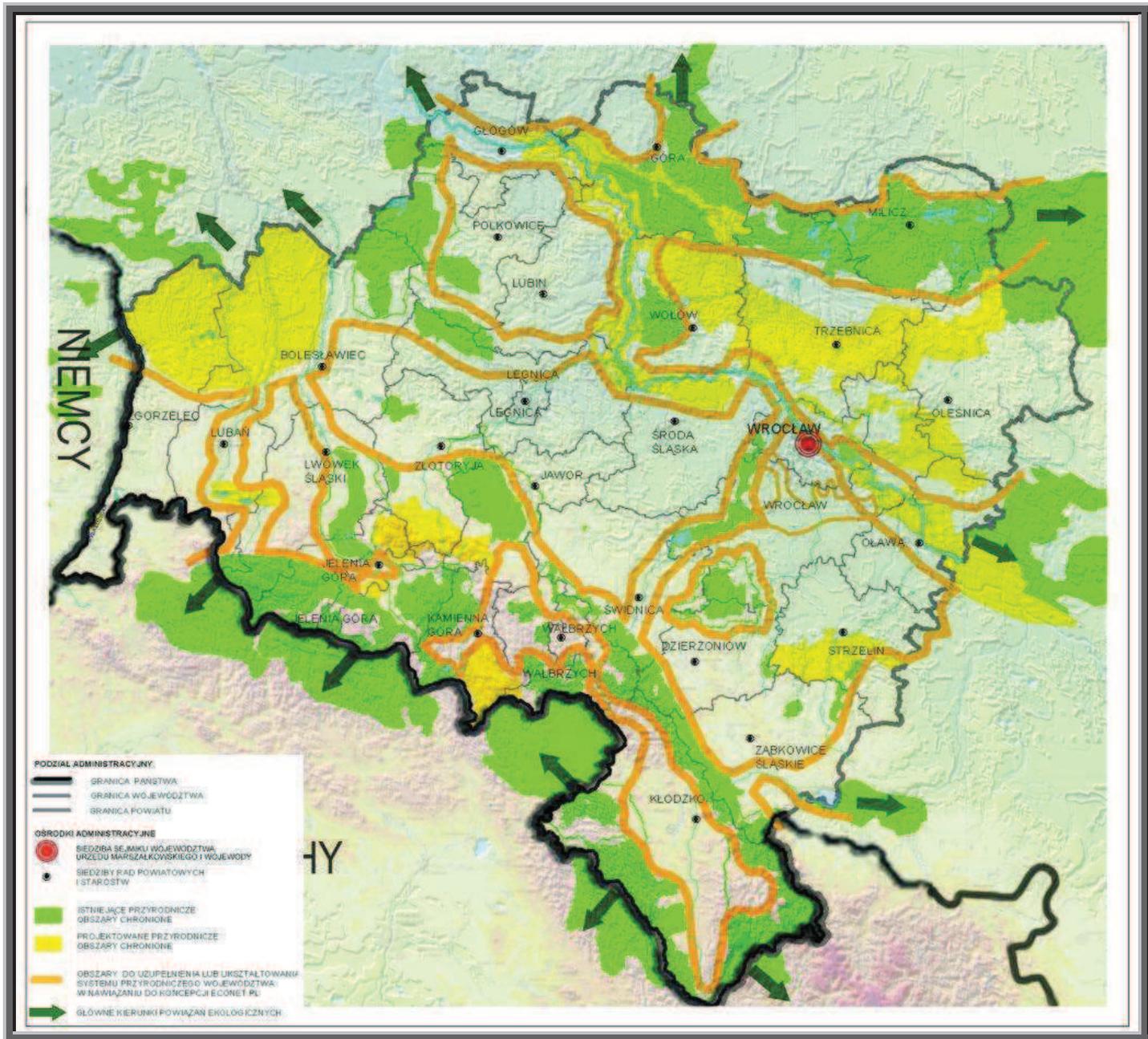
Rysunek 99. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii <http://www.umwd.pl/>

KRATOWNICE OSI ROZWOJOWYCH

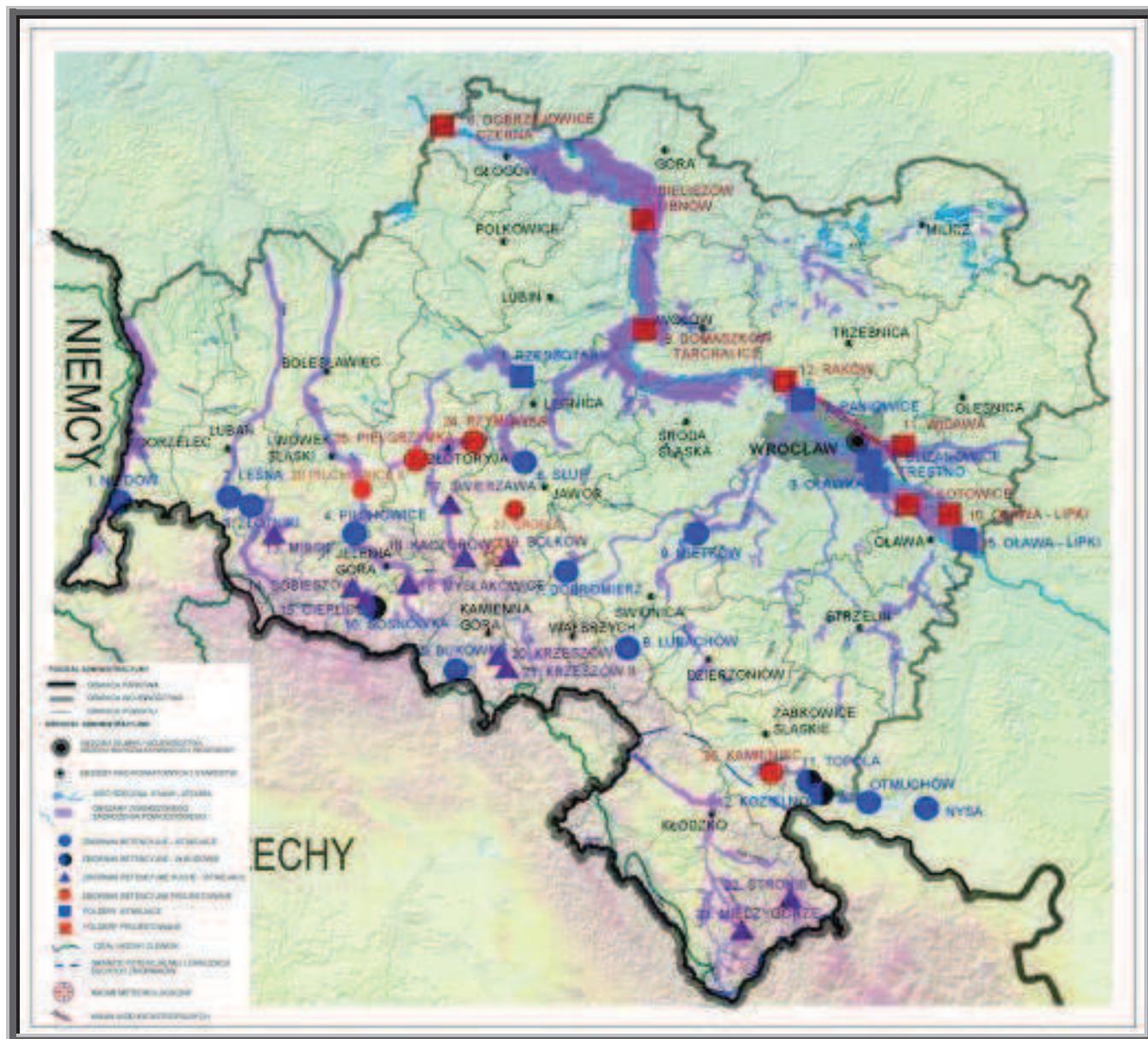
Rysunek 1010. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii <http://www.umwd.pl/>

REGIONALNY SYSTEM OBSZARÓW CHRONIONYCH

Rysunek 1111. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii <http://www.umwd.pl/>

OCHRONA PRZECIWPOWODZIOWA

Rysunek 1212. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii <http://www.umwd.pl/>

Duże obszary gminy Stoszowice wchodzi w skład wielkoobszarowego systemu obszarów chronionych, które tylko w byłym województwie wałbrzyskim zajmują około 33% powierzchni.

Gmina Stoszowice przynależy do wielkoobszarowego systemu obszarów chronionych obejmującego całe pasmo Sudetów. W skład systemu wchodzi: Park Narodowy Gór Stołowych, cztery parki krajobrazowe: Książański Park Krajobrazowy, Śnieżnicki Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Gór Sowich (znajdujący się częściowo na tereni gminy Stoszowice) i Ślązański

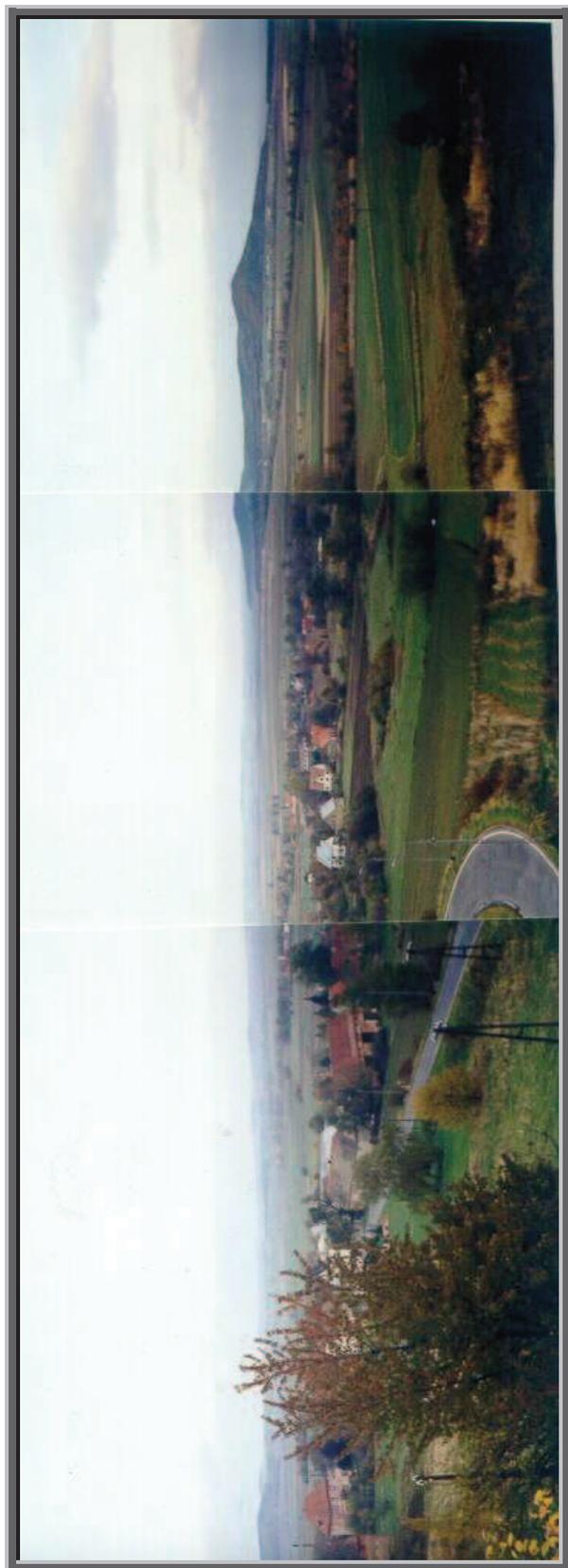
Park Krajobrazowy. Ponadto system obejmuje kilkanaście rezerwatów przyrody w tym jeden, Cisowa Góra, położony na terenie gminy.

Sudety dla miłośnika przyrody to wiele osobliwości, zwłaszcza na terenach Karkonoskiego Parku Narodowego i Parku Narodowego Gór Stołowych oraz w parkach krajobrazowych i licznych rezerwach. Godne uwagi są oryginalne formy wietrzenia piaskowców w Górach Stołowych i granitów w Karkonoszach; wygasłe wulkany na Pogórzu Sudeckim, w górach Kamiennych, Kaczawskich i Wałbrzyskich; malownicze przełomy rzek i wodospady na górskich potokach i wiele innych.

Rzeki i potoki gminy Stoszowice należą w całości do dorzecza Odry, w obrębie jej lewobrzeżnych dopływów.

2. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

fotografia nr 11. Panorama Budzowa z Masywem Grochowej

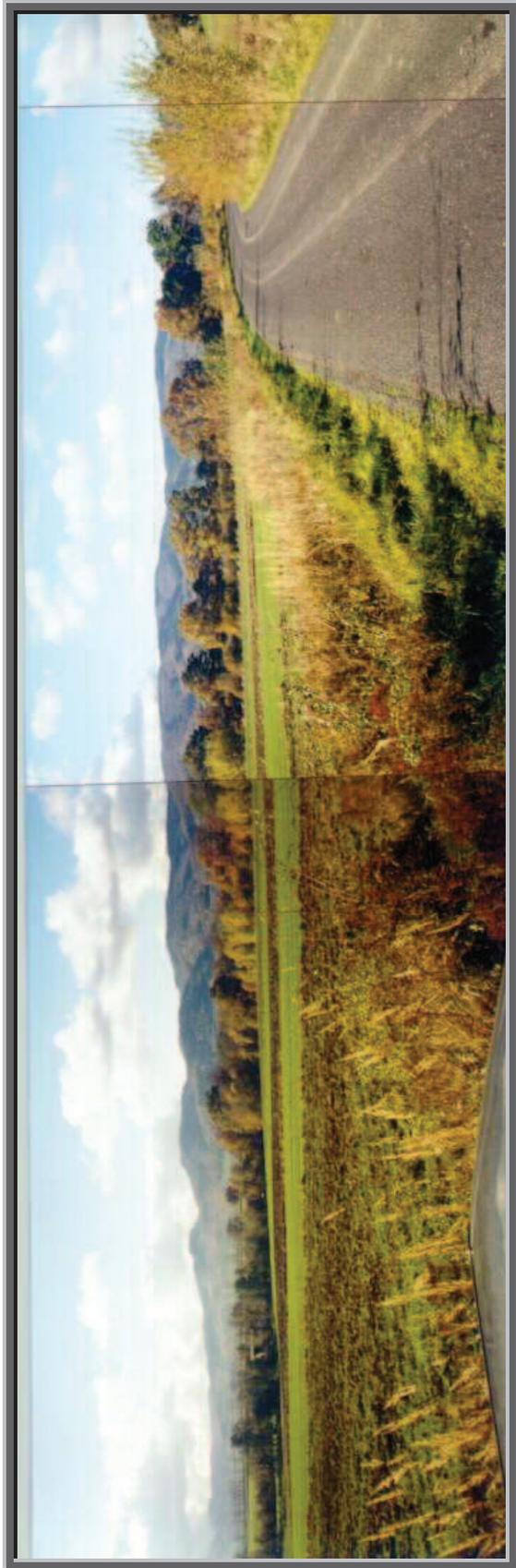
2.1. POŁOŻENIE I RZEŻBA TERENU

Większa część gminy położona jest w granicach przedludeckiego obszaru Dolnego Śląska, od zachodu zamkniętego pasmem Gór Sowich i Bardzkich. Od północy teren gminy zamykają Wzgórza Bielawskie, które tworzą różnej wysokości (350 do 450m n.p.m.) pagórki poroździelane obniżeniami i przełęczami, które nie stanowią wyraźnie zwartych masywów czy pasm.

Od południa obszar gminy zamknięty jest przez Masyw Grochowej, zwarty pagór twarozielowy na przedpolu Gór Bardzkich z wyraźnym grzbietem masywu (z najwyższym szczytem Brzeźnicą – 492 m n.p.m.) o przebiegu równoleźnikowym. Strome stoki podnoszą walory krajobrazowe okolicy.

W całości na terenie gminy znajduje się Obniżenie Stoszowice, stanowiące płaskie obniżenie pomiędzy wymienionymi Wzgórzami Bielawskimi a Masywem Grochowej. Obniżenie wznosi się nieznacznie w kierunku krawędzi Gór Sowich i Bardzkich, i jest rozcięte stosunkowo płytkimi dolinami cieków wodnych.

Teren gminy obejmuje również część Gór Sowich i Bardzkich rozdzielonych Przełęczą Srebrną, i tworzących pasma o przeciętnej wysokości 630-825 m n.p.m. Są to góry charakteryzujące się wyraźnymi uskokami i stromymi zboczami przechodzącymi ku górze w szeroką wierzchowinę. Typowe są również stromościenne doliny potoków rozcinające stoki górskie. W obrębie Gór Bardzkich wyróżnia się ponadto mikroregion Kotliny Żdanowej, będącej kotlinowatym obniżeniem erozyjno-demudacyjnym związanym z mało odpornymi łupkami dewońskimi wśród skał gnejsowych.

fotografia nr 22. Panorama Gór Sowich (droga na Lutomierz)

2.2. BUDOWA GEOLOGICZNA

Góry Sowie i Wzgórza Bielawskie budują tak zwane gnejsy sowiogórskie stanowiące fundament starokrystaliczny. Budują go: gnejsy oczkowe, horublendowe, magnetyty, amfibolity, granulity, mylanity, a także serpentynity i sjenity.

Pomimo że Góry Bardzkie stanowią przedłużenie Gór Sowich to różnią się zasadniczo budową geologiczną. Budują je różnorodne skały jak: zlepieńce, piaskowce, łupki, zmetamorfizowane skały kambryjskie, syluryjskie i dolnokarbońskie. Zróżnicowana odporność na erozję, wyżej wymienionych, skał miała zasadniczy wpływ na kształtowanie się tutejszego krajobrazu, stąd też Góry Bardzkie są bardziej zróżnicowane pod względem morfologicznym od sąsiadujących z nimi Gór Sowich.

W obniżeniu Stoszowice starokrystaliczny fundament przykryty jest młodszymi utworami: trzeciorzędowymi piaskami oraz utworami lodowcowymi i wolnolodowcowymi – gliny i piaski. Jedyne lokalnie, starokrystaliczne podłoże występuje na powierzchni tworząc góry ostańcowe. W dolinach największych cieków gminy (Jadkowa, Budzówka) zdeponowane są utwory holocenu: piaski i żwiry rzeczne oraz mady gliniaste i pylaste.¹

¹ Bardziej szczegółowy opis budowy geologicznej znajduje się w specjalistycznym opracowaniu stanowiącym integralną część *studium...* „Inwentaryzacja złóż surowców mineralnych z uwzględnieniem elementów ochrony środowiska” Państwowy Instytut Geologiczny oddz. Dolnośląski im H. Teisseyre, Wrocław 1997.

2.3. WARUNKI WODNE

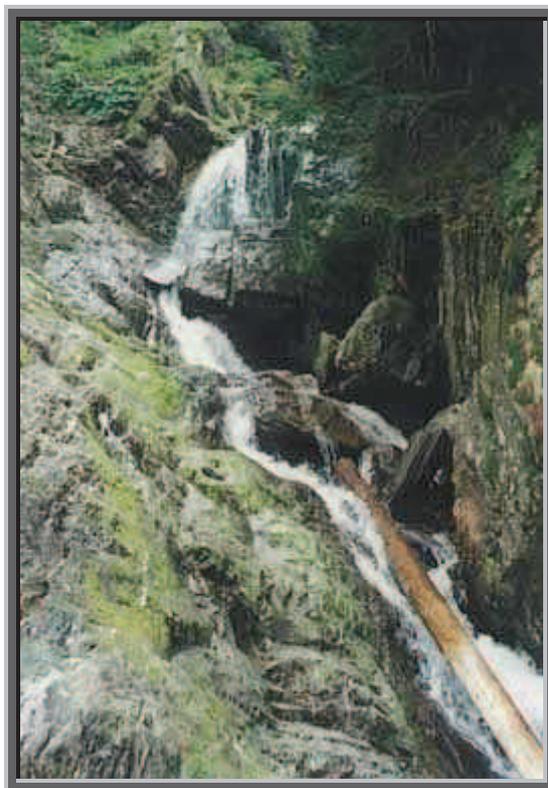
2.3.1. WODY POWIERZCHNIOWE

Teren gminy Stoszowice odwadniany jest przez rzekę Budzówkę, lewobrzeżny dopływ Nysy Kłodzkiej. Do Budzówki odprowadzane są wody potoku Jadkowa. Budzówka wypływa ze źródeł zlokalizowanych na północno-wschodnich zboczach Gór Bardzkich w rejonie Żdanowa. Płyne niemal równoleżnikowo przez południowy skraj gminy i wypływa poza jej granice koło Budzowa. Centralną i północną część gminy odwadnia największy lewobrzeżny dopływ Budzówki - Jadkowa – Węża, przepływający przez Grodziszczce, Rudnicę, Lutomierz i Olbrachcice Wielkie, oraz potok Chłopina płynący przez Srebrną Górę, Budzów i Stoszowice. W gminie Stoszowice znajduje się łącznie 28 km rzek i potoków oraz 201,3 km rowów.

Sieć hydrograficzna gminy jest typowa dla terenów górskich i podgórskich. Gęsta sieć dolin rzecznych na terenie gór zbiera wody opadowe i roztopowe powodując okresowe wezbrania w dolnych odcinkach cieków. Duża siła erozyjna potoków górskich i budowa geologiczna tutejszych gór spowodowała głębokie porozcinanie stoków oraz powstanie wciósów i jarów. Na obszarze Obniżenia Stoszowic procesy erozyjne stopniowo tracą na sile, i stąd doliny rzeczne mają tutaj mniej wyraźny profil, przeważnie nieckowaty.

Wody stojące stanowią znikomy procent powierzchni gminy i są to w większości zaniedbane, nieeksploatowane stawy oraz wody w wyrobiskach poeksploatacyjnych.

Wody powierzchniowe ze względu na brak zakładów przemysłowych zanieczyszczane są głównie przez ścieki komunalne.

fotografia nr 33. Górski potok na terenie Gór Sowich.

2.3.2. ZJAWISKA POWODZIOWE

Górski reżim wodny tutejszych cieków charakteryzuje się przede wszystkim dużą zmiennością przepływów i wodostanów, uzależnionych od warunków meteorologicznych (opadów i topnienia śniegów) i topograficznych. Sieć hydrograficzna gminy jest typowa dla terenów górskich i podgórskich. Gęsta sieć dolin rzecznych na terenie gór zbiera wody opadowe i roztopowe powodując okresowe wezbrania w dolnych odcinkach cieków. Stany katastrofalne nie przekraczają w zasadzie 1-1,5m stanów średnich². Mimo tych stosunkowo niewielkich przekroczeń dolina Budzówki jest dość często zalewana, wody powodziowe mieszczą się jednak w jej granicach.

Ze względu na swój górski charakter wezbrania rzek i potoków rozpoczynają się w górnej partii narastając wraz z przemieszczaniem się w dół zlewni. Wtedy to maksima wezbraniowe przenoszą się z dużą prędkością około 13-15 km/h.

Z opracowanych przez prof. Mikulskiego³ charakterystyki występowania powodzi na terenie Polski wynika, że w dorzeczu Odry w latach 988-1774 wystąpiło około 36 wielkich wezbrań, przy czym największe rozmiary osiągnęły one w 1270 i 1468 roku. W wieku XIX katastrofalne wezbrania o szerokim zasięgu notowano w latach 1813, 1854, 1855 i 1888. Największe z dotychczas obserwowanych wezbrań wystąpiło 1903 roku. W czasie następnych dziewięćdziesięciu lat wystąpiło jednak wiele groźnych wezbrań ostatnie w 1997 roku. Zjawiska wywołujące powódź mają cechy przypadkowości, trudno je przewidzieć, umiejscowić i ustalić z góry ich nasilenie. Jednak skala strat gospodarczych spowodowanych powodzią musi doprowadzić do rozwiązań długoplanowych i szerokoprzestrzennych.

Największe wezbrania na interesującym nas terenie występują w okresie letnim i wywołują je długotrwałe deszcze. Powodzie letnie przeważają nad powodzią wiosennymi roztopowymi. Spływ powierzchniowy na opisywanym terenie ze względu na charakter potoków jest szczególnie szkodliwy, gdyż powoduje duże zmywy urodzajnej ziemi, wzmożony ruch rumowiska i niszczenie urządzeń komunikacyjnych.

Do podstawowych działań ochrony przeciwpowodziowej powinny należeć retencyjne przysposobienie zlewni obejmujące: zwiększanie powierzchni zalesiania, zwiększanie zdolności retencyjnych małych zbiorników wiejskich, stawów i cieków wodnych.

Powiększenie retencji zlewni osiągnąć można również przez odpowiednią agrotechnikę i nawożenie. W uprawie roli ważną rolę odgrywa termin orki, jej głębokość i kierunek. Orka przed zimą i na dużą głębokość zwiększa retencję wodną. Orka wzdłuż warstw utrudnia spływ wody po pochyłości terenu i ułatwia wsiąkanie wody w grunt.

Zasięg ostatniej powodzi z 1997 roku został przedstawiony w materiale graficznym części uwarunkowań załączonym do *studium*.... Zasięg zalewu nie był duży i wynosił od kilku do kilkudziesięciu metrów. Jedynie lokalnie w Grodziszczu miał większy zasięg spowodowany występowaniem na tym terenie nieprzepuszczalnego dla wody podłoża (gnejsy sowiogórskie). W miejscu tym spływ wody opadowej, w wyniku nieprzepuszczalnego podłoża i niewydolnych rowów melioracyjnych następował całkowicie po powierzchni, zalewając pola i leżące poniżej zabudowania.

² Opracowanie fizjograficzne gminy Stoszewice, Geoprojekt – Wrocław ul. Leszczyńskiego 4

³ *Zagrożenia powodziowe w Sudetach*, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej We Wrocławiu nr 387 – Konferencje XXVII, Wydział Melioracji i Inżynierii Środowiska, Wrocław 2000

2.3.3. KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA RZEK I POTOKÓW

BUDZÓWKA – lewy dopływ Nysy Kłodzkiej. W części źródłiskowej składa się z kilku bezimiennych potoków, mających źródła na wysokości ok. 520-540 m pod Przełęczą Srebrną i po obu stronach Stróży. Początkowo płyną one przez lasy, głównie świerkowe i świerkowo-bukowe, potem w Kotlinie Żdanowa łączą się poniżej wsi. Nie jest określone, który z nich stanowi główny, górny ciek Budzówki. Na ogół przyjmuje się, że jest to potok wypływający na wschodnim zboczu Stróży i płynący przez Żdanów.

Poniżej Żdanowa Budzówka wpływa do obniżenia Stoszowic i przez rozległe prawie płaskie pola przepływa przez Stoszowice, Ząbkowice Śląskie i Kamieniec Ząbkowicki, aż do ujścia w Byczeniu, na wysokości 240 m. Budzówka ma około 29 km długości. Z terenu Gór Bardzkich przyjmuje prawy dopływ Wełnę.

WEŁNA – Potok, prawy dopływ Budzówki. Wypływa w Grzbiecie Wschodnim, pomiędzy Wilczym Słupem na zachodzie, a Wilczakiem na wschodzie, na wysokości około 525m, na północ od Przełęczy Wilczej, w rozległych lasach świerkowo-bukowych. Wzdłuż górnego biegu prowadzi lokalna, widokowa szosa ze Żdanowa, przez Przełęcz Wilczą, do Wilczej. Potok spływa głęboko wyciętą, zalesioną doliną, na której dnie miejscami ciągną się niewielkie łąki. Dolina oddziela boczne ramiona: na północny-zachód z Głównią i Żdaną, a na południowy – wschód z Dębieniem. Po opuszczeniu Gór Bardzkich potok wpływa na Obniżenie Stoszowic, na Przedgórzu Sudeckim. Dalej lekko sfalowanym terenem, w całości pokrytym użytkami rolnymi, zmierza do ujścia, na wysokości około 330 m. Długość potoku wynosi około 2,7 km.

JADKOWA – Potok, prawy dopływ Weży (czasem uważa się, że jest odwrotnie) w zlewni rzeki Budzówki. Odwadnia północno-wschodnie zbocza południowej części Gór Sowich. Źródła na wysokości około 720 m pod Czarnymi Kątami w płytkiej dolince pomiędzy Zawalidroga i Porzeczną na północ, a Kobylcem, Szkapą i Czeszką na południe.

Spływa ładną dolinką wypreparowaną w prekambryjskich gnejsach i migmatytach. Prowadzi nią szosa nr 384 z Dzierżoniowa na Przełęcz Woliborską. Poniżej szosy, w dolinie Jadcowej, znajduje się źródło między innymi zwane dawniej „Sauerbrunn”. Wypływa z kamiennego ocembrowania, nakrytego drewnianym daszkiem. Dolinę porastają lasy bukowo-świerkowe z domieszką sosny i innych gatunków zaliczanych do regla dolnego. Lasy są miejscami zniszczone w wyniku klęski ekologicznej. Od podnóży Wiewiórki do Jodłownika, wzdłuż Jadcowej prowadzi granica Parku Krajobrazowego Gór Sowich. Przed Jodłownikiem Jadcowa wypływa z Gór Sowich na Przedgórze Sudeckie, przecinając sudecki uskoc brzeżny w rozległej dolinie, którą od północnego-wschodu ograniczają Wzgórza Bielawskie. Dalej płynie przez zwarty ciąg długich wsi łańcuchowych (Ostroszowice, Grodziszczce, Rudnica), a dalej wpływa w Obniżenie Stoszowic, mija zabudowania Lutomerza i uchodzi do Weży w Olbrachcicach Wielkich na wysokości około 250 m. Potok ma około 19,0 km długości.

Jadcowa posiada liczne dopływy, z których prawe odwadniają Góry Sowie. Są to między innymi: Zamkowy Potok, Tartaczny Potok, Bydlęca, Piekielnica, Chyży Potok, Chłopina. W kilku wsiach wody Jadcowej zasilają stawy rybne, a w Ostroszowicach na Jadcowej jest duży zalew rekreacyjny.

CHŁOPINA – Potok, prawy dopływ Jadcowej. Wypływa w południowym krańcu Gór Sowich, w głębokiej dolinie wcinającej się w Chochoł Wielki z Lisanką od północy, a Chochoł Mały, Warowną Górę i Kłośną od południa. Źródła na wysokości około 590 m, poniżej fortyfikacji twierdzy w Srebrnej Górze. W Budzowie łączy się z potokiem spływającym przez Srebrną Górę, a uchodzi w Olbrachcicach Wielkich na wysokości około 290 m. Długość potoku wynosi około 9,3 km. Tylko krótki początkowy odcinek znajduje się w Górach Sowich, niżej

przecina krawędź sudeckiego uskoku brzeżnego i płynie przez Obniżenie Stoszowic na Przedgórzu Sudeckim, wśród rozległych użytków rolnych. Natomiast dolina Chłopiny w Górach Sowich jest porośnięta lasem świerkowym i świerkowo-bukowym. Głęboko wcięta wypreparowana w prekambryjskich paragnejsach i migmatytach z soczewkami amfibolitów. Występowały w nich niewielkie złoża galeny.

Na Chłopinie, u podnóża Gór Sowich znajduje się niewielki zalew rekreacyjny o powierzchni 2,6 ha, zbudowany w latach 70-tych. Jest tu duże kąpielisko i pole namiotowe.

2.3.4. WODY PODZIEMNE

Wody podziemne na terenie gminy Stoszowice występują w obrębie utworów czwartorzędu, trzeciorzędu, paleozoiku i prekambriu.

Mimo zmiennego wykształcenia i małej miąższości utworów czwartorzędowych (od kilku do kilkunastu metrów) wody tego piętra pełnią istotną rolę w zaopatrzeniu, w wodę Srebrnej Góry, Budzowa i Stoszowic. Są to wody typu porowego, o zwierciadle na ogół swobodnym, rzadziej napiętym – subartezyjskim, stabilizującym się poniżej poziomu terenu. Możliwe są też niekiedy samopływy. Wydajności z pojedynczych, nielicznych studni są zmienne i wahają się w granicach od kilku do nieco ponad 20m³/h, przy depresjach do około 10 metrów.

Wody piętra trzeciorzędowego na terenie gminy nie są ujmowane. Na podstawie analogii z sąsiednimi obszarami można jedna sądzić, że wodonośność utworów trzeciorzędowych jest bardzo mała. Wydajności ze studni są niskie i z reguły nie przekraczają 10m³/h. Wodonośce trzeciorzędowe mają charakter porowy i cechują się zwierciadłem typu subartezyjskiego.

W południowo-zachodniej i południowej części gminy występują szczelinowe i szczelinowo-porowe wody piętra paleozoicznego, o słabo rozpoznanym reżimie hydrogeologicznym. Nawiercić je można na głębokości od kilku do kilkudziesięciu metrów (30-50m w Masywie Grochowej). Ich zwierciadło ma najczęściej charakter swobodny. Z pojedynczych studni spodziewać się można niskich wydajności, nie przekraczających 10m³/h, przy depresjach do 20 metrów.

Do głównych źródeł zanieczyszczenia wód podziemnych zaliczyć należy:

- produkcję rolną – niewłaściwe magazynowanie środków ochrony roślin, nawozy naturalne i sztuczne, ścieki z obiektów hodowlanych, składowiska kiszzonek itp.
- gospodarkę komunalną – dzikie wysypiska odpadów itd.

Najgroźniejsze dla jakości wód są zanieczyszczenia w postaci: detergentów, pestycydów, metali ciężkich, azotynów, azotanów, siarczanów skażeń bakteriologicznych. Udział tych zanieczyszczeń jest największy w wodach podziemnych piętra czwartorzędowego, występujących bezpośrednio pod powierzchnią ziemi.

2.4. GLEBY

Na terenie gminy występują trzy typy gleb:

- **gleby górskie** – brunatne kwaśne o składzie mechanicznym glin lekkich i średnich pylastych oraz pyłów ilastych. Są to gleby zróżnicowane pod względem szkieletu i głębokości występowania skały macierzystej. Przydatność tego rodzaju gleb dla rolnictwa jest uzależniona od wielu czynników towarzyszących: żyzność, głębokość, wilgotność oraz wysokość nad poziomem morza.
  - Najprzydatniejsze są gleby brunatne i biellicowe przeważnie namyte, głębokie i małej zawartości szkieletu. Są to gleby kompleksu pszennego górskiego (IIIb-IVa) przydatne pod uprawę: pszenicy, jęczmienia, żyta, owsa ziemniaków, roślin pastewnych, kukurydzy na zieloną masę, rzepy, wyki kosmatej i komonicy różkowej oraz pod sadownictwo.
  - Gleby średniogłębokie położone na łagodnych stokach, kompleksu zbożowego górskiego (IVa-IVb) przydatne pod uprawę: żyta, owsa, ziemniaków, roślin pastewnych, brukwi, rzepy, lnu włóknistego. Udają się również niektóre trawy: kupkówka, życica trwała i tymotka.
  - Gleby płytkie silnie szkieletowe występujące na stromych stokach i ostrych grzbietach, kompleksu owsiano-ziemniaczanego górskiego lub owsiano-pastewnego górskiego (V-VI) przydatne dla uprawy: owsa, ziemniaków, roślin pastewnych i mieszanek motylkowo-trawiastych. Ich niewielka przydatność dla upraw polowych i duża podatność na erozję sprawia, że najwłaściwsze jest przeznaczenie ich pod użytki zielone bądź zalesienie.
- **gleby wyżynne i nizinne** –
  - Najlepsze na terenie gminy to gleby biellicowe i brunatne, i miejscami czarne ziemie wykształcone z glin pylastych, lessów ilastych, pyłów ilastych, miejscami z ilów. Są to korzystnie położone gleby, o dobrze wykształconej warstwie próchnicznej i ogólnie prawidłowych stosunkach powietrzno-wodnych, tylko miejscami nadmiernie uwilgotnione. Są to gleby kompleksu pszennego dobrego, miejscami zbożowo-pastewnego mocnego (II-IIIb), przydatne dla uprawy: pszenicy, buraków cukrowych, cykorii, maku, słonecznika oleistego i lnu oleistego. Są również odpowiednie do intensyfikacji rolnictwa, sadownictwa i warzywnictwa.
  - Gleby brunatne właściwe i wylugowane o składzie mechanicznym piasków naglinowych oraz glin i pyłów napiaskowych, kompleksu żytniego dobrego i słabego, a miejscami pszennych wadliwych (IVa-V). Są przydatne dla uprawy: żyta, owsa, ziemniaków, wyki kosmatej, seradeli, przelotu pospolitego i koniczyn.
- **gleby dolinne** –
  - Mady średnie i ciężkie o składzie mechanicznym glin pylastych, ilów pylastych i pyłów ilastych często podścielonych piaskami i żwirami. Są to gleby żyzne o dobrze wykształconej warstwie próchnicznej, miejscami nadmiernie uwilgotnione. Są to gleby kompleksu pszennego dobrego i zbożowo-pastewnego mocnego (IIIb-IVa), przydatne dla uprawy: pszenicy, jęczmienia, żyta, owsa, ziemniaków, roślin pastewnych, kukurydzy na zieloną masę, rzepy, wyki kosmatej, komonicy różkowej. Są to również dobre i średnie użytki zielone.
  - Mady górskie płytkie zbudowane z glin i ilów pylastych średnioskieletowych, a także gleby mułowo-glejowe i torfowe (V). Są to słabe i bardzo słabe użytki zielone - o charakterze trwałym.

fotografia nr 44. Pola uprawne z panoramą Stoszowic w tle (droga z Przedborowej do Stoszowic)

Zestawienie ilościowe klas bonitacyjnych gruntów ornych i użytków zielonych przedstawiają dwa poniższe wykresy. Na podstawie, który stwierdzić można, że na terenie gminy przeważają wysokie klasy bonitacyjne gleb, przydatne dla produkcji rolniczej.

wykres 11. Opracowanie własne. Bonitacja gruntów ornych.

wykres 22. Opracowanie własne. Bonitacja użytków zielonych.

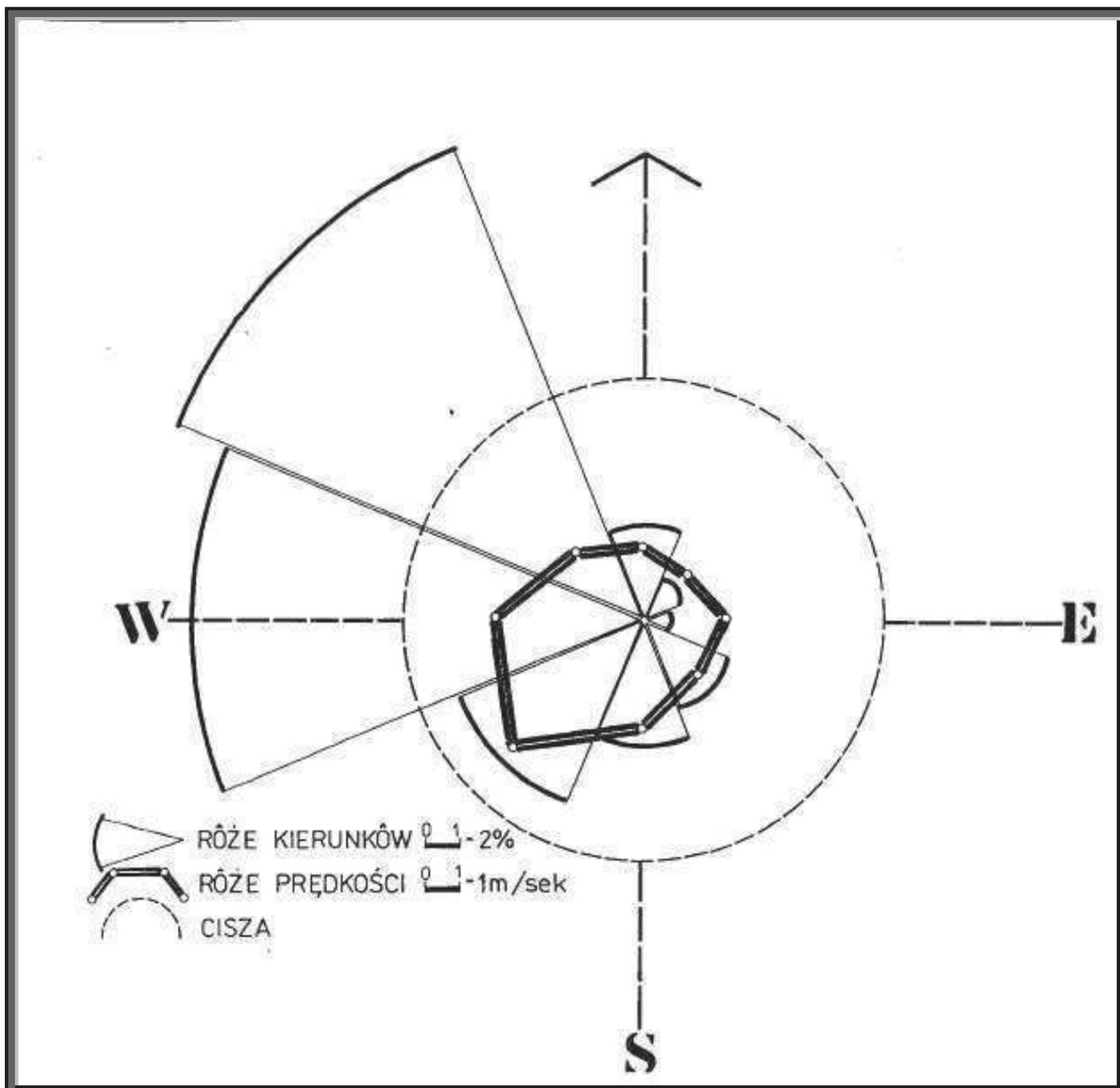

2.5. WARUNKI KLIMATYCZNE

Według regionalizacji klimatycznej Schmucka na terenie gminy Stoszowice można wyróżnić dwa regiony klimatyczne:

- **Region klimatyczny przedgórski** obejmujący tereny położone do wysokości 350-400m n.p.m.. Charakteryzują się one małym zróżnicowaniem warunków klimatycznych. Są to tereny najcieplejsze na terenie opracowania, o średniej rocznej temperaturze 7,5°-8,0°C, średnim okresie trwania zimy 50-70 dni. Opad roczny wynosi średnio 600-700mm, a okres wegetacyjny trwa 210-220 dni, przy średniej temperaturze 14°C. Śnieg zalega około 60-80 dni, a dni przymrozkowych jest od 100 do 120.
- **Region klimatyczny wałbrzyski** obejmujący zarówno Góry Sowie jak i Bardzkie, i charakteryzujący się średnią roczną temperaturą w granicach 4,5°-6,6°C, (w zależności od wysokości), liczbą dni przymrozkowych średnio 200 i roczną sumą opadów 700-1000mm. W zależności od wysokości dodatkowo zaznaczają się dwa piętra klimatyczne:
  - **piętro „b”** obejmujące część Gór Sowich do wysokości 600m n.p.m., o średniej temperaturze rocznej 6,0°-6,6°C, a okresu wegetacyjnego 11°-12,5°C, który trwa około 220 dni i zaczyna się w połowie kwietnia. Okres z temperaturą powyżej 15°C określa się tutaj jako lato termiczne. Roczna suma opadu wynosi 700-850mm, a pokrywa śnieżna utrzymuje się 80-100 dni.
  - **piętro „c”** na wysokości od 600 do 800 m n.p.m. o średniej rocznej temperaturze 5,0°-5,5°C, temperaturze okresu wegetacyjnego 10°-11°C, który rozpoczyna się w drugiej dekadzie kwietnia. Suma rocznych opadów wynosi tutaj 850-1000mm, a ilość dni z utrzymującą się pokrywą śnieżną 100-120. Charakterystyczny jest dla tego piętra klimatycznego brak lata termicznego.

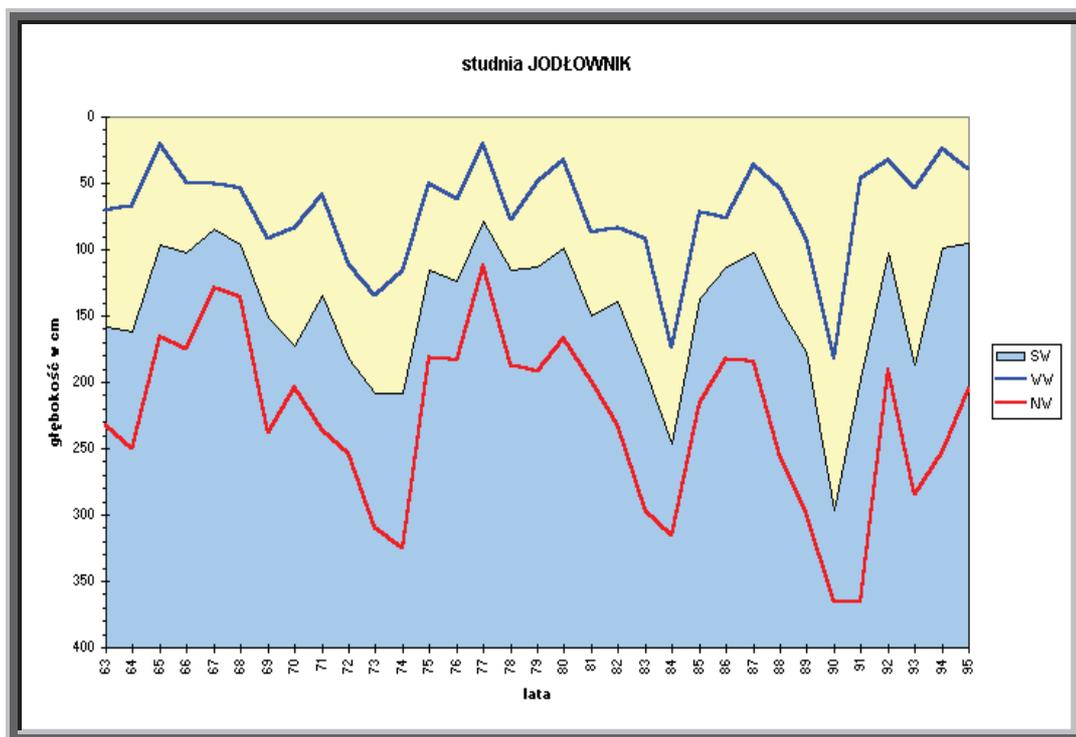
W skali makro przebieg NW-SE pasm Gór Sowich i Bardzkich powoduje charakterystyczne nawietrzanie, to jest, wymuszenie kierunku wiatru północnego i zachodniego, zgodnego z przebiegiem pasm górskich.

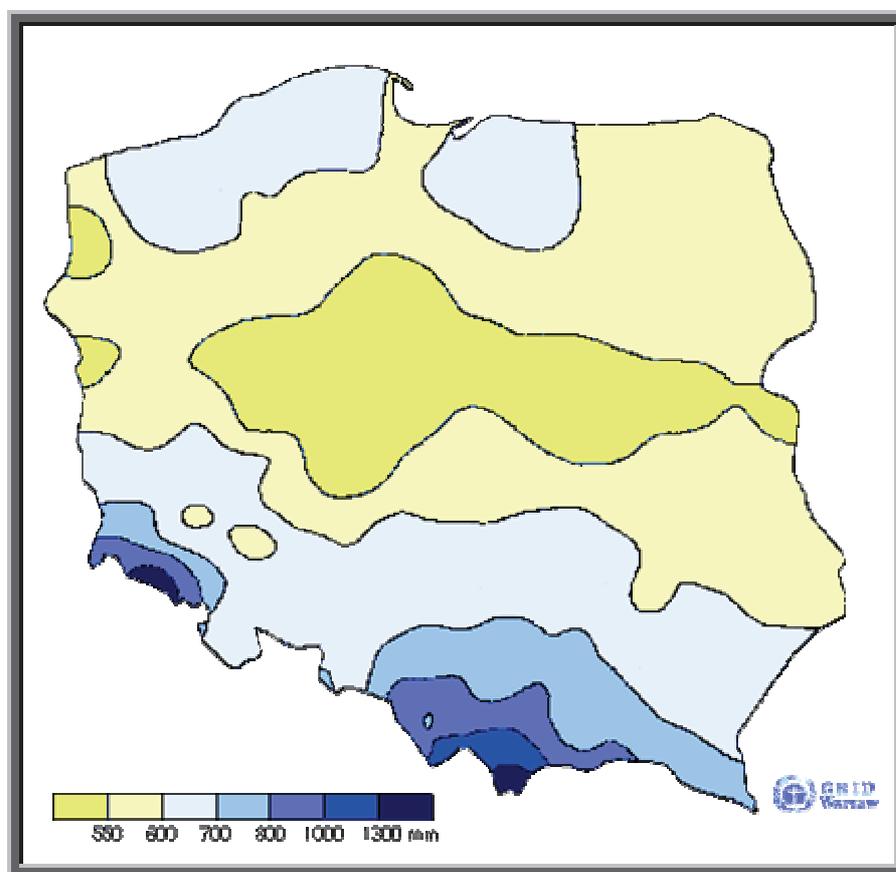
Rysunek 1313. Opracowanie własne. Róża wiatrów (dla punktu pomiarowego Ostroszewice), dla punktu pomiarowego Stoszewice

Lokalne zróżnicowanie klimatu spowodowane jest rzeźbą terenu, ekspozycją stoków, warunkami wodnymi oraz występowaniem takiej, a nie innej szaty roślinnej. Co za tym idzie największe tego typu zróżnicowanie mikroklimatów występuje na terenie Gór Sowich i Bardzkich oraz Wzgórz Bielawskich. Dotyczy to przede wszystkim stosunków termiczno-wilgotnościowych.

Poniżej przedstawiono materiały charakteryzujące bardziej szczegółowo stosunki wodne w gminie Stoszewice i okolicy.

Rysunek 1414. Źródło: strona internetowa www.otk.pol.pl. Poziom wód gruntowych na punkcie obserwacyjnym w Jodłowniku SW –średni roczny, NW – minimum roczne, WW – maksimum roczne

Rysunek 1515. Źródło: strona internetowa www.gridw.pl/raport_pl Średnie opady roczne (wg danych IMGW)

2.6. FAUNA I FLORA

Pasma Gór Sowich, w północno-zachodniej i zachodniej części gminy stanowi fragment dużego Parku Krajobrazowego Gór Sowich, natomiast w południowej części grzbietu zachodniego Gór Bardzkich, na zboczach Brzeźnickiej Góry (530 m n.p.m.) i wzgórza Leszek (530 m n.p.m.) utworzono w 1953 roku rezerwat leśny „Cisowa Góra”. Powierzchnia rezerwatu wynosi 18,5 ha i obejmuje fragment naturalnego lasu mieszanego z przewagą dębów i domieszką: jaworów, lip wiązów, jodeł, świerków i modrzewi. W lesie rośnie ponad tysiąc cisów tworząc jeden z największych w kraju zespołów drzewostanu cisowego. Ponadto, w stosunkowo ubogim runie leśnym występują różne gatunki storczyków.

2.6.1. LASY

Lasy położone w granicach gminy Stoszewice administracyjnie należą do dwóch Nadleśnictw:

- Świdnica – obręb Bielawa,
- Bardo Śląskie – obręb Bardo.

Rozmieszczenie gatunków i zespołów drzew leśnych uzależnione jest przede wszystkim od charakteru gleb, wilgotności, wysokości nad poziomem morza i oczywiście ekspozycji. Świerk stanowi podstawowy gatunek lasotwórczy, tworzący przeważnie drzewostany jednolite, jednowiekowe z udziałem lub domieszką buku, dębu, sosny, modrzewia oraz nielicznie jodły, lipy, jesionu, jaworu i innych.

fotografia nr 55. Panorama Gór Sowich.

Ze względu na swoistą monokulturę, drzewostany te są mało odporne na szkodliwe działanie wiatrów, a w młodszych klasach wieku, niedostatecznie pielęgnowane są narażone na okiść.

Świerk przy zapewnionej odpowiedniej wilgotności wykazuje dobry dynamizm rozwojowy, niestety w wyższych partiach gór gdzie panują gorsze warunki klimatyczne, świerk traci znacznie na przyroście, zwiększa wymagania co do światła. W związku z tym tworzy drzewostany o niskiej jakości technicznej i hodowlanej.

Buk jest gatunkiem, którego udział w drzewostanach jest niski, mimo że odznacza się dobrym dynamizmem rozwojowym przy równoczesnej dobrej bonitacji wieku rębny.

Brzoza jako gatunek panujący występuje przede wszystkim w drzewostanach od Ib do IIIa klasy wieku, tworząc drzewostany lite.

Sosna występuje w zasadzie w składzie drzewostanów mieszanych, przeważnie z modrzewiem, dębem, świerkiem, tworzy również drzewostany lite. Mimo że występuje na siedliskach zasobnych, jakość jej jest na ogół dobra.

Dąb występuje w niższych partiach górskich i podgórszych, jako drzewostany odroślowe średnich klas wieku o niskiej jakości technicznej i hodowlanej.

Pozostałe gatunki takie jak: modrzew, jodła, klon, jawor, wiąz, jesion, grab i olsza, jarzębina, akacja, topola, osika oraz lipa występują w niewielkiej ilości i nie mają większego znaczenia dla gospodarki leśnej, wzbogacają jedynie składy drzewostanów mieszanych.

Należy stwierdzić, że w ostatnich latach teren Nadleśnictwa Bardo został objęty silnymi uszkodzeniami abiotycznymi, przyczyną których był śnieg i wiatr. W rezultacie znacznie zwiększyła się powierzchnia, którą należy szybko objąć przebudową, przeważnie w postaci podsadzeń produkcyjnych.

W oparciu o Program zachowania leśnych zasobów genowych i hodowli selekcyjnej drzew leśnych na lata 1991- 2010 Nadleśnictwo Bardo Śląskie posiada: - wyłączone drzewostany nasienne: 47 ha daglezja, 3 ha modrzew, 19 ha lipa, 25 ha, drzewa doborowe - 7 szt., daglezja - 2 szt., modrzew - 2 szt., lipa - 3 szt., plantacje nasienne - 5.36 ha, uprawy pochodne - 39 ha, modrzew 25 ha, świerk -14 ha, gospodarcze drzewostany nasienne - 485 ha, sosnowe 4 ha, świerkowe - 346 ha, jodłowe -11 ha, daglezione - 8 ha, modrzewiowe -14, ha dębu szypułkowego - 31 ha, bukowe - 49 ha, jesionowe 10 ha, lipowe -12 ha.

Nadleśnictwo znajduje się w makroregionie nasiennym nr 332/7 - mikroregion 702. Zbiór nasion prowadzony jest w Wyłączonych Drzewostanach Nasiennych i Gospodarczych Drzewostanach Nasiennych. Główne gatunki zbieranych nasion i szyszek to: Buk, Dąb szypułkowy, Jawor, Jesion, Lipa, Świerk, Modrzew, Sosna, Daglezja, Jodła oraz takie gat. jak: cis, róża, kalina, dereń, czereśnia.

2.6.2. OBIEKTY PRAWNIE CHRONIONE

2.6.2.1. Obszar Krajobrazu Chronionego Bardzkich

Został utworzony na mocy uchwały WRN w Wałbrzychu nr 35/81 z 28.10.1981 roku na powierzchni ok. 27 300 ha. Obejmuje swoim zasięgiem sporą część gminy Stoszewice. OKCh obejmuje główne grzbiety Gór Sowich i Bardzkich, wraz z leżącymi w nich rezerwatami przyrody i utworami geologicznymi. Na terenie gminy Stoszewice granica OKCh pokrywa się z linią sudeckiego uskoku brzeźnego.

2.6.2.2. Park Krajobrazowy Gór Sowich

Ze względu na walory krajobrazowe i znaczenie dla ruchu turystycznego na obszarze Gór Sowich Rozporządzeniem Wojewody Wałbrzyskiego nr 7/41 z 8.11/1991 roku utworzono, z części OChK, utworzono Park Krajobrazowy Gór Sowich. Dyrekcja PKGS mieści się w Wałbrzychu.

Na terenie gminy znajduje się jego niewielki południowy kraniec. Cały ma 6 890,03 ha powierzchni. Jego granice obejmują zwarte obszary lasów dolno- i górnoreglowych porastających masyw Wielkiej Sowy i Kalenicy-Słonecznej oraz Czarnych Kątów. Południowa granica znajduje się jak już powiedziano na terenie gminy Stoszewice. Na terenie PKGS znajduje się rezerwat Przyrodniczy Bukowa Kalenica. Ponad to na terenie parku znajdują się liczne pomniki przyrody (drzewa, skałki) już uznane bądź zasługujące na taką rangę. Większość obszaru parku porastają lasy dolnoreglowe: świerkowe, bukowe lub mieszane, często z domieszką innych gatunków: modrzewia, jaworu, jarzębiny, brzozy, a niżej również sosny, lipy, kasztanowca i klonu. Zachowały się również nieliczne już ostoje jodły. Na najwyższych fragmentach głównego grzbietu Gór Sowich (masyw Wielkiej Sowy i Kalenicy Słonecznej) występuje bór świerkowy regla górnego. Niestety lasy górnoreglowe zostały prawie całkowicie zniszczone w wyniku klęski ekologicznej, górne partie regla dolnego uległy poważnemu osłabieniu i częściowemu zniszczeniu. Powodem były emisje przemysłowe. Osłabione drzewostany zaatakowała modrzewianeczka wskaźnica (*Zeiraphera diniana* Hb.), po której uschnięte świerki opanował kornik drukarz (*Ips typographus*) i inne szkodniki. W efekcie trzeba było usunąć ogromne ilości posuszu. Doprowadziło to do wylesienia znacznych połaci na grzbiecie i zboczach Gór Sowich, szczególnie w ich północno-zachodniej części. Walory Gór Sowich podnoszą zespoły roślinności łąkowej, szczególnie na zachowanych resztkach łągów.

Obszar Gór Sowich nie posiada szczególnych walorów przyrodniczych. Świat roślinny i zwierzęcy nie odbiega składem gatunkowym od obszarów sąsiednich, często jest nawet uboższy, co wynika z faktu, że góry te są od dawna łatwo dostępne, mają gęsto zasiedlone podnóża, a nawet w doliny wcisnęło się stare osadnictwo. Wsie otaczające Góry Sowie były silnie uprzemysłowione co nie pozostawało bez wpływu na środowisko i krajobraz.

Góry Sowie charakteryzują się natomiast bardzo wysokimi walorami krajobrazowymi i krajoznawczymi. Stanowią też atrakcyjny teren turystyczny dla mieszkańców największych miast Dolnego Śląska (Wrocław, Wałbrzych, Świdnica, aglomeracja dzierzoniowska). Są łatwo dostępne komunikacyjnie, chociaż dawniej połączenia, zwłaszcza kolejowe, były znacznie liczniejsze. Nadają się doskonale do uprawiania turystyki pieszej i narciarskiej, a także motorowej, bowiem przecinają je przez wszystkie ważniejsze przełęcze dobre, widokowe szosy.

2.6.2.3. Rezerwat przyrodniczy – Cisowa Góra

Leśny rezerwat przyrodniczy utworzony w 1953 roku na obszarze 18,56 ha w leśnictwie Brzeźnica, w lasach należących przed 1945 rokiem do hrabiego von Welczka. Rezerwat leży na północnym i północno-zachodnim zboczu Buczka. Zbocze to opada do doliny Studwi. Rezerwat zajmuje zbocze na wysokości około 450-552 m, aż po szczyt Buczka. Na podłożu dolnokarbońskich piasków szarogłazowych i zlepieńców, tworzących strukturę bardzo, rośnie tu las mieszany świerkowo-jodłowo-bukowy, z domieszką dębu, jawora, lipy i klonu. Stanowi on pozostałości, jednak już przekształcone, pierwotnej puszczy sudeckiej.

W podszyciu rośnie między innymi: jarzębina (*Sorbus aucuparia*), leszczyna (*Corylus avellana*) i wawrzynek wilczełyko (*Daphne mezereum*). Najcenniejszym jednak składnikiem gatunkowym drzewostanu jest cis pospolity (*Taxus baccata*), tworzący tu jedno z liczniejszych stanowisk w kraju, a drugie w Sudetach, po sąsiednim rezerwacie Cisy.

fotografia nr 66. Cis pospolity (*Taxus baccata*).

W rezerwacie rośnie 920 cisów, liczących 120-270 lat. Przeważają formy drzewiaste, a największe okazy przekraczają nawet 20,0 m wysokości i osiągają do 0,6 m obwodu w pierśnicy.

Bogaty gatunkowo jest również skład runa, w którym można znaleźć kilka gatunków storczyków: buławik mieczolistny (*Cephalanthera longifolia*), podkolan biały (*Platanthera bifolia*), kruszczyk szerokolistny (*Epipactis latifolia*) i gnieźnik leśny (*Neotia nidusavis*), a także rośnie tu: orlik pospolity (*Aquilegia vulgaris*), przylaszczka pospolita (*Hepatica nobilis*), jaskier kosmaty (*Ranunculus lanuginosa*), zawilec gajowy (*Anemone nemorosa*), marzanka wonna (*Asperula odorata*), barwinek pospolity (*Vinca minor*), miodunka ćma (*Pulmonaria obscura*) i kopytnik pospolity (*Asarum europaea*). Na drzewach szczególnie na dębach, występuje dość licznie huba ogniowa (*Fomes ignarius*). Na szczególną uwagę zasługuje też rzadkie zbiorowisko śluzowców (*Myxomyctes*).

Bogaty, ale mniej rozpoznany jest świat zwierzęcy rezerwatu. Na terenie rezerwatu i w okolicznych lasach bytuje sporo zwierzyny. Licznie występuje jeleń (*Cervus elaphus*), sarna (*Capreolus capreolus*), dzik (*Sus scrofa*), lis (*Vulpes vulpes*), kuna leśna (*Martes martes*), mysz (*Apodemus*) i nornik (*Microtidae*). Z ptaków gniazdują tu między innymi: grubodziób (*Coccothraustes coccothraustes*), dzięcioł zielony (*Picus viridis*), myszołów zwyczajny (*Buteo buteo*), sójka (*Garrulus glandarius*), kukułka (*Cuculus canorus*), sikora modra (*Parus careuleus*), drozd śpiewak (*Turdus aricetorum*) i wilga (*Oriolus oriolus*). Do rzadkich zwierząt należy

salamandra plamista (*Salamandra salamandra*), a z owadów na dębach żeruje kozioróg dębosz (*Cerambyx cerdo*).

Teren rezerwatu znajduje się poza znakowanymi szlakami turystycznymi wobec czego ruch turystyczny jest tu minimalny, co sprzyja bytowaniu zwierzyny i zachowaniu drzewostanu. Jednak i tu dają się zauważyć skutki złej sytuacji ekologicznej przyrody sudeckiej, między innymi brak przyrostów cisów i odnawiania się ich młodych siewek. Sporo krzewów jest spalowanych przez zwierzynę płową.

2.6.2.4. Pomniki przyrody

Wykaz został sporządzony na podstawie kontroli Wydziału Rolnictwa i Ochrony Środowiska Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich pomników przyrody wpisanych do rejestru pomników ogłoszonych w Dz.Urz.Woj.Wałb. Nr 17/88.

	miejsowość	nr obiektu	zarządca/u żytkownik	rodzaj obiektu	wiek	wymiary: wysokość/ piersnica/ rozpiętość korony/ ohwót	opis otoczenia	stan zdrowotny w skali 1-5
1	Mikołajów	wniosek	Zbigniew Kręcisz Mikołajów 5	cis pospolity- forma krzewiasta 2 szt.	150	12m/36cm/ 8m/140cm	posesja w/w użytkownika przed domem	5
2	Mikołajów	wniosek	Józefa Konefał Mikołajów 15	cis pospolity- forma drzewiasta	140	15m/40cm/ 12m/120cm	w głębi posesji właściciela gruntów	5
3	Rudnica	7140/512/82 z 30.05.88		dąb szypułkowy	200	22m/- /14m/420c m	40 m od mostku, prawa str. drogi przez park (ciek wodny)	4
4	Rudnica	7140/508/8 z 30.05.882		lipa drobnolistna	160	25m/- /12m/390c m	150 m od zabudowań po prawej str. w kierunku wsi przy drodze do stawu	4
5	Rudnica	7140/511/82 z 30.05.88		dąb szypułkowy	210	24m/- /14m/450c m	południowo- zachodnia część parku przy pastwisku 30 m od drogi przez park	4
6	Rudnica	7140/509/88 z 30.05.88		dąb szypułkowy	210	26m/- /16m/500c m	150 m od zabudowań po prawej str. w kierunku wsi przy drodze do stawu	4
7	Stoszowice	7140/506/82 z 30.05.88	POHZ	lipa drobnolistna	200	24m/- /20m/460c m	25 m od mostku przy wjeździe do POHZ	5
8	Stoszowice	7140/502/82 z 30.05.88		lipa drobnolistna	130	24m/- /16m/386c m	ścieżka do kościoła w odl. 20m od szosy przez wieś	4
9	Stoszowice	7140/504/82 z 30.05.88	POHZ	kasztanowiec biały	120	24m/- /10m/230c m	2 m od mostku przy wjeździe do POHZ	5

10	Stoszowice	7140/501/82 z 30.05.88	Parafia Rzymsko- Katolicka w Stoszowicac h	kasztanowiec biały	130	22m/- /16m/340c m	ścieżka do kościoła w odl. 20 m od szosy przez wieś	4
11	Stoszowice	7140/507/82 z 30.05.88	gmina Stoszowice	buk pospolity (aleja – 20 szt.)	138	27/-/14- 16/160- 320cm	Park wiejski przypałacowy od strony cieką wodnego po obu str. cieką	5
12	Stoszowice	7140/505/82 z 30.05.88	gmina Stoszowice	buk pospolity (aleja – 8 szt.)	130	25m/-/14- 18m/220- 320cm	Park wiejski przypałacowy – ścieżka dzieląca staw przy pałacyku	4
13	Grodziszczce	7140/514/82 z 30.05.88	POHZ Grodziszczce	klon jawor	160	20m/350cm /18m/-	park - górny taras od strony północnej	3
14	Grodziszczce	7140/513/82 z 30.05.88	POHZ Grodziszczce	jesion wyniosły	168	26m/- /12m/315c m	zachodnia część parku 20 m od wieżyczki 10 m od dolnego tarasu	5
15	Grodziszczce	7140/511/82 z 30.05.88	Tadeusz Bartos	dąb szypułkowy	160	28m/- /16m/470c m	Park – na koronie stawa od str. zachodniej 30m od wejścia w parkanie murowanym	5
16	Grodziszczce	7140/517/82 z 30.05.88	Tadesz Bartos	lipa drobnołistna	210	25m/- /16m/410c m	park - nasyp stawu 40 m od mnicha	4
17	Grodziszczce	7140/516/82 z 30.05.88	Tadeusz Bartos	lipa drobnołistna	210	28m/- /14m/350c m	park – nasyp stawu 30 m od mnicha	5
18	Srebrna Góra	7140/519/82 z 30.05.88	Stanisław Łubkowski ul. Kolejowa 3	lipa drobnołistna	160	26m/- /16m/430c m	50 m od budynku przy drodze obok potoku	4
19	Srebrna Góra	33/66 z 30.05.88	Danuta Kokot	lipa drobnołistna	210	22m/- /18m/470c m	przystanek PKS po lewej stronie drogi w górną	4
21	Srebrna Góra	22/70 z 30.05.88	Otto Maria ul. Wąska	cis pospolity – forma krzewiasta		12m/- /8m/148cm	Sad po lewej stronie w górną od rozwidlenia ul. Wąskiej – ok. 100m	4

Tabela 11. Źródło: Wydział Rolnictwa i Ochrony Środowiska Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich. Wykaz pomników przyrody.

2.6.2.5. Strefy pośredniej ochrony ujęć wody

miejsowość	nr decyzji	rodzaj	
MIKOŁAJÓW	17/W/2001 z dnia 10.04.2001	ochrona pośrednia (zlewni)	20x75x10x75
LUTOMIERZ	16/W/2001 z dnia 10.04.2001	ochrona pośrednia	35x50x50x20x85x15x15
BUDZÓW	82/W/2001 z dnia 31.12.2001	- studnia artezyjska - zbiornik wody czystej	40x45 na działce 501/1;0,17ha 90x8x92x55
JEMNA	84/W/2001 z dnia 31.12.2001	pobór wody	
SREBRNA GÓRA	83/W/2001 z dnia 31.12.2001	pobór wody	

Tabela 22. Źródło: Wydział Rolnictwa i Ochrony Środowiska Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich. Wykaz stref ochrony ujęć wody.

2.7. SUROWCE MINERALNE

Na terenie gminy istnieje tylko jedno udokumentowane i ujęte w krajowym bilansie zasobów złożo surowców mineralnych, tj. złożo sjenitu „Przedborowa”, który został na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16.08.1994 roku zaliczony do kopalin podstawowych.

fotografia nr 77. Wyrobisko w Przedborowej

W 1977 roku zarejestrowano dodatkowo złożo lidytu w Żdanowie, na kruszywo łamane niskich klas oraz na płytki probiercze oraz wyroby galanterii kamiennej. Jest ono jednak nie ujęte w krajowym bilansie przede wszystkim ze względu na brak jednoznacznych kryteriów, na podstawie których można by ocenić przydatność lidytu do celów jubilerskich.

Sjenity budujące złożo w Przedborowej występują w formie drobnoziarnistych granodiorytów barwy szarej do niebiesko-szarej. Sporządzona dla złoża „Przedborowa” ocena oddziaływania na środowisko wykazała, że eksploatacja nie będzie mieć nań negatywnego wpływu. Opinia dotyczy również ujęć wód mineralnych w Przerzecznym Źroju.

Poza wymienionymi udokumentowanymi złożami, na terenie gminy istnieją ślady (w postaci starych wyrobisk), prowadzonej w przeszłości działalności wydobywczej na potrzeby lokalne kruszyw naturalnych oraz kamieni drogowych i budowlanych. Istnieje ponadto jeden niezarejestrowany punkt, okresowej eksploatacji piasków na północ od Stoszowic. Wydobyte jest na niewielką skalę, na potrzeby lokalne.

Perspektywy surowcowe gminy, na które decydujący wpływ ma budowa geologiczna, są ograniczone. Możliwości wydobywania kopalin dodatkowo ograniczają, podlegające ochronie, kompleksy leśne Gór Sowich i Bardzkich oraz gleby wysokich klas bonitacyjnych.

W ramach inwentaryzacji złóż surowców mineralnych, przeprowadzonej przez Państwowy Instytut Geologiczny, Oddział Dolnośląski im. Henryka Teisseyre w roku 1997, wyznaczone zostały dwa rejony perspektywiczne i cztery prognostyczne dla udokumentowania złóż kopalin pospolitych (gnejsów, serpentynitów i piasków), głównie na potrzeby lokalne. Jeśli

potwierdzą się przewidywania odnośnie wielkości i jakości zasobów, to serpentynity w rejonie perspektywicznym nr II, mogą w przyszłości stanowić ważną bazę surowcową (o znaczeniu ponadlokalnym) dla przemysłu kruszyw łamanych.

Wszystkie pozostałe ze wskazanych obiektów mogą stanowić jedynie lokalne zaplecze surowcowe dla drogownictwa i budownictwa (zasoby od 200 tys. do 2 mln. ton) - trzy z wytypowanych rejonów (Grodziszczce- nr I, Przedborowa nr III i Lutomierz nr IV) z wychodniami czwartorzędowych piasków wolnolodowcowych.⁴

Lokalizacja poszczególnych rejonów i złóż została przedstawiona na załączonych materiałach graficznych - „Uwarunkowania przyrodnicze i zjawiska powodziowe”

REJONY PROGNOSTYCZNE				
Numer obszaru na mapie	Miejscowość	Rodzaj kopaliny	Przypuszczalne zasoby w tys. ton	Forma występowania
I	Przedborowa	Gnejs	2.000	Masyw
II	Lutomierz	Gnejs	1.000	Masyw
III	Lutomierz	Piasek	500	Płat osadów wodnolodowcowych
IV	Lutomierz	Piasek	200	Płat osadów wodnolodowcowych

Tabela 33. Źródło: Państwowy Instytut Geologiczny, Oddział Dolnośląski im. Henryka Teisseyre. Progностyczne rejon wydobywania kopaliny.

Nr punktu na mapie	Nazwa złoża Miejscowość	Kopalina i jej przydatność	Aktualne zastosowanie kopaliny	Obecny stan wyrobiska
1.	Przedborowa	Sjenit, kamień budowlany i drogowy	Do produkcji bloków, formaków i kruszyw łamanych	Złoże eksploatowane w sposób ciągły
2.	Żdanów	Lidyty na kruszywo łamane niższych klas oraz w przemyśle jubilerskim i pamiątkarskim	-	Złoże niezagospodarowane
3.	Przedborowa	Gnejs, kamień drogowy i budowlany	-	Złoże zaniechane
4.	Przedborowa	Gnejs, kamień drogowy i budowlany	-	Złoże zaniechane
5.	Kolonia Budzów	Serpentynit, kamień drogowy i budowlany	-	Złoże zaniechane
6.	Przedborowa	Piasek, pospółka, kruszywo drogowe i budowlane	-	Złoże zaniechane
7.	Lutomierz gnejs, kamień drogowy i budowlany	Gnejs, kamień drogowy i budowlany	-	Złoże zaniechane

⁴ szczegółowy opis, charakterystyka złóż i obszarów progностycznych znajduje się w opracowaniu „Inwentaryzacja złóż surowców mineralnych z uwzględnieniem elementów ochrony środowiska” Państwowy Instytut Geologiczny oddz. Dolnośląski im H. Teisseyre, Wrocław 1997, stanowiącego integralną część *studium*...

8.	Lutomierz	Piasek, kruszywo drogowe i budowlane	-	Złoże zaniechane
9.	Lutomierz	Piasek, kruszywo drogowe i budowlane	-	Złoże zaniechane
10.	Lutomierz	Piasek, kruszywo drogowe i budowlane	-	Eksploatacja okresowa na niewielką skalę
11.	Stoszowice	Piasek, kruszywo drogowe i budowlane	-	Złoże zaniechane
12.	Stoszowice	Kwarcyt, kamień drogowy i budowlany	-	Złoże zaniechane

Tabela 44. Źródło: Państwowy Instytut Geologiczny, Oddział Dolnośląski im. Henryka Teisseyre. Inwentaryzacja kopalin.

3. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKA KULTUROWEGO

Wymienione w części szczegółowej zabytki architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków objęte są wszelkimi rygorami prawnymi, w tym przede wszystkim „Ustawy o ochronie dóbr kultury i muzeach”. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefą. Wszelkie prace remontowe wymagają pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w trybie określonym przez Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 11 stycznia 1994 roku w sprawie zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach i archeologicznych prac wykopaliskowych /Dz.U.Nr 16, poz.55/.

Nabywcom obiektów wpisanych do rejestru należy przekazać kopie decyzji wraz z pouczeniem o prawach i obowiązkach. Prywatyzację budynku wpisanego do rejestru zabytków powinno poprzedzić określenie jednostkowej ochrony konserwatorskiej wydane przez Państwową Służbę Ochrony Zabytków. Decyzję należy przekazać do wiadomości potencjalnym nabywcom. W przypadku postulowanej zmiany funkcji budynku lub jego części, użytkownik lub właściciel może złożyć wniosek o zgodę na przebudowę w celu dostosowania nowej funkcji, przedstawiając opracowany na własny koszt projekt zmian. Negatywna odpowiedź Państwowej Służby Ochrony Zabytków nie stanowi podstawy do roszczeń o odszkodowanie.

Dla budynków ujętych w spisie, a nie wpisanych do rejestru zabytków, dopuszcza się wymianę zabudowy w wypadku, gdy jest to uzasadnione względami ekonomicznymi lub planistycznymi i uzyska akceptację Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Inwestor winien wówczas na własny koszt wykonać dokumentację budowlaną oraz dokumentację fotograficzną obiektu, a następnie przekazać jeden egzemplarz nieodpłatnie do archiwum Państwowej Służby Ochrony Zabytków.

Wykaz zabytków architektury i budynków stanowi integralną część tekstu *studium...* i ewentualne jego zmiany i uzupełnienia nie dezaktualizują *studium...*

3.1. KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA POSZCZEGÓLNYCH MIEJSCOWOŚCI

3.1.1. SREBRNA GÓRA

Z dość jednolitego obrazu gminy wyróżnia się miejscowość Srebrna Góra. Jest to unikatowa osada z twierdzą, zwaną skrótowo „forty”, a bardziej patetycznie, jednak nieoficjalnie – „Śląski Gibraltar”. Jest to największa twierdza obronna w Europie wzniesiona przez Fryderyka Wielkiego – króla Prus pod koniec XVIII wieku. Została wzniesiona w celu utrwalenia władzy Prus nad Śląskiem po zdobyciu go od Austrii. Fryderyk Wielki jako gospodarny król osobiście nadzorował budowę gigantycznego zespołu fortów. Podczas swoich pobytów w Srebrnej Górze mieszkał w budynku stojącym po dzisiejszy dzień przy ul. Letniej 30. Właścicielem tego niezwykłego dzieła myśli i rąk ludzkich jakim jest z pewnością Twierdza Srebrnogórska, jest gmina Stoszowice.

Srebrna Góra rozwijała się wraz z pomyślnym rozwojem miejscowego górnictwa (kopalnie srebra). Osada 25 czerwca 1536 roku na mocy uroczystie podpisanego dokumentu otrzymała prawa wolnego miasta górniczego i dzisiejszą nazwę. Upadek górnictwa nastąpił około 1610 roku w związku z napływem taniego srebra amerykańskiego i wynikłą z tego inflacją. Miasto rozwijało się jednak nadal, a mieszkańcy utrzymywali się z handlu i rzemiosła, w tym głównie z tkactwa.

W czasie wojny trzydziestoletniej (1618-1648) Srebrna Góra została prawie całkowicie unicestwiona. Odbudowa następowała powoli, ale mieszkańców przybywało szybko, przede wszystkim ze względu na dużą swobodę wyznaniową autochtonów. Niestety osada nie powróciła do dawnej świetności. Mieszkańcy nadal utrzymywali się z handlu i drobnego rzemiosła, a wydobywanie kruszców odbywało się na marginesie tutejszej gospodarki.

Już wówczas Srebrna Góra otrzymała swój układ urbanistyczny. Budynki ustawione były w trzech rzędach, z tegoż układu pochodzą również przetrwałe do dziś nazwy ulic. Ulica Letnia – od dawnej Strony Letniej gdzie okna domów wychodziły na południe i były dobrze nasłonecznione i ulica Zimowa – od Strony Zimowej gdzie z kolei stały domy z oknami wychodzącymi na północ, słabo nasłonecznionymi. Pomiędzy Stroną Zimową i Letnią biegły dwie ulice – dzisiejsze ul. Letnia i Zimowa – pomiędzy tymiż ulicami znajdowała się Strona Środkowa.

fotografia nr 88. Widok na miasto z wieży kościoła ewangelickiego (początek XX wieku)

Miasto nie miało rynku, a początkowo nawet ratusza. Po wyczerpaniu najdogodniejszych miejsc pod zabudowę zaczęto się wspinać na stoki Góry Ostróg tworząc Nowe Miasto. Jego charakter był raczej przedmiejski. Budowano tu przede wszystkim wolnostojące domki z ogródkami, zlokalizowane przy wysoko położonej i trudnodostępnej drodze biegnącej równoległe do ul. Zimowej. W dolnej, wschodniej części Srebrnej Góry, wykorzystując korzystne dla rolnictwa grunty i naturalne źródło wody z potoku, wyrosły liczne zagrody, uformowane w ciekawy tzw. rynek

Największe dochody zaczął przynosić miastu handel pomiędzy Czechami a Śląskiem. Wiodący przez Przełęcz Srebrną szlak handlowy ustępował wówczas jedynie drodze przez Przełęcz Bardzką.

Wojna wypowiedziana Austrii przez Prusy w 1740 roku doprowadziła w efekcie do wybudowania fortów w Srebrnej Górze. Warownia miała w zamyśle blokować Przełęcz Srebrną i razem z twierdzami w Nysie, Kłodzku i Świdnicy tworzyć zwarty pas sudeckich fortyfikacji granicznych. Równocześnie wypełniając lukę pomiędzy Kłodzkiem a Świdnicą miała stanowić połączenie między nimi.

Twierdza Srebrnogórska stanowi przykład nowożytnej, przełęczowej warowni górskiej i z tego względu jest wyjątkowa w skali naszego kraju. Niezbyt liczne detale architektoniczne wskazują na wpływ sztuki barokowej. Układ i poszczególne elementy twierdzy pozostały właściwie niezmienione do naszych czasów, co jest niezwykle rzadkim przypadkiem.

Budowa trwała dwanaście lat. Plac budowy przygotowano jeszcze przed ukończeniem prac projektowych. Zbudowano cegielnię, wapienniki i młyn, oraz tartak w Jemnej. Wycięto lasy na wzniesieniach przeznaczonych pod budowę fortów. Wyszczepiono wierchołki gór w celu uformowania platform i zbudowania na nich umocnień. W litej skale wydrążono kilka studni o głębokości sięgającej 100 metrów. Wykonano setki drewnianych rur doprowadzających wodę do miejsc budowy.

Kazamaty twierdzy mają mury do dwunastometrowej grubości, a sklepienia przykryte są kilkumetrową warstwą ziemi. Całość oblicowano kamieniami z czerwonymi ciosami na narożnikach. Poszczególne dzieła obronne połączone są krytymi korytarzami i głębokimi fosami. Twierdza sięga kilku kondygnacji w głąb ziemi, gdzie znajduje się labirynt korytarzy, komór, magazynów, piwnic i lochów. Pomieszczenia forteczne były obliczone na około 5 000 ludzi.

Mimo wiążących się z powstaniem twierdzy obciążeń i ograniczeń miasto wyraźnie na tym skorzystało. Budowa przyczyniła się do ożywienia gospodarczego okolicy i wzrostu zamożności ludności. Miasto odrestaurowało zniszczony niegdyś zegar na wieży kościelnej, a ulice miasta począwszy od roku 1799 oświetlały 22 latarnie. Niestety sytuacja polityczna doprowadziła do upadku handlu międzynarodowego, na czym stracili lokalni kupcy i rzemieślnicy.

fotografia nr 99. Miasto i Twierdza – Srebrna Góra 1807 rok.

Podstawą funkcjonowania gospodarki stał się miejscowy garnizon, co okazało się niezwykle wątpliwymi podstawami na początku wieku XIX.

Wojna z Napoleonem na początku XIX wieku przyniosła prawdziwą katastrofę, w wyniku działań wojennych miasto poniosło ogromne straty. Spłonęło 150 budynków, mieszkańcy licznie opuszczali osadę. Ale już na przełomie 1817-1825 roku z pomocą żołnierzy miasto udało się odbudować. Srebnogórzanie nadal utrzymywali się z obsługi garnizonu, a drobne rzemiosło stanowiło podstawę lokalnej gospodarki.

Wkrótce potem przebudowano starą srebnogórską drogę przełęczową, w szeroką utwardzaną szosę, łączącą Ząbkowice Śląskie z Nową Rudą. Niestety jednocześnie świetność warowni odchodziła w przeszłość. Działo się tak z trzech powodów. Po pierwsze przez Góry Sowie wytyczono nowe drogi. Po drugie, rozwój techniki sprawił, że dłuższa obrona twierdzy wydawała się niemożliwa. Trzecim powodem były jak zawsze pieniądze, które stale należało przeznaczać na utrzymanie fortyfikacji w dobrym stanie. Władze wojskowe postanowiły rozebrać w większości dzieła obronne i przeznaczyć je na odbudowę Ząbkowic Śląskich. Jednak mieszkańcy miasta wstrzymali dewastację warowni interweniując u samego regenta, przyszłego Wilhelma I.

Ostateczny wymarsz wojsk z miasta nastąpił w kilka lat później w 1867 roku, a opuszczone fortyfikacje przeznaczono na poligon. W ramach ćwiczeń poligonowych wysadzano mury twierdzy, jednak zdecydowana postawa mieszkańców i kolejna interwencja u samego cesarza ocaliła forty przed unicestwieniem.

Początki turystyki zaczynają się w Srebrnej Górze wraz z demilitaryzacją twierdzy. Fort Donzon udostępniono dla turystów, wnętrza zaadaptowano na pokoje gościnne i restaurację, którą urządzono także częściowo na dziedzińcu. Od tej pory miasto przyjęło zdecydowanie charakter letniskowo-turystyczny.

Letników przyciągały niezwykle walory przyrodniczo-krajobrazowe i zabytek militarny tej klasy co twierdza. W latach osiemdziesiątych XIX wieku turystyka masowa dopiero się rodziła, mimo to podjęto niezwykle śmiałą w założeniu i trudną w realizacji inwestycję budowy kolejki wąskotorowej. Niezwykle kosztowna w budowie kolej łączyła początkowo Srebrną Górę

z Woliborzem. Poprowadzona głębokimi wąwozami, lub przerzucona między nimi na smukłych wiaduktach stała się wkrótce bardzo popularna. Była do niedawna przykładem techniki o niezwykłych walorach estetycznych.

Budowa kolejki zwanej sowiogórką wyprzedziła podłączenie miasta do kolei państwowej, które to nastąpiło w 1907 roku. W miarę rozwoju turystyki przeznaczono na dom młodzieżowy fort Ostróg (1913-1915), z wydzielonymi miejscami noclegowymi dla turystów. W latach dwudziestych także fort Rogowy zaczął pełnić funkcje rekreacyjne. Stał się obiektem wypoczynkowym dla policji Wrocławia i Zabkowic Śląskich.

fotografia nr 1010. Widok z lotu ptaka na Srebrną Górę (lata 20-te XX-go wieku)

Zniszczenia miasta, które dziś obserwujemy, nie są dziełem drugiej wojny światowej. Są wynikiem barbarzyństwa powojennego. W roku 1945 roku Srebrna Góra utraciła prawa miejskie, a przybyła do opuszczonego miasta ludność – głównie przesiedlona z wschodnich kresów Rzeczypospolitej, pozbawiona dorobku całego życia – nie była w stanie w warunkach stworzonych przez PRL kontynuować wysoko zorganizowanej gospodarki i życia miasta. Niepewność jutra i przynależności Ziemi Odzyskanych, oraz podstawowa, wyniszczająca zasada komunizmu, pozbawiająca prawa do własności indywidualnej blokowały w zasadzie jakąkolwiek inicjatywę nowych mieszkańców. Kiedy nieco zliberalizowano politykę państwa, remonty zniszczonych przez czas, klimat i złą gospodarkę obiektów były nieopłacalne, co doprowadziło do wielu rozbiórek. Wybudowane w tym czasie nowe budynki zostały naznaczone piętnem pseudonowoczesności, zupełnie nie liczącej się z wartościami dziedzictwa kulturowego i uwarunkowań krajobrazowych. W tym czasie powstały prawdziwe kurioza architektoniczne, które „straszą” już przy wjeździe do miasta.

Obecnie niezwykle malowniczo położona wieś na granicy Gór Sowich i Bardzkich, ciągnie się na długości około 3 km (w linii prostej), w stromej Srebrnej Dolinie, wzdłuż pięknej

szosy nr 385, biegnącej serpentynami na Przełęcz Srebrną. Szosa ta bywa wykorzystywana, jako odcinek specjalny, na rajdach samochodowych.

Dolne zabudowania Srebrnej Góry leżą na wysokości około 360-370 m, przy zlikwidowanej linii kolejowej, gdzie graniczą z zabudową Budzowa, a górne sięgają po Przełęcz Srebrną 596 m. W obręb miasta wchodzi również rozległe fortyfikacje na Warownej Górze i Ostrogu. Okolice Srebrnej Góry są bardzo atrakcyjne krajoznawczo i krajobrazowo. Z wielu miejsc w obrębie miejscowości roztaczają się piękne widoki na najbliższą okolicę i odległe rejony Przedgórze Sudeckiego.

Do miejscowości należą rozległe lasy dolnośląskie w Górach Sowich i Bardzkich. W Srebrnej Górze znajduje się leśnictwo. W centrum obok przystanku PKS i kościoła katolickiego rośnie okazała lipa drobnolistna (*Tilia cordata*), będąca pomnikiem przyrody. Ma około trzystu lat, do 16,0 m wysokości i 4,65 m obwodu.

Srebrna Góra jest też znanym letniskiem (największym na obszarze Gór Bardzkich), chociaż ciągle słabo wykorzystywanym przez turystów. Ośrodki zgrupowane są przede wszystkim w rejonie Przełęcz Srebrnej. Jak na wieś posiada niezwykle bogatą i zróżnicowaną infrastrukturę i zaplecze handlowo-usługowe. Turystyka i wypoczynek odgrywają w miejscowości znaczącą rolę, ale potencjalnie ogromne jej walory są ciągle wykorzystywane w niedostatecznym stopniu.

Po 1945 roku zlikwidowano kolejkę zębatą, nie odrodziła się początkowo funkcja letniskowa. Nie wznowiły działalności hoteliki i pensjonaty. Znacznie zmalała liczba ludności. Zaraz po wojnie próbowano w Srebrnej Górze utworzyć ośrodek szkolenia szybowcowego, ale niestety warunki terenowe i termiczne okazały się nieodpowiednie. Miejscowość przez wiele lat wegetowała, a jej zabudowa powoli popadała w ruinę. Dopiero w połowie lat 50-tych, w wili pod twierdzą, PTTK uruchomiło schronisko turystyczne, będące pierwszą otwartą bazą noclegową w miejscowości.

Zmiany zaszły dopiero po 1966 roku, gdy twierdzą zainteresowali się harcerze Chorągwi Dolnośląskiej. Przystąpili do intensywnego zagospodarowania Srebrnej Góry, a próbie aktywizacji nadali charakter ogólnopolskiej „Akcji Srebrna Góra”, na wzór Bieszczadów i Fromborka. W Forcie Rogowym (przemianowanym wówczas na Fort Harcerz) zorganizowano obozowisko dla grup porządkujących i remontujących poszczególne forty. Wkrótce młodzież ze szkół górniczych podjęła podobną akcję na Ostrogu.

W Donżonie zgromadzono różnego typu działa, bowiem projektowano tu utworzenie Muzeum Broni Ciężkiej Wojska Polskiego. Jednak po kilku latach tempo akcji osłabło, a zakres prac remontowych i adaptacyjnych, przekroczył możliwości fizyczne i finansowe harcerzy. Dodatkową przyczyną niepowodzenia była również reforma administracyjna kraju, w wyniku której prowadzenie akcji przekazano Chorągwi Wałbrzyskiej, która nie wykazała nią dostatecznego zainteresowania. Nadal jednak w Forcie Rogowym i na Ostrogu biwakowali harcerze.

Po śmiertelnym wypadku w 1983 roku, w którym zginął w kazamatach przygodny poszukiwacz wrażeń, znacznie utrudniono dostęp do twierdzy, zamykając wejścia i ograniczając możliwości jej zwiedzania.

Pomimo akcji harcerskiej miejscowość prawie się nie rozwijała. W 1972 roku zlikwidowano nawet miejscową parafię, przyłączając ponownie Srebrną Górę do parafii w Budzowie. Akcja harcerzy przyniosła jednak ten skutek, że miejscowość stała się znowu popularna. Pojawiła się otwarta baza noclegowa, między innymi zaadaptowano dawny kościół ewangelicki na hotel, zbudowano dwa nowe zajazdy, powstał OSiR, który zagospodarował duży akwen, wreszcie uruchomiono wyciąg narciarski. Pojawiło się nowe budownictwo mieszkalne. Rozwinął się nieco miejscowy przemysł, powstało Towarzystwo Srebrnej Góry. Przeszkodą w rozwoju funkcji turystycznej stała się likwidacja kolejki sowiogórskiej z Dzierżoniowa

i Ząbkowic. Pomimo tak trudnych losów Srebrna Góra cały czas pozostaje miejscowością turystyczną i nawet powoli się rozwija.

fotografia nr 1111. Muzeum broni ciężkiej z okresu II wojny światowej zlokalizowane na terenie twierdzy w Srebrnej Górze

Srebrna Góra zachowała w pełni pierwotny układ urbanistyczny, charakteryzujący się nanizaniem całej zabudowy na oś, którą stanowi jedna ulica (rozwidlająca się tylko w miejscu pewnego rodzaju placu rynkowego-targowiska), wspinająca się stromymi serpentynami po zboczu. Natomiast prawie cała zachowana zabudowa pochodzi z odbudowy w początkach XIX wieku, po zniszczeniach wojennych w 1807 roku, chociaż wiele budynków zachowało wcześniejsze relikty.

Przez miejscowość prowadzi żółty szlak na Przełęcz Srebrną, gdzie znajduje się węzeł szlaków. Jest tam też zagospodarowane miejsce wypoczynku i parking. Przechodzą tam: czerwony Główny Szlak Sudecki do Słupca i na Przełęcz Woliborską, niebieski szlak E3 do Barda i na Przełęcz Woliborską, zielony do Ząbkowic Śląskich oraz żółty szlak okrężny wokół twierdzy.

fotografia nr 1212. Panorama Gór Sowich z Srebrną Górą widziana od Strony Budzowa

WYKAZ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA SREBRNA GÓRA

Obiekt	Adres	Wiek	Nr rejestru
Srebrna Góra	miasto		625 z 1.09.1959
Zespół kościelny			1866 z 11.10.1966 788/wł. z 20.05.1981
<ul style="list-style-type: none"> • Kościół paraf. P.w. św. Piotra i Pawła • Mur ogrodzenia kościoła z bramami i budynek przy murze • Plebania. Ob. dom mieszkalny • Łącznik kościoła i plebani 	Ul. Letnia 6	1729-31,1810 ok.1730 1731 ok.1730	807/wł. z 14.05.1981

<ul style="list-style-type: none"> Schody z ulicy do kościoła cmentarz przykościelny 	Ul. Letnia	ok.1730	
Kościół ewangelicki obecnie schronisko		4 ćw.XVI,2ćw. XVII,k.XVII,1816	1865 z 11.10.1966
<ul style="list-style-type: none"> cmentarz 			
Zespół twierdzy ulokowany na Srebrnej Górze, Małym Stogu, Wielkim Chochole		1763-77	861 z 13.04.1961*
Fort Ostróg na Ostrogu	Ul. Górne Miasto 1a	3ćw.XVIII,p.XIX	
Koszary, obecnie dom mieszkalny	Ul. Górne Miasto 1 b	3ćw.XVIII,p.XIX	
Koszary, obecnie dom mieszkalny	Ul. Górne Miasto 1 c	3ćw.XVIII,p.XIX	
Koszary, obecnie dom mieszkalny	Ul. Górne Miasto 1 d	3ćw.XVIII,p.XIX	
Koszary, obecnie dom mieszkalny	Ul. Górne Miasto 3 a	3ćw.XVIII,p.XIX	
Koszary, obecnie dom mieszkalny	Ul. Górne Miasto 3 b	3ćw.XVIII,p.XIX	
Koszary, obecnie dom mieszkalny	Ul. Górne Miasto 3 c	3ćw.XVIII,p.XIX	
Koszary, obecnie dom mieszkalny	Ul. Górne Miasto 5 a	3ćw.XVIII,p.XIX	
Koszary, obecnie dom mieszkalny	Ul. Górne Miasto 5 b	3ćw.XVIII,p.XIX	
Koszary, obecnie dom mieszkalny	Ul. Górne Miasto 5 c	3ćw.XVIII,p.XIX	
Koszary, obecnie dom mieszkalny	Ul. Kolejowa 6	poł. XIX	
Budynek mieszk.-gospodarczy z bramą	Ul. Kolejowa 6	po poł. XIX	
Budynek gospodarczy	Przy dr. do twierdzy	pocz. XX	1634/wł. 28.11.1998
Schronisko PTTK			
Zespół mieszkalno-gospodarczy			
<ul style="list-style-type: none"> Dom mieszkalny Bud.gosp. z bramą, obecnie mieszk. 	Ul. Kolejowa 8 Ul. Kolejowa 8	poł. XIX ok. Poł. XIX	
Zespół mieszkalno-gospodarczy			
<ul style="list-style-type: none"> Dom mieszkalny Obora obecnie restauracja 	Ul. Kolejowa 9 Ul. Kolejowa 13	ok. Poł. XIX poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 1	pocz.XIX,pocz.XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 2	pocz.XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 3	1 poł.XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 4	1745, XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 5	1 poł XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 8	poł XVIII pocz.XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 10	2 poł.XIX,XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 11	k.XVIII,pocz,XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 12	1777, XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 14	pocz. XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 15	1779, XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 16	k.XVIII, pocz.XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 21	XIX / XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 22	Ok.P.XVIII,XIX/XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 23	XIX / XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 26	Poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 27	1818	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 28	XVIII/XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 30	Poł. XVIII/XX	1867 z 11.10.1966
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 36	Poł. XVIII,XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 38	Poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 39	Poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 41	Ok.1880	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 41 a	Ok. 1880	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 42	XIX / XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 43	XIX / XX	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 45	1802	
Dom mieszkalny	Ul. Letnia 46	2 poł. XIX, XX	

Dom mieszkalny	Ul. Polna 1	pocz. XX	
Dom mieszkalny	Ul. Wąska 1	2 poł. XIX	
Dom mieszkalny	Pl. Wypoczynkowy 2	k. XIX	
Dom mieszkalny	Pl. Wypoczynkowy 3	XVIII / XIX	
Dom mieszkalny	Pl. Wypoczynkowy 4	1 ćw. XX	
Dom mieszkalny	Pl. Wypoczynkowy 6	pocz. XX	
Willa obecnie poczta	Ul. Zimowa 1	XIX / XX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 2 /d.92/	Poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 3 /d.93/	Poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 4 /d.94/	2 poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 5 /d.95/	1 poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 6 /d.96/	poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 7 /d.97/	poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 8	pocz. XX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 9 /d.99/	1785, XX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 11 /d.101/	2 poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 13 /d.103/	pocz. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 16	pocz. XX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 18 /d.108/	2 poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 19	2 poł. XIX, XX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 21 /d.111/	2 poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 22 /d.112/	XVIII/XIX.pocz.XX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 25 /d.115/	1764, pocz. XX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 27 /d.117/	2 poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 28	2 poł. XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 29 /d.119/	XVIII/XIX	
Dom mieszkalny	Ul. Zimowa 30	Pocz. XX	
Kopalnia srebra	Sztolnia nr 2	XVI	537/Arch/71 z 15.02.1971

*Granica zespołu Twierdzy Srebrna Góra biegnie wzdłuż wschodniej krawędzi drogi asfaltowej na zboczu Warownej Góry, prowadząc do schroniska PTTK w Srebrnej Górze do skrzyżowania dróg zwanego Małą Przełęczą Srebrną, przecina szosę i biegnie północną krawędzią drogi asfaltowej prowadzącej z Małej Przełęczy w kierunku Fortu Ostróg. Przy Oстрыm zakręcie drogi odbija na południe polną drogą trawersującą wschodni, południowy i zachodni stok Ostrogu. Dochodzi do szosy, która przecina i biegnie północną krawędzią drogi szutrowej trawersującej południowy stok Warownej Góry do Fortecznego rozdroża. Biegnie nią dalej do południowym stokiem Chochola Małego i Góry Stawnej. Na wysokości Baterii Tarasowej na Chochole Średnim przechodzi w zewnętrzną krawędź przeciwnokarpy fosi osłaniającej Chocholę. Następnie odbija w kierunku półn-zach. do styku drogi polnej i granicy działek 425/76 i 406/75 (koło polany śródleśnej). Dalej granicą tych działek i drogą leśną trawersuje stoki: zachodni, północny i wschodni Chochola Wielkiego. Dochodzi do drogi i kamiennego Mostu Lisiego, wschodnią krawędzią fosi osłaniającej dochodzi do drogi leśnej trawersującej północny stok Chochola Małego do ujęcia wody niedaleko Rozdroża Fortecznego. Przechodzi w drogę leśną trawersując północny stok Warownej Góry dochodząc do skrzyżowania dróg leśnych na grzbiecie Kłóśnej. Skręca Ostro w kierunku południowo-zachodnim drogą leśną na wschodnim zboczu Góry Warownej aż do drogi asfaltowej koło schroniska PTTK.

Tabela 55 Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Walbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Srebrna Góra.

fakty osadnicze					
nr obszaru	nr stan. na obszarze	nr stan. w miejscowości	funkcja	kultura	chronologia
91-24	4	7	fort		2 poł. XVIIw.
91-25	7	1	sztolnia kop. srebra i ołowiu		XVIw.
91-25	8	2	sztolnia kop. srebra i ołowiu		XVIw.
91-25	9	3	sztolnia kop. srebra i ołowiu		XVI-XVIIw.
91-25	10	4	twierdza		2 poł. XVIIIw.
91-25	11	5	fort murowany		2 poł. XVIIIw.
91-25	15	6	znalezisko luźne	średniowiecze	

Tabela 66. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Walbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Srebrna Góra

Pozostałe miejscowości gminy Stoszewice, ze śladami osadnictwa z okresu neolitu (Stoszewice i Budzów), posiadają układy przestrzenne o genezie średniowiecznej, z dominującym tematem wsi łańcuchowej. W znacznej części wchodziły w skład majątku opactwa w Henrykowie (Budzów, Przedborowa). Zabudowa głównie murowana, o układzie zagrodowym, jedno- i dwukondygnacyjna, nakryta dwuspadowymi dachami dwuspadowymi, pochodzi głównie z XIX wieku.

Obiekty sakralne we wsiach o średniowiecznej genezie, przebudowane w XVII, XVIII i XIX wieku, to obiekty murowane, jednonawowe nakryte dwuspadowymi dachami ceramicznymi z wieżą od zachodu. Na terenie gminy znajduje się niewielka ilość obiektów rezydencjonalnych. Duży ubytek w krajobrazie kulturowym gminy stanowią zrujnowane zespoły pałacowe i dworskie w Przedborowej, Rudnicy i Grodziszczu.

Można obserwować w prawie wszystkich miejscowościach zdegradowanie historycznych układów przestrzennych wraz z unikatową zabudową wskutek nieuwzględniania regionalnego charakteru budownictwa, lokalizowania nowych inwestycji w granicach historycznych siedlisk, braku opieki i zabezpieczenia zabytkowych obiektów.

3.1.2. MIKOŁAJÓW

Wieś o powierzchni 613 ha, w tym 155 ha użytków rolnych i 434 ha lasów. Niewielka wieś leżąca na wysokości około 375-430 m. Jej dolna część rozciąga się w strefie sudeckiego uskoku brzeźnego, na garbie Masywu Grochowej, na Przedgórzu Sudeckim, z Grzbietem Zachodnim w Górach Bardzkich. Górna część wsi wciska się w wąską, stromą i zalesioną dolinę prawego dopływu Wełny, podchodzącą pod Przełęcz Mikołajowską. Od północnego zachodu, nad wsią góruje Dębień z Dworską Górą na krawędzi Grzbietu Zachodniego, a od południowo-wschodu Jeleniec z Łysą Górą.

Doliną potoku, przez Przełęcz Mikołajowską, w epoce lodowcowej przecisnął się przez Góry Bardzkie łańdół. Ślady jego pobytu są widoczne w postaci głazów narzutowych i osadów stożków napływowych u wylotu doliny. Do wsi należą rozległe lasy w Górach Bardzkich i Masywie Grochowej. Znajduje się tu również gajówka, a we wsi rośnie piękny, drzewiasty cis (*Taxus baccata*), będący pomnikiem przyrody. Ma około 500 lat i około 1,7 m obwodu oraz wysokość kilkunastu metrów.

Wieś posiada korzystne warunki glebowo-klimatyczne dla rozwoju rolnictwa. Okolice posiadają walory krajoznawcze, związane z sąsiedztwem Brzeźnicy, rezerwatów cisów i Srebrnej Góry, ale nie są jak dotychczas wykorzystywane.

fotografia nr 1313. Kościół filarny pw. św. Jana Nepomucena - Mikołajów

Mikołajów nie posiada wartościowszych obiektów zabytkowych. Zachowały się jednak domy mieszkalne i budynek gospody z XIX wieku. Przy drodze stoi krzyż z XIX wieku. W sąsiedztwie wsi zachowały się forty typu redutowo-szańcowego, stanowiące ogniwa pierścienia obronnego twierdzy w Srebrnej Górze. Pochodzą w większości z XVIII wieku. Na gruntach Mikołajowa znajduje się fort Nr 10.

Przez Mikołajów przechodzi zielony szlak z Ząbkowic Śląskich przez Żdanów na Przełęcz Srebrną.

WYKAZ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA MIKOŁAJÓW

Obiekt	Adres	Wiek	Nr rejestru
Kościół filialny pw. św. Jana Nepomucena		1853	
Zespół dworski			
• Dwór – obecnie gospoda	Nr 5	pocz. XX	1379/wł - 13.10.1992
• Obora	Nr 5	pocz. XX	
Dom mieszkalny	Nr 16	ok.1870	

Tabela 77 Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Mikołajów.

fakty osadnicze

nr obszaru	nr stan. na obszarze	nr stan. w miejscowości	funkcja	kultura	chronologia
92-25	10	1	fort ziemny		1 poł.XVIIIw.
91-25	12	2	fort ziemny		1 poł.XIXw.
91-25	16	3	znalezisko luźne		epoka kamienia

Tabela 88. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Mikołajów.

3.1.3. ŻDANÓW

Niewielka wieś w kotlinie Żdanowa, wcinająca się w północno-wschodnią krawędź Grzbietu Zachodniego. Leży nad górnym biegiem Budzówki i jej źródłiskowego dopływu, na wysokości około 410-480 m.

Zbudowania wsi ciągną się amfiteatralnie w dolinie, którą serpentynami prowadzi stara droga na Wilcze Rozdroże. Jej poszczególne zagrody podchodzą dość wysoko na zbocza Stróży, Wilczej Góry i Lichajówki w Grzbiecie Zachodnim. Dolna część Żdanowa leży u zbiegu trzech potoków i dróg wiodących ich dolinami, między innymi na południowy zachód prowadzi malownicza, lokalna szosa przez Przełęcz Wilczą do Wilczej, Wojborza i dalej w głąb Kotliny Kłodzkiej.

Wieś otaczają niewielkie użytki rolne, głównie łąki z odnawiającym się lasem. Wyżej ciągną się rozległe lasy, przeważnie świerkowe, ale miejscami ze znaczną domieszką buka i innych gatunków liściastych, a także sosny i modrzewia, porastające wszystkie okoliczne grzbiety i wzniesienia.

fotografia nr 1414. Kaplica mszalna pw. św Sebastiana

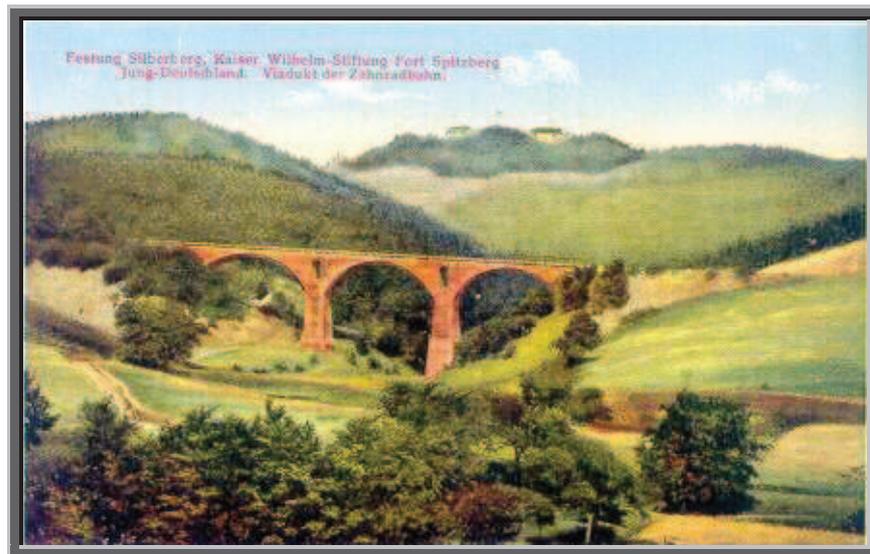
Wjazd do wsi i Kotliny Żdanowa prowadzi przez przewężenie doliny Budzówki, która przeciska się pomiędzy zboczami Kapliczki w Masywie Ostrogu na północ i Żdanki w grzbiecie Główni od południowego-wschodu. U podnóża Żdanki znajduje się bardzo ciekawa odsłodka geologiczna w starym kamieniołomie, będąca projektowanym pomnikiem przyrody. W ogóle okolice Żdanowa należą do interesujących geologicznie rejonów Gór Bardzkich. W zasadzie

Grzbiet Zachodni zbudowany jest z dolnokarbońskich szarogłazów i łupków, określanych jako żdanowskie, a tworzących łącznie strukturę bardzką, ale na północ w stronę Przełęczy Srebrnej i Srebrnej Doliny, przechodzi ona w górnokarbońskie brekcje i zlepieńce. Jest to wynikiem złożonej tektoniki terenu, na którym krzyżują się jednostki tektoniczne, przemieszczone w czasie orogenezy warszawskiej.

We wspomnianej odsonce u podnóża Żdanki, będącej starym wyrobiskiem kamieniołomu, dobrze widoczne są piękne zafalowania, tworzące fałszywą synklinę. Można tu spotkać ładne okazy różnych minerałów, między innymi apatyty, dahlitu, jarosytu hydroniowego, kollofanu i opali.

Żdanów jest niewielką wsią o niezbyt korzystnych warunkach glebowo-klimatycznych. Wieś jest ładnie położona, w atrakcyjnym krajobrazowo terenie, ale nie jest to wykorzystywane dla rozwijania turystyki i wypoczynku. Brak jest zaplecza handlowo-usługowego.

Żdanów nigdy nie był lotniskiem, nawet budowa zębatej kolejki sowigórskiej w 1906 roku nie przyniosła miejscowości bezpośrednich korzyści. Jej trasę przeprowadzono przez teren wsi śmiałymi wiaduktami i głębokimi wykopami na zboczach Kapliczki i Ostrogu, ale nie powstała tu stacja.

fotografia nr 1515. Żdanowski Wiadukt (Most Dziewiczy) początek XX wieku

Żdanów zachował układ przestrzenny, zbliżony do łańcuchowego i kilka interesujących obiektów.

Przez dolną część wsi przechodzi zielony szlak z Ząbkowic przez Mikołajów na Przełęcz Srebrną, a przez górną część niebieski szlak E3 z Barda przez Wilczaka na Przełęcz Srebrną.

WYKAZ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA ŻDANÓW

Obiekt	Adres	Wiek	Nr rejestru
Kaplica mszalna p.w. św. Sebastiana		1772	1037/w z 10.09.1984
Dom mieszkalny	Nr 4	k. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 8	1 poł. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 10	4 ćw. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 16	XIX / XX	
Dom mieszkalny	Nr 38	XIX / XX	
Wiadukt kolejowy		2 poł. XIX	

Tabela 99. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Żdanów.

fakty osadnicze

nr obszaru	nr stan. na obszarze	nr stan. w miejscowości	funkcja	kultura	chronologia
91-25	6	1	znalezisko luźne		epoka kamienia, I-II brąz

Tabela 1010. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Żdanów.

3.1.4. JEMNA

Niewielka wieś na granicy Gór Sowich i Przedgórze Sudeckiego, położona w rejonie sudeckiego uskoku brzeźnego. Jej górne zabudowania wchodzi w dolinę Chyżego Potoku rozcinającą północno-wschodnią krawędź Gór Sowich, a dolne leżą w Obniżeniu Stoszowic. Jemna leży na wysokości około 370-420m na długości około 1,2 km. Jest dość gęsto zabudowana. Na północnym wschodzie od wsi wznoszą się nieliczne domy Michałkowa, zwanego obecnie Kolonią Rudnica.

Na przedgórzu Sudeckim ciągną się rozległe użytki rolne na niezłych glebach, miejscami tylko poprzerastane zagajnikami. Jemna jest małą wsią rolniczą, ale spore znaczenie mają też lasy. We wsi jest leśniczówka Polana, a okoliczne tereny stanowią rewir łowiecki.

Istotne zmiany we wsi nastąpiły po wybudowaniu linii kolejowej z Bielawy do Srebrnej Góry a nasilił się jeszcze po połączeniu Srebrnej Góry z Kamieńcem Ząbkowickim. W Jemnej istniała stacja kolejową, a wieś stała się małym lotniskiem. Jemna została zaakceptowana jako dogodny punkt wyjścia popularnych wycieczek do Srebrnej Góry. Po 1945 roku nie odrodziła się jednak funkcja lotniskowa. Jemna zachowała w pełni układ wsi łańcuchowej, chociaż znacznie przeredzony w górnej części, gdzie większość domów została opuszczona i rozebrana. Zachowane domy reprezentują różne typy. W centrum znajdują się duże zagrody kmiecie z okazałymi murowanymi domami mieszkalnymi, z reguły piętrowymi, często z poddaszami mieszkalnymi. Niektóre noszą cechy prowincjonalnej architektury barokowej. Są też domy o charakterze pensjonatów, a także niewielkie murowane chaty. Większość pochodzi z XIX wieku. Na uwagę zasługują zabudowania nieczynnej stacji kolejowej

WYKAZ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA JEMNA

Obiekt	Adres	Wiek	Nr rejestru
Zespół mieszkalno-gospodarczy	Nr 50	1 ćw. XX	
• Leśniczówka	Nr 50	1 ćw. XX	
• Budynek mieszkalny	Nr 8	ok. 1880	
Dom mieszkalno –gospodarczy	Nr 13	ok. 1860	
Dom mieszkalny	Nr 19	ok. 1880	
Dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 22	ok. 1880	
Dom mieszkalny	Nr 26	2 poł. XIX, pocz.XX	
Willa	Nr 27	2 poł. XIX, pocz.XX	
Dom mieszkalny	Nr 28	1825	
Dom mieszkalny	Nr 30	pocz.XX	

Tabela 1111 Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Walbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Jemna.

fakty osadnicze

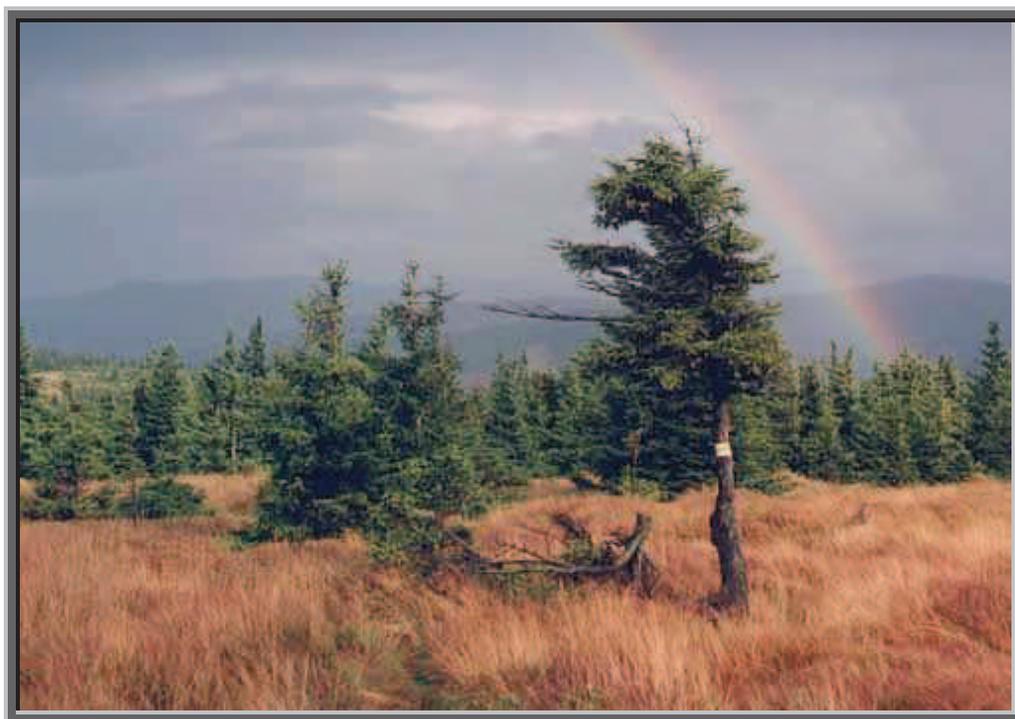
nr obszaru	nr stan. na obszarze	nr stan. w miejscowości	funkcja	kultura	chronologia
91-25	13	2	znalezisko luźne		epoka kamienia
91-25	14	1	znalezisko luźne		epoka kamienia
91-25	33	3	śląd osadnictwa		epoka kamienia

Tabela 1212. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Walbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Jemna.

3.1.5. GRODZISZCZE

W obrębie wsi znajduje się ciekawy obiekt, to znaczy wieża obronna na Górze Zamkowej (Województwo dolnośląskie, powiat ząbkowicki (DZS), gmina Stoszowice, wieś Grodziszcze, lokator JO80HO). Ruiny znajdują się na szczycie góry Zamkowa, około 1,5 kilometra na wschód od Przełęczy Woliborskiej w Górach Sowich. Są to ruiny wieży obronnej pochodzące jeszcze ze średniowiecza (może z czasów Bolka I). W powojennej literaturze krajoznawczej brak wzmianek na jej temat. Wieża ta figuruje jednak w kartotece Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Wałbrzychu. Była też zaznaczana na niemieckich mapach tego terenu. Ruina wieży o kształcie cylindrycznym, średnica zewnętrzna ok. 10,5 m, grubość muru ok. 1 m. Wysokość zachowanych murów wieży wynosi ok. 0,5 do 1,5 m. W środku wieży znajduje się wykuta w skale cysterna o głębokości ok. 4 m i średnicy 1 m. Ruiny są doskonale widoczne w terenie.

Cenny zespół zieleni stanowi park w Grodziszczu, pierwotnie ogród dworski ukształtowany po pierwszej połowie XVIII wieku, przekształcony w połowie XIX wieku w park o charakterze romantycznym.

fotografia nr 1616. Widok z Zamkowej.

Grodziszcze jest wsią łańcuchową położoną u stóp Gór Sowich. W centrum stoi kościół parafialny wzmiankowany już w XV wieku, zniszczony w 1945 roku, a odbudowany w 1972 roku. Wewnątrz zwraca uwagę ambona z malowidłami ewangelistów z XVIII wieku.

WYKAZ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA GRODZISZCZE

Obiekt	Adres	Wiek	Nr rejestru
Kościół fil. P.w. MB Częstochowskiej • Mur ogrodzenia Kościoła		1497, 1775 2 poł. XVIII	1838 z 08.10.1966
Zespół dworski • Dwór ob. ruina • Ogrodzenie przy pałacu • Wieża mieszkalna • Oficyna mieszkalna • Oficyna gospodarcza • Oficyna gospodarcza • Oficyna gospodarcza – owczarnia • Spichlerz • Mur ogrodzenia parku	Za domem 11 Nr 5 d Park pałacowy	XVII,2 poł. XIX 2 poł. XIX ok.1890 ok.1880 XIX / XX Ok.1870 2 poł. XIX ok. 1870 2 poł. XIX pocz. XIX	
park	park		854/W1 z 18.09.1981
inne	wieża mieszkalna, za domem nr 11		
Leśniczówka	Nr 1	pocz. XX	
Zespół mieszkalno –gospodarczy • Dom mieszkalny • Obora • Stodoła	Nr 2 Nr 2 Nr 2	k. XIX k. XIX k. XIX	
Dom mieszkalny – obecnie sklep	Nr 9	k. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 14	ok.1870	
Dom mieszkalny	Nr15	ok.1880	
Dom mieszkalny wraz z bramą	Nr 19	ok. Poł. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 20	ok. Poł. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 21	ok. 1890	
Dom mieszkalny	Nr 23	k. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 70	k. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 77	ok.1880	
Dom mieszkalny	Nr 80	k. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 83	k. XIX	

Tabela 1313 Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Grodziszczce.

fotografia nr 1717. Zabudowania wsi Grodziszcze na tle Gór Sowich

Fakty osadnicze					
nr obszaru	nr stan. na obszarze	nr stan. w miejscowości	funkcja	kultura	chronologia
90-25	6	1	osada	?	średniowiecze
90-25	5	2	śląd osadnictwa	?	epoka kamienia

Tabela 1414. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Grodziszcze.

3.1.6. BUDZÓW

Budzów zachował w zasadzie pierwotny układ wsi łańcuchowej i kilka obiektów godnych uwagi. Na uwagę zasługuje głównie Zespół kościelny i Pałac, w którym znajduje się obecnie szkoła, oba wpisane do rejestru zabytków. Szczególnie ciekawym obiektem zabytkowym jest położony w obrębie wsi piec wapienniczy wzniesiony u podnóża Gór Bardzkich przy drodze prowadzącej do Żdanowa. Budzów jest dużą wsią o charakterze rolniczym opartą na osi jaką stanowi droga wojewódzka nr 385.

W Budzowie znajduje się dobrze zachowany barokowy pałac z połowy XVIII wieku otoczony krajobrazowym parkiem, park w Budzowie, pierwotnie ogród ozdobny założony na początku XVIII wieku, w końcu XIX wieku teren na północ od pałacu obsadzono drzewami, głównie kasztanowcami, tworząc park.

Na tereni Budzowa znajdują się również cztery krzyże pokutne. Zdecydowana większość krzyży pokutnych ziemi ząbkowickiej została przeniesiona z miejsc oryginalnego usytuowania w nowe miejsca. Najczęściej zostawały wmurowywane w mury otaczające teren przykościelny i, co charakterystyczne, zawsze po zewnętrznej ich stronie. Sytuacja taka miała miejsce np. w Budzowie, Różanej (1 krzyż). Na jednym tylko krzyżu pokutnym ziemi ząbkowickiej znajduje się wyryte narzędzie zbrodni. Jest to jeden z krzyży wmurowanych w mur kościelny w Budzowie. Na jego powierzchni widnieje wizerunek kuszy, jednej z najbardziej niebezpiecznych broni w średniowieczu. Kusza do tego stopnia uważana była za bezlitosną w użyciu i tyle zniszczenia była w stanie poczynić (bez problemu przebijała najgrubszą nawet zbroję), że Kościół zabraniał używania jej w wojnach między chrześcijańskimi narodami. Stąd tym bardziej zaskakujący jest jej wizerunek na krzyżu z Budzowa.

fotografia nr 1818. Krzyż pokutny z okolic Budzowa.

fotografia nr 1919. Budzów – Piec wapienniczy.

WYKAZ ZABYTEKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA BUDZÓW

Obiekt	Adres	Wiek	Nr rejestru
Zespół kościelny		Pocz. XVIII 1829	
<ul style="list-style-type: none"> • Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca • kaplica grobowa Langerów • Budynek bramy • Mur ogrodzenia kościoła • Plebania • Mur ogrodzenia z bramą plebani 	Nr 110	1915 XVIII/XIX XVIII/XIX 1732, ok. poł. XIX ok. poł. XIX	Nr 717 z 1.09.1960
Kapliczka przydrożna	koło Nr 106	k. XIX	
Mur ogrodzenia cmentarza		XIX/XX	
Pałac ob. szkoła	Nr 108	pocz. XVII, 1829. 1983-89	1832 z 08.10.1966
park	park		855/Włz 18.09.1981
Szkoła	Nr 126	1 ćw. XX	
Dom mieszkalny	Nr 7	k. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 8	k. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 11	1 poł. XIX	
Zespół mieszkalno-gospodarczy			
<ul style="list-style-type: none"> • Budynek mieszkalny • Budynek gospodarczy I • Budynek gospodarczy II 	Nr 13 Nr 13 Nr 13	1860-70 1860-70 1860-70	

Dom mieszkalny	Nr 19	XIX/XX	
Dom mieszkalny	Nr 20	k.XIX	
Dom mieszkalny	Nr 28	k.XIX	
Dom mieszkalny	Nr 31	1880	
Dom mieszkalny	Nr 37	1890	
Dom mieszkalny	Nr 49	1890	
Dom mieszkalny obecnie RSP	Nr 50	4 ćw.XIX	
Dom mieszkalny	Nr 51	k.XIX	
Dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 52	2 poł.XIX	
Zespół mieszk.-gospodarczy	Nr 62	ok.1870 pocz.XX	
• Dom mieszkalny	Nr 62	ok.1870	
• Budynek gospodarczy I	Nr 62	ok.1870	
• Budynek gospodarczy II	Nr 87	ok.1880	
Dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 98	ok.1880	
Dom mieszkalny	Nr 103	ok.1870	
Dom mieszkalny	Nr 106	XIX/XX	
Dom mieszkalny	Nr 107	k. XIX	
Zespół mieszkalny			
• Dom mieszkalny I	Nr 112	XVIII/XIX,XX	
• Dom mieszkalny II	Nr 112	po poł. XIX	
Dom mieszkalny obecnie biblioteka	Nr 114	2 poł. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 121	ok.1870	
Dom mieszkalny	Nr 127	k. XIX	
Dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 141	2 poł.XIX	
Dom mieszkalny	Nr 152	k. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 156/158	po poł. XIX	
Piec wapienniczy		XIX	

Tabela 1515 Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Budzów.

Fakty osadnicze					
Nr obszaru	Nr stan. na obszarze	Nr stan. w miejscowości	funkcja	kultura	chronologia
91-25	1	1	znalezisko luźne		epoka kamienia, I-II brąz
91-25	2	2	znalezisko luźne		epoka kamienia, I-II brąz
91-25	3	3	znalezisko luźne		epoka kamienia, I-II brąz
91-25	4	4	znalezisko luźne		epoka kamienia, I-II brąz
91-25	5	5	osada	łużycka	
91-25	17	10	śląd osadnictwa	średniowiecza późnego	
91-25	18	11	śląd osadnictwa	średniowiecza późnego	
91-25	21	12	osada	średniowiecza późnego	
91-25	22	13	osada	średniowiecza późnego	
91-25	23	14	osada	średniowiecza późnego	
91-25	24	15	osada	średniowiecza późnego	

91-25	25	16	osada	średniowiecza późnego	
91-25	26	17	osada	średniowiecza późnego	
91-25	27	18	osada	średniowiecza późnego	
91-25	28	19	osada	średniowiecza późnego	
91-25	29	20	osada	średniowiecza późnego	
91-25	30	21	osada	średniowiecza późnego	
91-25	31	6	śląd osadnictwa	średniowiecza późnego	
91-25	32	7	śląd osadnictwa	średniowiecza późnego	
91-25	34	8	śląd osadnictwa	średniowiecza późnego	
91-25	35	9	śląd osadnictwa	średniowiecza późnego	

Tabela 1616. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Budzów.

3.1.7. LUTOMIERZ

Niewielka wieś o charakterze rolniczym położona na Przedgórzu Sudeckim w centralnej części gminy Stoszowice. Lutomierz posiada niezwykle korzystne warunki glebowo-klimatyczne determinujące rolniczy charakter miejscowości.

WYKAZ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA LUTOMIERZ

Obiekt	Adres	Wiek	Nr rejestru
Zespół kościelny • Kościół fil. P.w. M.B.Częstochowskiej • Mur kościelny		XIV,1748-49 1 poł. XIX	1846 z 8.10.1966
cmentarz	cmentarz przykościelny		
cmentarz	cmentarz parafialny		
Kapliczka	Na zach.zesp.dwors.	k. XIX	
Zespół dworski • Oficyna mieszkalno-gospodarcza • Oficyna mieszkalna • Oficyna gospodarcza • Stodoła • Ogrodzenie z bramą	Nr 28 Nr 29	pocz.XIX poł. XVIII pocz.XX pocz. XIX pocz.XIX	
Dom mieszkalny	Nr 48	XIX/XX	
Spichlerz	Koło nr 19	Ok.1870	
Młyn	młyn	1 ćw. XX	
Most drogowy	Na przeciw zespołu dworskiego	2 poł. XIX	

Tabela 1717 Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Lutomierz.

fotografia nr 2020. Kościół fil. Pw. M.B. Częstochowskiej.

fakty osadnicze					
nr obszaru	nr sytan. na obszarze	nr stan. w miejscowości	funkcja	kultura	chronologia
90-25	11	1	osada?	przeworska?	OWR średniowiecze
90-25	12	2	śląd osadnictwa osada?	? ?	epoka kamienia średniowiecze
90-25	13	3	śląd osadnictwa	?	średniowiecze
90-25	14	4	osada	?	późne średniowiecze
90-25	15	5	śląd osadnictwa osada	? ?	epoka kamienia średniowiecze

Tabela 1818. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Lutomierz.

3.1.8. RÓŻANA

Mała wieś położona w północnej części gminy Stoszewice połączona drogą o znaczeniu wojewódzkim z pobliską Bielawą, a dalej z Piławą Dolną. W obrębie gminy posiada połączenia drogami gminnymi z Grodziszczem, Rudnicą i Różaną. Podobnie jak Lutomierz położona na Przedgórzu Sudeckim posiada korzystne warunki glebowo-klimatyczne dla działalności rolniczej.

WYKAZ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA RÓŻANA			
Obiekt	Adres	Wiek	Nr rejestru
Zespół kościelny <ul style="list-style-type: none"> Kościół ewangelicki ob. katolicki – filia p.w. M B Częstochowskiej Mur kościelny cmentarz przykościelny cmentarz komunalny 		1 poł.XVI,XVIII XVIII	724 z 03.09.1960
Zespół mieszkalno-gospodarczy <ul style="list-style-type: none"> Dom mieszkalny Dom mieszkalny – folwark Obora – folwark obecnie RSP 	Nr 7 Nr 7 Nr 7	Ok.1880,XX k.XIX k.XIX	
Dom mieszkalny	Nr 17	pocz.XX	
Dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 24	ok.1880	

Tabela 1919 Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Różana.

fakty osadnicze					
nr obszaru	nr stan. na obszarze	nr stan. w miejscowości	funkcja	kultura	chronologia
90-25	17	1	śląd osadnictwa	?	epoka kamienia

Tabela 2020. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Różana.

3.1.9. PRZEDBOROWA

Duża, luźno zabudowana wieś łańcuchowa posiadająca korzystne warunki glebowo-klimatyczne sprzyjające rozwojowi rolnictwa. We wsi zlokalizowane jest eksploatowane złożo sjenitu.

W układzie wsi zachowało się kilka wartościowych obiektów. Na szczególną uwagę zasługuje zespół kościelny i zespół dworski oba wpisane do rejestru zabytków. Park w Przedborowej, który założono w drugiej połowie XIX wieku w miejscu wcześniejszego ogrodu dworskiego. Kompozycja parku utrzymana jest w stylu swobodnym. Obiekt posiada cenny zespół zieleni, m.in. ponad 100-letnie lipy i buki.

WYKAZ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA PRZEDBOROWA			
Obiekt	Adres	Wiek	Nr rejestru
Zespół kościelny <ul style="list-style-type: none"> • Kościół p.w. św. Jadwigi • Mur kościelny z trzema bramami • cmentarz przykościelny • cmentarz parafialny 		XIV,XVI,1691,1773 XVI,k.XVIII,XIX	1856-11.10.1966
Zespół dworski <ul style="list-style-type: none"> • Dwór - obecnie szkoła • Oficyna mieszkalna • Oficyna gospodarcza • Oficyna mieszkalno-gospodarcza • Stodoła 	Nr 100 Nr 99 Nr 99 Nr 99	Poł.XIX,pocz.XX Poł.XIX Ok.poł.XIX Ok.poł.XIX,XX 2 poł. XIX	1409/wł-15.8.1994
park	park		853/Wł z 18.09.1981
Zespół dworski <ul style="list-style-type: none"> • Oficyna dworska • Budynek gospod. obecnie biurowy • Budynek gospodarcza • Spichlerz • Ogrodzenie dawn.ogrodu dworsk. 	Nr 113 (d.64) Nr 113 Nr 113 Koło nr 113 Nr 113	XVIII/XIX k.XIX, XX 2 poł.XIX pocz.XX 2 poł. XIX	
Poczta	Nr 102	k.XIX	
Zespół mieszkalno – gospodarczy <ul style="list-style-type: none"> • Dom mieszkalny • Budynek gospodarczy • Ogrodzenie z bramą 	Nr 6 Nr 6 Nr 6	poł.XIX,4ćw.XIX 2 poł.XIX 2 poł.XIX	
Dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 7	ok.1870	
Dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 10	ok.1870	
Dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 11	ok.poł.XIX	
Dom mieszkalny	Nr 36	2 poł.XIX	
Dom mieszkalny	Nr 45	ok.1870	
Dom mieszkalny	Nr 67	ok.1870	
Dom mieszkalny	Nr 71	ok.1880	
Zespół mieszkalno-gospodarczy <ul style="list-style-type: none"> • Dom mieszkalny • Stodoła 	Nr 83 Nr 83	k.XIX k.XIX	

Dom mieszkalny	Nr 104	k.XIX	
Dom mieszkalny	Nr 108	XIX / XX	
Dom mieszkalny	Nr 122	Ok. 1880	

Tabela 2121 Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Przedborowa.

fotografia nr 2121. Kościół w Przedborowej.

fakty osadnicze					
nr obszaru	nr stan. na obszarze	nr stan. w miejscowości	funkcja	kultura	chronologia
90-25	16	1	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	przeworska ?	OWR późny średniowiecze

Tabela 2222. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Przedborowa.

3.1.10. RUDNICA

Znajduje się tu klasycystyczny kościół z lat 1780-1787 restaurowany w początkach XX wieku, murowany, jednonawowy z szerokim przęsłem środkowym i półkoliście zakończony prezbiterium. We wsi znajdują się również ruiny renesansowego zamku (województwo dolnośląskie, powiat ząbkowicki (DZS), lokator JO80IO). z początków XVII wieku, przebudowanego na barokowy pałac w 1686 roku i około 1718 restaurowanego, a zniszczonego w 1945 roku. Pałac otacza park, w którym rosną dęby, pomniki przyrody, o obwodach: 4,9 do 5,3 m. Park w Rudnicy, pierwotnie ogród dworski założony w pierwszej połowie XVIII wieku. Posiada duże walory dendrologiczne w tym starodrzew liczący 80-140 lat.

fotografia nr 2222. Rudnica – ruiny pałacu.

Zamek wzniesiono jako rezydencję w 1626 r., rozbudowano w 1686 r. w epoce baroku – oraz ok. 1718 r. restaurowano. zniszczono ostatecznie w 1945 r. Obecnie zamek znajduje się w ruinie. Było to założenie prostokątne z cylindryczną wieżą w narożniku, dwutaktowe, dwukondygnacyjne z zachowanymi fragmentami renesansowych sklepień i obramień okiennych.

WYKAZ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA RUDNICA

Obiekt	Adres	Wiek	Nr rejestru
Zespół kościelny			725 z 03.09.1960
<ul style="list-style-type: none"> • Kościół paraf. P.w. św. Michała Archaniola • Kaplica grobowa • Mur ogrodzenia kościelnego i kaplica • Grobowa • Plebania • cmentarz przykościelny 	<p>W pobliżu kościoła</p> <p>Nr 15</p>	<p>k.XVIII,XIX/XX</p> <p>k.XIX XVIII,</p> <p>k.XIX 1888</p>	

Zespół pałacowy		ok.1620-89, 1718,2 p.XIX	726 z 03.09.1960
• Pałac – ruina			
• Budynek mieszkalno – gospodarczy		ok.1870-80	
• Obora I		ok.1870	
• Obora II		4 ćw.XIX	
• Stodoła I		ok.1880	
• Stodoła II		ok.1870-80	
• Spichlerz		XIX/XX	
• Ogrodzenie parku pałacowego		2 poł.XIX	
park	park		845/W1 z 18.09.1981
Dom mieszkalny	Nr 24	ok.1880	
Dom mieszkalny	Nr 29	ok.1880	
Zespół mieszkalno - gospodarczy			
• Dom mieszkalny	Nr 32	1817	
• Budynek mieszkalno-gospodarczy	Nr 32	1 poł.XIX	
Dom mieszkalny	Nr 54	ok.1880-90	
Dom mieszkalny	Nr 58	XIX/XX	
Dom mieszkalny	Nr 59	Ok.1890	

Tabela 2323 Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Rudnica.

fakty osadnicze					
nr obszaru	nr stan. na obszarze	nr stan. w miejscowości	funkcja	kultura	chronologia
90-25	7	1	znalezisko luźne	?	neolit
90-25	8	2	śląd osadnictwa	?	średniowiecze
90-25	9	3	znalezisko luźne	?	średniowiecze
90-25	10	4	śląd osadnictwa	?	epoka kamienia
			śląd osadnictwa		średniowiecze

Tabela 2424. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Rudnica.

3.1.11. STOSZOWICE

Duża wieś łańcuchowa położona wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 385 pełniąc funkcję administracyjno-usługową o charakterze rolniczym. Wieś jest siedzibą władz samorządowych gminy. Szczególnie cenny jest, zachowany w zachodniej części miejscowości, zespół zamkowy z fortyfikacjami. Ponadto zachowało się w obrębie wsi wiele zabytkowych obiektów pochodzących w większości z drugiej połowy XIX wieku.

W Stoszowicach znajduje się zamek, pierwotny dwór renesansowy, czworoboczny z bastcjami na narożach, dziedzińcem wewnętrznym, otwartą fosą, przebudowany w XVIII i XIX wieku z zachowanym układem kompozycyjnym i częścią sklepień w parterze.

fotografia nr 2323. Zespół dworski w Stoszowicach

WYKAZ ZABYTKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA STOSZOWICE

Obiekt	Adres	Wiek	Nr rejestru
Zespół kościelny <ul style="list-style-type: none"> Kościół paraf. P.w. św. Barbary Mur kościoła z bramą Fragment muru obronnego przy kościele. Plebania Mur ogrodzenia plebani cmentarz przykościelny 		XV, 1763-81 k. XIX 1 poł. XVII pocz. XX pocz. XX	1869 z 11.10.1966
Kaplica przydrożna	Naprzeciw kościoła	k. XIX	
Kaplica przydrożna	Przy drodze do zamku	ok. oł. XIX	

Kaplica przydrożna	Skraj wsi /od Ząbkowic	poł. XIX	
pałac	pałac nr 50		732/Wł z 18.07.1979
park	park		749/Wł z 8.11.1980
Zespół zamkowy			
<ul style="list-style-type: none"> • Zamek ob. PHZ • Fortyfikacje ziemne i murowane • stajnia koni w zespole folwarcznym • budynek mieszkalny z częścią mieszkalną, w zespole folwarcznym • obora w zespole folwarcznym • budynek inwentarsko-magazynowy, w zespole folwarcznym • stodoła z chlewem w zespole folwarcznym • Brama folwarku 	Nr 72	ok. 1600, k. XVIII, XIX/XX ok. 1600 1 poł. XIX	728 z 05.09.1960 1036 z 10.09.1984 65/A/01/1-5 z 26.11.2001 65/A/01/1-5 z 26.11.2001 65/A/01/1-5 z 26.11.2001 65/A/01/1-5 z 26.11.2001 65/A/01/1-5 z 26.11.2001
Dom ludowy, obecnie biblioteka	Nr 44	XIX/XX	
Zespół mieszkalno-gospodarczy			
<ul style="list-style-type: none"> • Dom mieszkalny • Budynek gospodarczy • Stodoła • Brama 	Nr 4 Nr 4 Nr 4 Nr 4	Ok. 1870 – 80 Ok. 1870 – 80 Ok. 1870 – 80 Ok. 1870 – 80	
Dom mieszkalny	Nr 5	k. XIX	
Zespół mieszkalno – gospodarczy			
<ul style="list-style-type: none"> • Dom mieszkalny wraz z bramą • Budynek gospodarczy I • Budynek gospodarczy II • Stodoła 	Nr 6 Nr 6 Nr 6 Nr 6	ok. 1880 ok. 1880 ok. 1880 ok. 1880	
Zespół mieszkalno –gospodarczy			
<ul style="list-style-type: none"> • Dom mieszkalny • Budynek gospodarczy I • Budynek gospodarczy II 	Nr 7 Nr 7 Nr 7	ok. 1870 ok. 1870 ok. 1870	
Zespół mieszkalno-gospodarczy			
<ul style="list-style-type: none"> • Dom mieszkalny • Budynek gospodarczy 	Nr 8 Nr 8	ok. 1870 ok. 1870, 1910	
Dom mieszkalny	Nr 13	XIX / XX	
Zespół mieszkalno-gospodarczy			
<ul style="list-style-type: none"> • Dom mieszkalno-gospodarczy • Budynek gospodarczy 	Nr 14 Nr 14	Ok. 1870 Ok. 1870	
Dom mieszkalny	Nr 18	k. XIX	
Dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 19	ok. 1880	
Dom mieszkalny	Nr 23	ok. poł. XIX	
Zespół mieszkalno-gospodarczy			
<ul style="list-style-type: none"> • Dom mieszkalno-gospodarczy • Budynek gospodarczy 	Nr 26 Nr 26	1870 1870	
Dom mieszkalny	Nr 27	pocz. XX	
Zespół mieszkalno-gospodarczy			
<ul style="list-style-type: none"> • Dom mieszkalny • Budynek gospodarczy I • Budynek gospodarczy II • Stodoła • Brama I i II 	Nr 32 Nr 32 Nr 32 Nr 32 Nr 32	1878 4 ćw. XIX 4 ćw. XIX 4 ćw. XIX 1878	
Dom mieszkalny	Nr 46	2 poł. XIX	
Dom mieszkalny	Nr 51	XIX / XX	

Dom mieszkalno-gospodarczy	Nr 52	k. XIX	
Zespół mieszkalno-gospodarczy			
• Dom mieszkalny	Nr 53	k.XIX	
• Obora	Nr 53	k.XIX	
Zespół mieszkalno-gospodarczy			
• Dom mieszkalny	Nr 58	ok. 1880	
• Obora	Nr 58	ok. 1880	
Dom mieszkalny	Nr 96	XIX/XX	
Dom mieszkalny, obecnie Policja	Nr 97	XIX/XX	
Zespół mieszkalny, obecnie klasztor			
• Dom mieszkalny, obecnie klasztor	Nr 106	k. XIX	
• Dom mieszkalny, obecnie klasztor	Nr 107	k. XIX	
Budynek gospodarczy	Nr 9	ok. poł.XIX	
Zespół młyna			
• Młyn z częścią mieszkalną	Nr 159	4 ćw. XIX	
• Budynek gospodarczy	Nr 159	4 ćw. XIX	
Budynek przemysłowy	Nr 45	k.XIX	

Tabela 2525 Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Walbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Stoszowice.

fotografia nr 2424. Zespół zamkowy w Stoszowicach.

fakty osadnicze					
nr obszaru	nr stan. na obszarze	nr stan. w miejscowości	funkcja	kultura	chronologia
90-26	19	1	cmentarzysko 1	?	epoka kamienia I-okres
			osada? 8	przeworska	epoki brązu
			osada 1	średniowiecza	OWR
				późnego	
90-26	20	2	cmentarzysko 2	?	epoka kamienia I-okres
			znalezisko luźne	?	epoki brązu
			osada	średniowiecza	?

90-26	34	3	osada osada	późnego średniowiecza wczesnego średniowiecza późnego	faza młodsza XIV-XVIw.
90-26	35	4	śląd osadnictwa	średniowiecza późnego	
91-26	36	3	śląd osadnictwa	średniowiecza późnego	
91-26	94	5	śląd osadnictwa		
91-26	95	6	śląd osadnictwa		
91-26	96	7	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	KPL przeworska	neolit okres wędrówek ludów wczesne średniowiecze, starsza
91-26	97	8	śląd osadnictwa		wczesne średniowiecze
91-26	98	9	osada śląd osadnictwa	łużycka przeworska	IV-V okres epoki brązu okres wędrówki ludów
91-26	99	10	śląd osadnictwa osada	? ?	neolit pradzieje
91-26	100	11	osada osada	przeworska	okres wędrówki ludów XII-XIIIw.
91-26	101	12	śląd osadnictwa osada	?	pradzieje IX-Xw.
91-26	102	13	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	?	neolit wczesne średniowiecze

Tabela 2626. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Stoszowice.

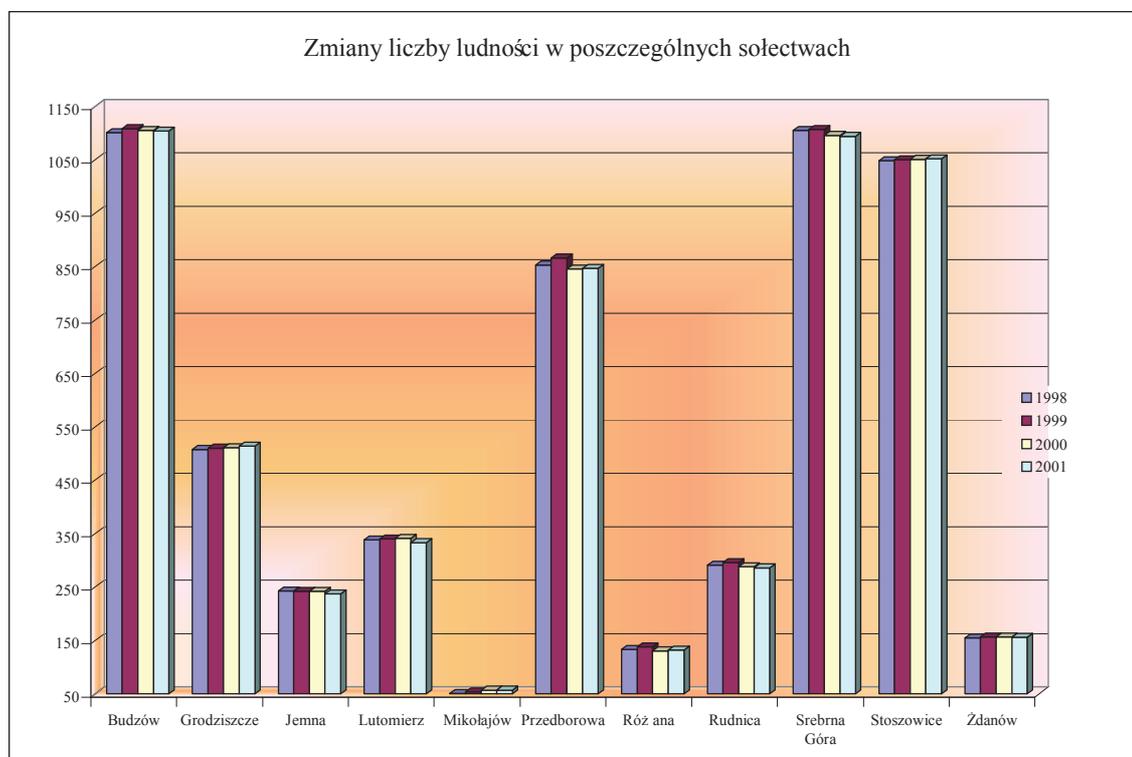
4. UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNO SPOŁECZNE

Powierzchnia gminy Stoszowice wynosi 10 982 ha i na koniec 2001 roku zamieszkiwało ją 5 812 mieszkańców. W skład gminy wchodzi jedenaście sołectw i piętnaście miejscowości, których powierzchnię, liczbę mieszkańców i gęstość zaludnienia zestawiono w poniższej tabeli.

wieś	powierzchnia w km ²	liczba mieszkańców				gęstość zaludnienia osób/1 km ²
		1998	1999	2000	2001	
BUDZÓW	2000	1101	1108	1105	1104	55
GRODZISZCZE	1920	508	510	511	514	26
JEMNA	460	243	242	242	237	52
LUTOMIERZ	620	338	340	341	333	54
MIKOŁAJÓW	610	51	54	57	57	8
PRZEDBOROWA	1370	853	866	846	847	62
RÓŻANA	380	133	138	131	132	35
RUDNICA	760	291	296	288	286	38
SREBRNA GÓRA	822	1105	1107	1096	1094	134
STOSZOWICE	1400	1048	1050	1051	1052	75
ŻDANÓW	640	155	157	157	156	24

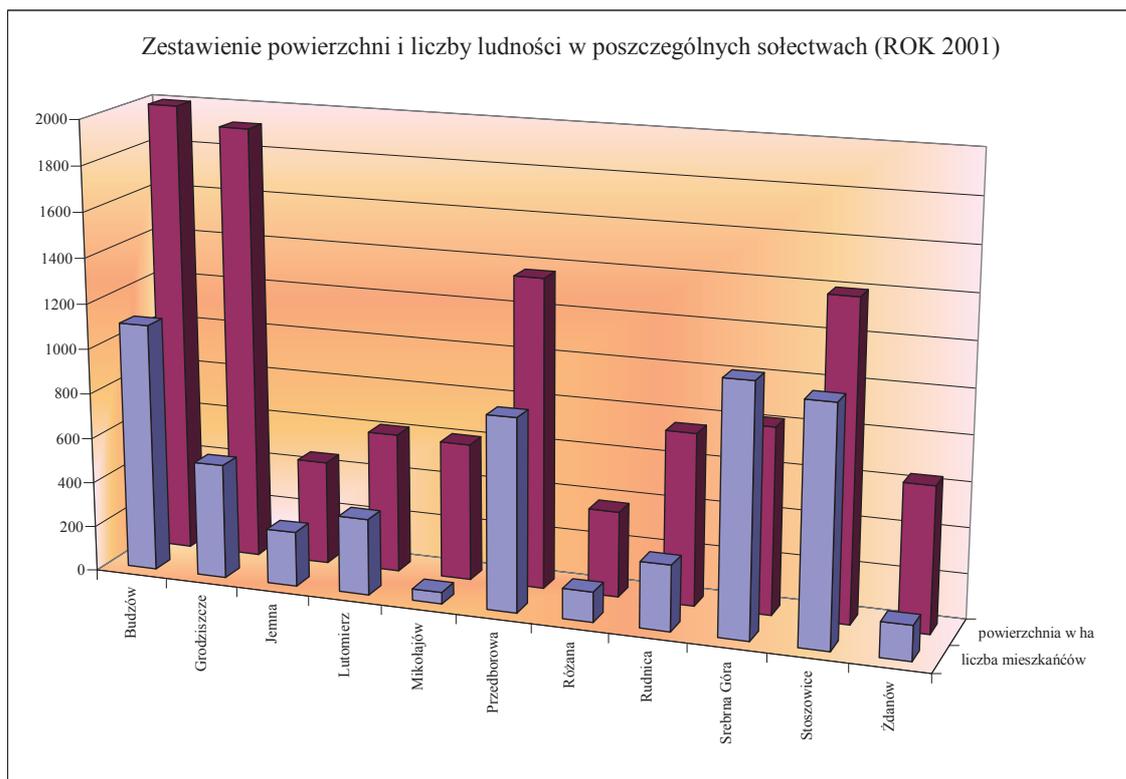
Tabela 2727. Opracowanie własne. Zestawienie powierzchni, liczby mieszkańców i gęstości zaludnienia w poszczególnych sołectwach.

wykres 33 Opracowanie Własne. Zmiany liczby ludności w poszczególnych sołectwach.

Powyższe zestawienie, w celu wykazania dość znacznego zróżnicowania liczby mieszkańców w poszczególnych jednostkach osadniczych gminy, zostało dodatkowo

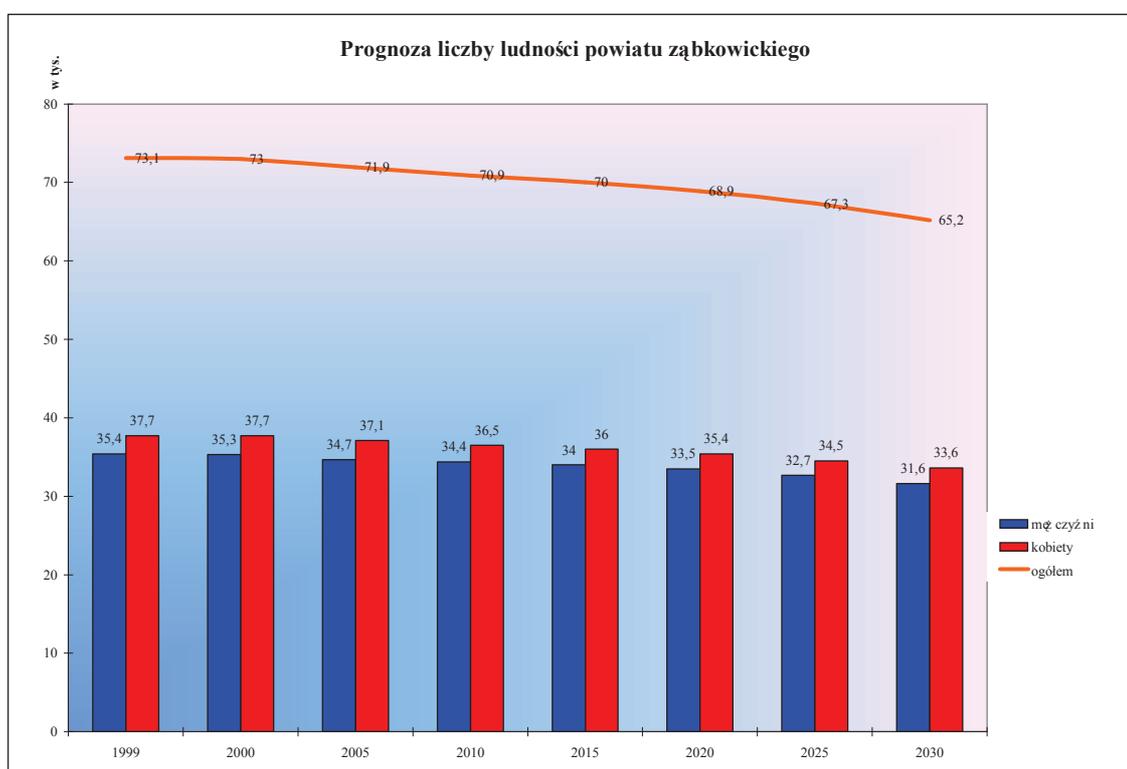
przedstawione na sąsiednim wykresie kolumnowym. Wykres wyraźnie obrazuje istniejące zróżnicowanie w rozmieszczeniu mieszkańców, w poszczególnych jednostkach. W zasadzie ludność koncentruje się w Srebrnej Górze, Budzowie, Przedborowej i Stoszowicach, przy czym Stoszowice, Budzów i Srebrna Góra leżąc na drodze wojewódzkiej 385 z Grodkowa do Tłumaczowa, tworzą w zasadzie nieprzerwany zespół zabudowy. Należy dodać, że średnia gęstość dla gminy Stoszowice wynosi 52,5 przy średniej dla województwa dolnośląskiego 149,3.

wykres 44. Opracowanie własne. Zestawienie powierzchni i liczby ludności w poszczególnych sołectwach w gminie Stoszowice.

4.1. LUDNOŚĆ OGÓLEM

Jak już wspomniano przy liczbie ludności w gminie Stoszewice na koniec 2001 roku w 5812 mieszkańców współczynnik feminizacji wyniósł 105,0. Niepokojący jest fakt obserwowanego spadku liczby mieszkańców i stale rosnącego wskaźnika feminizacji. Na przestrzeni około 20 lat liczba ludności zmniejszyła się o około 7% co może wydawać się niewielką liczbą, ale przy utrzymującej się tendencji może w perspektywie kilkunastu lat doprowadzić do wyludnienia się najmniejszych miejscowości gminy. Przy utrzymujących się tendencjach ruchu naturalnego ludności liczba mieszkańców powiatu będzie się zmniejszać jak na poniższy wykresie.

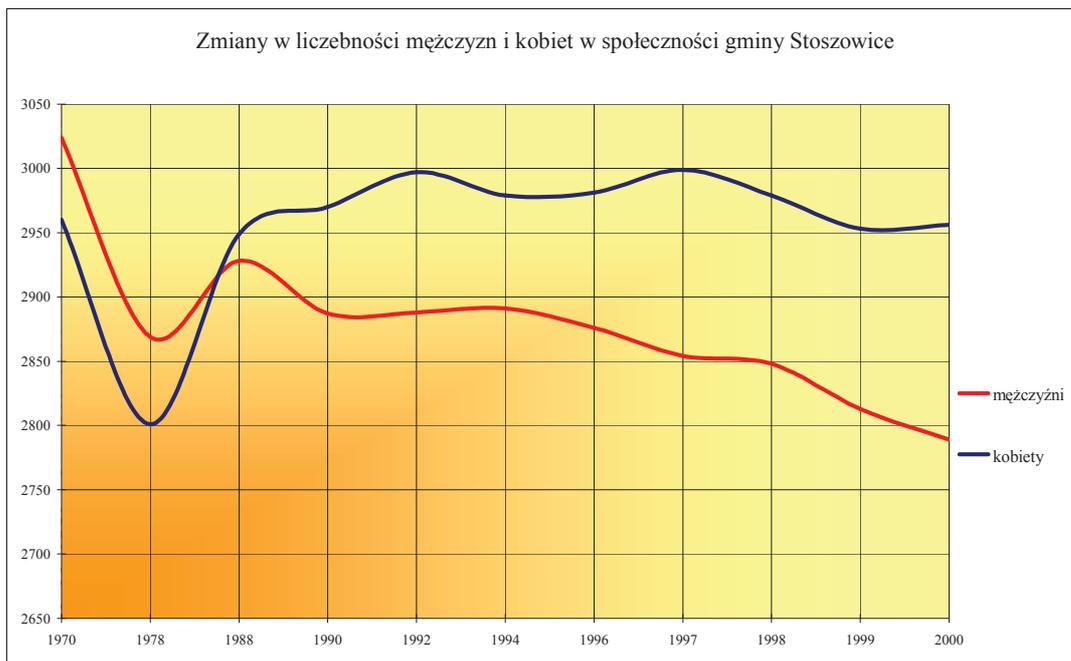
wykres 55. Opracowanie własne. Prognoza liczby ludności powiatu ząbkowickiego.

Rosnący niepokojąco współczynnik feminizacji sygnalizuje również, zmiany demograficzne zachodzące w społeczności lokalnej, charakterystyczne zresztą dla większej części naszego kraju (w województwie dolnośląskim współczynnik feminizacji wynosi 107,1). Jest to po części efekt starzenia się społeczeństwa. Najstarsza grupa wiekowa ze względu na statystycznie dłuższe życie kobiet, ma najwyższy stopień feminizacji, który globalnie coraz częściej nie jest wyrównywany z powodu zerowego, a nawet ujemnego przyrostu naturalnego. Zmiany zachodzące w stosunku liczby kobiet do mężczyzn przedstawia poniższa tabela i wykres, które pokazują, że przy dosyć stabilnej, utrzymującej się na tym samym poziomie liczby kobiet, liczba mężczyzn powoli, acz stale się zmniejsza.

rok	ogółem	mężczyźni	kobiety	dynamika wzrostu 1970=100%	wskaźnik feminizacji
1970	5984	3024	2960	100	97,9
1978	5670	2869	2801	94,7	97,6
1988	5877	2928	2949	98,2	100,7

1990	5857	2887	2970	97,9	102,8
1992	5885	2888	2997	98,3	103,8
1994	5870	2891	2979	98,1	103,0
1996	5857	2876	2981	97,9	104,0
1997	5853	2854	2999	97,8	105,0
1998	5826	2848	2979	97,4	104,6
1999	5766	2813	2953	96,3	105,0
2000	5745	2789	2956	97,1	106,0

Tabela 2828. Opracowanie własne. Współczynnik feminizacji

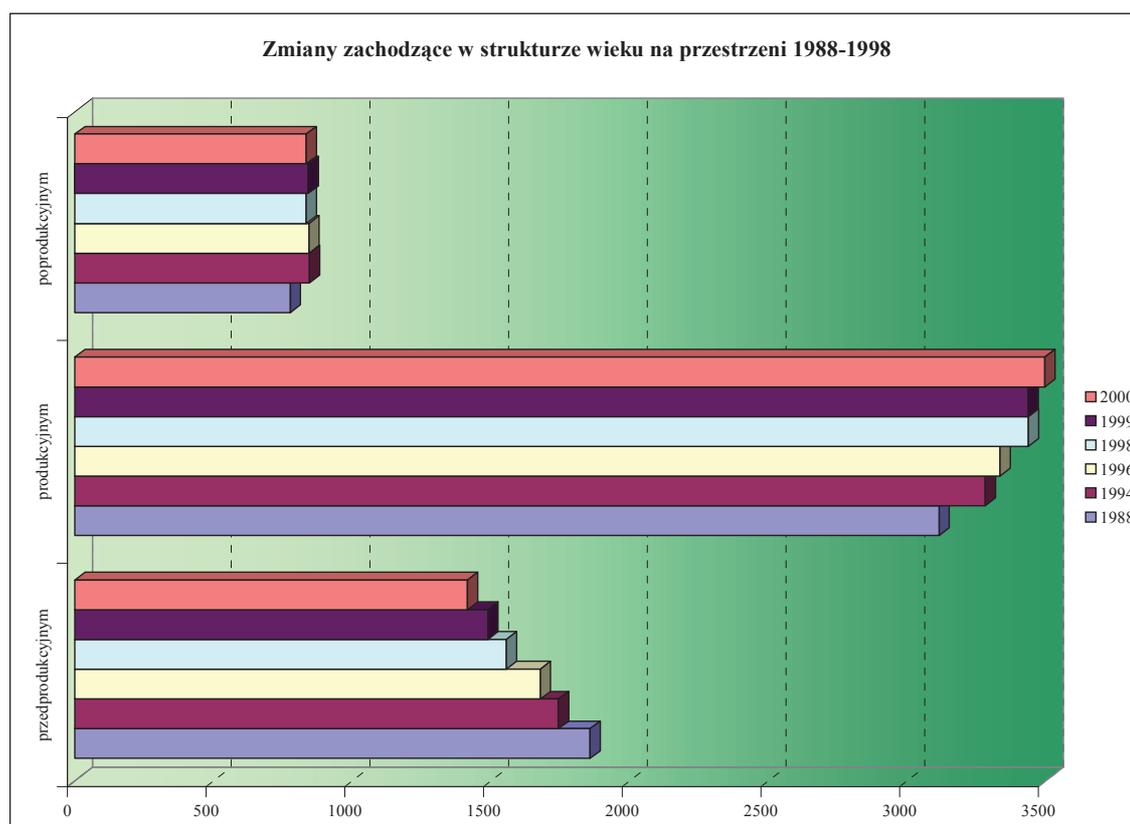
wykres 66. Opracowanie własne. Zależności zachodzące w zmianie liczby kobiet i mężczyzn.

4.2. STRUKTURA WIEKOWA

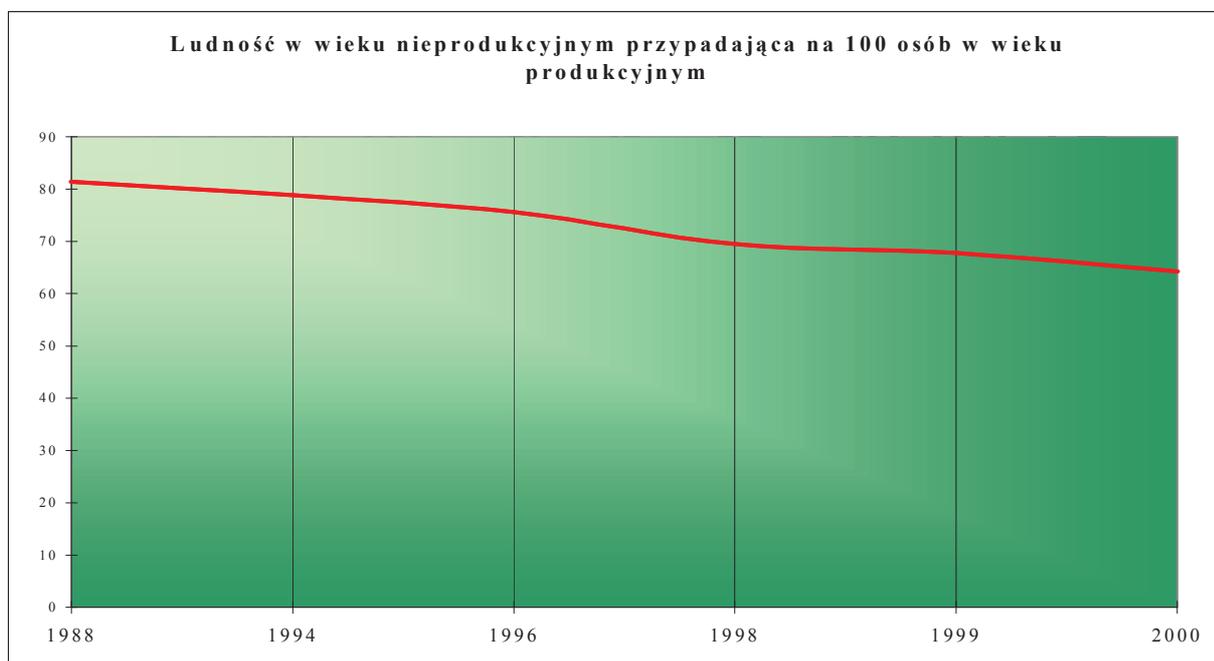
Struktura wiekowa gminy Stoszowice została przeanalizowana na przestrzeni kilku kolejnych lat co pozwoliło na zaobserwowanie zachodzących zmian i określenie kierunku zmian w najbliższej perspektywie.

LUDNOŚĆ W WIEKU	1988		1994		1996		1998		1999		2000	
	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%	l.osób	%
A – przedprodukcyjnym	1857	31,6 %	1743	29,7%	1678	28,6%	1555	26,7%	1489	25,8%	1415	25,5%
B – produkcyjnym	3115	53,0%	3281	55,9%	3335	56,9%	3437	59,0%	3436	59,6%	3496	60,8%
C – poprodukcyjnym	777	15,4%	846	14,4%	844	14,5%	834	14,3%	841	14,6%	834	14,5%
C na 100 B	81,4		78,8		75,6		69,5		67,8		64,3	

Tabela 2929. Opracowanie własne. Struktura wieku.

wykres 77. Opracowanie własne. Zmiany zachodzące w strukturze wieku na przestrzeni 1988-1998.

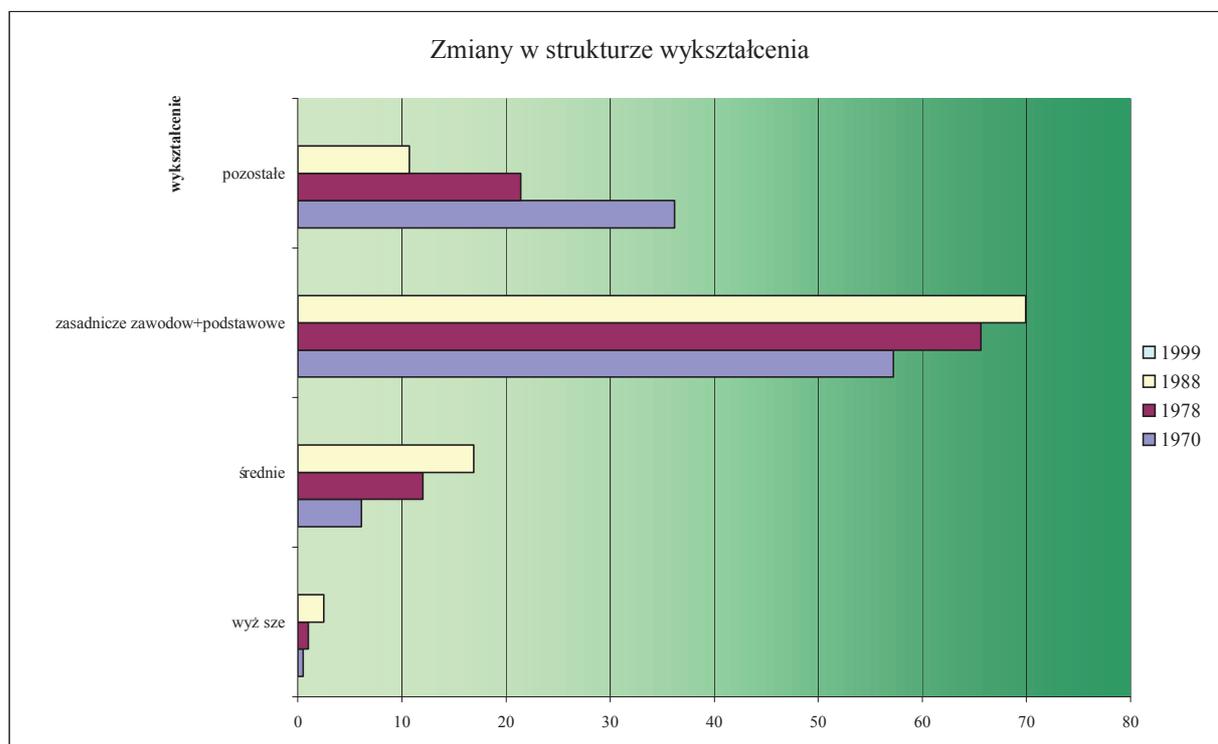
wykres 88. Opracowanie własne. Zmiany zachodzące w stosunku liczby ludzi w wieku nieprodukcyjnym i produkcyjnym.

Zachodzące zmiany w strukturze wieku na przestrzeni dziesięciu lat wydają się stosunkowo korzystne, z punktu widzenia demograficznego. Przy ogólnej tendencji starzenia się społeczeństwa w kraju, gmina Stoszowice odnotowała zwiększenie liczebności grupy ludzi w wieku produkcyjnym (wykres). Społecznie pożądane jest również obserwowany spadek stosunku osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby ludzi w wieku produkcyjnym (wykres). Niestety jednocześnie nastąpił spadek liczebności grupy w wieku przedprodukcyjnym, co może świadczyć o dwóch nakładających się zjawiskach, zmniejszaniu się liczby urodzeń żywych oraz odpływowi z badanych terenów ludzi młodych (w wieku reprodukcyjnym). Należy dodać, że powyżej wymienione zmiany miały stosunkowo niewielki stopień, lecz sygnalizują istniejące tendencje.

4.3. POZIOM WYKSZTAŁCENIA

WYKSZTAŁCENIE W ODSETKACH	1970	1978	1988
Wyższe	0,5	1,0	2,5
Średnie	6,1	12,0	16,9
Zasadnicze zaw. + podstawowe	57,2	65,6	69,9
Pozostałe	36,2	21,4	10,7

Tabela 3030. Opracowanie własne. Poziom wykształcenia.

wykres 99. Opracowanie własne. Zmiany w strukturze wykształcenia.

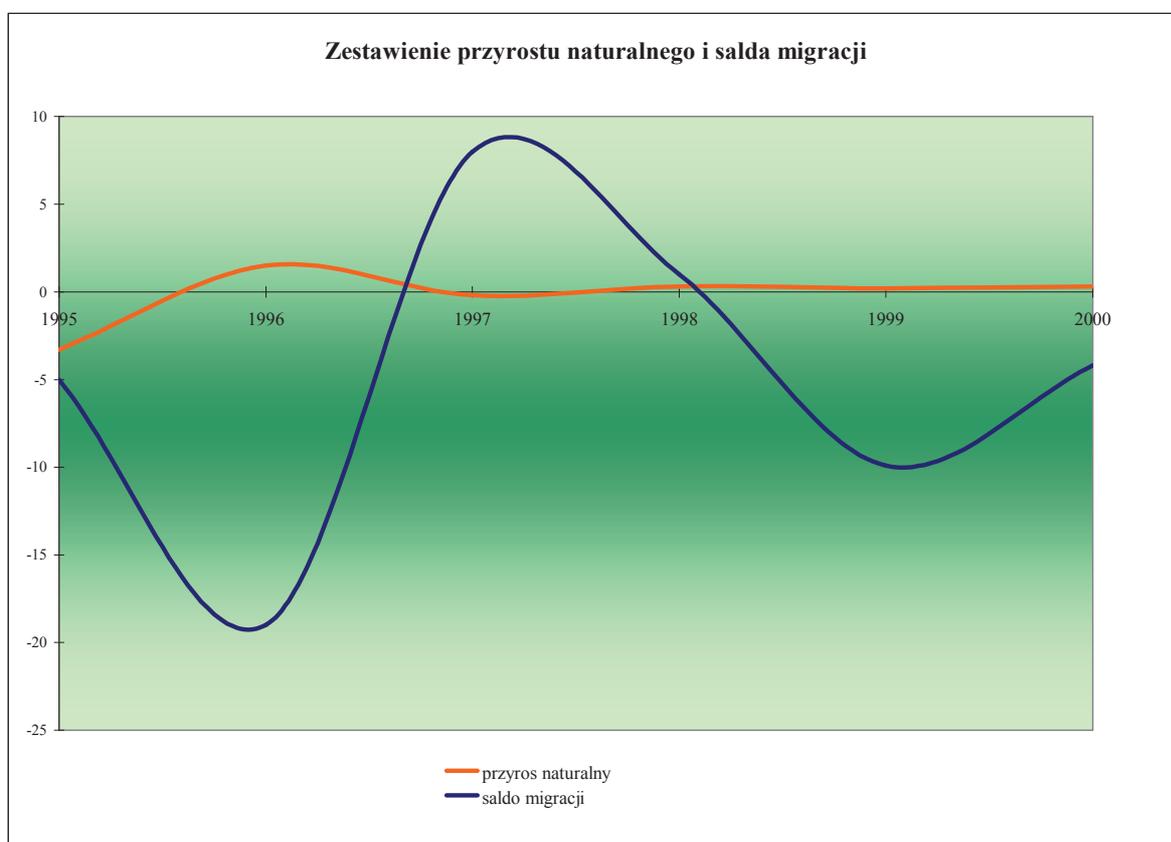
Powyższe zestawienie potwierdza powszechną tendencję podwyższania poziomu wykształcenia ludności w Polsce. Niestety w gminie Stoszowice są to powolne zmiany, przy czym dynamika przyrostu osób z wykształceniem wyższym jest bardzo niska. Fakt dużej dynamiki spadku liczby osób z wykształceniem niepełnym podstawowym (na wykresie – pozostałe) należy tłumaczyć przede wszystkim umieralnością ludzi starszych, którzy nie mieli szansy zdobyć wykształcenia w czasach I i II wojny światowej.

4.4. RUCH NATURALNY LUDNOŚCI

Podstawowymi wielkościami charakteryzującymi ruch naturalny ludności są: przyrost naturalny i migracje, które bezpośrednio decydują o perspektywie demograficznej.

	PRZYROST NATURALNY	SALDO MIGRACJI
1995	- 3,3	- 5
1996	1,5	- 19
1997	- 0,2	8
1998	0,3	1
1999	0,2	-9,9

Tabela 3131. Opracowanie własne. Ruch naturalny ludności.

wykres 1010. Opracowanie własne. Saldo migracji w zestawieniu z przyrostem naturalnym.

Na podstawie powyższego zestawienia, można jedynie stwierdzić, że sytuacja ludnościowa nie jest stabilna, choć wahanie salda migracji jest niewielkie. Niepokojący jest fakt notowania ujemnego przyrostu naturalnego szczególnie w roku 1995 kiedy to osiągnął bardzo niski poziom $-3,3$. Warto dodać, że wartość przyrostu naturalnego w roku 1999 odpowiednio w województwie i powiecie wynosiła średnio $-1,0$ i $-1,7$ a w gminie Stoszowice przyrost naturalny zanotowano na poziomie dodatnim $0,2$. Lepiej sytuacja przedstawiała się tylko w gminie Kamieniec Ząbkowicki ($2,8$), przy czym w Bardzie, w tym samym czasie, przyrost naturalny wyniósł tylko $-8,0$.

4.5. ZATRUDNIENIE

Na terenie gminy Stoszowice zarejestrowanych w systemie KURPGN-REGON pod koniec 1999 było podmiotów gospodarczych:

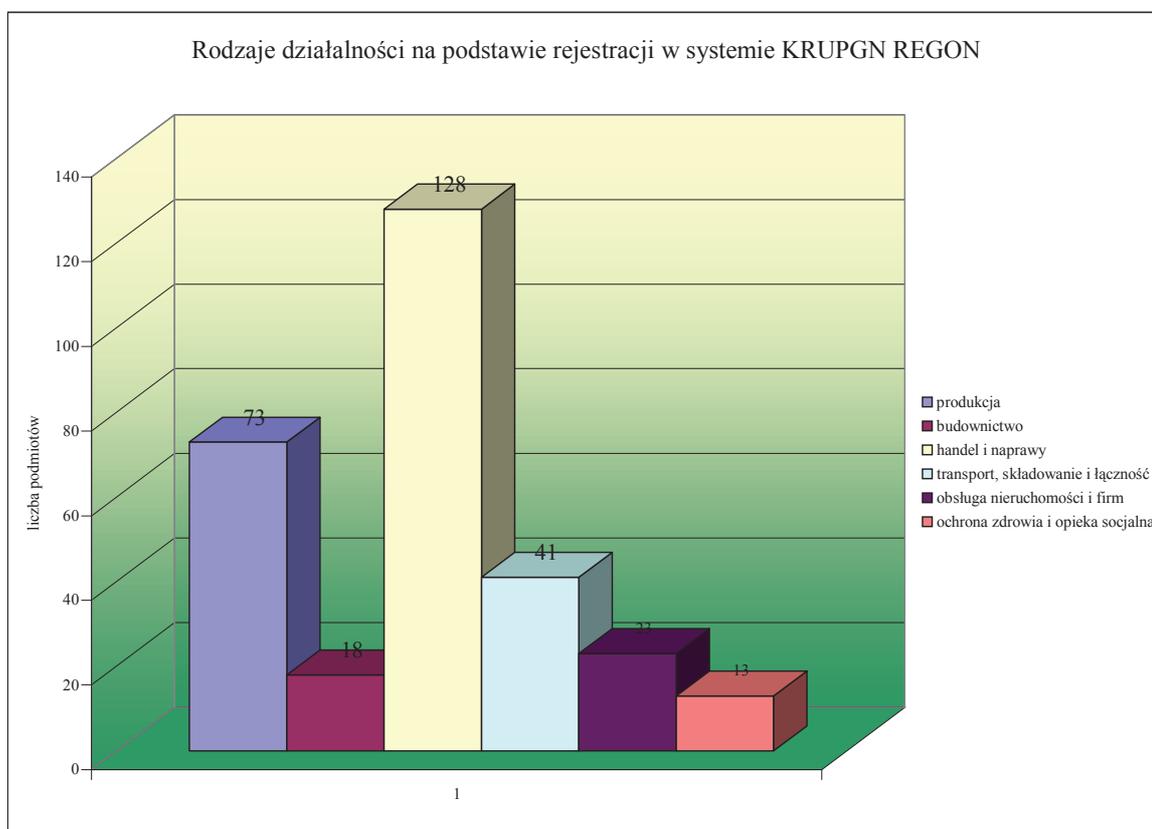
- **publicznych 18**

- **prywatnych 382, z tego osób fizycznych 320**

a pod koniec roku 2000 liczba ta zmniejszyła się nieznacznie do:

- **publicznych 18**

- **prywatnych 367, z tego osób fizycznych 317**

wykres 1111. Opracowanie własne. Rodzaje działalności gospodarczej

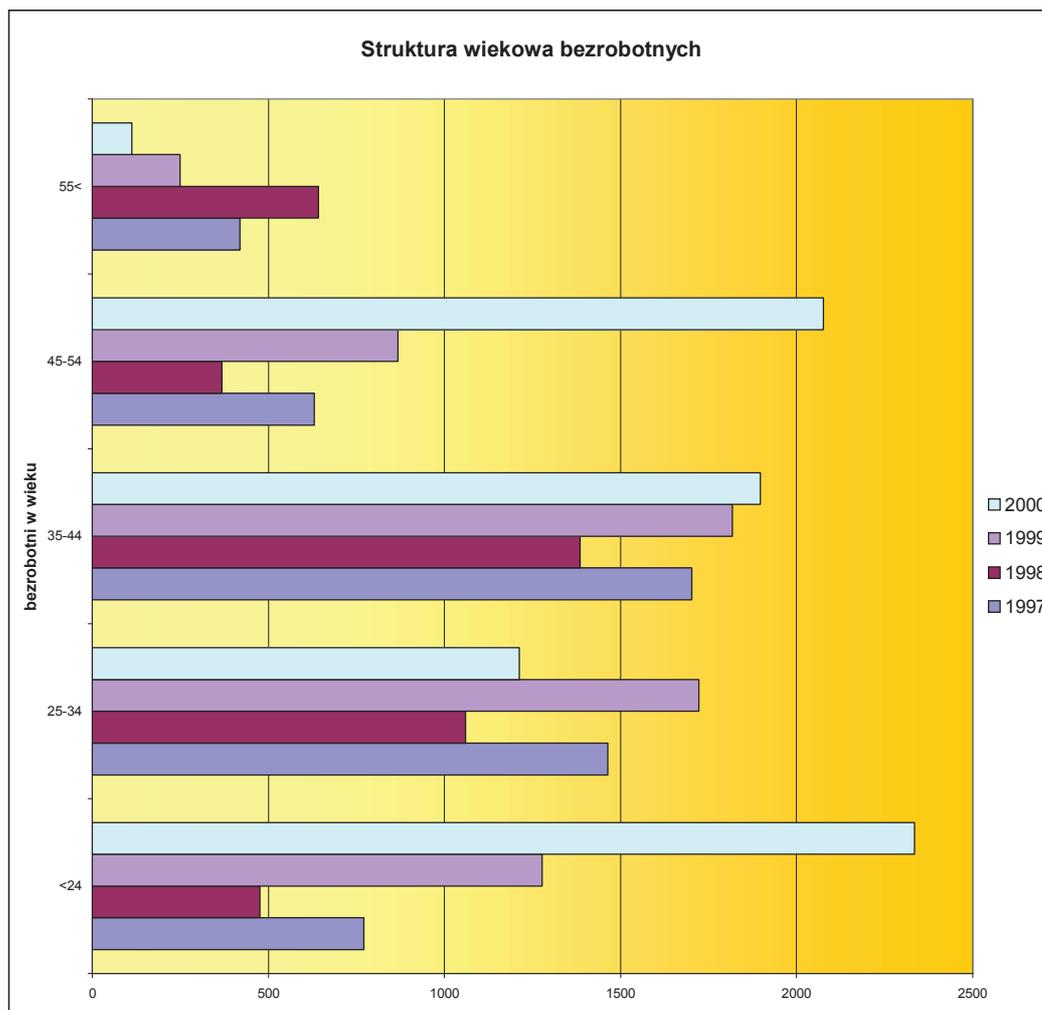
Wydaje się, że przy ogólnokrajowym trendzie rozwoju usług stosunkowo dużo podmiotów przypada na produkcję, a zbyt mało na handel i naprawy.

Ogółem pracujących na terenie gminy Stoszowice było w poszczególnych sektorach:

- publicznym 262
- prywatnym 191
- rolniczym 45
- przemyśle i budownictwie 135
- usługach rynkowych 122
- usługach nierynkowych 151

4.6. BEZROBOCIE

Przedstawione poniżej dane dotyczą całego obszaru działania Rejonowego Urzędu Pracy w Ząbkowicach Śląskich, założono bowiem, że sytuacja w gminie Stoszowice nie odbiega znacząco od reszty powiatu. Dane posłużyły do scharakteryzowania tendencji zachodzących zmian, a nie przedstawienia rzeczywistej liczby bezrobotnych.

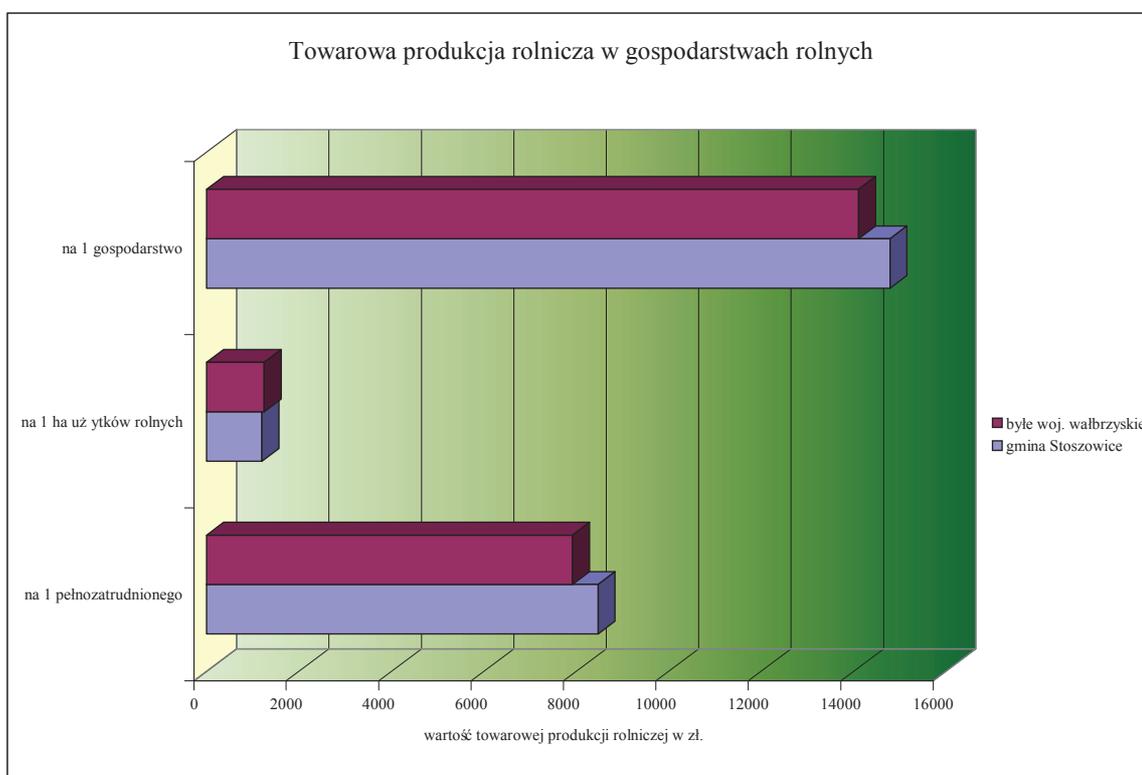
wykr. 1212. Opracowanie własne. Struktura wiekowa grupy ludzi objętych bezrobociem.

Z powyższego wykresu można wnioskować, że liczba zarejestrowanych bezrobotnych nie jest stabilna. Spowodowane jest to przez kilka czynników, między innymi powodują to zmiany np. w rejestracji absolwentów, przyznawania zasiłków przedemerytalnych itp. Poza tym duża część ludzi zarejestrowanych jako bezrobotni podejmują pracę „na czarno”. Mimo tego sytuacja w całym powiecie jest niekorzystna. Stopa bezrobocia w powiecie wynosiła na początku roku 2000 - 20,4% (śr. województwa 16,7%) a przy końcu roku już 23,9% (śr. województwa 18,4).

Najliczniej reprezentowani w grupie ludzi bezrobotnych są osoby w przedziale wiekowym 24-25, najbardziej mobilni zawodowo. Daje to spore nadzieje na zmniejszenie bezrobocia poprzez działania promujące przedsiębiorczość, programy przekwalifikujące i kształcące skierowane przede wszystkim do tej grupy ludzi.

4.7. ROLNICTWO

Na tle województwa gmina Stoszowice wydaje się wypadać korzystnie pod względem rolniczej produkcji towarowej, zarówno wartości tejże produkcji przypadającej na jedno gospodarstwo, jak i na jednego pełnozatrudnionego. Oznacza to, że statystyczne gospodarstwo w gminie Stoszowice jest wydajniejsze niż średnio w byłym województwie wałbrzyskim oraz, że jeden pełnozatrudniony wypracowuje większą kwotowo wartość towarowej produkcji rolniczej. Co oznaczać może zarówno dość korzystny stosunek zatrudnionych w rolnictwie jak i jego większą wydajność ze względu na lepsze warunki glebowo-klimatyczne niż średnio na pozostałe powierzchni byłego województwa wałbrzyskiego. W gminie znajduje się około 480 gospodarstw rolnych

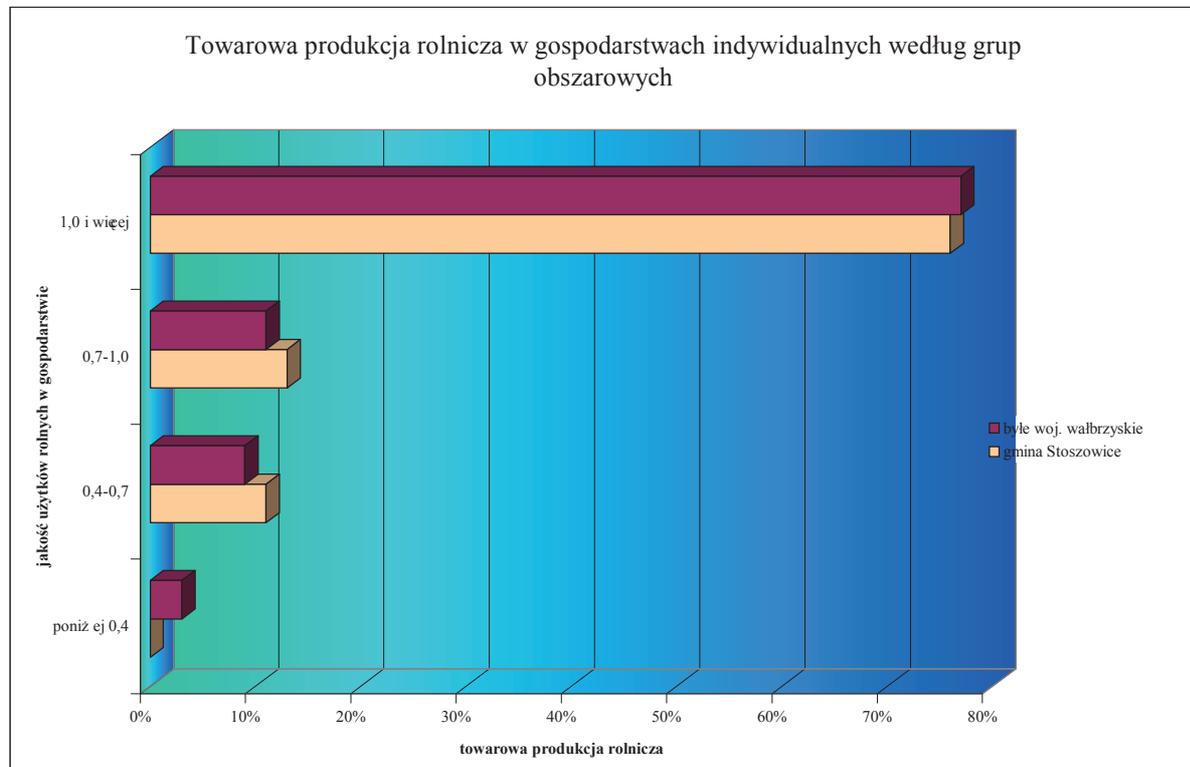

wykres 1313. Opracowanie własne. Towarowa produkcja rolnicza w gospodarstwach rolniczych gminy Stoszowice na tle byłego woj. wałbrzyskiego.

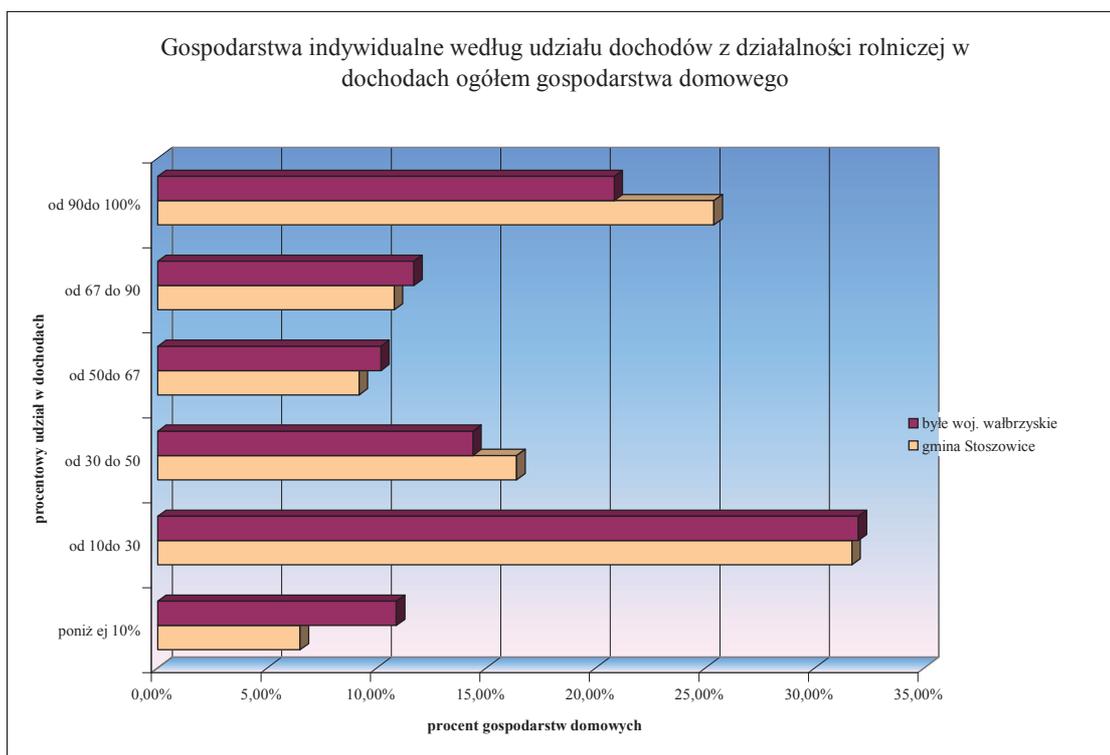
Poniższy wykres pokazuje, że ponad 80% wartości towarowej produkcji rolnej pochodzi z gospodarstw rolnych o najwyższej jakości użytków rolnych, tylko nieco mniej niż średnio w byłym województwie wałbrzyskim. Nieco więcej niż przeciętnie uzyskuje się natomiast z gruntów niższej jakości, ale oznaczać to może tylko lepsze ich wykorzystanie przy sprzyjających warunkach klimatycznych.

Poza tym warto dodać, że zgodnie ze spisem rolnym najwyższą towarową produkcję rolniczą w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych uzyskały gospodarstwa, których użytkownikami byli mężczyźni w wieku poniżej 25 lat, a kobiety w wieku 25-34. Również wykształcenie użytkownika indywidualnego gospodarstwa rolnego miało wpływ na wartość rolniczej produkcji towarowej, ponieważ najwyższy jej poziom uzyskały osoby z wykształceniem wyższym i policealnym rolniczym. Oznacza to, że gmina ma zasadniczo duży potencjał ludzki i możliwości

produkcji rolniczej. Oraz dodatkowo, że warto w przyszłości inwestować w ludzi młodych i w podnoszenie ich kwalifikacji, poprzez nie tylko umożliwienie im kształcenia w szkołach o profilu rolniczym, ale również poprzez różnorodne kursy i programy zawodowe.

wykres 1414. Opracowanie własne. Towarowa produkcja rolnicza w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych w gminie Stoszewice na tle byłego woj. wałbrzyskiego.

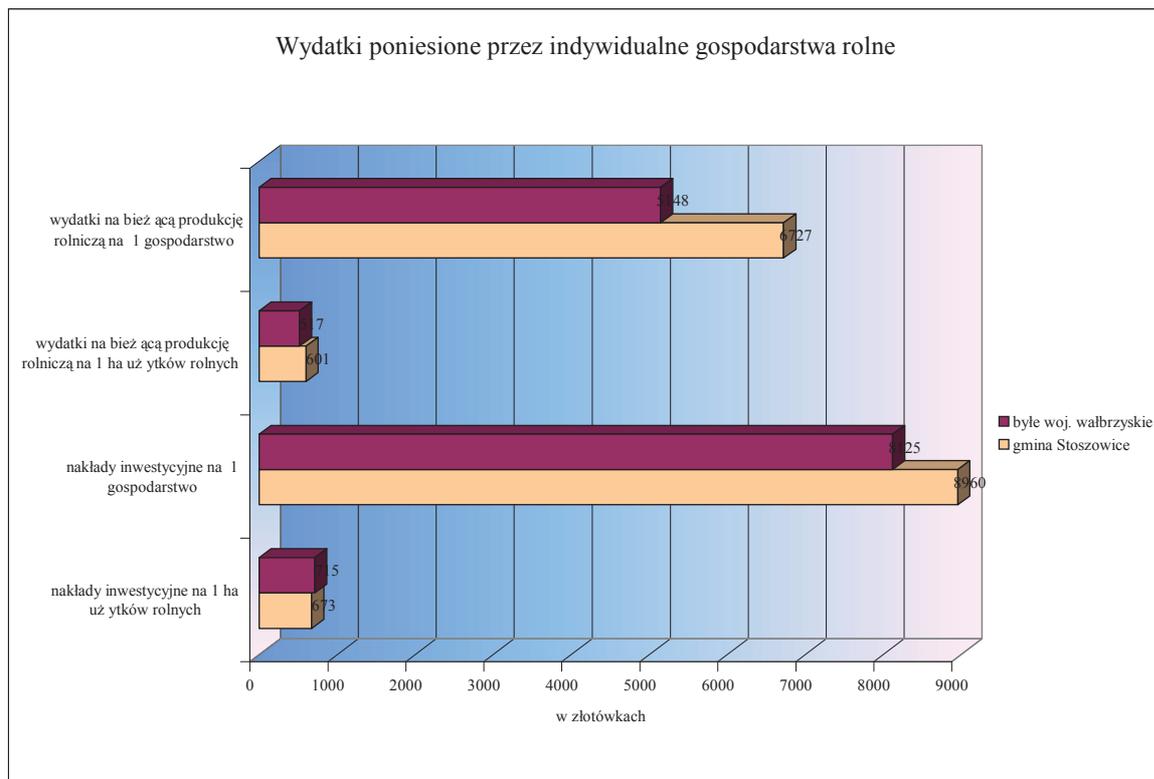
wykres 1515. Opracowanie własne. Gospodarstwa indywidualne według udziałów z działalności rolniczej w dochodach ogółem gospodarstwa domowego na tle byłego woj. wałbrzyskiego.

Powyższy wykres obrazuje w jak dużym stopniu działalność rolnicza, na terenie gminy Stoszowice, ma znaczenie dla dochodów indywidualnych gospodarstw. Stosunkowo więcej gospodarstw indywidualnych, i dodatkowo w większym stopniu utrzymuje się z działalności rolniczej niż średnio na terenie byłego województwa wałbrzyskiego. Wskazuje to na typowo rolniczy charakter gminy. Dla prawie 25% gospodarstw działalność rolnicza stanowi jedyne źródło utrzymania (więcej niż przeciętnie, w byłym woj. wałbrzyskim o 5%).

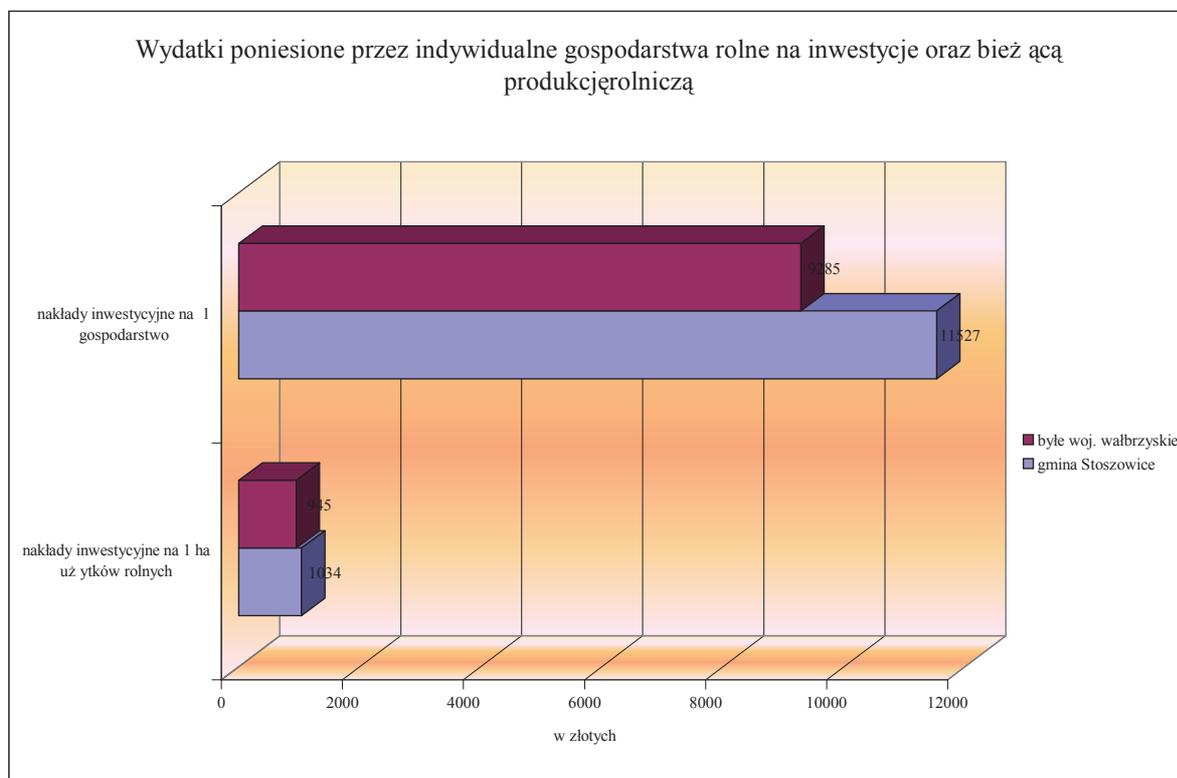
Kolejna analiza dotyczyła wydatków ponoszonych przez gospodarstwa rolnicze. Kolejno sporządzone wykresy pozwalają na wyciągnięcie następujących wniosków. Po pierwsze w gospodarstwach gminy Stoszowice wydaje się stosunkowo więcej na bieżącą produkcję rolniczą niż średnio w byłym woj. wałbrzyskim. Po drugie ponosi się również większe nakłady czysto inwestycyjne. Sugeruje to zainteresowanie rozwojem rolnictwa na badanych terenach. Cieszy również fakt, że wydatki inwestycyjne znacznie przewyższają wydatki na bieżącą produkcję.

Ważny jest również fakt, że stosunkowo przy dużo większych wydatkach na bieżącą produkcję rolniczą przypadających na jedno gospodarstwo, wydatki te rozłożone na jeden hektar nie są dużo większe niż w byłym woj. wałbrzyskim. Oznacza to, nie tylko że gospodarstwa na terenie gminy są przeciętnie większe, ale również że mają lepsze warunki glebowo-klimatyczne.

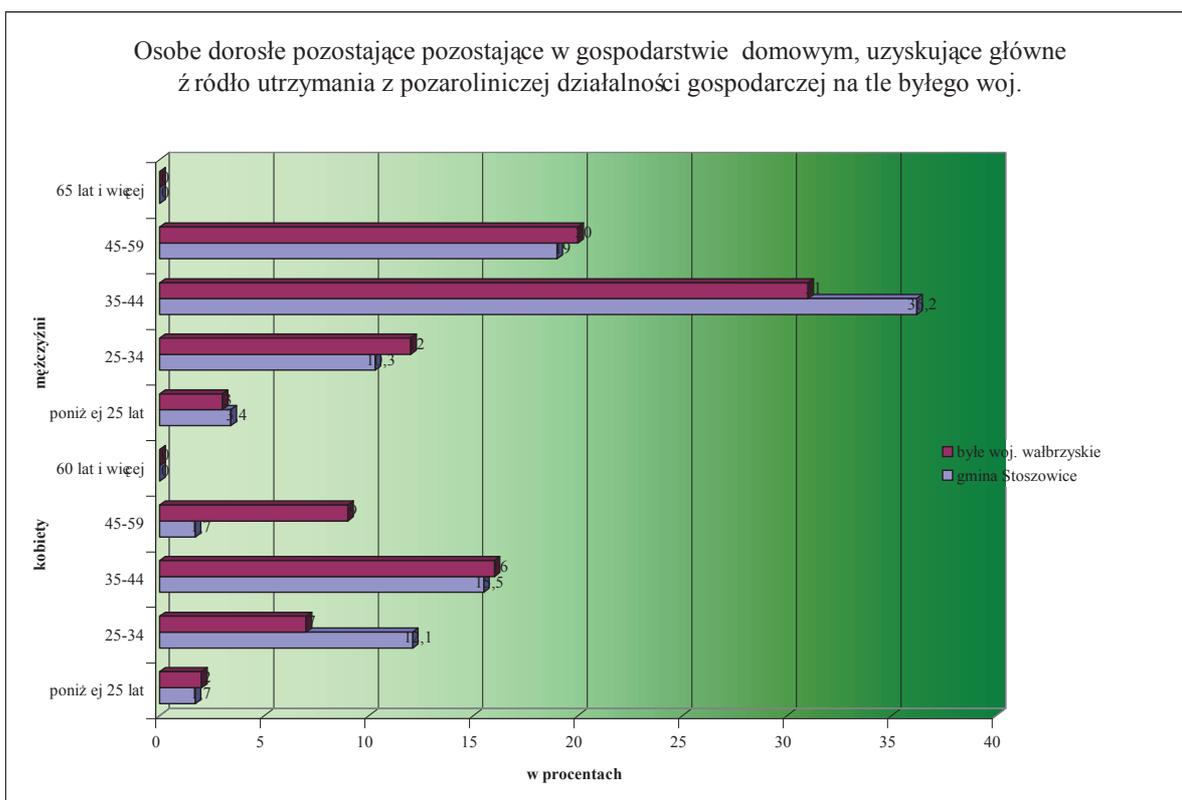
Powyższe stwierdzenie potwierdza także analiza wydatków inwestycyjnych, które są znacznie wyższe w porównaniu z przeciętnym gospodarstwem byłego woj. wałbrzyskiego, ale niższe w odniesieniu do statystycznego hektara użytków rolnych. Co sugeruje, że przy znacznie wyższej kwocie inwestycji przypadającej na jedno gospodarstwo musi być ono powierzchniowo większe.

wykres 1616. Opracowanie własne. Wydatki poniesione przez indywidualne gospodarstwa rolne na inwestycje i bieżącą produkcję rolną na tle byłego woj. wałbrzyskiego.

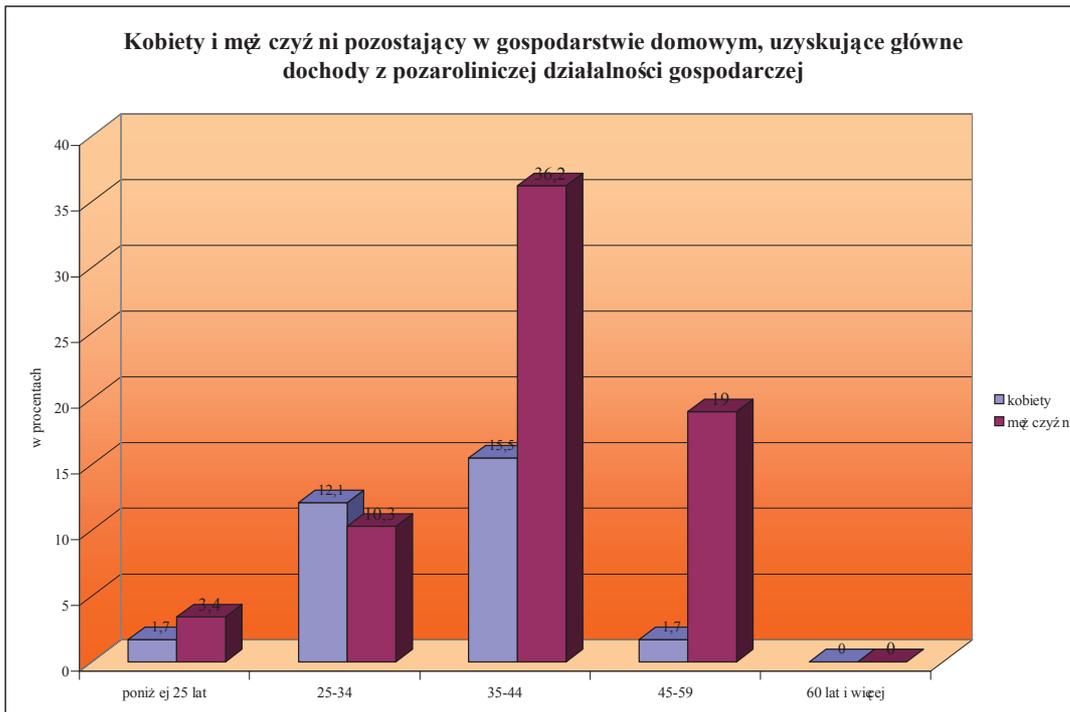
wykres 1717. Opracowanie własne. Wydatki poniesione przez gospodarstwa rolne ogółem na inwestycje i bieżącą produkcję rolną na tle byłego woj. wałbrzyskiego.

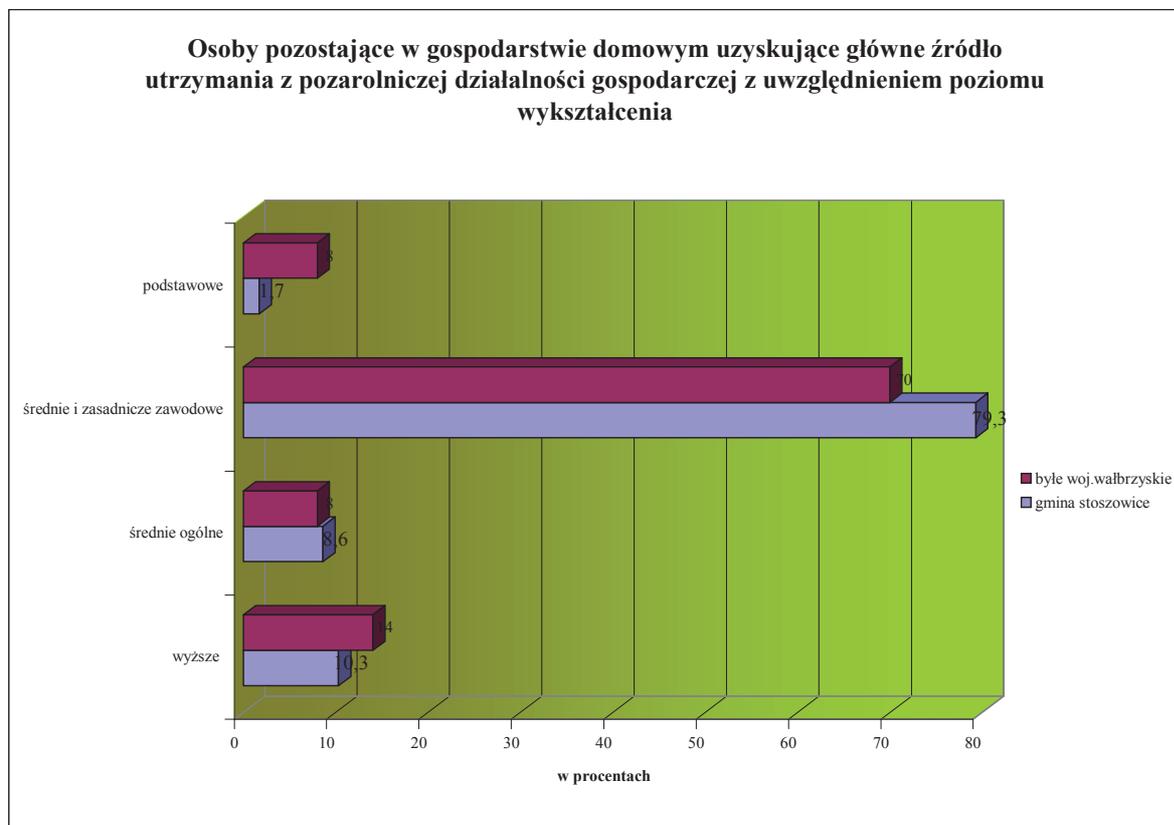
wykr. 1818. Opracowanie własne. Osoby dorosłe pozostające w gospodarstwie domowym (rolnym), uzyskujące główne źródło utrzymania z pozarolniczej działalności gospodarczej na tle byłego woj. wałbrzyskiego.

Powyższe zestawienie pokazuje, że grupy wiekowe objęte najwyższym bezrobociem jednocześnie uzyskują swoje główne źródło dochodów z działalności pozarolniczej. Co wynika przede wszystkim, że grupy te (35-44 lata) stanowią grupę ludzi najbardziej mobilnych zawodowo. Charakterystyczne dla gminy, odbiegające znacznie od średniej byłego woj. wałbrzyskiego jest wysoki odsetek mężczyzn w wieku 35-44 i kobiet 25-34 pozostających w rolnym gospodarstwie domowym uzyskujących główne źródło dochodu z pozarolniczej działalności gospodarczej. Swoistą anomalią jest również to, że równocześnie, w porównaniu z średnią zdecydowanie mniej kobiet w wieku 45-59 uzyskuje główne dochody poza działalnością rolniczą. Jest to spowodowane prawdopodobnie konsekwencjami poprzedniej epoki, kiedy to działalność rolnicza pozwalała w zupełności na utrzymanie wszystkich osób pozostających w gospodarstwie domowym. W związku z czym kobiety nie były zmuszone do podejmowania pracy poza swoim gospodarstwem. Obecnie są to kobiety, bez kwalifikacji zawodowych, w wieku przedemerytalnym.

Kolejny wykres pokazuje nam, że ludność uzyskująca główny dochód poza rolnictwem posiada wykształcenie średnie i zasadnicze zawodowe (i zarazem więcej niż przeciętnie w byłym woj. wałbrzyskim). Poniższe zestawienie pozwala również postawić tezę, że zdecydowana większość kobiet w wieku 45-59 pozostaje na utrzymaniu pozostałych członków rodziny.

wykres 1919. Opracowanie własne. Osoby dorosłe pozostające w gospodarstwie domowym (rolnym), uzyskujące główne źródło utrzymania z pozarolniczej działalności gospodarczej na tle byłego woj. wałbrzyskiego, z podziałem na kobiety i mężczyzn.

wykres 2020. Opracowanie własne. Osoby dorosłe pozostające w gospodarstwie domowym (rolnym), uzyskujące główne źródło utrzymania z pozarolniczej działalności gospodarczej na tle byłego woj. wałbrzyskiego, z uwzględnieniem poziomu wykształcenia.

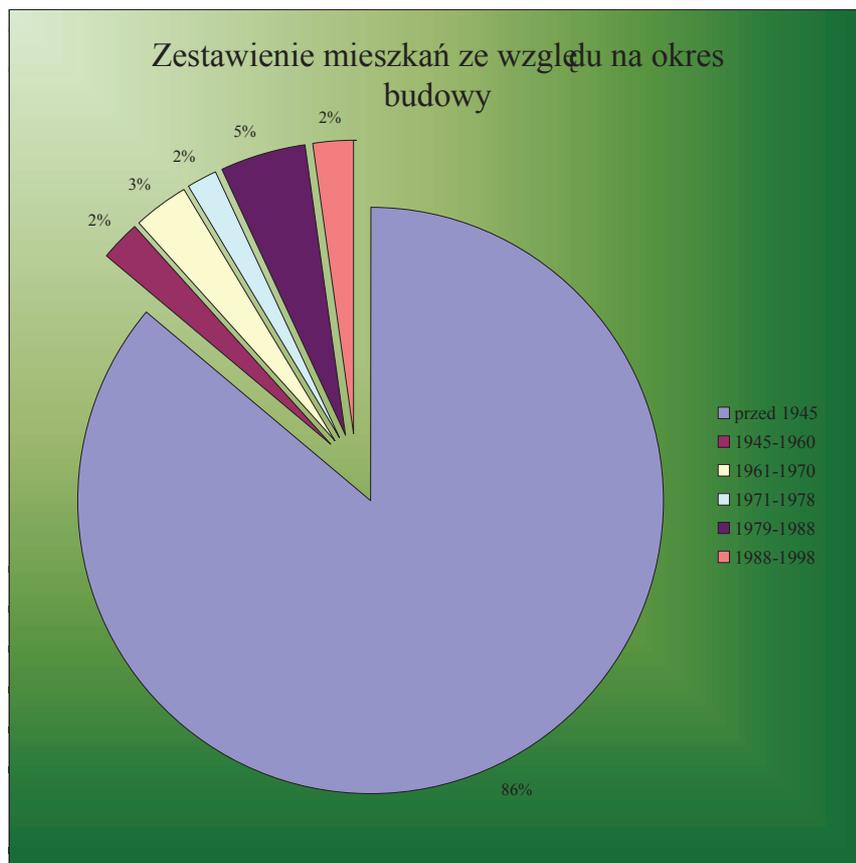
Należy dodać, że prawie 10% gospodarstw obok realizowanej działalności rolniczej prowadziły dodatkowo działalność pozarolniczą. Zdecydowana większość tych gospodarstw podejmuje działalność wyłącznie w obrębie jednej z wyodrębnionej sekcji działalności pozarolniczej i był to najczęściej handel detaliczny i hurtowy, w drugiej kolejności produkcja, i kolejno transport i magazynowanie, budownictwo.

Spora grupa indywidualnych gospodarstw rolnych przeszła w ostatnim okresie lub zamierza przejść, wkrótce na rentę lub emeryturę, przy czym zdecydowana większość zamierza przekazać swoje gospodarstwo następcom. Co do prowadzenia działalności pozarolniczej to spora część użytkowników ma zamiar podjąć lub rozszerzyć swoją działalność handlową, hotelarstwo i wynajem pokoi i transport i magazynowanie. Obserwuje się również zaangażowanie w zakresie budowy, remontów i modernizacji budynków zarówno mieszkalnych jak i gospodarczych. Zdecydowanie większe jest również zainteresowanie rozwojem infrastruktury technicznej w gminach – melioracje, wodociągi, kanalizacja, reelektryfikacja, telefon, utwardzenia dróg i podwórzy.

4.8. MIESZKALNICTWO

WYSZCZEGÓLNIENIE	1988	1991	1997	1988	1999
Mieszkania	1534	1559	1569	1570	1573
Izby	6146	6262	6319	6326	6344
Powierzchnia użytkowa mieszkań w m2	132425	134.998	136.211	136.365	136.720
Przeciętna liczba izb w mieszkaniu	4,01	4,01	4,03	4,03	4,03
Przeciętna pow. użytkowa 1 mieszkania w m2	86,3	86,6	86,8	86,9	86,9
Przeciętna liczba osób w 1 mieszkaniu	3,83	3,78	3,73	3,71	3,66
Przeciętna liczba osób na 1 izbę	0,95	0,94	0,93	0,92	0,91
Powierzchnia użytkowa mieszkania w m2 / osobę	22,6	22,6	23,3	23,4	23,7

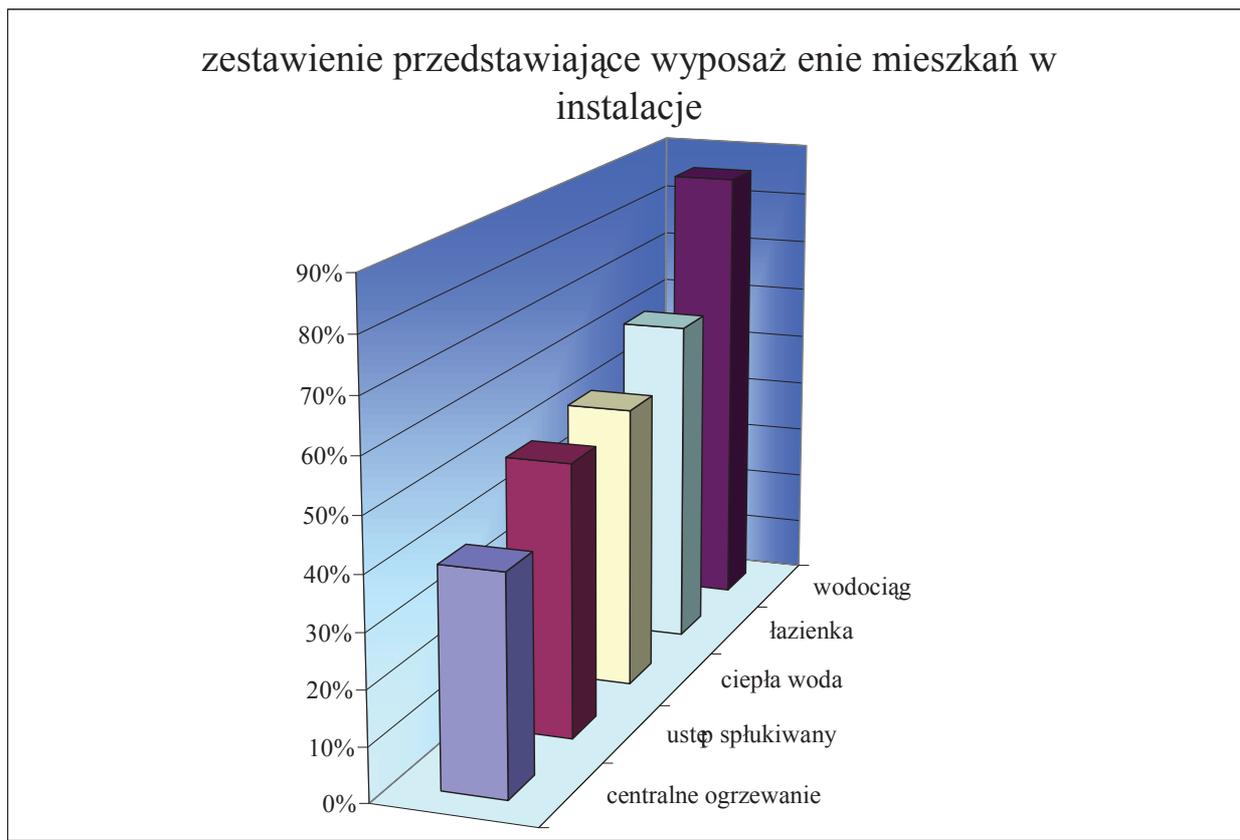
Tabela 3232. Opracowanie własne. Charakterystyka zasobów mieszkaniowych na przestrzeni 1988-2000.

wykres 2121. Opracowanie własne. Zestawienie zasobów mieszkaniowych ze względu na okres budowy.

Wyszczególnienie	Ogółem	Wodociąg	Ustęp splukiwany	Łazienkę	Ciepłą wodę	Centralne ogrzewanie
W budynkach wybudowanych w okresie:						
• Przed 1945	1353	1150	631	797	669	479
• 1945-1960	34	32	18	23	22	13
• 1961-1970	49	31	17	17	10	7
• 1971-1978	26	25	24	24	22	23
• 1979-1988	72	72	64	72	69	70
• 1988-1999	39	39	39	39	39	39
Ogółem	1573	1349	793	972	831	631

Tabela 3333. Opracowanie własne. Wyposażenie mieszkań w instalacje.

wykres 2222. Opracowanie własne. Wyposażenie mieszkań w instalacje.

Generalnie powyższe zestawienia dają nam wyraźny obraz zasobów mieszkaniowych gminy. Zdecydowana większość budynków pochodzi sprzed 1945 roku i jest w złym stanie technicznym. Niedostateczne jest również wyposażenie mieszkań w instalacje, ponad 50% mieszkań nie ma ciepłej wody, spłukiwanego ustępu nie wspominając o centralnym ogrzewaniu.

Tempo budowy nowych mieszkań jest znikome, zauważa się raczej zjawisko remontów i modernizacji starych budynków. Wiąże się to przede wszystkim z następującą wymianą pokoleniową. Młodzi gospodarze pragną żyć w zupełnie innych standardach mieszkaniowych, nie jest im również obojętna estetyka własnego podwórka. Wiele starych domów w ostatnich latach otrzymało nowe elewacje, a i podwórka przydomowe i gospodarskie mają zdecydowanie inny charakter. Estetyka własnego obejścia jest coraz wyżej ceniona.

fotografia nr 2525. Zdewastowany budynek mieszkalny stanowiący obiekt większego zespołu dworskiego – Stoszowice

fotografia nr 2626. Wyremontowany i zmodernizowany budynek mieszkalny - Mikołajów

Wyraźnym problemem w procesie modernizacji i remontów zasobów mieszkaniowych jest złożona struktura własnościowa budynków mieszkalnych. Obiekty te, ze względu na wielkość stanowią współwłasność kilku rodzin, o różnych dochodach i mentalności. Poza tym niejednokrotnie wielkość obiektu i zakres wymaganych prac przerasta możliwości finansowe nawet średniozamożnych rodzin. O wielkości mieszkań niech świadczy fakt, że średnie mieszkanie w gminie ma około 86,9 m², a w powiecie tylko 69,2m² (woj. 60,8).

4.9. ZAINTERESOWANIE SPOŁECZNE LOSAMI GMINY

Mieszkańcy zdają się być zainteresowani zmianami zachodzącymi na terenie gminy Stoszowice i dają temu wyraz, wyrażając własne wnioski co do kierunku tychże zmian. Nadesłane do gminy wnioski sugerują chęć do inwestowania w gminie szczególnie w zakresie działalności turystycznej. Mobilizujący jest również fakt, że wnioskodawcy pochodzą również z poza terenu gminy, a nawet jej sąsiedztwa. Dowodzi to, że gmina posiada duże walory, które skłaniają nawet mieszkańców Wrocławia do inwestowania na jej terenie w zabudowę lotniskową. Poniższa tabela przedstawia charakter napływających, przy okazji sporządzania *studium...*, wniosków do władz gminy.

Po czasach czynów społecznych nastąpiły wreszcie czasy kiedy to prywatna inicjatywa decyduje o rozwoju jednostek terytorialnych. Zainteresowanie rozwojem regionu lokalnej społeczności stanowi podstawowy gwarant rozwoju gminy. Dobrym znakiem jest to, że ludzie zaczynają sami dbać o swoje otoczenie. Coraz więcej domów jest remontowanych, podwórka i ogródki nabierają charakteru stref przydomowego wypoczynku.

Ważny jest również fakt, że od kilku lat utrzymuje się pewne zbliżenie byłych (Niemców) i obecnych (Polaków) mieszkańców tych terenów. Co najważniejsze obu stronom zależy na przywróceniu pozycji Srebrnej Góry.

Cieszy również fakt odnowienia w 1999 roku działalności Towarzystwa Srebrnogórskiego.

Rysunek 1616. Logo Stowarzyszenia Srebrnogórskiego.

Wprawdzie grupa miłośników skupiona w towarzystwie nie jest duża, ale efekty działań są liczące i oddają duch miejscowości. Najważniejszymi osiągnięciami towarzystwa był między innymi remont zegara na wieży kościoła ewangelickiego, podświetlenie tejże wieży, organizacja wraz z Gminnym Ośrodkiem Kultury Majówek Srebrnogórskich. Wzrastająca z roku na rok aktywność mieszkańców gminy pozwala wierzyć, że gmina Stoszowice stanie się prężnie rozwijającą jednostką.

Dużą szansą może stać się inicjatywa utworzenia jednego z pierwszych w Polsce forttecznego parku kulturowego, czy śmiała koncepcja stworzenia małego lotniska sportowego pod Srebrną Górą.

	wnioskodawca	nr działki	obręb	postulowany rodzaj przeznaczenia	dotychczasowy rodzaj przeznaczenia
1	Zdzisław, Janina Czyżewscy	564	BUDZÓW	budowlane	rolne
2	Jacek Rejczak	1173		budowlane	
3	Andrzej Mackiewicz	1222/2		strefa rozwoju gospodarczego – zakład przerobu drewna	
4	Andrzej Mackiewicz	400/1		zabudowa przemysłowa – rozbudowa tartaku	
5	Jan Bartkiewicz	1222/3		strefa rozwoju gospodarczego – auto złom	
6	Katarzyna Złotnicka	64 67 54/1 54/2 56 57	GRODZISZCZE	zabudowa mieszkalna i letniskowa	
7	Irena Ostasz	300/1 296/5		zabudowa mieszkaniowa – problem z drogą dojazdową – postuluje mieszkanka o drogę na miejscu zlikwidowanej kolejki	rolne
8	Jacek, Ewa Baran	248/1		zabudowa mieszkalno-usługowa	
9	Piotr Chmielewski	371/1		zabudowa mieszkaniowa	rolne IIIa,IV a,IV b
10	Jacek Rejczak	41/1-3 41/5-9	MIKOŁAJÓW	budowlane	
11	Katarzyna Lewczyk-Woroniecka	33		zabudowa letniskowa	
12	Tadeusz Semczuk	46/3 50 44/6 49 52/1 54/1 11/10 11/4 2/2		budowlane	
13	Halina i Kazimierz Orawiec	68/2		zabudowa mieszkaniowa	rolne IVa
14	Szymon Kostka	41/5-9	PRZEDBOROWA	zabudowa mieszkaniowa	
15	Grzegorz Bula...	795 część owo		zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna	
16	Stanisław Drozda	625/1		zabudowa zagrodowa	
17	PPH „HE-MA”	243	RUDNICA	strefa rozwoju gospodarczego - zakład ubojni, masarni i sprzedaży wyrobów mięsno-wędliniarskich	
18	Zdzisław Dudczak	248		zabudowa mieszkaniowa	rolne
19	Jan Jednak	254 274		zabudowa mieszkaniowa	rolne
20	Maria, Kazimierz Przewalscy	87/4	SREBRNA GÓRA	zabudowa mieszkaniowa	rola
21	Czesław Rabenda	143/1		zabudowa mieszkaniowa	

22	Anna Gancarz-Leszczyńska	1160 1165/3		zabudowa mieszkalno-letniskowa (agroturystyka)	
23	Robert Głaz	362/1	STOSZOWICE	zabudowa mieszkaniowa	rolne
24	Katarzyna Ryjoch	726/1		zabudowa mieszkaniowa	rolne
25	Urszula, Tadeusz Semczuk	217/1		budowlane	
26	Anna, Antoni Kluczyńscy	20/3	ŻDANÓW	zabudowa letniskowa?	usługi z zakresu sportu i turystyki
27	Jan, Janina Frejlich	23/4		zabudowa mieszkaniowa	rolne

Tabela 3434. Wnioski skierowane do gminy w sprawie zmiany przeznaczenia poszczególnych działek stanowiących własność prywatną.

Zaangażowanie w losy gminy przedstawia się także organizowanymi konkursami np. na najładniejsze gospodarstwo, ogródek przydomowy i zagrodę, czy działalność mieszkańców w Gminnym Ośrodku Kultury.

Wyrazem zainteresowania w rozwoju gminy jest również uczestnictwo w kilku stowarzyszeniach między innymi w Stowarzyszeniu Turystycznym Gmin Gór Sowich. Rozpoczęło swoją działalność 15 stycznia 1998 roku na mocy postanowienia Sądu Wojewódzkiego w Wałbrzychu z siedzibą w Świdnicy z dnia 6 października 1997 roku. W skład stowarzyszenia wchodzi następujące gminy: Bielawa, Walim, Pieszyce, Stoszewice, Nowa Ruda, Nowa Ruda miasto, oraz Głuszycza. Stowarzyszenie ma siedzibę w Bielawie przy ul. Piastowskiej 1 i posiada własną stronę internetową.

Rysunek 1717. Logo Stowarzyszenia Gmin Gór Sowich.

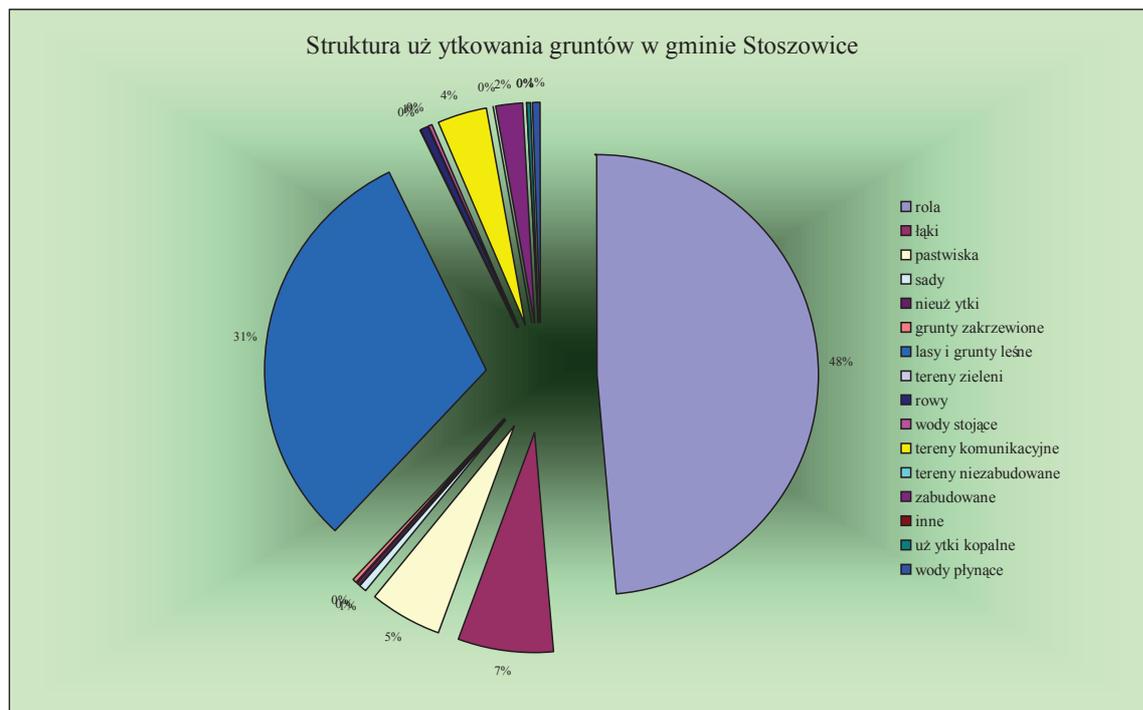
5. UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA OBSZARU GMINY STOSZOWICE

Gmina Stoszowice zajmuje, jak już powiedziano naturalną jednostkę fizjograficzną, zwaną Obniżeniem Stoszowickim. Jest to rozległa kotlina, przez środek której przebiega pas ulicowej zabudowy miejscowości Stoszowice i Budzów, łączących się bezpośrednio ze Srebrną Górą. Od strony południowej w malowniczych jarach, „ukryte są wioski Żdanów i Mikołajów”. Na północy, wzdłuż lesistego wąwozu i drogi prowadzącej do Bielawy, położona jest wieś Jemna. Nad potokiem Jatkowa usadowiły się wioski Rudnica i Grodziszczce. Przedborowa i Różana „strzegą” północno-wschodnich granic gminy, pośrodku której położona jest wieś Lutomierz. Wymienione sołectwa zajmują blisko 11 tys. ha ziemi w części centralnej wykorzystywanej rolniczo, po obrzeżach, na górskich stokach zalesionej.

5.1. UŻYTKOWANIE I STRUKTURA WŁADANIA GRUNTAMI

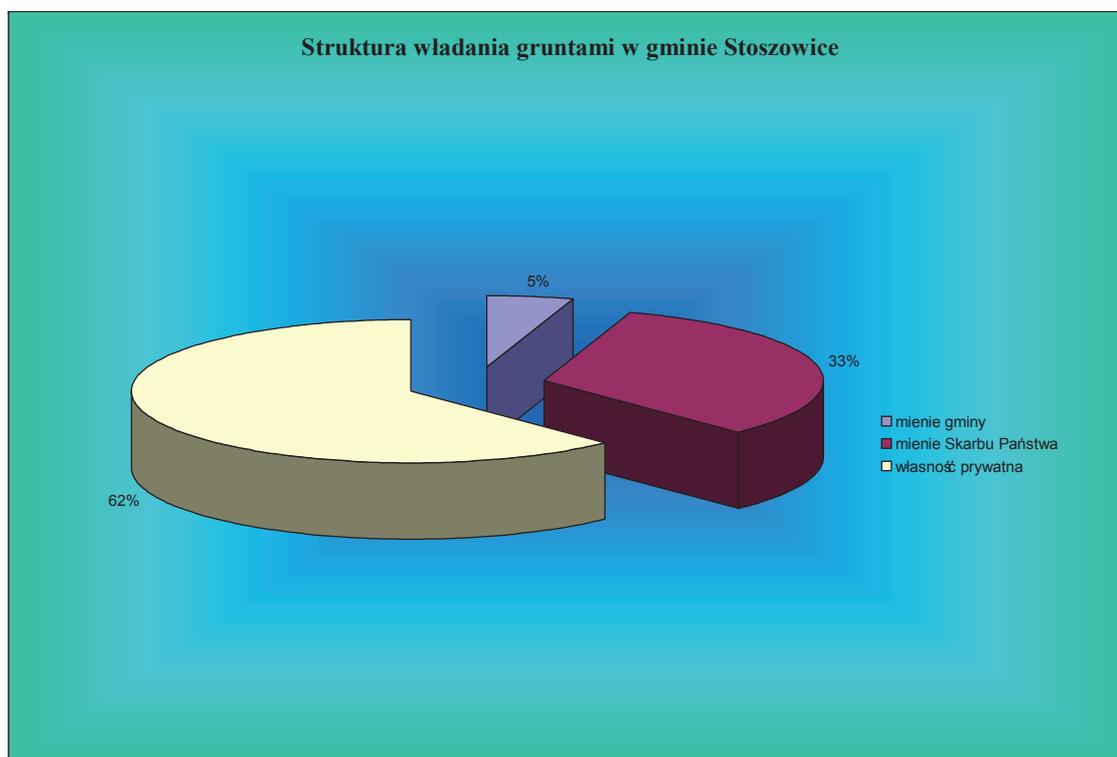
Struktura użytkowania gruntów w gminie Stoszowice przedstawia się jak na poniższym wykresie.

wykres 2323. Opracowanie własne. Struktura użytkowania gruntów w gminie Stoszowice.

Struktura własności gruntów w gminie charakteryzuje się znikomym udziałem gminy w stosunku do osób prywatnych, natomiast udział własności Skarbu Państwa jest dość wysoki z uwagi na znaczny stopień zalesienia gminy, które to należą jako lasy do Nadleśnictwa Bardo.

Istniejącą sytuację dobrze obrazują kolejny wykres dotyczący władania gruntów.

wykres 2424. Opracowanie własne. Struktura władania gruntami w gminie Stoszowice

Grunty rolne będące we władaniu Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa położone są zasadniczo w 3-ch dużych kompleksach – każdy po ok. 300 ha, tj północno-wschodnia część wsi Grodziszcze, południowo-zachodnia części wsi Rudnica oraz północno-zachodnia część wsi Stoszowice. Pozostałe 3 większe enklawy to strefa ujęć wody i pogórza wzdłuż linii lasu, w Grodziszczu, wcięta polana w Jemnej oraz obszar w Rudnicy na pograniczu z Lutomerzem. Poszczególne wielkości kształtują się wg poniższej tabeli:

lp	wieś	Powierzchnia w ha
1.	Grodziszcze	297,30
2.	Rudnica	280,60
3.	Przedborowa	0,81
4.	Jemna	28,97
5.	Stoszowice	286,21
6.	Różana	14,55
7.	Żdanów	0,18
	R a z e m	908,62

Tabela 3535. Opracowanie własne. grunty będące we władaniu AWRSP

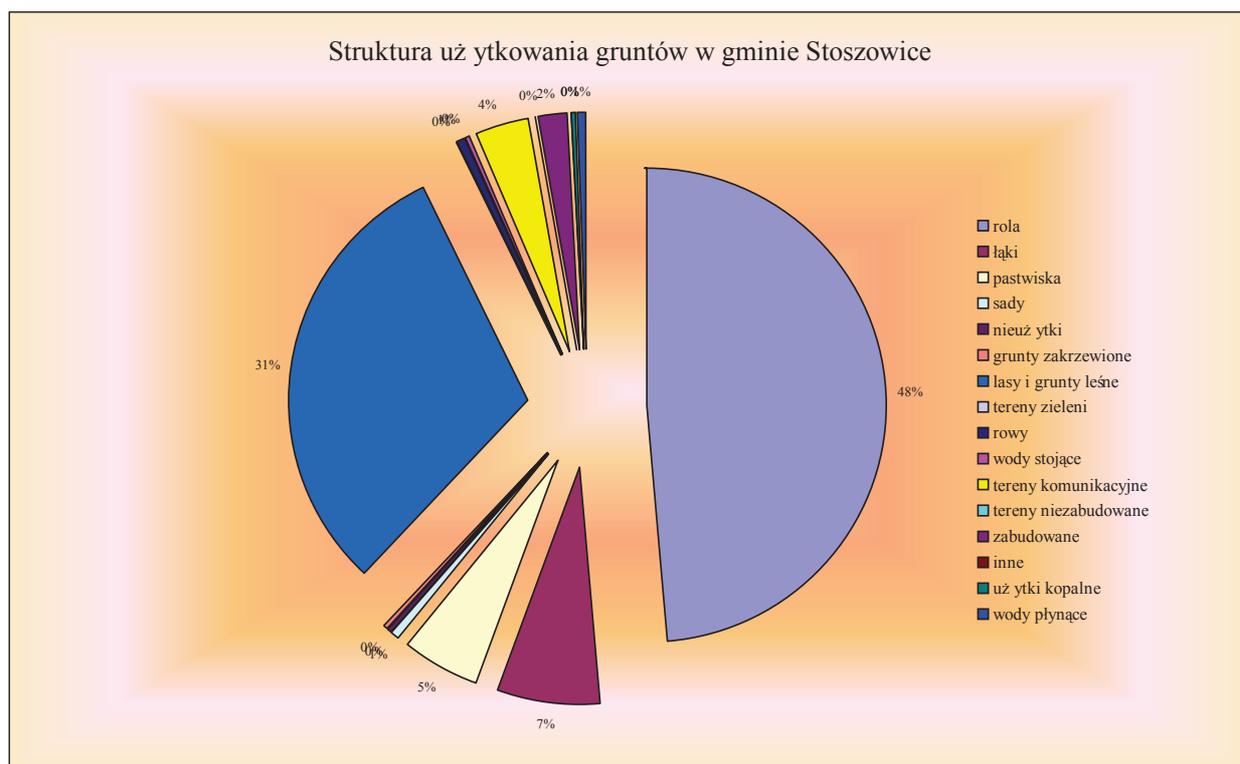
Poniższa tabela pokazuje jak rozkłada się własność gminna w poszczególnych obrębach jak i ich rodzajów użytkowania.

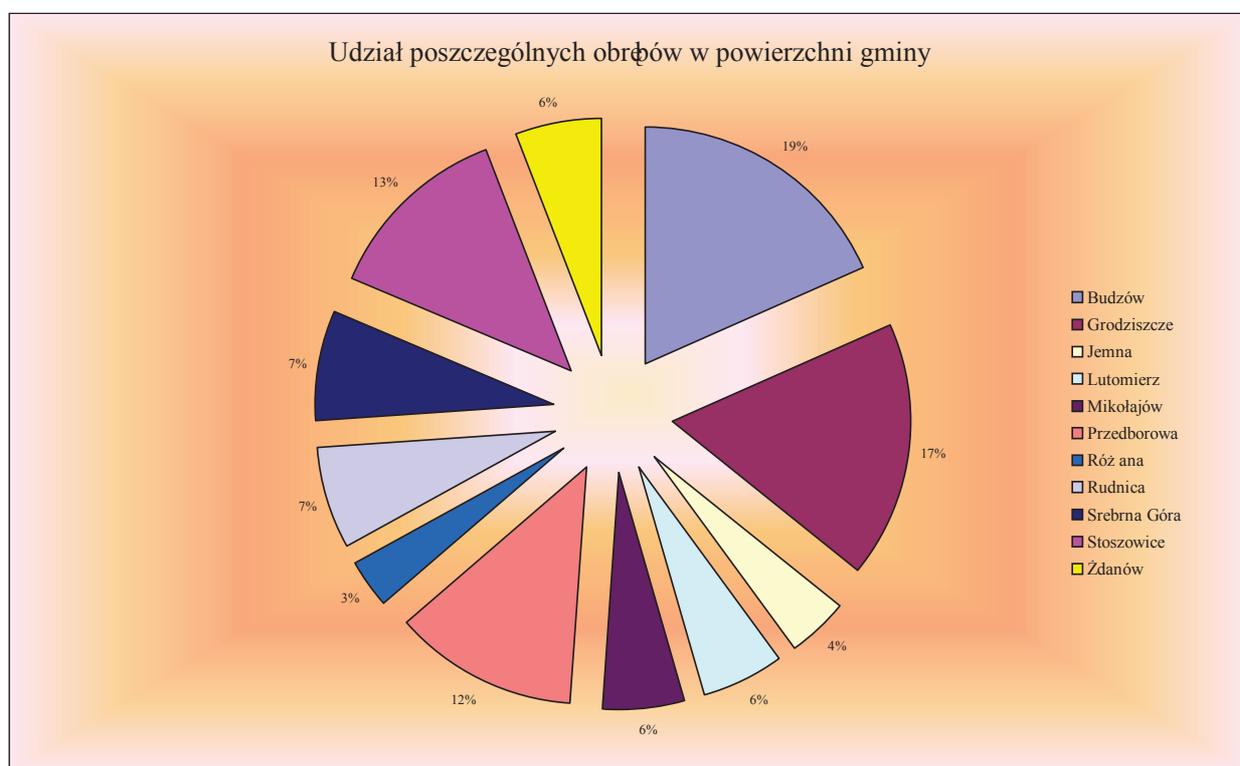
obręb	powierzchnia ha	rola	łąka	pastwisko	sad	nieużytki	grunty zakrzewione	lasy i grunty leśne	tereny zieleni	rowy	wody stojące	drogi	tereny niezabudowane	teren zabudowy mieszkaniczej	teren zabudowy przemysłowej	teren zabudowy inne	użytki kopalne
Budzów	96,6531	12,8051	2,4024	4,0250	1,6135	0,2094	0,0000	2,0900	1,8600	0,1288	0,0700	65,7595	0,5433	3,6695	1,5199	0,0916	0,0000
Grodziszczce	44,9534	23,1161	9,4455	1,3651	0,4750	0,1400	0,0000	3,3700	1,9200	0,8292	0,0000	0,5061	0,1000	3,0713	0,0000	0,0021	0,0000
Jemna	27,9418	10,7800	1,6618	2,9900	0,7100	0,0300	0,0400	0,5000	0,8000	0,0000	0,0000	9,7600	0,0000	0,4200	0,0000	0,0000	0,2500
Lutomierz	21,8700	4,6900	0,3500	0,3900	0,1300	0,0000	0,0000	0,0000	0,9200	0,0000	0,0000	14,7600	0,0000	0,6300	0,0000	0,0000	0,0000
Mikołajów	11,1000	0,1000	0,0000	0,2900	0,1000	0,0000	0,0000	0,0000	0,7000	0,0000	0,0000	9,5800	0,0000	0,3300	0,0000	0,0000	0,0000
Przedborowa	68,4925	11,5778	5,3500	7,0192	1,5535	0,6200	1,0400	1,7700	0,2700	0,1834	0,3800	35,8090	0,2037	3,4494	0,0000	0,1865	0,0000
Różana	11,6107	0,7200	0,0600	0,0300	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	1,1200	0,0000	0,0000	9,4400	0,0000	0,2207	0,0200	0,0000	0,0000
Rudnica	31,5893	9,5604	2,1000	2,3912	0,0000	0,6800	0,0000	2,2000	0,0000	0,3500	0,0000	13,6300	0,2960	0,3005	0,0000	0,0512	0,0000
Srebrna Góra	85,5391	5,0838	0,8781	17,6699	3,8899	0,0000	0,4161	5,6732	11,1113	0,0227	2,4300	16,7392	2,1125	4,7901	0,0000	15,3421	0,0000
Stoszowice	40,6795	2,9908	0,1900	1,2890	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,0000	0,1497	0,0000	35,0080	0,0330	1,0415	0,0000	0,0000	0,0000
Żdanów	34,9564	2,8000	2,4200	8,9811	0,2831	0,0000	0,0000	8,6658	0,6800	0,0800	0,0000	11,0600	0,0000	0,1600	0,0000	0,0000	0,0000
	475,3858	84,2240	24,8578	46,4405	8,7550	1,6794	1,4961	24,2690	19,3813	1,7438	2,8800	222,0518	3,2885	18,0830	1,5399	15,6735	0,2500

Tabela 3636. Opracowanie własne. Zestawienie struktury użytkowania gruntów stanowiących własność gminy.

wykres 2525. Opracowanie własne. Struktura użytkowania gruntów będących własnością gminy Stoszowice.

wykres 2626. Opracowanie własne. Udział poszczególnych sołectw w całości powierzchni gminy.

Z powyższych analiz wynika, że własność mienia gminnego stanowi niewielki udział w gruntach poszczególnych jednostek. Istotną część gruntów stanowiących własność gminy stanowią drogi gminne i tak zwane drogi transportu rolnego.

5.2. USŁUGI

Rozmieszczenie usług, ich zasięg oraz wykaz stanowią załącznik do niniejszego opracowania. Główne jednostki tego rodzaju zainwestowania wymieniono poniżej:

5.2.1. PLACÓWKI I URZĘDY ADMINISTRACJI

1. Urząd Gminy – stanowi jednostkę administracji podstawowego szczebla samorządu terytorialnego. Urząd zlokalizowany jest na terenie wsi Stoszowice
2. Komisariat policji – stanowi podstawowe ogniwo bezpieczeństwa i prewencji dla gminy – placówka w Stoszowicach i Budzowie.
3. Urząd pocztowy – agencje w Budzowie, Stoszowicach i w Przedborowej - prowadzące komplet usług z podstawowego wachlarza usług świadczonych przez tego typu jednostki.

Ponadto na terenie gminy funkcjonuje 5 obiektów Ochotniczej Straży Pożarnej.

fotografia nr 2727. Budynek mieszczący siedzibę władz samorządowych – Stoszowice

5.2.2. PLACÓWKI OŚWIATY I WYCHOWANIA ORAZ SZKOLNICTWO

Na terenie gminy funkcjonują następujące placówki oświatowe:

1. Szkoła Podstawowa w Stoszowicach
2. Szkoła Podstawowa w Grodziszczu – w likwidacji
3. Zespół Szkolno-Przedszkolny w Srebrnej Górze
4. Zespół Szkolno-Przedszkolny w Przedborowej
5. Gimnazjum w Budzowie
6. Przedszkole Państwowe w Stoszowicach

Łącznie w gminie znajduje się 5 szkół podstawowych i 4 przedszkola oraz 1 gimnazjum. Zatwierdzona koncepcja rozwoju gminy na lata 2001-2007 zakłada docelowo funkcjonowanie: 2 przedszkoli – w Srebrnej Górze i Stoszowicach, 2 szkół podstawowych w Srebrnej Górze i Stoszowicach, 1 Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Przedborowej, 1 Gimnazjum w Budzowie, 1 Liceum Profilowanego w Grodziszczu.⁵

fotografia nr 2828. Gimnazjum w dawnym pałacu – Budzów

W szkołach podstawowych w roku szkolnym 1998/99 uczyło się 814 uczniów. Absolwentami tego roku szkolnego było 102 uczniów. Do placówek wychowania przedszkolnego uczęszczało 207 dzieci. Placówki te to placówki opiekuńczo wychowawcze przeznaczone dla dzieci w wieku od 3 lat do rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej, zapewniające dzieciom opiekę oraz mające na celu przygotowanie ich do nauki w szkole. Do placówek tych zalicza się:

- przedszkola – w Budzowie i Srebrnej Górze
- oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych.

Gmina posiada również dostęp na terenie powiatu ząbkowickiego do placówek oświaty stopnia ponadpodstawowego oraz możliwość kształcenia osób niepełnosprawnych.

⁵ na podstawie opinii do uchwały NR 18/V/2000 z dnia 27 kwietnia 2000

5.2.3. PLACÓWKI KULTURY I REKREACJI

W gminie znajduje się 10 obiektów kultury w tym świetlice wiejskie oraz 14 obiektów sportowych w tym: 11 boisk sportowych, 1 strzelnica, 1 basen kąpielowy.

1. Gminny Ośrodek Kultury z/s w Srebrnej Górze

fotografia nr 2929. Gminny Ośrodek kultury w Srebrnej Górze, gdzie znajduje się również punkt informacji turystycznej

2. Gminny Ośrodek Sportu i Rekreacji z/s w Srebrnej Górze
3. Gminny Ośrodek Kultury, Srebrna Góra ul. Letnia 10, tel. 818-04-18
4. Zespół folklorystyczny, Srebrna Góra, ul. Letnia 10
5. „DISCO-K2” Kawiarnia –dyskoteki, Srebrna Góra, ul. Letnia 10, czynne: pt. i sob. 20-2, niedz. i św. 17-23
6. Klub „STODOŁA”, Srebrna Góra, ul. Kąpielowa 2a, tel. 818-05-70, koncerty, dobra muzyka, czynny: pn.-czw. 16-22, pt.- niedz. 16-24
7. Biblioteka Gminna, Srebrna Góra, ul. Letnia 10
Filie:
Stoszewice, Budzów, Przedborowa, Srebrna Góra
8. Basen Kąpielowy, Srebrna Góra, ul. Kąpielowa
9. Akwen Wodny, Srebrna Góra, ul. Kąpielowa
10. Hala Sportowa, ul. Sportowa 1, tel. 818-05-06
11. Ścieżka rowerowa, Srebrna Góra - Albertów - Ząbkowice Śl., 13 km
12. Hipoterapia, Srebrna Góra, ul. Polna 2, tel. 818-02-20

13. Kluby i organizacje sportowe
  - „GROM” Stoszowice
  - „WIEŻA” Rudnica
  - „PRZEDBOROWIANKA” Przedborowa
14. Parafia Rzymsko-Katolicka p.w. św. Wawrzyńca w Budzowie 110, tel. 818-18-71
15. Parafia Rzymsko-Katolicka p.w. św. Jadwigi w Przedborowej 115, tel. 815-80-64
16. Kościół filialny św. Piotra i Pawła, Srebrna Góra
17. Parafia św. Barbary, Stoszowice 47, tel. 815-10-84
18. Kaplica mszalna św. Sebastiana, Żdanów
19. Kościół filialny św. Marii Magdaleny, Różana
20. Parafia św. Michała Archanioła, Rudnica 15
21. Kościół filialny Matki Bożej Częstochowskiej, Lutomierz
22. Kościół filialny św. Maksymiliana Kolbego, Grodziszczce, tel. 833-01-48, (obsługiwany przez Ostroszowice)
23. Kościół filialny św. Jana Nepomucena, Mikołajów, tel. 817-09-19, (obsługiwany przez Brzeźnica)
24. Zgromadzenie Sióstr św. Dominika, Budzów 103, tel. 818-11-94
25. Zgromadzenie Sióstr Felicjanek, Stoszowice 107, tel. 818-11-81

5.2.4. OTWARTA BAZA NOCLEGOWA

hotele					
1	Hotel „Koniuszy”	Srebrna Góra, ul. Kolejowa 13	tel. 818-01-00, 818-05-70	50 miejsc	
2	Hotel „Sportowy”	Srebrna Góra, ul. Sportowa 1	tel. 818-05-06	50 miejsc	hala sportowa, siłownia
3	Ośrodek Wypoczynkowy „Bartek”	Srebrna Góra, ul. Górne Miasto 13	tel. 818-00-65	80 miejsc	czynny: całą dobę, całodzienne wyżywienie
4	Dom Wycieczkowy „Wacusz”	Srebrna Góra, ul. Letnia 3	tel. 818-00-43	35 miejsc	
5	Dom Wycieczkowy „Wiesław”	Srebrna Góra, ul. Ogrodowa 2	tel. 818-00-70	44 miejsca	
6	Schronisko PTTK	Srebrna Góra, ul. Kręta 2	tel. 818-00-88, 816-02-77, tel./fax 818-00-89	44 miejsca	
7	Ośrodek Szkolenia Sportowego	Srebrna Góra, ul. Krótka 1	tel. 818-04-34	50 miejsc	stołówka
8	Schronisko PTSM	Srebrna Góra, ul. Kolejowa 16	tel. 818-03-74	30 miejsc	czynne VII-VIII
agroturystyka					
9	Waldemar Jasiński	Srebrna Góra, ul. Górne Miasto 11	tel. 818-02-21	22 miejsca	czynny: całą dobę, możliwość wyżywienia
kwatery prywatne					
10	Talarczyk Karol	Srebrna Góra, ul. Ogrodowa 1	tel. 818-00-62	30 miejsc	
11	Pommersbach - Jewczuk Jadwiga	Srebrna Góra, ul. Wąska 3	tel. 818-00-19	36 miejsc	
12	Broś Ryszard	Srebrna Góra, ul. Jasna 2	tel. 818-02-33	30 miejsc	

13	Woronowicz Anna	Srebrna Góra, ul. Szkolna 11	tel. 818-03-61	17 miejsc	
14	Warchoń Marek	Srebrna Góra, ul. Kolejowa 15	tel. 816-00-21	16 miejsc	
15	Różański Kazimierz	Srebrna Góra, ul. Jasna 28	tel. 818-00-71	16 miejsc	
16	Dzieńkowski Kazimierz	Srebrna Góra, ul. Jasna 21	tel. 818-02-66	20 miejsc	
17	Bowcariwski Kazimierz	Srebrna Góra, ul. Górne Miasto 5d	tel. 818-00-98	26 miejsc	
18	Apteka - Usługi Hotelarskie	Srebrna Góra, ul. Kolejowa 7	tel. 818-01-00	8 miejsc (w apartamentach)	

Tabela 3737. Opracowanie własne na podstawie danych ze strony www.

5.2.5. PLACÓWKI Z ZAKRESU OCHRONY ZDROWIA

Obsługa pacjentów z zakresu usług specjalistycznych oraz hospitalizacji zapewniona jest w ramach placówek funkcjonujących na terenie miasta Zabkowice Śląskie.

- Gminny Ośrodek Zdrowia w Budzowie
- apteka w Srebrnej Górze.

W zakresie lecznictwa zamkniętego oraz porad specjalistycznych mieszkańcy gminy korzystają z usług placówek zlokalizowanych na terenie miasta Zabkowice Śląskie.

W gminie obserwuje się niski stopień dostępności specjalistycznych usług zdrowotnych.

5.2.6. GASTRONOMIA

1	Restauracja „Koniuszy”	Srebrna Góra, ul. Kolejowa 13	tel. 818-01-00	120 miejsc	czynna: 8-22
2	Bar-Kawiarnia „Wacuś”	Srebrna Góra, ul. Letnia 3	tel. 818-00-43	30 miejsc	czynna: 17-23
3	Bufet - Schronisko PTTK	Srebrna Góra, ul. Kręta 2	tel. 818-00-88, 818-00-77	44 miejsca	
4	Karczma Piwna „Górska Perła”	Srebrna Góra, ul. Kolejowa 6a	tel. 816-01-06	60 miejsc	czynna: 9-22

Tabela 3838. Opracowanie własne na podstawie strony www.

5.2.7. Z ZAKRESU INFORMACJI TURYSTYCZNEJ

1	Informacja turystyczna	Srebrna Góra ul. Letnia 10	tel. 818-04-18
2	Centrum Turystyki Niekonwencjonalnej	Srebrna Góra ul. Kręta 2	tel. 818 00 88, 818 00 89
3	Przedsiębiorstwo Turystyczne „Fort Tour”	Srebrna Góra ul. Kolejowa 13	tel. 818 01 00

Tabela 3939. Opracowanie własne na podstawie strony www.

5.2.8. KOMUNIKACJA ZBIOROWA

W zakresie przewozów osób teren gminy Stoszowice obsługiwany jest aktualnie przez trzech przewoźników:

- Państwową Komunikację Samochodową oddział Ząbkowice Śl. na trasie – Ząbkowice Śl. – Stoszowice – Budzów – Srebrna Góra,
- Sudecką Komunikację w Bielawie – rejon północny gminy – wsie Grodziszcze, Rudnica, Różana,
- komunikacja mikrobusowa należąca do prywatnego przewoźnika – zasięg według potrzeb w uzgodnieniu z samorządem

Z większych parkingów ogólnodostępnych należy wymienić obiekty położone w Srebrnej Górze:

- ul. Zimowa 22,
- rejon Przełęcz Srebrnej,
- ul. Kąpielowa ,

5.2.9. WNIOSKI

Podsumowując stwierdzić należy, że gmina Stoszowice posiada jedynie podstawowy zakres usług publicznych. W kwestii usług komercyjnych stopień zaspokojenia potrzeb mieszkańców w niewielkim stopniu jest tylko spełniony. Za istotny mankament uznać trzeba jednak ich rozproszoną lokalizację. O ile w przypadku szkół czy obiektów handlowo-gastronomicznych jest to uwarunkowane koncentracją mieszkańców bądź nabywców, o tyle w przypadku usług administracyjno – bankowo – zdrowotnych jest wyjątkowo uciążliwe. Ten stan wynika z braku wykształconego centrum gminy, dobrze skomunikowanego z jednostkami wiejskimi.

Poniżej korzystając ze spisu abonentów telefonicznych przedstawiono rozmieszczenie i zróżnicowanie działalności gospodarczej prowadzonej w poszczególnych sołectwach gminy Stoszowice.

SOŁECTWO	usługi
BUDZÓW	1 Auto-Złom nr b.158
	2 Bank Spółdzielczy w Ząbkowicach Śląskich Oddział nr b. 77
	3 „Brat-Bud” nr b. 5
	4 Gimnazjum Publiczne nr b. 108
	5 Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” nr b.90
	6 Handel Hurtowo-Detaliczny „Rolchem” nr b. 53
	7 Komenda Powiatowa Policji w Ząbkowicach. Komisariat Policji w Stoszowicach z/s w Budzowie nr b. 131b
	8 „Koralex”
	9 „M.L.D.” nr b. 185
	10 Parafia Rzymsko-Katolicka pw. św. Wawrzyńca
	11 Przedsiębiorstwo Handlowe „Lomo-Polska” nr b. 24
	12 Przedsiębiorstwo P.H.U. „Andrea” Export-Import nr b. 50
	13 Przedsiębiorstwo P.H.U. „Hen-Bud” nr b.22
	14 Przedsiębiorstwo P.H.U. „Triada” nr b. 168a
	15 Przedsiębiorstwo P.H.U. „Jand” nr b. 20
	16 Przedsiębiorstwo P.H.U. „Maga” nr b. 21a
	17 Przedsiębiorstwo P.H.U. „Igloo-Service” nr b. 215
	18 Samodzielny Publiczny ZOZ w Ząbkowicach nr b. 178
	19 Sklep „Guliwer Bis” nr b. 116
	20 Sklep Spożywczo-Przemysłowy nr b. 56
	21 Sklep Spożywczo-Przemysłowy nr b. 187

	22 Sklep Spożywczo-Przemysłowy „Vigo” nr b.3
	23 Skład Opałowy nr b. 158
	24 Spółdzielnia Kółek Rolniczych filia
	25 Stolarstwo. Import-Eksport. Produkcja Mebli nr b. 152
	26 Zakład Fryzjerski nr b. 78
	27 Zakład P.H.U. nr b. 144
	28 Zakład Producyjno-Handlowy „Prohan” Wyrób zniczy i lampionów nagrobkowych nr b. 22
	29 Zakład Przeróbki Drewna nr b. 158
	30 Zgromadzenie Sióstr św. Dominika nr b. 103
	BUDZÓW KOLONIA
	31 Hodowla Koni Sportowych nr b. 10
GRODZISZCZE	1 Leśnictwo Spalony Młyn
	2 Urząd Gminy w Stoszowicach Sołectwo
JEMNA	1 Nadleśnictwo Leśnictwo
	2 Nadleśnictwo Leśnictwo Łowieckie
	3 Urząd Gminy Sołectwo
LUTOMIERZ	1 Nadleśnictwo Bardo Leśnictwo nr b. 18
	2 Piekarnia GS „Samopomoc Chłopska” nr b. 48
	3 Handel i Usługi nr b. 49
	4 „J.W. Systemy Kablowe” nr b. 51/7
	5 Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe-Produkcyjne nr b. 51/4
	6 Sklep Spożywczo-Przemysłowy. Nawozy. Paszy. Materiały Budowlane nr b. 35
	7 Urząd Gminy Sołectwo nr b. 22
MIKOŁAJÓW	1 Lasy Państwowe Nadleśnictwo Bardo Leśniczówka nr b. 1
PRZEDBOROWA	1. Gminna Biblioteka Publiczna Filia nr b. 29
	2. Kamieniarstwo – Cięcie Przerób Kamienia Budowlanego nr b. 82
	3. Kamieniarstwo - Wykonanie Nagrobków nr b. 133
	4. Kółko Rolnicze
	5. Parafia Rzymsko-Katolicka św. Jadwigi nr b. 115
	6. Piekarnictwo nr b. 126/2
	7. Projektowanie, Doradztwo i Usługi techniczne nr b. 100b/1
	8. Przedsiębiorstwo Producyjno-Handlowo-Usługowe „BJK”BUD
	9. Przedszkole Publiczne
	10. Sklep Spożywczo-Przemysłowy nr b. 16a
	11. Szkoła Podstawowa
	12. Usługi Kamieniarskie nr b. 17
RÓŻANA	1 Przedsiębiorstwo Producyjno-Handlowo-Usługowe „Różana”
RUDNICA	1. Handel Detaliczny
	2. Przedsiębiorstwo Producyjno-Handlowe „He-Ma”
SREBRNA GÓRA	1. Apteka ul. Kolejowa 7
	2. „Baszta” Przedsiębiorstwo Handlowo-Produkcyjne Zakłady Pracy Chronionej ul. Szkolna 7
	3. Centrum Turystyki Niekonwencjonalnej Kręta 2
	4. Dom Wypoczynkowy „Wiesław” ul. Ogrodowa 2
	5. Działalność Turystyczna Baza „Noc” ul. Ogrodowa 1
	6. „Eko-Syst” ul. Górne Miasto 3c/2
	7. Firma Handlowo-Usługowa „Misiek” ul. Letnia 8/3
	8. Firma Handlowo-Usługowa „Renowator” ul. Zakładowa 2
	9. „Fort Donjon” Urząd Gminy w Stoszowicach ul. Górne Miasto
	10. Gabinet Stomatologiczny ul. Kąpielowa 33
	11. Gminny Ośrodek Kultury Urząd Gminy ul. Letnia 10
	12. Hotel „Na Wzgórzu” ul. Widokowa 1
	13. Karczma Piwna „Górska Perła” ul. ul. Kolejowa 6a
	14. „Koralex-Biss” ul. Szkolna 7a
	15. Mechanika Pojazdowa ul. Letnia 43
	16. „Ostróg Górnik” Fort Ośrodek Wypoczynkowy
	17. Ośrodek Szkolenia Sportowego ul. Krótka 1
	18. Ośrodek Wypoczynkowy „Bartek” „Legrand Fael” ul. Górne Miasto 14
	19. Oświatowy Zespół Ekonomiczno-Administracyjny ul. Kąpielowa 2
	20. „Pleksikon” Zakład Produkcji Usług ul. Zakładowa 2
	21. Pokoje Gościnne ul. Jasna 2

	<ul style="list-style-type: none"> 22. Pokoje Gościnne ul. Szkolna 11 23. Pośrednictwo Handlowe ul. Kąpielowa 15 24. Pośrednictwo Ubezpieczeniowe, Produkcja, Handel, Usługi ul. Szkolna 1 25. Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe „Kubacki” ul. Kąpielowa 2/2 26. Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe „Wacusz” Dom Wycieczkowy, Bar-Kawiarnia ul. Letnia 3 27. Poczta Polska ul. Zimowa 1 28. Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Usługowe „Doro” ul. Górne Miasto 3c/4 29. Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Usługowe „Kamil” Stolarstwo ul. Kolejowa 4 30. Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Usługowe „Dolmeb” ul. Dworcowa 2 31. Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Usługowe „JBJ” ul. Kąpielowa 2b 32. Przedsiębiorstwo Turystyczne „Fort Tour” Restauracja „Koniuszy” ul. Kolejowa 13 33. Przedsiębiorstwo Turystyczno-Handlowe „Korab” ul. Letnia 14 34. Przedszkole Publiczne ul. Kąpielowa 2 35. Sklep Mięso-Wędliniarski ul. Letnia 12 36. Schronisko „Srebrna Góra” Sudeckie Hotele i Schroniska PTTK 37. Srebrnogórska Spółdzielnia Pracy „Agma” ul. Kolejowa 2 38. Stolarski Zakład Produkcyjno-Usługowy „Zen-Mar” ul. Kąpielowa 5 39. Szkoła Podstawowa ul. Kolejowa 5 i ul. Zimowa 10 40. TP S.A. ul. Letnia 41. Usługi Budowlane ul. Jasna 3 42. Usługi Transportowe ul. Zimowa 28/1 43. Zajazd „Maria” ul. Wąska 2 44. Zakład Usług Komunalnych Oczyszczalnia Ścieków
STOSZOWICE	<ul style="list-style-type: none"> 1. „Karmex” Przedsiębiorstwo usługowo-handlowe nr b. 145a 2. Bank Spółdzielczy w Ząbkowicach nr b. 36 3. Biuro Rachunkowe „Firma” nr b. 44 4. Firma „Kwapisz” nr b. 38b 5. Gminna Biblioteka Publiczna nr b. 92a 6. „Kurczak” nr b. 72k/1 7. Parafia Rzymsko-Katolicka 8. Poczta Polska, Urząd pocztowy rozmównica, naczelnik 9. Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe „Beno” nr b. 99 10. Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe „Marko” nr b. 98 11. Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo-Transportowe „Ewart” nr b. 72/5 12. Przedszkole Publiczne nr b. 34 13. Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna „Zorza” nr b. 36 14. Spółdzielnia Kółek Rolniczych nr b. 102 15. Szkoła Podstawowa nr b. 92 16. Transport Ciężarowy nr b. 113 17. Urząd Gminy nr b. 97 18. Zakład Handlowo-Usługowy „Wolski” nr b. 20 19. Zgromadzenie Sióstr Felicjanek nr b. 107
ŻDANÓW	<ul style="list-style-type: none"> Sklep spożywczo-przemysłowy nr b. 20

Tabela 4040. Opracowanie własne. Zestawienie instytucji i podmiotów gospodarczych na podstawie spisu telefonów z książki telefonicznej TPS.A. 2002

5.3. OFERTA Z ZAKRESU TURYSTYKI I WYPOCZYNKU

5.3.1. OFERTA LASÓW PAŃSTWOWYCH

Na terenie Dolnego Śląska Lasy Państwowe dysponują kilkunastoma leśniczówkami łowieckimi. Są to obiekty o zróżnicowanym standardzie, od luksusowej kwatery w Kubryku poprzez Niezgodę, Trzęsawice i Michałów, gdzie także wszystkie pokoje (2 i 3 osobowe) posiadają osobne łazienki, do bardzo przytulnych pozostałych mniejszych leśniczówek o nieco skromniejszym wyposażeniu lecz za to bardziej rodzinnej atmosferze. Pobyt leśniczówce to nie tylko komfortowy wypoczynek wśród lasu, w towarzystwie życzliwych gospodarzy, ale także doskonała kuchnia wysoko ceniona przez przybywających gości. Jak wskazuje charakter tych obiektów, pobyt w nich szczególnie atrakcyjny jest dla myśliwych, gdyż znajdują się one na terenie Ośrodków Hodowli Zwierzyny Lasów Państwowych. Także miłośnicy natury nie związani z łowiectwem znajdą tu możliwość przeżycia "spotkania z przyrodą" w jej najpiękniejszych odsłonach.

Koła łowieckie, wyposażone w szeroką autonomię, prowadzą gospodarkę łowiecką samodzielnie, w tym także gospodarkę populacjami zwierząt łownych. Duże obciążenia - zwłaszcza z racji powstawania szkód w uprawach rolnych - zmuszają koła łowieckie do sprzedaży polowań obcokrajowcom. Dotyczy to zwłaszcza atrakcyjnych gatunków trofeistycznych - jeleni byk, rogacz, muflon tryk oraz gruby dzik. Jest to działalność wymuszona kosztami i nie do końca racjonalnym układem cen dziczyzny na rynku wewnętrznym. Urynkowanie działalności łowieckiej i przyjęte rozwiązania kosztowe, w znacznej części nie harmonizują z celami, interesem i zasadami gospodarowania zasobami żywej przyrody. Wymagają analizy i naprawy.

Większość kół posiada własne domki myśliwskie "KOLIBY" - często w zupełnie niezłym standardzie. Są to miejsca spotkań i konsolidacji środowisk myśliwskich ze społecznościami lokalnymi oraz kultywowania tradycji i obyczajów łowieckich. Na terenie gminy Stoszowice znajduje się:

- **Jeleni Róg**, Stoszowice 35, 57-215 Srebrna Góra, Jemna 14 Kol. Michał Antoszczuk

5.3.2. SZLAKI TURYSTYKI PIESZEJ I ŚCIEŻKI ROWEROWE

Bezpośrednio przechodzące przez obszar gminy:

- czerwony – z Kotliny Kłodzkiej (przez Błędne Skały, Wambierzyce, Słupiec),
- niebieski – z Gór Złotych (przez Kłodzką Górę i Bardo),
- zielony – z Ząbkowic Śląskich (przez Masyw Grochowej i Mikołajki),
- żółty – przez Srebrną Górę na Przełęcz Srebrną, a następnie wokół Twierdzy,
- ścieżka rowerowa – Srebrna Góra - Albertów

Odcinek szlaku Przełęcz Srebrna – Przełęcz Jugowska. Trasa biegnie lasami, środkiem grzbietu prawie bez forsownych podejść. Po drodze można obejrzeć piękną panoramę z wieży widokowej na Kalenicy i z wierzchołka Rymarza. Jedyną na trasie możliwość zjedzenia ciepłego posiłku i noclegu zapewnia starożytność schronisko Zygmuntołka na Przełęczy Jugowskiej. Szlak czerwony wspina się na Przełęcz Srebrną z Nowej wsi Kłodzkiej. Na przełęczy skręca w asfaltową drogę w lewo. Następnie szosa mija schronisko PTTK Srebrna Góra i doprowadza do twierdzy. Znaki czerwone okrążają fortecę i dochodzą do ubitej drogi gdzie łączą się z niebieskim szlakiem długodystansowym E3, który fortecę omija. Oba szlaki podążają do końca Gór Sowich, po drodze wielokrotnie się krzyżując, przy czym szlak niebieski raczej omija szczyty, na które wspina się szlak czerwony. Na Polanie Budzowskiej znaki czerwone „gubią” niebieskie i niewyraźną ścieżką zagłębiają się w las. Do Przełęczy Woliborskiej są zaledwie trzy miejsca widokowe: z poręby na Szerokiejotwiera się ograniczona panorama Niziny Ząbkowickiej, po stromym zejściu ze szczytu

widzieć najbliższą Kalenicę. W lesie na Szerokiej można zobaczyć pruskie kamienie graniczne, elegancko obrobione w granicie i ozdobione maltańskim krzyżem. **Równoległymi ścieżkami biegnie oznakowana trasa rowerowa.**

5.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

5.4.1. WODOCIĄGI I KANALIZACJA

Ludność w gminie Stoszewice zaopatrywana jest z pięciu wodociągów wiejskich, a w Mikołajowie i Lutomerzu z wodociągów opartych na wodach powierzchniowych (jako jedyne na terenie starostwa ząbkowickiego). Na terenie gminy znajduje się 68,9 km sieci wodociągowej.

Na podstawie przeprowadzonych badań bakteriologicznych stwierdzono, że woda podawana do sieci z większości ujęć wodociągowych w 80% odpowiada normom sanitarnym. Niestety woda z ujęć opartych na wodach powierzchniowych to jest w Mikołajowie i Lutomerzu przy obfitych opadach atmosferycznych wykazuje zanieczyszczenia bakteriologiczne bakteriami coli oraz sporadycznie bakteriami coli typu fekalnego, co stanowi poważne zagrożenie dla zdrowia odbiorców tej wody. Woda zanieczyszczona bakteriologicznie może być bowiem nośnikiem szeregu chorób zakaźnych, między innymi czerwonki, WZW, duru brzuszego, duru rzekomego i innych.

Obecnie jedynym sposobem uzdatniania wody z wyżej wymienionych ujęć jest chlorowanie, co z uwagi na przestarzały sposób jej ujmowania oraz brak nowoczesnych urządzeń uzdatniających, nie likwiduje istniejącego zagrożenia. Ponadto stosowanie chloru jako środka bakteriobójczego powoduje powstawanie produktów chloroorganicznych o charakterze silnie toksycznym.

Woda z wodociągów wiejskich pochodzi z płytkich i słabo izolowanych poziomów wodonośnych, w związku z tym w większości przypadków wykazuje głównie duży stopień zanieczyszczenia chemicznego, a także bakteriologicznego. Najczęściej stwierdzane zanieczyszczenia chemiczne to: ponadnormatywna zawartość azotanów, rzadziej zawyżona zawartość amoniaku, chlorków, żelaza, manganu oraz ponadnormatywna twardość ogólna;

Do zanieczyszczenia azotanami przyczyniło się stosowanie intensywnego nawożenia pól uprawnych nawozami sztucznymi i mineralnymi, stosowanie pestycydów oraz nieprawidłowa lokalizacja studni – w pobliżu szamb, gnojowników, rowów przydrożnych.

Ponadnormatywna zawartość azotanów w wodzie jest niebezpieczna dla zdrowia, szczególnie dla niemowląt, powodując u nich sinicę – methemoglobinemię. Ponadto w przewodzie pokarmowym azotany wchodzi w reakcje, prowadzące do powstania związków N-nitrozowych, posiadające działanie rakotwórcze.

Niestety woda z około 50% ujęć, takich jak wodociągi lokalne, studnie przydomowe i inne, zawiera ponadnormatywne ilości substancji chemicznych, a miejscowości: Przedborowa, Grodziszcze, Żdanów i Różana, niezwodociągowane są jednym z najbardziej zagrożonych epidemiologicznie w starostwie ząbkowickim.

Na terenie gminy w pobliżu Kolonii Grodziszcza znajdują się ponadto ujęcia wody dla miasta Bielawa.

W najbliższym czasie zostanie rozpoczęta budowa oczyszczalni ścieków i kolektora ściekowego. Przejmie ona docelowo ścieki z całej gminy. Ponad to zostaną wznowione prace nad budową wodociągu z Budzowa do Stoszewic z odnogą do Przedborowej i Lutomerza. Oczyszczalnia w Budzowie przewidziana dla całej Srebrnej Góry przejmuje jedynie niewielką część ścieków, i z tego powodu jak na razie jest kosztochłonna w eksploatacji.

Łącznie w gminie Stoszewice na rok 1999 było 17,9 km wodociągów i jedynie 1,9 km sieci kanalizacyjnej, przy czym kanalizację posiada jedynie Srebrna Góra. Rozpoczęto już jednak budowę kanalizacji na kierunku Budzów Stoszewice.

5.4.2. SKŁADOWANIE ODPADÓW

Obecnie odpady z terenu gminy Stoszowice składowane są na terenie wsi Stoszowice. Składowisko odpadów w Rudnicy zostało zamknięte i obecnie jego teren jest podawany zabiegom rekultywacyjnym, natomiast projektowane składowisko w Przedborowej nie zostało jak do tej pory uruchomione

5.4.3. GAZOWNICTWO

Gmina Stoszowice jest w całości niezgazyfikowana. Przez teren gminy przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia Dn 300 relacji Ząbkowice Śląskie – Polanica. Gmina Stoszowice nie posiada aktualnej koncepcji zgazyfikowania jej obszaru i w związku z tym PGNiG Oddział - Zakład Gazowniczy w Wałbrzychu Rejon Gazowniczy Dzierżoniów nie przewiduje żadnych programów lub koncepcji inwestycji na danym terenie. Dodatkowo, w związku ze stosunkowo niewielką ilością potencjalnych odbiorców i wysokim kosztem budowy sieci gazowej w najbliższej perspektywie nie przewiduje się gazyfikacji gminy Stoszowice. Pozostawiając jednak możliwość powrócenia do koncepcji gazyfikacji gminy, opracowanej jeszcze w roku 1991 – ewentualny przebieg gazociągu niskiego ciśnienia zgodny z tą koncepcją przedstawiono na załączniku graficznym - Komunikacja i infrastruktura techniczna.

5.4.4. ENERGIA ELEKTRYCZNA

Przez teren gminy przebiega trasa linii przesyłowej 220 kV kierunek Świebodzice – Ząbkowice Śląskie oraz trasa linii 110 kV Ząbkowice Śląskie – Uciechów i linia dwutorowa 110 kV Ząbkowice Śląskie – Nowa Ruda – Słupiec.

Gmina Stoszowice jest zasilana siecią linii napowietrznych ŚN 40 kV i 20 kV. Linie te przebiegają trasami wzdłuż linii zabudowy wsi oraz w pobliżu pasów drogowych. Stacje transformatorowe rozmieszczone są w taki sposób, że w zasadzie zabezpieczają zapotrzebowanie na energię elektryczną wszystkich odbiorców.

W najbliższym czasie Zakład Energetyczny Wałbrzych S.A. przewiduje kapitalny remont sieci nn z budową stacji słupowych w miejscowościach Budzów i Srebrna Góra.

Należy liczyć się jednak z faktem, że istniejąca sieć nie zabezpieczy w pełni wiodących funkcji rozwoju gminy Stoszowice.

5.4.5. TELEKOMUNIKACJA

Sieć telekomunikacyjna w gminie Stoszowice, jeszcze kilka lat temu była zasilana z dwóch centrali tj. w Srebrnej Górze ok. 100 numerów i w Ząbkowicach Śląskich ok. 50 numerów, w tym 30 numerów była to łączność radiowa. Ogromny postęp w dziedzinie telekomunikacji spowodował, szybki wzrost liczby abonentów i stanowczą poprawę jakości połączeń, realizowanych obecnie w technologii światłowodowej, poprzez centrale cyfrowe. Obecnie liczba numerów zainstalowana w gospodarstwach domowych wynosi 421, a w firmach 120.

SOLECTWO	liczba abonentów prywatnych
BUDZÓW	89
GRODZISZCZE	87

JEMNA	43
LUTOMIERZ	4
MIKOŁAJÓW	12
PRZEDBOROWA	159
RÓŻANA	3
RUDNICA	3
SREBRNA GÓRA	184
STOSZOWICE	138
ŻDANÓW	30

Tabela 4141. Opracowanie własne. Liczba abonentów prywatnych w poszczególnych obrębach.

5.4.6. KOLEJ

Przez teren gminy Stoszewice przebiega nieczynna, zdewastowana kolej wąskotorowa na kierunku Dzierżoniów – Bielawa – Srebrna Góra – własność Polskich Kolei Państwowych.

Linia była budowana i uruchamiana etapami. Miała połączyć zaplecze energetyczne w postaci kopalni w Nowej Rudzie i Słupcu z zakładami przemysłowymi potrzebującymi tej energii w Dzierżoniowie. Budowę rozpoczęto w 1899 roku. Pierwsze pociągi z Dzierżoniowa przez Pieszycę do Srebrnej Góry pojechały 1 czerwca 1900 roku. Natomiast odcinek ze Srebrnej Góry do Ścinawki Średniej uruchomiono 1 grudnia 1903 roku. Jako jedyna linia po północnej stronie Sudetów miała odcinek zębaty pomiędzy stacjami Srebrna Góra Miasto i Nowa Wieś Kłodzka. Na Przełęczy Srebrnej osiągała 586 m n.p.m.

Linia nie wytrzymała zbyt długo. Już w okresie wielkiego kryzysu w 1931 roku zamknięto zębaty odcinek Srebrna Góra — Nowa Wieś Kłodzka. Pod koniec 1933 roku został on rozebrany. Pozostały po nim tylko dwa przepiękne wiadukty, niestety już mocno podniszczone.

Pozostała część linii przeżyła trochę dłużej. Tuż po wojnie rozebrano odcinek Nowa Wieś — Wolibórz. Do Woliborza osobowe pociągi docierały jeszcze do 1972 roku, kiedy to linię zamknięto dla tego ruchu. Przy czym odcinek Wolibórz — Dzikowiec został zamknięty całkowicie i rozebrany w 1974 roku, a odcinek Dzikowiec — Ścinawka Średnia używany jest w ruchu towarowym. Ponieważ korzysta z niego głównie kopalnia w Słupcu, należy się już niedługo spodziewać zamknięcia i tego odcinka — kopalnia już niedługo przestanie wydobywać węgiel.

Po drugiej stronie Gór Sowich linia żyła niewiele dłużej. Ostatni pociąg osobowy przez Pieszycę przejechał 26 maja 1974 roku. Ten fragment linii zamknięto całkowicie w 1977 roku, a rozebrano rok później (choć nie na pewno w 1984 roku były jeszcze szyny na stacji Pieszycę Górne i to z napisem B.V.G. Bochum 1895). Ostatni pociąg ze Srebrnej Góry do Dzierżoniowa dotarł 21 maja 1977 roku o godzinie 18:26. Nie mam pewności ale prawdopodobnie linia ta pomiędzy Dzierżoniowem do Bielawą Zachodnią została rozebrana. Pozostał nierozebrany odcinek Bielawa Zachodnia — Srebrna Góra.

Początkowo (w latach 1885–95) planowano przeprowadzenie tej linii ze stacji Pieszycę Górne przez tunel pod Przełęczą Jugowską do Nowej Rudy. Z linią Wałbrzych – Kłodzko miała łączyć się koło Ludwikowic Kłodzkich. Bocznica koło Jugowa jest prawdopodobnie pozostałością po tym projekcie.

Trasa kolejki Dzierżoniów-Srebrna Góra⁶:

1. Dzierżoniów
2. Pieszycę Północ (Dolne)
3. Pieszycę Środkowe
4. Pieszycę Stadion
5. Pieszycę Górne

⁶ stanowi własność Polskich Kolei Państwowych

6. Bielawa Zachodnia
7. Kamieniczki
8. Bielawa Nowa
9. Ostroszowice
10. Grodziszczce
11. Jemna
12. Srebrna Góra Miasto
13. Srebrna Góra Twierdza
14. Nowa Wieś Kłodzka
15. Wolibórz
16. Dzikowiec
17. Słupiec
18. Słupiec Dolny
19. Ścinawka Średnia

Powyższa linia otrzymała w 01.09.1908 roku połączenie z Ząbkowicami Śląskimi. Linia ta stanowiła jedno z odgałęzień Powiatowej Kolejki Ząbkowickiej. Ruch pasażerski zlikwidowano 22.05.1977 r., a ruch towarowy dziesięć lat później. Tory rozebrano w 1990 roku. Trasa tej linii zaczynała się na „Małym Dworcu” w Ząbkowicach, a na stacji Srebrna Góra Miasto łączyła się z „Kolejką Sowiogórską”.

Trasa kolei Ząbkowice Śląskie-Srebrna Góra⁷:

1. Ząbkowice Śląskie
2. Stoszowice Dolne
3. Stoszowice Górne
4. Budzów
5. Srebrna Góra Miasto

5.4.7. DROGI

Teren gminy ze wschodu na zachód przecina droga wojewódzka nr 385 na kierunku Ząbkowice Śląskie – Nowa Ruda. Prowadzi przez zabudowane tereny wsi Stoszowice i Budzowa, a dalej przez Srebrną Górę. Na całej swej długości w gminie Stoszowice nie posiada niestety parametrów technicznych przewidzianych dla tej kategorii dróg. Na terenie gminy Ząbkowice Śląskie wyżej wymieniona droga łączy się z drogą krajową nr 382 Stanowice – Paczków, która na niewielkim odcinku jest styczna z północno-wschodnią granicą administracyjną gminy Stoszowice. Przez północno-zachodnią część gminy, wzdłuż południowych obrzeży Parku Krajobrazowego Gór Sowich przebiega trasa drogi wojewódzka nr 384 na kierunku Grodków – Wolibórz (Nowa Ruda). W gminie znajduje się 12,1 km dróg wojewódzkich, 41,4 km dróg powiatowych i 24,0 km dróg gminnych.

Poszczególne jednostki osadnicze gminy Stoszowice powiązane są między sobą, jak również z jednostkami poza terenem gminy siecią dróg w większości o znaczeniu powiatowym. Są to:

- 45 223 – Bielawa – Ostroszowice – Grodziszczce – Rudnica – Lutomierz – Stoszowice,
- 45 348 – Rudnica – Budzów,
- 45 345 – Rudnica – Jemna – Budzów,
- 45 305 – Budzów – Wojbórz,
- 45 303 – Budzów – Bardo Śląskie,
- 45 349 – droga 45 303 – Mikołajów,
- 45 347 – Stoszowice – Przedborowa – droga 382,
- 45 344 – Różana – Przedborowa,
- 45 421 – Owiesno – Przedborowa – Stoszowice do drogi 382,
- 45 246 – Różana – Owiesno – Piława Dolna.

⁷ stanowi własność Polskich Kolei Państwowych

Z dróg o znaczeniu wojewódzkim przebiegają przez teren gminy jedynie dwie:

- droga nr 385 – Ząbkowice Śl. – Stoszowice – Budzów – Srebrna Góra – Nowa Ruda
- droga nr 384 – Grodków – Wolibórz.

Wszystkie z wyżej wymienione drogi przebiegają przez zainwestowane tereny wsi i gwarantują prawidłowe ich skomunikowanie, jedna stan dróg i poboczy pozostawia wiele do życzenia.

Drogi transportu rolnego w gminie Stoszowice są z roku na rok w coraz lepszym stanie. W 2001 roku odbudowano i przekazano do użytku kilka dróg w obrębie Budzów, gdzie zasadniczo lewostronna część wsi (w kierunku Srebrnej Góry) ma jedne z najlepszych dróg w powiecie ząbkowickim.

6. ANALIZA SWOT – SYNTEZA UWARUNKOWAŃ

Metoda analizy SWOT⁸ dotyczy głównie aktualnej sytuacji i stanu zasobów gminy. Technika pozwala ocenić zarówno czynniki wewnętrzne jak i zewnętrzne determinujące rozwój gminy. Jako czynniki wewnętrzne, traktuje się słabe i mocne strony oczywiście z punktu widzenia lokalnej społeczności i przyjmuje się, że na te właśnie czynniki mieszkańcy i samorząd terytorialny ma wpływ. Natomiast za czynniki zewnętrzne uznaje się zagrożenia i możliwości tkwiące w otoczeniu gminy. Czynniki zewnętrzne to nie tylko otoczenie przyrodniczo-geograficzne, ale również otoczenie prawne, polityczne, przemiany i trendy ogólnospołeczne i gospodarcze.

Analiza tego typu pozwala określić atuty i możliwości kierunków rozwoju gminy, jak również pozwala na identyfikację słabych stron i zagrożeń, które należy przewyciężyć charakteryzując kierunki zagospodarowania gminy

---

⁸ S – Strengths – silne strony, atuty, W – Weaknesses – wady, słabości, słabe strony, O – Opportunities – okazje, możliwości, szanse, T – Threats – trudności, zagrożenia.

SILNE STRONY	MOŻLIWOŚCI	ZAGROŻENIA
ROLNICTWO		
<p>Dobre warunki glebowo-klimatyczne:</p> <ul style="list-style-type: none"> - gleby III i IV klasy bonitacyjnej - stosunkowo małe skażenie środowiska, związane z małą ilością stosowanych nawozów sztucznych i chemicznych środków ochrony roślin. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zauważalne tendencje jednoczenia, scalania i co za tym idzie powiększania rozdrobnionych gospodarstw rolnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Warunki atmosferyczno-klimatyczne, przede wszystkim zagrożenia powodziowe. • Zanieczyszczenia środowiska szczególnie transgraniczne, pochodzące z rejonu „Czarnego Trójkąta”
<p>Dość dobrze rozwinięte zaplecze rolnicze w bezpośrednim sąsiedztwie gminy. Zarówno w zakresie przetwórstwa rolniczego, jak i sprzedaży środków służących produkcji rolniczej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój funkcji rolniczej 	<ul style="list-style-type: none"> • Niestabilna gospodarka • Konkurencja na rynku produktów rolnych.
<p>Potencjał tkwiący w młodych ludziach kształcących się w pobliskim Zespole Szkół Agrotechnicznych w Kamieńcu Żąbkowickim.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zmiana pokoleniowa, powodująca zwiększenie tempa przemian w gospodarstwach rolnych. • Wzrost poziomu wykształcenia wśród rolników 	-
<p>Wysoki procent ludzi w wieku produkcyjnym i liczna grupa ludzi mobilnych zawodowo</p>	<ul style="list-style-type: none"> • potencjał organizacyjny i ludzki mogący wytworzyć grupy produkcyjne, zrzeszenia i stowarzyszenia rolników. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bezrobocie strukturalne, kłopoty z przekwalifikowaniem i niechęć do podejmowania ryzyka związanego z własną inicjatywą.
TURYSTYKA		
SILNE STRONY	MOŻLIWOŚCI	ZAGROŻENIA
<p>Atrakcje turystyczne z grupy antropogenicznych. Znaczna ilość zabytków wpisanych do rejestru zabytków lub zabytków architektury i budownictwa, w tym zabytek klasy krajowej jak Twierdza w Srebrnej Górze i Forty. Dawny ośrodek górniczy w Srebrnej Górze.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozkwit mody na formy turystyki aktywnej i wyjazdy poza miasto. • Wciąż zwiększający się współczynnik zmotoryzowania społeczeństwa, a co za tym większa mobilność potencjalnych turystów. • Rozwój turystyki krajoznawczej • Rewitalizacja i udostępnianie nowych obiektów zabytkowych (dwory i pałace) • Organizacja imprez kulturalno-rozrywkowych w atrakcyjnych miejscach o bogatej przeszłości, przede wszystkim na terenie Twierdzy w Srebrnej Górze posiadającej niezwykle bogatą przeszłość • Przyjazdy sentymentalne przedwojennych mieszkańców tych ziem, oraz ich rodzin 	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie natężenia ruchu turystycznego w rejonie największych atrakcji • Zwiększone obciążenia komunikacyjne • Zagrożenia płynące z organizacji imprez masowych, na terenach przyrodniczo- i kulturowocennych • Sfera ochrony zabytków, dewastacja • Niedoinwestowanie ochrony i rewitalizacji walorów kulturowych.
<p>Liczne zabytki w najbliższym otoczeniu gminy tej klasy co:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zespół Klasztorów Cystersów w Kamieńcu Żąbkowickim - Sanktuarium Maryjne w Bardzie - Krzywa Wieża w Żąbkowicach Śląskich 	<ul style="list-style-type: none"> • Coraz większa liczba spontanicznych wyjazdów weekendowych rodzin miejskich • Rozwój turystyki krajoznawczej. • „Ściąganie” turystów z pobliskich ośrodków turystycznych • Przyjazdy sentymentalne przedwojennych mieszkańców tych ziem, oraz ich rodzin 	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurencja sąsiednich ośrodków turystycznych oraz z komplementarnymi dobrami materialnymi.
<p>Nagromadzenie na stosunkowo niewielkim obszarze ogromnego potencjału kulturowego z różnych stron Polski (ludność napływowa po drugiej wojnie światowej)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Prezentowanie tradycji różnych regionów • Organizacja festynów i jarmarków (Srebrna Góra) 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak tożsamości kulturowej miejscowej ludności • Rozmycie kulturowe • Nieznajomość historii własnego regionu
<p>Bogata historia i przedwojenne tradycje uprawiania turystyki w regionie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kontynuacja tradycji, czerpanie z bogatej tradycji regionu • Wspieranie promocji 	-
<p>Wysokiej klasy walory krajobrazowe Gór Sowich i Bardzkich położonych częściowo na terenie gminy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - piękne lasy ze starym drzewostanem - fragmenty pierwotnego środowiska przyrodniczego - rzadkie zwierzęta (mufflony) <p>obwód łowiecki</p> <p>Czyste powietrze i obszary chronione:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Park Krajobrazowy Gór Sowich - Rezerwat Cisowa Góra - bliskość Parku Narodowego Gór Stołowych <p>Wzrost zainteresowania ochroną i poprawą stanu środowiska przyrodniczego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwijanie funkcji turystycznych i wypoczynkowych • Rozwój turystyki krajoznawczej • Rozwój turystyki kwalifikowanej • Ochrona przyrody we wszystkich jej przejawach. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zagrożenia powodowane przez oddziaływanie sąsiedztwa „Czarnego Trójkąta”. • Nadmierny ruch turystyczny i degradacja cennych przyrodniczo obiektów • Degradacja przez nadmierny ruch turystyczny walorów turystycznych
<p>Ciekawa budowa geologiczna i niespotykane w innych częściach kraju formy gór oraz występowanie minerałów.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój turystyki krajoznawczej • Ochrona przyrody we wszystkich jej przejawach. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nadmierny ruch turystyczny i degradacja cennych przyrodniczo obiektów • Degradacja przez nadmierny ruch turystyczny walorów turystycznych
<p>Ogólnie dobre warunki bioklimatyczne umożliwiające helioterapię (kąpiele słoneczne), aeroterapię, kąpiele powietrzne, kinezoterapię.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwijanie funkcji turystycznych i wypoczynkowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Nadmierny ruch turystyczny i degradacja cennych przyrodniczo obiektów • Degradacja przez nadmierny ruch turystyczny walorów turystycznych
<p>Liczne szlaki turystyczne przebiegające przez gminę, przede wszystkim na terenie Gór Sowich i Bardzkich o zróżnicowanym stopniu trudności.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój turystyki górskiej • Współpraca z sąsiednimi gminami i regionami przy tworzeniu systemu szlaków, budowie wiat i polan wypoczynkowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Nadmierna penetracja środowisk leśnych • Zagrożenia pożarowe • Dewastacja środowiska przyrodniczego
<p>Ścieżki rowerowe częściowo już zrealizowane i przygotowywane do użytkowania, przebiegające niezwykle atrakcyjnymi terenami u podnóża Sudetów.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój rowerowej turystyki górskiej • Współpraca z sąsiednimi gminami i regionami przy tworzeniu systemu ścieżek, budowie wiat i polan wypoczynkowych, oraz systemu infrastruktury towarzyszącej 	<ul style="list-style-type: none"> • Nadmierna penetracja środowisk leśnych • Zagrożenia pożarowe • Dewastacja środowiska przyrodniczego
<p>Doskonałe warunki do rozwoju agroturystyki w malowniczo położonych wsiach u podnóża gór.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój rolnictwa ekologicznego, 	-

	<ul style="list-style-type: none"> Wzrost poziomu zamożności ludności (dodatkowe źródło dochodu) rolniczej i poziomu intelektualnego (obcowanie z przyjezdnymi) Poprawa jakości substancji mieszkaniowej i estetyki miejscowości poprzez konieczne inwestycje przystosowawcze do prowadzenia działalności agroturystycznej 	
Możliwość budowy stawów rybnych i również wykorzystywanych rekreacyjnie, na potokach górskich zasilających zbiorniki w tak zwaną pierwszą wodę natlenioną dającą możliwość hodowli pstrąga.	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój funkcji turystycznej i wypoczynkowej Rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej Przyjazdy weekendowe 	
Leżący w niewielkiej odległości węzeł kolejowy w Kamieńcu Żąbkowickim.	<ul style="list-style-type: none"> Przyjazdy weekendowe Turystyka kwalifikowana 	
Gęsta sieć dróg powiatowych łączących poszczególne miejscowości i sąsiednie gminy.	<ul style="list-style-type: none"> Dostępność poszczególnych atrakcji na terenie całego regionu Rozwój turystyki kwalifikowanej 	
Niezwykle korzystne położenie geograficzne: <ul style="list-style-type: none"> bliskość granicy z Czechami, bliskość Austrii i Niemiec (odległość stolic tych państw zbliżona do odległości do Warszawy). bliskość atrakcyjnych terenów rekreacyjno-wypoczynkowo-uzdrowiskowych w Kotlinie Kłodzkiej. 	<ul style="list-style-type: none"> Współpraca z samorządami gmin położonych w euroregionie Wzajemne udostępnianie atrakcji turystycznych, wymiana doświadczeń Wymiana kulturalna 	<ul style="list-style-type: none"> Duża konkurencja ze strony miejscowości turystycznych położonych w Kotlinie Kłodzkiej
Bliskość stolicy Dolnego Śląska – Wrocławia	<ul style="list-style-type: none"> Przyjazdy weekendowe Rozwój turystyki kwalifikowanej Powstawanie „drugich domów” zamożnych mieszkańców miasta Wrocławia i w związku z tym podnoszenie poziomu życia mieszkańców i estetyki otoczenia na zasadzie dobrego przykładu. 	<ul style="list-style-type: none"> Niestabilna sytuacja gospodarcza Konkurencja ze strony innych ośrodków turystycznych
USŁUGI-HANDEL-PRODUKCJA		
SILNE STRONY	MOŻLIWOŚCI	ZAGROŻENIA
Zasoby surowców naturalnych: <ul style="list-style-type: none"> surowce skalne duży udział powierzchni lasów i gruntów leśnych 	<ul style="list-style-type: none"> rozwój wydobywania i obróbki na potrzeby lokalne 	<ul style="list-style-type: none"> konflikty wynikające z zagospodarowania terenu, funkcji turystycznej i ochrony przyrody
Korzystne położenie geograficzne: <ul style="list-style-type: none"> bliskość Stolicy Dolnego Śląska Wrocławia i granicy państwa 	<ul style="list-style-type: none"> Obserwowane zjawisko posiadania „drugich domów” przez zamożnych mieszkańców miast Wzrastające zainteresowanie aktywnymi formami wypoczynku. Narastająca moda na spontaniczne wyjazdy weekendowe mieszkańców miast 	<ul style="list-style-type: none"> Nadmierny ruch turystyczny przekraczający chłonność turystyczną terenu, powodujący dewastację walorów turystycznych
Tania siła robocza wynikająca z wysokiej stopy bezrobocia.	<ul style="list-style-type: none"> rozwój przedsiębiorczości na bazie zasobów ludzkich gminy 	<ul style="list-style-type: none"> Niechęć młodych i wykształconych ludzi do życia na wsi, wynikający przede wszystkim z dużej stopy bezrobocia
Wysoki stopień przedsiębiorczości mieszkańców gminy. Wynikający zarówno z licznej grupy mobilnej zawodowo jak również wysokiego procentu ludzi w wieku produkcyjnym	<ul style="list-style-type: none"> Ogólny rozwój gospodarczy Podniesienie stopy życiowej mieszkańców Przyciągnięcie kapitału i inwestorów Zwiększenie ruchu turystycznego 	<ul style="list-style-type: none"> Barriere administracyjno –prawne, przede wszystkim natury biurokratycznej i fiskalnej. Niestabilna sytuacja gospodarcza. Mała dostępność kapitału: <ul style="list-style-type: none"> Niskie fundusze Urzędu Pracy Brak funduszy i niskooprocentowanych kredytów Duża konkurencja na rynku Sąsiedztwo Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Dzierżoniowie, Kłodzku i Legnicy.

SLABE STRONY	MOŻLIWOŚCI	ZAGROŻENIA
ROLNICTWO		
Upadek spółdzielni rolniczych	<ul style="list-style-type: none"> Poprawa stanu przyrody, odradzanie się naturalnej roślinności z braku upraw Szansa dla rozwoju innych form zagospodarowania terenów rolniczych zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju, jak agroturystyka, turystyka wiejska, rolnictwo ekologiczne itp. 	<ul style="list-style-type: none"> Wzrost bezrobocia na wsi Patologie długotrwałego bezrobocia
Dość duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych i w związku z tym słabość ekonomiczna nie pozwalająca na konkurencyjność.	<ul style="list-style-type: none"> Jednoczenie, scalanie i co za tym idzie powiększania rozdrobnionych gospodarstw rolnych 	<ul style="list-style-type: none"> Niska konkurencyjność na rynku
Słaba kondycja finansowa rolników i co za tym idzie znacznie utrudnione działania inwestycyjne mające na celu modernizację gospodarstw rolnych.	<ul style="list-style-type: none"> Tanie kredyty inwestycyjne, organizowanie doradztwa finansowego 	<ul style="list-style-type: none"> Stagnacja i odpływ młodych ludzi ze wsi Spadek produkcji rolniczej
Brak zainteresowania rolników podejmowaniem wspólnych działań (grupy producenckie), oraz brak przepływu informacji a w związku z tym koordynacji działań pomiędzy rolnikami a przedsiębiorstwami zajmującymi się przetwórstwem rolniczym	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój ośrodków doradczych i informacyjnych, ośrodków szkoleniowych 	<ul style="list-style-type: none"> Niska konkurencyjność na rynku
Stosunkowo duży odpływ młodych i wykształconych ludzi z gminy i w efekcie duży procent ludzi starszych pracujących w rolnictwie, co utrudnia przemiany i restrukturyzację gospodarstw rolnych.	<ul style="list-style-type: none"> Tworzenie klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości 	<ul style="list-style-type: none"> Spowolnienie zmian restrukturyzacyjnych zachodzących w gospodarstwach rolnych
Przemiany utrudnia również skomplikowana struktura własnościowa poszczególnych gospodarstw rolnych pozostających własnością kilku osób.	<ul style="list-style-type: none"> Jednoczenie i scalanie gospodarstw rolnych 	<ul style="list-style-type: none"> Rozdrobnienie, mała efektywność i potencjał ekonomiczny poszczególnych gospodarstw Niska konkurencyjność na rynku
TURYSTYKA		
SLABE STRONY	MOŻLIWOŚCI	ZAGROŻENIA
Teren dość niewyraźny i rozmyty kulturowo	<ul style="list-style-type: none"> Stworzenie towarzystwa propagującego ideę „bycia u siebie” Edukacja dzieci i młodzieży, identyfikująca je ze swoją „małą ojczyzną” Pielegnowanie rodzinnych tradycji i kultury przywiezionych z różnych stron kraju 	<ul style="list-style-type: none"> Odpływ młodych ludzi do większych miast Brak tożsamości kulturowej i identyfikacji z regionem Nieznajomość własnego regionu
Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura wodno-ściekowa gminy: - okresowe braki wody - skażenie bakteriologiczne wód powierzchniowych stanowiących dla kilku miejscowości źródło wody pitnej.	<ul style="list-style-type: none"> Budowa planowanej oczyszczalni w Stoszowicach Budowa nowych i modernizacja starych elementów infrastruktury wodno-ściekowej, przede wszystkim kanalizacji i ujęć wody pitnej dla miejscowości pobierających wodę z ujęć powierzchniowych 	<ul style="list-style-type: none"> Zagrożenia epidemiologiczne związane z niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturą wodno-ściekową i istnieniem ujęć powierzchniowych z jednoczesnym brakiem kanalizacji
Zły stan techniczny kotłowni przydomowych, ich nadmierna ilość i opalanie kotłowni złym jakościowo paliwem	<ul style="list-style-type: none"> Promocja i wspieranie nowych, ekologicznie czystych systemów grzewczych Modernizacja kotłowni przydomowych, ewentualne umożliwianie przyłączenie do większych kotłowni opalanych czystym ekologicznie paliwem. 	<ul style="list-style-type: none"> Lokalne zanieczyszczenie powietrza Degradacja walorów turystycznych
Brak zintegrowanego systemu informacji turystycznej nie tylko na terenie gminy, ale również powiatu i regionu.	<ul style="list-style-type: none"> Tworzenie w ramach współpracy międzygminnej zintegrowanego systemu informacji turystycznej, obejmujące nie tylko tworzenie punktów „it”, a również sprawnego gromadzenia i przesyłania danych, dotyczących aktualnego stanu bazy i infrastruktury turystycznej. 	<ul style="list-style-type: none"> Utrudniony ruch turystyczny, dostęp do atrakcji regionu Niedostatecznie wykorzystana baza i infrastruktura turystyczna.
Jak na razie niedostateczna współpraca z sąsiednimi gminami.	<ul style="list-style-type: none"> Poszerzenie obszaru współpracy w ramach Stowarzyszenia Żąbkowicka Osemka i innych organizacji 	<ul style="list-style-type: none"> Konflikty i wzajemna konkurencja pomiędzy gminami Brak możliwości realizacji inwestycji obejmujących swym zasięgiem kilka gmin (np. odbudowa kolejki sowiogórskiej)
Brak skoordynowanych działań promocyjnych dotyczących walorów turystycznych .	<ul style="list-style-type: none"> Tworzenie w ramach współpracy międzygminnej zintegrowanego systemu informacji turystycznej, obejmujące nie tylko tworzenie punktów „it”, a również sprawnego gromadzenia i przesyłania danych, dotyczących aktualnego stanu bazy i infrastruktury turystycznej. Rozwój działań z zakresu marketingu gminnego 	<ul style="list-style-type: none"> Brak wiedzy o regionie u potencjalnych turystów Brak zainteresowania ofertą gminy
Bliskość popularnych ośrodków turystycznych jak Duszniki, Kudowa, Łądek Zdrój itp. stanowi dużą konkurencję dla walorów gminy.	<ul style="list-style-type: none"> Zatrzymywanie turystów tranzytowych na pobytu od kilkugodzinnych do 2-3 dniowych Przechwytywanie turystów z innych regionów turystycznych Współpraca i wzajemne udostępnianie atrakcji pomiędzy sąsiednimi ośrodkami turystycznymi 	<ul style="list-style-type: none"> Duża konkurencja ze strony popularnych ośrodków turystyczno-wypoczynkowych
Brak kontynuowania w ostatnich 50-latach przez ludność napływową tradycji turystycznych regionu.	<ul style="list-style-type: none"> Rozbudzenie tradycji, powrót do turystycznej przeszłości regionu Ożywienie turystyczne również wśród turystów sentymentalnych (przedwojenni mieszkańcy okolicy) 	
Długookresowy zwrot inwestycji w infrastrukturę turystyczną, na szczeblu samorządowym.	<ul style="list-style-type: none"> Działania marketingowe przyciągające potencjalnych inwestorów indywidualnych 	<ul style="list-style-type: none"> Brak bodźca do szeroko pojętych działań mieszkańców i indywidualnych inwestorów z poza

	<ul style="list-style-type: none"> • Inwestycje wspomagające rozwój funkcji turystycznej (nie tylko bezpośrednio) 	terenu gminy
Brak środków finansowych na inwestycje w infrastrukturę turystyczną, na szczeblu samorządowym i powiatowym.	<ul style="list-style-type: none"> • Szeroko pojęte działania marketingu terytorialnego 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak działań inwestycyjnych wspomagających zasadniczo rozwój funkcji turystycznej
Ograniczone możliwości inwestycyjne mieszkańców gminy.	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie klimatu dla przedsiębiorczości 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak działań inwestycyjnych ze strony indywidualnych inwestorów
Zły stan dróg zarówno gminnych, powiatowych i wojewódzkich. Brak miejsc parkingowych w poszczególnych miejscowościach, szczególnie w sąsiedztwie punktów usługowych, oraz brak parkingów śródlęsnych.	<ul style="list-style-type: none"> • Modernizacja i usprawnienia • Stała konserwacja • Przywrócenie lokalnych połączeń kolejowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostateczna dostępność terenu, czasochłonne i kosztowne dojazdy
Sezonowość turystyki, jedynie dwa – trzy miesiące w roku.	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój różnorodnych form turystyki i wypoczynku umożliwiające maksymalne wydłużenie sezonu turystycznego i maksymalne wykorzystanie bazy i infrastruktury turystycznej przez cały rok 	<ul style="list-style-type: none"> • Nieopłacalność działań inwestycyjnych ze względu na sezonowość działalności
Korzystny wizerunek miejsca funkcjonujący w świadomości większości społeczeństwa polskiego. Niemal każdy słyszał o Twierdzy w Srebrnej Górze. Kojarzona jest pozytywnie jako ogromne osiągnięcie człowieka i zabytek skali europejskiej	<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystanie wizerunku w działalności reklamowej i promocyjnej 	<ul style="list-style-type: none"> • Nie można bazować jedynie na pozytywnych skojarzeniach potencjalnych turystów, wyobrażenie musi iść w parze z rzeczywistością
USŁUGI-HANDEL-PRODUKCJA		
SŁABE STRONY	MOŻLIWOŚCI	ZAGROŻENIA
Wysokie bezrobocie strukturalne i zjawisko długotrwałego bezrobocia	<ul style="list-style-type: none"> • Potencjalna tania siła robocza • Duże możliwości dostosowawcze rynku pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • Efekt długotrwałego bezrobocia – obserwowany szczególnie w grupie osób o niskich kwalifikacjach zawodowych, którzy pozostając przez dłuższy okres czasu na statusie bezrobotnego tracą wzorce pracy i chęć podjęcia zajęcia zarobkowego. • Rodzące się patologie • Ubożenie społeczeństwa • Odpływ, szczególnie młodych ludzi w poszukiwaniu pracy
Niepewna i niestabilna sytuacja gospodarcza powodująca strach przed podjęciem własnej działalności gospodarczej.	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie klimatu dla przedsiębiorczości • Organizowanie szkoleń i doradztwa gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak działań inwestycyjnych
Brak informacji gospodarczej: <ul style="list-style-type: none"> - z zakresu prawnych, ekonomicznych, technicznych i technologicznych możliwościach i warunkach otworzenia własnej działalności gospodarczej - brak kooperacji pomiędzy poszczególnymi podmiotami gospodarczymi - nikły przepływ informacji pomiędzy podmiotami a władzami lokalnymi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie klimatu dla przedsiębiorczości • Organizowanie szkoleń i doradztwa gospodarczego 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak działań inwestycyjnych
Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura wodno-ściekowa.	<ul style="list-style-type: none"> • Budowa planowanej oczyszczalni w Stoszowicach • Budowa nowych i modernizacja starych elementów infrastruktury wodno-ściekowej, przede wszystkim kanalizacji i ujęć wody pitnej dla miejscowości pobierających wodę z ujęć powierzchniowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Zagrożenia epidemiologiczne związane z niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturą wodno-ściekową i istnieniem ujęć powierzchniowych z jednoczesnym brakiem kanalizacji

SPIS TABEL

Tabela 1. Źródło: Wydział Rolnictwa i Ochrony Środowiska Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich. Wykaz pomników przyrody.....	47
Tabela 2. Źródło: Wydział Rolnictwa i Ochrony Środowiska Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich. Wykaz stref ochrony ujęć wody.....	48
Tabela 3. Źródło: Państwowy Instytut Geologiczny, Oddział Dolnośląski im. Henryka Teisseyre. Progностyczne rejony wydobywania kopaliny.....	50
Tabela 4. Źródło: Państwowy Instytut Geologiczny, Oddział Dolnośląski im. Henryka Teisseyre. Inwentaryzacja kopaliny.....	51
Tabela 5. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Srebrna Góra.....	64
Tabela 6. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Srebrna Góra.....	65
Tabela 7. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Mikołajów.....	68
Tabela 8. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Mikołajów.....	68
Tabela 9. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Żdanów.....	71
Tabela 10. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Żdanów.....	71
Tabela 11. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Jemna.....	72
Tabela 12. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Jemna.....	72
Tabela 13. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Grodziszczce.....	74
Tabela 14. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Grodziszczce.....	75
Tabela 15. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Budzów.....	78
Tabela 16. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Budzów.....	79
Tabela 17. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Lutomierz.....	80
Tabela 18. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Lutomierz.....	81
Tabela 19. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Różana.....	82
Tabela 20. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Różana.....	82
Tabela 21. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Przedborowa.....	84
Tabela 22. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Przedborowa.....	84
Tabela 23. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Rudnica.....	86
Tabela 24. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Rudnica.....	86
Tabela 25. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Wykaz zabytków architektury i budownictwa w sołectwie Stoszowice.....	89
Tabela 26. Źródło: Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Delegatura w Wałbrzychu. Fakty osadnicze na terenie sołectwa Stoszowice.....	90
Tabela 27. Opracowanie własne. Zestawienie powierzchni, liczby mieszkańców i gęstości zaludnienia w poszczególnych sołectwach.....	93
Tabela 28. Opracowanie własne. Współczynnik feminizacji.....	96
Tabela 29. Opracowanie własne. Struktura wieku.....	97

Tabela 30. Opracowanie własne. Poziom wykształcenia.....	99
Tabela 31. Opracowanie własne. Ruch naturalny ludności.....	100
Tabela 32. Opracowanie własne. Charakterystyka zasobów mieszkaniowych na przestrzeni 1988-2000.	109
Tabela 33. Opracowanie własne. Wyposażenie mieszkań w instalacje.	110
Tabela 34. Wnioski skierowane do gminy w sprawie zmiany przeznaczenia poszczególnych działek stanowiących własność prywatną.	115
Tabela 35. Opracowanie własne. grunty będące we władaniu AWRSP	121
Tabela 36. Opracowanie własne. Zestawienie struktury użytkowania gruntów stanowiących własność gminy.	123
Tabela 37. Opracowanie własne na podstawie danych ze strony www.	130
Tabela 38. Opracowanie własne na podstawie strony www.	130
Tabela 39. Opracowanie własne na podstawie strony www.	130
Tabela 40. Opracowanie własne. Zestawienie instytucji i podmiotów gospodarczych na podstawie spisu telefonów z książki telefonicznej TPS.A. 2002	133
Tabela 41. Opracowanie własne. Liczba abonentów prywatnych w poszczególnych obrębach.....	138
Tabela 42. Opracowanie własne. Zestawienie gruntów będących we władaniu AWRSP	183
Tabela 43. Wytyczne do modernizacji dróg na terenie gminy Stoszewice.....	195
Tabela 44. Orientacyjne zestawienie ilości ścieków wymagających oczyszczenia z przykładowych obiektów użyteczności publicznej.	197
Tabela 45. Stawki dopłat do upraw ekologicznych.....	247
Tabela 46. Stawki dopłat do upraw ekologicznych.....	247

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Powiat ząbkowicki	13
Rysunek 2. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii http://www.umwd.pl/	14
Rysunek 3. <i>Położenie gminy Stoszewice.</i>	15
Rysunek 4. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii http://www.umwd.pl/	16
Rysunek 5. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii http://www.umwd.pl/	18
Rysunek 6. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii http://www.umwd.pl/	19
Rysunek 7. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii http://www.umwd.pl/	20
Rysunek 8. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii http://www.umwd.pl/	21
Rysunek 9. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii http://www.umwd.pl/	22
Rysunek 10. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii http://www.umwd.pl/	23
Rysunek 11. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii http://www.umwd.pl/	24
Rysunek 12. Materiały pochodzące z internetowego Serwisu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego dotyczące strategii http://www.umwd.pl/	25
Rysunek 13. Opracowanie własne. Róża wiatrów (dla punktu pomiarowego Ostroszewice), dla punktu pomiarowego Stoszewice	40
Rysunek 14. Źródło: strona internetowa www.otkz.pol.pl . Poziom wód gruntowych na punkcie obserwacyjnym w Jodłowniku SW –średni roczny, NW – minimum roczne, WW – maksimum roczne	41
Rysunek 15. Źródło: strona internetowa www.gridw.pl/raport_pl Średnie opady roczne (wg danych IMGW).....	41
Rysunek 16. Logo Stowarzyszenia Srebrnogórskiego.....	113
Rysunek 17. Logo Stowarzyszenia Gmin Gór Sowich.....	115

SPIS WYKRESÓW

wykres 1. Opracowanie własne. Bonitacja gruntów ornych.....	37
wykres 2. Opracowanie własne. Bonitacja użytków zielonych.....	38
wykres 3. Opracowanie Własne. Zmiany liczby ludności w poszczególnych sołectwach.....	93
wykres 4. Opracowanie własne. Zestawienie powierzchni i liczby ludności w poszczególnych sołectwach w gminie Stoszowice.....	94
wykres 5. Opracowanie własne. Prognoza liczby ludności powiatu ząbkowickiego.....	95
wykres 6. Opracowanie własne. Zależności zachodzące w zmianie liczby kobiet i mężczyzn.....	96
wykres 7. Opracowanie własne. Zmiany zachodzące w strukturze wieku na przestrzeni 1988-1998.....	97
wykres 8. <i>Opracowanie własne.</i> Zmiany zachodzące w stosunku liczby ludzi w wieku nieprodukcyjnym i produkcyjnym.....	98
wykres 9. Opracowanie własne. Zmiany w strukturze wykształcenia.....	99
wykres 10. Opracowanie własne. Saldo migracji w zestawieniu z przyrostem naturalnym.....	100
wykres 11. Opracowanie własne. Rodzaje działalności gospodarczej.....	101
wykres 12. <i>Opracowanie własne.</i> Struktura wiekowa grupy ludzi objętych bezrobociem.....	102
wykres 13. Opracowanie własne. Towarowa produkcja rolnicza w gospodarstwach rolniczych gminy Stoszowice na tle byłego woj. wałbrzyskiego.....	103
wykres 14. Opracowanie własne. Towarowa produkcja rolnicza w gospodarstwach rolnych według grup obszarowych w gminie Stoszowice na tle byłego woj. wałbrzyskiego.....	104
wykres 15. Opracowanie własne. Gospodarstwa indywidualne według udziałów z działalności rolniczej w dochodach ogółem gospodarstwa domowego na tle byłego woj. wałbrzyskiego.....	105
wykres 16. Opracowanie własne. Wydatki poniesione przez indywidualne gospodarstwa rolne na inwestycje i bieżącą produkcję rolną na tle byłego woj. wałbrzyskiego.....	106
wykres 17. Opracowanie własne. Wydatki poniesione przez gospodarstwa rolne ogółem na inwestycje i bieżącą produkcję rolną na tle byłego woj. wałbrzyskiego.....	106
wykres 18. Opracowanie własne. Osoby dorosłe pozostające w gospodarstwie domowym (rolnym), uzyskujące główne źródło utrzymania z pozarolniczej działalności gospodarczej na tle byłego woj. wałbrzyskiego.....	107
wykres 19. Opracowanie własne. Osoby dorosłe pozostające w gospodarstwie domowym (rolnym), uzyskujące główne źródło utrzymania z pozarolniczej działalności gospodarczej na tle byłego woj. wałbrzyskiego, z podziałem na kobiety i mężczyzn.....	108
wykres 20. Opracowanie własne. Osoby dorosłe pozostające w gospodarstwie domowym (rolnym), uzyskujące główne źródło utrzymania z pozarolniczej działalności gospodarczej na tle byłego woj. wałbrzyskiego, z uwzględnieniem poziomu wykształcenia.....	108
wykres 21. Opracowanie własne. Zestawienie zasobów mieszkaniowych ze względu na okres budowy.....	110
wykres 22. Opracowanie własne. Wyposażenie mieszkań w instalacje.....	111
wykres 23. Opracowanie własne. Struktura użytkowania gruntów w gminie Stoszowice.....	120
wykres 24. Opracowanie własne. Struktura władania gruntami w gminie Stoszowice.....	121
wykres 25. Opracowanie własne. Struktura użytkowania gruntów będących własnością gminy Stoszowice.....	125
wykres 26. Opracowanie własne. Udział poszczególnych sołectw w całości powierzchni gminy.....	125

SPIS FOTOGRAFII

fotografia nr 1. Panorama Budzowa z Masywem Grochowej.....	29
fotografia nr 2. Panorama Gór Sowich (droga na Lutomierz)	30
fotografia nr 3. Górski potok na terenie Gór Sowich.....	31
fotografia nr 4. Pola uprawne z panoramą Stoszewic w tle (droga z Przedborowej do Stoszewic)	37
fotografia nr 5. Panorama Gór Sowich.....	42
fotografia nr 6. Cis pospolity (Taxus baccata).....	45
fotografia nr 7. Wzrostki w Przedborowej.....	49
fotografia nr 8. Widok na miasto z wieży kościoła ewangelickiego (początek XX wieku).....	56
fotografia nr 9. Miasto i Twierdza – Srebrna Góra 1807 rok.....	58
fotografia nr 10. Widok z lotu ptaka na Srebrną Górę (lata 20-te XX-go wieku).....	59
fotografia nr 11. Muzeum broni ciężkiej z okresu II wojny światowej zlokalizowane na terenie twierdzy w Srebrnej Górze.....	61
fotografia nr 12. Panorama Gór Sowich z Srebrną Górą widziana od Strony Budzowa.....	62
fotografia nr 13. Kościół filarny pw. św. Jana Nepomucena - Mikołajów.....	67
fotografia nr 14. Kaplica mszalna pw. św. Sebastiana.....	69
fotografia nr 15. Żdanowski Wiadukt (Most Dziewiczy) początek XX wieku.....	70
fotografia nr 16. Widok z Zamkowej.....	73
fotografia nr 17. Zabudowania wsi Grodziszczce na tle Gór Sowich.....	75
fotografia nr 18. Krzyż pokutny z okolic Budzowa.....	76
fotografia nr 19. Budzów – Piec wapienniczy.....	77
fotografia nr 20. Kościół fil. Pw. M.B. Częstochowskiej.....	80
fotografia nr 21. Kościół w Przedborowej.....	84
fotografia nr 22. Rudnica – ruiny pałacu.....	85
fotografia nr 23. Zespół dworski w Stoszewicach.....	87
fotografia nr 24. Zespół zamkowy w Stoszewicach.....	89
fotografia nr 25. Zdemastowany budynek mieszkalny stanowiący obiekt większego zespołu dworskiego – Stoszewice.....	112
fotografia nr 26. Wyremontowany i zmodernizowany budynek mieszkalny - Mikołajów.....	112
fotografia nr 27. Budynek mieszczący siedzibę władz samorządowych – Stoszewice.....	126
fotografia nr 28. Gimnazjum w dawnym pałacu – Budzów.....	127
fotografia nr 29. Gminny Ośrodek kultury w Srebrnej Górze, gdzie znajduje się również punkt informacji turystycznej.....	128
fotografia nr 30. Sowa.....	159
fotografia nr 31. Srebrna Góra.....	169
fotografia nr 32. Jeździectwo staje się coraz bardziej popularną formą spędzania wolnego czasu.....	178
fotografia nr 33. Pszczelarstwo może wpłynąć na dochodowość rolnictwa.....	179
fotografia nr 34. Hodowla koni z nastawieniem na funkcje turystyczne.....	179
fotografia nr 35. Herb Srebrnej Góry.....	185
fotografia nr 36. Obserwuje się ogromne zainteresowanie turystyką rowerową głównie górską.....	187
fotografia nr 37. Zaśnieżone Góry Sowie.....	188
fotografia nr 38. Istnieje duże zapotrzebowanie na ośrodki narciarskie na terenie całych Sudetów.....	188
fotografia nr 39. Rynek w Srebrnej Górze.....	192
fotografia nr 40. Kościół ewangelicki w Srebrnej Górze, proponowany jako siedziba władz gminnych.....	192
fotografia nr 41. Kolej wąskotorowa w Srebrnej Górze.....	194
fotografia nr 42. Istotną atrakcją mogą stać się wypożyczalnie bryczek i powozów.....	218
fotografia nr 43. Jazda konna to nadal prestiżowy sport dla zamożnych.....	227
fotografia nr 44. pieczenie kiełbasy zrobionej własnoręcznie przez gospodarzy będzie z pewnością niezapomnianym przeżyciem.....	229
fotografia nr 45. Schronisko PTTK w Srebrnej Górze.....	230

**CZĘŚĆ II –
KIERUNKI ROZWOJU I ZAGOSPODAROWANIA
PRZESTRZENNEGO**

Kierunki zagospodarowania przestrzennego to określenie długofalowego procesu zmian struktury przestrzennej (wizja ewolucji) wyznaczonych z jednej strony przez cele rozwoju gminy, a z drugiej przez możliwości i ograniczenia (uwarunkowania) wynikające ze stanu istniejącego.

Określenie kierunków rozwoju przestrzennego gminy Stoszowice sprowadza się do ustalenia:

- zmian w strukturze funkcjonalno-przestrzennej z punktu widzenia realizacji ustalonych celów,
- obszarów na których te zmiany będą najbardziej pożądane,
- realnych szans przeprowadzenia tych zmian,
- nieuniknionych skutków wywołanych tymiż zmianami i określeniem jakich elementów środowiska będą one dotyczyć.

Zakres ustaleń:

- oznaczenie obszarów, które z uwagi na zasoby przyrodnicze lub kulturowe podlegają ochronie z mocy ustaw szczególnych i określenie przedmiotu ochrony i rodzaju tejże ochrony,
- wyodrębnienie obszarów, które z uwagi na wysokie wartości zasobów gmina obejmie polityką ochrony i określony zostanie przedmiot oraz rodzaj ochrony,
- określenie przestrzennych preferencji poszczególnych obszarów dla różnych rodzajów użytkowania, z podziałem na:
  - obszary wyłączone z zabudowy, z wyodrębnieniem obszarów rolniczej przestrzeni produkcyjnej,
  - obszary predysponowane do rozwoju i intensyfikacji procesów urbanizacyjnych (zabudowy mieszkaniowej, usług publicznych i komercyjnych, wytwórczości, transportu, infrastruktury technicznej itp.)
- wyodrębnienie obszarów pożądanych lub koniecznych przekształceń i określenie kierunków i rodzaju tych przekształceń,
- określenie głównych elementów układu komunikacyjnego,
- określenie obszarów o różnych sposobach wyposażenia w infrastrukturę techniczną, w tym obszary modernizacji i przebudowy oraz rozbudowy i budowy nowych,
- wyodrębnienie terenów koncentracji przedsięwzięć publicznych (obszary strategiczne),
- wyodrębnienie obszarów, dla których sporządzenie planów miejscowych jest obowiązkowe.

„MISJA” ROZWOJOWA GMINY

Misja to ogólnie określony cel nadrzędny, który prowadzi do osiągnięcia nieokreślonego szczegółowo, pożądanego stanu przyszłości. Misją rozwojową gminy Stoszowice powinien być szeroko rozumiany rozwój rolnictwa i turystyki, rozwój przez wyeksponowanie walorów turystycznych hasłem przewodnim rozwoju gminy powinna stać się doskonałość produktu turystycznego.

GLÓWNE CELE ROZWOJU GMINY

Misja rozwoju turystyki jest zadaniem złożonym, sygnalizującym jedynie zasadnicze problemy, których rozwiązanie warunkuje urzeczywistnienie misji. Głównymi barierami są w gminie brak rozbudowanej bazy noclegowej, gastronomicznej oraz informacji turystycznej. Głównymi celami winny stać się również:

- rozwój społeczny i poprawa warunków życia każdego mieszkańca,
- ochrona zasobów gminnych,
- rozwój kapitału przestrzennego gminy,

- rozwój przedsiębiorczości oraz walka z bezrobociem.
Kolejnym krokiem po sformułowaniu głównych celów, musi być zdefiniowanie polityk rozwojowych dla gminy. Dla każdego z celów musimy określić ścieżkę realizacji.

1. PROBLEMATYKA OCHRONY

1.1. OCHRONA I KSZTAŁTOWANIE ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO

Ochroną obejmuje się:

fotografia nr 3030. Sowa

1. walory krajobrazowe terenów Gór Sowich i Bardzkich, jak również terenów położonych na ich przedgórzu,
2. obszary o wysokich wartościach bonitacyjnych – w klasie II – IVb ,
3. zasoby wód powierzchniowych Gór Sowich,
4. zasoby surowców mineralnych

Ogólne cele polityki przestrzennej dla obszaru całej gminy Stoszowice:

1. Należy dążyć do wzmacniania struktury przyrodniczej oraz zwiększania bioróżnorodności, celem utrzymania równowagi ekologicznej oraz zwiększenia potencjału zasobowo-użytkowego, w tym szczególnie wód oraz lasów, które są w większości monokulturowe.
2. Należy dążyć do dostosowania rozwoju społecznego i gospodarczego do możliwości, jakie stwarza środowisko przyrodnicze gminy Stoszowice.
3. Należy egzekwować rzetelne opracowywanie ocen oddziaływania na środowisko nowoprojektowanych inwestycji.
4. Należy porządkować i urządzić gospodarkę ściekową na terenie całej gminy przez budowę kanalizacji ściekowej.
5. Należy prowadzić sukcesywnie kontrolę szczelności istniejących zbiorników na nieczystości płynne i likwidować zbiorniki nieszczelne.
6. Należy sporządzić rejestr, na podstawie wyników spisu powszechnego lub przy jego okazji, urządzeń poboru wody, określić zapotrzebowania gospodarstwa domowego a tym samym wielkość zrzutu ścieków celem zawarcia stosownych umów i egzekwowania należności na wywóz ścieków na oczyszczalnię w Budzowie (która w związku z tym zwiększy swą efektywność).

7. Należy wprowadzać w miarę możliwości racjonalną gospodarkę odpadami (segregacja, recykling odpadów).
8. Należy objąć ochroną przyrodniczą wartościowe okazy drzew nie objętych dotychczasową ochroną prawną.
9. Należy dążyć do zachowania istniejących użytków zielonych (łąk i pastwisk) w nie zmienionej postaci – w miarę możliwości ograniczać ich przekształcanie w grunty orne.
10. Należy objąć ochroną wszystkie enklawy i pasy zadrzewień śródpolnych w celu ochrony gleby przed erozją, zachowania właściwego klimatu, przeciwdziałanie niszczycielskiej sile wiatrów, poprawy walorów krajobrazowych itp.

Cele polityki przestrzennej odnoszące się do konkretnych terenów:

1. Należy dążyć do eliminowania lub minimalizowania istniejących zagrożeń środowiskowych (w tym głównie wynikających z gospodarki energetycznej, komunikacji, urbanizacji i rolnictwa). Do tyczy to głównie terenów Srebrnej Góry, wsi w których planuje się rozwój funkcji turystyczno-wypoczynkowej oraz terenów przyległych do drogi Ząbkowice Śląskie – Nowa Ruda.
2. Należy rekultywować obszary zdegradowane. Głównie to obszary przy kamieniołomach oraz składowisko odpadów w Rudnicy i dzikie wysypiska na terenach gminy. Poza tym uszkodzony drzewostan iglasty.
3. Należy doprowadzić do zaprzestania stosowania, na terenie wsi przeznaczonych pod rozwój funkcji rolnictwa ekologicznego oraz turystyki, pestycydów I i II grupy toksyczności.
4. Obszary o niskiej bonitacji, nachyleniu w kierunku północnym i północno-wschodnim oraz spadkach uniemożliwiających racjonalną gospodarkę polową należy przeznaczyć do zalesienia. Występują one enklawami w granicach wsi Różana, Grodziszczce, Rudnica i Lutomierz. Tereny te w wyniku zalesienia będą stanowiły naturalną zaporę przed wiatrami z kierunku północnego i wyciszały ten obszar.

1.1.1. KIERUNKI OCHRONY ELEMENTÓW SYSTEMU OBSZARÓW CHRONIONYCH

1.1.1.1. Dla Rezerwatu Przyrody Cisowa Góra

1. Nakazuje się ochronę rezerwatu przed antropopresją, zwłaszcza turystyczną,
2. Nakazuje się udostępnianie obszaru rezerwatu jedynie wzdłuż wydzielonych tras wyłącznie dla penetracji pieszej w ramach turystyki kwalifikowanej.

1.1.1.2. Dla Parku Krajobrazowego Gór Sowich

Zgodnie z rozporządzeniem Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 8 listopada 1991 roku na terenie parku:
zakazuje się:

1. wnoszenia obiektów oraz instalowania urządzeń powodujących zniszczenie środowiska naturalnego poprzez zanieczyszczanie i skażenie wody, powietrza i gleby, wywoływanie nadmiernego hałasu,
2. budowy nowych, dodatkowych dróg, linii energetycznych, ciągów ciepłowniczych, gazowych itp. z wyjątkiem przypadków wynikających z zagospodarowania terenu,
3. wprowadzania zmian stosunków wodnych niekorzystnych dla ekosystemów objętych ochroną z wyjątkiem przypadków wynikających z zagospodarowania terenu,
4. utrzymywania otwartych kanałów ściekowych,
5. lokalizacji ferm hodowli zwierząt,
6. poboru kruszywa z potoków oraz eksploatacji surowców mineralnych,
7. prowadzenia prac ziemnych trwale naruszających rzeźbę terenu z wyjątkiem przypadków wynikających z zagospodarowania terenu i planu urządzenia gospodarstwa leśnego,
8. lokalizowanie wysypisk śmieci i odpadów,
9. likwidacji zadrzewień i zakrzewień śródpolnych, śródłakowych i przydrożnych z wyjątkiem przypadków wynikających z zagospodarowania terenu i planu urządzenia gospodarstwa leśnego,
10. prowadzenie działalności powodującej wzmożenie procesów erozyjnych,
11. używania pojazdów z silnikami spalinowymi z wyjątkiem pojazdów służbowych Lasów Państwowych, pojazdów służących do przygotowania tras narciarskich, zaopatrzenia i obsługi schronisk lub innych obiektów obsługi ruchu turystycznego,
12. wypalania traw i ściernisk na polach, miedzach, nasypach i stokach,
13. utwardzania dróg asfaltem i betonem, z wyjątkiem już istniejących, i tych których budowa wynika z zagospodarowania przestrzennego terenu i urządzenia gospodarstwa leśnego,
14. umieszczania tablic ogłoszeniowych bez zgody Zarządu Parków Krajobrazowych i administracji Lasów Państwowych,
15. niszczenia powierzchni ziemi, pokrywy roślinnej oraz wypasania zwierząt gospodarskich.

Na terenie parku nakazuje się:

1. uzgodnienie planów rozwoju gospodarki leśnej, łowieckiej, i zagospodarowania turystycznego z Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody i Zarządem Parków Krajobrazowych, a w części dotyczącej obszarów przewidzianych pod zagospodarowanie turystyczne również z Wojewodą,
2. opracowanie i realizowanie programów zabiegów przeciwoerozyjnych,

3. prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej, zgodnie z wytycznymi zawartymi w „Ogólnych zasadach zagospodarowywania lasów wchodzących w skład parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu”, opracowanymi przez Instytut Badawczy Leśnictwa,
4. prowadzenie racjonalnej gospodarki turystycznej i rolnej, niedopuszczającej do degradacji środowiska i siedliska,
5. objęcie ścisłą ochroną przed zanieczyszczeniem obszarów źródłiskowych potoków,
6. rekultywacja i zagospodarowanie zdegradowanych gruntów na skutek prowadzenia w sposób niewłaściwy gospodarki oraz eksploatacji torfu, piasku, żwiru itp.,
7. stosowania w budownictwie ustalonych form architektonicznych nawiązujących do tradycji regionalnych, harmonizujących z cechami estetycznymi krajobrazu,
8. przestrzeganie norm dopuszczalnego hałasu na określonych obszarach, zwłaszcza leśnych i łąkowych,
9. prowadzenie przemysłowych linii energetycznych wysokiego napięcia oraz ciągów ciepłowniczych i transportowych poza obszarami zalesionymi, z wyjątkiem przypadków wynikających z zagospodarowania terenu i planu urządzenia gospodarstwa leśnego,

Na terenie parku ogranicza się:

1. stosowanie środków chemicznych, preferując nawozy naturalne i metody biologicznej walki ze szkodnikami upraw leśnych i rolnych, za wyjątkiem przypadków masowej gradacji szkodników i konieczności ich doraźnego chemicznego zwalczania w wyniku uzyskania jednoznacznej opinii w tej sprawie z Instytutu Badawczego Leśnictwa,
2. lokalizacji budownictwa mieszkaniowego i gospodarczego do strefy ochronnej parku z wyjątkiem przypadków wynikających z zagospodarowania terenu i planu urządzenia gospodarstwa leśnego,
3. lokalizacji budownictwa kempingowego oraz pól namiotowych do terenów niezalesionych i specjalnie w tym celu wyznaczonych,
4. lokalizacji parkingów do strefy ochronnej parku na terenach niezalesionych, z wyłączeniem niektórych dróg kołowych spełniających szczególnie ważną rolę, z punktu widzenia turystyki,
5. lokalizację zaplecza usługowego dla turystyki – nie włączając w to wyciągów i tras narciarskich – do terenów niezalesionych, z wyłączeniem szczególnie ważnych przypadków, wynikających z funkcji turystycznej obszaru i planu urządzenia gospodarstwa leśnego,
6. budowy nowych dróg kołowych i szynowych do strefy ochronnej parku, z wyłączeniem niektórych dróg kołowych spełniających szczególnie ważną funkcję z punktu widzenia turystyki.

Ponadto należy opracować plan ochrony oraz ściśle określić granicę rolno-leśną

1.1.1.3. Dla Obszaru Chronionego Krajobrazu Gór Bardzkich

Określa się funkcję wiodącą - ochronę środowiska przyrodniczego,

1. Należy doprowadzić wszystkie elementy środowiska do stanu zgodnego z normami przewidzianymi dla obszarów chronionych.
2. Należy objąć ochroną istniejące kompleksy leśne oraz zwiększyć lesistość i koncentrację dolesień w obrębie ciągów ekologicznych oraz ściśle określić granicę rolno-leśną.
3. Zakazuje się prowadzenia działalności gospodarczej naruszającej lub pogarszającej stan środowiska.

1.1.2. OCHRONA POWIETRZA

Ogólne zasady polityki przestrzennej:

1. Należy dążyć do zmniejszania obciążenia środowiska emisją pyłów i gazów między innymi poprzez przeprowadzenie gazyfikacji w celach grzewczych, oraz szeroko rozumianą zmianę źródeł emisji dla celów grzewczych.
2. Należy dążyć do wprowadzania technologii bezodpadowych i energooszczędnych w przemyśle i drobnej wytwórczości.
3. Należy dążyć do wprowadzania, w szczególności przez mieszkańców paliw ekologicznych do pojazdów, motywując to koniecznością utrzymania czystości powietrza, środowiska przyrodniczego jako poważny atut prorozwojowy terenów rekreacyjnych i wypoczynkowych.
4. O ile to możliwe - dążyć do zmiany systemu grzewczego, ze źródeł rozproszonych - indywidualnych na punktowe-zbiorcze. Preferuje się inwestowanie w systemy gazownicze, a odchodzenie od systemu kotłowni i palenisk domowych, które były jednym z głównych źródeł zanieczyszczeń obszaru gminy. W związku z rozpoczętymi działaniami w tym kierunku nakazuje się nieustającą realizację tego zamierzenia.

1.1.3. OCHRONA WÓD

Ogólne cele polityki przestrzennej:

1. Zakazuje się lokalizacji zakładów przemysłowych uciążliwych dla środowiska.
2. Należy dążyć do ograniczania lokalizacji zakładów zużytkowujących bezzwrotnie duże ilości wody.
3. Zakłada się preferowanie zakładów przemysłowych i energetycznych, które posiadają technologie obniżającą docelowo koncentrację zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych do kanalizacji, wód i ziemi, oraz stosujących w procesie produkcyjnym zamknięty obieg wody.
4. Należy dążyć do wprowadzania systemów odprowadzania i jednoczesnego oczyszczania ścieków o charakterze komunalnym.
5. Planuje się ograniczenie nielegalnego zrzutu ścieków do wód i ziemi poprzez sankcje ekonomiczne, budowę oczyszczalni ścieków i kanalizacji.
6. Planuje się równomierne zaopatrzenie gminy w sieć wodociągową i kanalizacyjną.
7. Planuje się ograniczenie koncentracji (obniżenie) zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych do kanalizacji, wód i ziemi.
8. Planuje się ochronę stref źródłowych oraz ochronę zadrzewienia brzegów i utrzymanie w miarę możliwości naturalnego koryta rzek i potoków.
9. Należy dążyć do stopniowej likwidacji dzikich wysypisk na terenie gminy.

Ogólne cele polityki przestrzennej dla konkretnych terenów:

1. Należy dążyć do ograniczania stosowania nawozów mineralnych i chemicznych środków ochrony roślin, przede wszystkim poprzez preferowanie gospodarstw stosujących proekologiczne środki i technologie produkcji rolnej, preferowanie biologicznych metod walki ze szkodnikami upraw – na terenach wsi przeznaczonych pod rozwój rolnictwa ekologicznego i turystyki.
2. Należy dążyć do wprowadzania racjonalnego gospodarowania zasobami wód powierzchniowych w rolnictwie w szczególności dotyczy to wsi przeznaczonych pod rozwój funkcji letniskowych i turystycznych.
3. Planuje się uregulowanie gospodarki wodnej zmierzającej do ograniczenia negatywnych skutków powodzi, na terenach zalanych podczas powodzi z 1997 roku a zaznaczonych na załączonych materiałach graficznych.
4. Preferuje się melioracje wodne w zakresie małej retencji wód i nawadniania wodami z meliorowanych terenów, oraz stosowanie fitomelioracji czyli różnego rodzaju zadrzewień, zakrzewień, zadarnień. Dotyczy to głównie terenów przeznaczonych pod rolnictwo (wyspecjalizowane i ekologiczne), oraz terenów przeznaczonych na łąki i pastwiska.
5. Planuje się zwiększanie lesistości obszarów wododziałowych.
6. Planuje się powiększanie zasobów wodnych poprzez budowę zbiorników retencyjnych (również suchych), ochronę i zwiększanie lesistości obszaru wododziałowego. Po doświadczeniach powodziowych z 1997r. konieczne jest rozbudowanie strategii przeciwpowodziowej. Nakazuje się zatem wykonanie odpowiednich analiz, badań i modelowania przed rozpoczęciem jakichkolwiek działań mających na celu ochronę przed podobnego rodzaju katastrofami.

1.1.3.1. Zagrożenia powodziowe

W czasie deszczy nawalnych, charakterystycznych dla klimatu Sudetów, występują duże szkody powodziowe w infrastrukturze technicznej oraz straty w uprawach rolniczych.

Płytke, słabo przepuszczalne gleby nie są w stanie zatrzymać w swoim profilu większych ilości wody i podlegają silnej erozji wodnej.

Wysokie i długotrwałe opady, przy znacznych spadkach terenu, powodują dużą energię spływających wód powierzchniowych i gruntowych, a w konsekwencji gwałtowne wezbrania wody w rzekach i potokach.

Do podstawowych działań ochrony przeciwpowodziowej powinny należeć retencyjne przysposobienie zlewni obejmujące: zwiększanie powierzchni zalesiania, zwiększanie zdolności retencyjnych małych zbiorników wiejskich, stawów i cieków wodnych.

Powiększenie retencji zlewni osiągnąć można również przez odpowiednią agrotechnikę i nawożenie. W uprawie roli ważną rolę odgrywa termin orki, jej głębokość i kierunek. Orka przed zimą i na dużą głębokość zwiększa retencję wodną. Orka wzdłuż warstw utrudnia spływ wody po pochyłości terenu i ułatwia wsiąkanie wody w grunt

Zmniejszenie zagrożenia powodziowego osiągnięte może być poprzez zwiększanie przepuszczalności wodnej dolnej części profilu glebowego w celu zmniejszenia spływu powierzchniowego i śródpokrywowego w warstwie korzeniowej na rzecz głębokiego spływu śródpokrywowego. Cel ten może zostać osiągnięty m.in. poprzez odpowiednie działania agromelioracyjne:

- zalesienia,
- uprawy roślin o głębszym systemie korzeniowym,
- melioracje.

Ponadto w celu ustabilizowania wysokości plonów użytki orne wymagają regulacji stosunków wodno-powietrznych, których dokonuje się zazwyczaj za pomocą drenowania, które w okresach wiosennych roztopów i w czasie deszczy letnich odprowadza nadmiar wody z profilu glebowego.

Zmienne warunki klimatyczne Polski powodują na przemian występowanie posuch, a także nadmiaru opadów. Istotnym elementem kształtującym bilans wodny jest retencja, która oznacza ograniczenie szybkości jej odpływu. Szczególne znaczenie ma mała retencja, którą Mioduszeński⁹ ujmuje jako szeroki zakres działań technicznych i nietechnicznych poprawę jakościową i ilościową zasobów wodnych na skutek spowolnienia obiegu wody i związków chemicznych w małych zlewniach. Metodami małej retencji nie wprowadza się istotnych zmian w naturalny reżim wód, lecz jedynie niezbędne korekty pozwalające na poprawę bilansu wodnego, zniekształconego dotychczasową działalnością człowieka.

Istotną rolę w kształtowaniu retencji odgrywa las. Na terenach o dużej lesistości, w latach mokrych, ograniczeniu ulega odpływ, a w latach suchych jest on mniejszy niż na terenach o małym zalesieniu. Wzrost retencji na terenach leśnych można osiągnąć między innymi przez:

- dostosowanie przebudowy lasu do warunków siedliska,
- zwiększenie bioróżnorodności – liczby gatunków w siedlisku leśnym,
- właściwej eksploatacji lasu, zwłaszcza przy wywozie drzew,
- ograniczanie zrębów w dolinach cieków.

Istotną składową bilansu wodnego jest retencja gleb, której wielkość decyduje o pokryciu potrzeb wodnych roślin, o parowaniu z powierzchni gleby, transpiracji szaty roślinnej, jak również

⁹ *Zagrożenia powodziowe w Sudetach*, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej We Wrocławiu nr 387 – Konferencje XXVII, Wydział Melioracji i Inżynierii Środowiska, Wrocław 2000

o wielkości spływu powierzchniowego. Zwiększenie retencji wodnej gleb zależy w dużym stopniu od ich gęstości. Zarówno gleby nadmiernie zagęszczone jak również nadmiernie spulchnione gromadzą mniej wody niż gleby o gęstości naturalnej. Przyczyn nadmiernego zagęszczenia należy szukać w:

- uproszczeniach w płodozmianach (zwiększanie udziału zbóż) i zabiegach uprawowych,
- stosowaniu do upraw roli coraz cięższego sprzętu, zwłaszcza w warunkach nadmiernego uwilgotnienia gleby,
- braku nawożenia wapnem i obornikiem.

Dużą rolę w zwiększaniu retencji wodnej mają rośliny strukturotwórcze (motylkowate), które zacieniają glebę, a duża masa systemu korzeniowego powoduje, że gleba jest dobrze drenowana i wzbogacana w masę organiczną. Ważną rolę w zwiększaniu retencji wodnej gleby odgrywają zabiegi agromelioracyjne w postaci orki melioracyjnej i głębokiego spulchniania, które mają na celu rozluźnienie warstwy podornej nadmiernie zagęszczonej.

Zaleca się w związku z tym stosowanie następujących zabiegów przeciw erozyjnych:

- tworzenie warstwowego układu pól,
- tarasowanie zboczy,
- orka równoległa do warstwic,
- spulchnianie warstwy podornej,
- stosowanie nawożenia organicznego,
- stosowanie specjalnych płodozmianów przeciw erozyjnych,
- zalesianie, zadrzewianie, zadarnianie przeciwerozyjne,
- biotechniczne umacnianie skarp i wąwozów,
- siew i pielęgnacja jako środki przeciwerozyjne.

Gminna powinna ponadto posiadać studium zagrożenia powodziowego zawierające trzy podstawowe opracowania:

- raport o zagrożeniu powodziowym;
- określenie stref zagrożenia powodziowego;
- wnioski do programu ochrony przed powodzią.

Na obszarach podlegającym okresowym zalewom winno być przestrzegane odpowiednie zachowanie wolnej przestrzeni dla przepływu wód wezbraniowych, a nie do całego obszaru i stref podlegających okresowym zalewom.

Wieloletni niedobór środków budżetowych na utrzymanie wszelkich budowli wodnych o znaczeniu przeciwerozyjnym i przeciwpowodziowym ma bezpośredni związek z pogarszaniem się stanu bezpieczeństwa ludzi i mienia. Stan ten jest też zagrożeniem dla ustabilizowanych wzdłuż cieków ciągów przyrodniczych. Należy bezwzględnie zachować, a także odtwarzać systemy wodne, które warunkują stabilność warunków wodnych w glebie i terenach przyległych do cieków, a także warunkujących bezpieczeństwo powodziowe.

Problemem jest to, że przeważająca większość mostów i przepustów posiada niewystarczającą przepustowość wód wezbraniowych. Powoduje to dodatkowe spiętrzenia na tych obiektach zwiększając zasięg zalewu.

Ważną rolę w lokalnej ochronie przeciwpowodziowej mogą spełniać suche zbiorniki retencyjne.

Zakłada się również wszelkie działania zmierzające do ochrony cieków wodnych będących dopływami Jankowej i Budzówki, i utrzymanie co najmniej II klasy czystości (a docelowo I klasy czystości). Związane jest to z przynależności Jankowej i Budzówki w zlewni Nysy Kłodzkiej dla której zakłada się I klasę czystości.

1.1.4. OCHRONA GRUNTÓW

Ogólne cele polityki przestrzennej:

1. Dostosowanie produkcji rolniczej do warunków środowiska, zasobności i produktywności gleb,
2. Planuje się neutralizację chemicznych zanieczyszczeń gleb.
3. Planuje się intensyfikację programu odkwaszania gleb i zwiększania w glebie substancji organicznej.
4. Należy przeciwdziałać degradacji związanej z procesami erozyjnymi i denudacyjnymi poprzez politykę zadrzewień śródpolnych
5. Należy również przeciwdziałać procesom obniżania wód gruntowych.

1.1.5. OCHRONA ZŁÓŻ

Eksploatacja jednego czynnego złoża (sjenitu w Przdborowej), prowadzona jest z zachowaniem niezbędnych wymogów w zakresie ochrony środowiska, zgodnie z wnioskami, zleceniami zawartymi w ocenie oddziaływania kopalni na środowisko naturalne. W opracowaniu Państwowego Instytutu Geologicznego niniejsze złożo zakwalifikowano jako częściowo kolizyjne pod względem warunków środowiskowych, ze względu na bliskość (w granicach terenu górniczego) zabudowy i drogi asfaltowej.

Złożo ludytu w Żdanowie (nieeksploatowane i nie ujęte w bilansie zasobów), położone na terenie zalesionym i przy drodze asfaltowej ze Stoszewic do Wojborza uznano za kolizyjne. Cała zachodnia, górską część gminy, zarówno w granicach Parku Krajobrazowego Gór Sowich, jak również jej część położona w Górach Bardzkich, powinny być wyłączone z prowadzenia eksploatacji oraz prac poszukiwawczo-rozpoznawczych kopalni, w szczególności kopalni pospolitych.

Planowanie eksploatacji na pozostałym obszarze jest możliwe, powinno jednak uwzględniać lokalne ograniczenia dotyczące zwłaszcza ochrony gruntów rolnych i obszarów zabudowanych.

Ogólne cele polityki przestrzennej:

1. Postuluje się oszczędną i racjonalną gospodarkę złożami, stosowanie technologii eksploatacyjnych zapobiegających ujemnym wpływom na środowisko w tym ochronę wód podziemnych.
2. Preferuje się wprowadzanie technologii bezodpadowych.
3. Należy przeciwdziałać zmianom powierzchni ziemi i prowadzić rekultywację.
4. Należy dbać o ochronę krajobrazu i poprawę już zdewastowanego w okolicach wyrobisk i kamieniołomów (głównie w Przdborowej).
5. Należy dążyć do wykorzystania eksploatowanych zasobów w najwyższym stopniu, w celu ograniczenia powierzchni zajmowanej dla nowych wyrobisk eksploatacyjnych
6. Postuluje się ochronę przed uciążliwością związaną z hałasem i głównie transportem surowców mineralnych. Preferowane jest zatem umieszczenie zakładów przetwarzania tych zasobów w dość niewielkiej odległości od wyrobisk, w celu uniknięcia wydłużonego transportu ciężkimi samochodami.
7. Przy występowaniu konfliktów użytkowania kamieniołomów i uprawiania turystyki w okolicach dąży się do segregacji ruchu tych dwóch grup

1.2. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Ścisłą ochroną konserwatorską należy objąć:

- miejscowość Srebrna Góra jako układ urbanistyczny,
- zespoły kościelne i kościelno-cmentarne wymienione w wykazie zabytków architektury i budownictwa,
- cmentarze i miejsca pocmentarne,
- zespoły pałacowo-parkowe i dworskie,
- parki wiejskie.

fotografia nr 3131. Srebrna Góra

Ogólne cele polityki przestrzennej:

1. Uznaje się, że ochrona wartości kulturowych w gminie Stoszowice jest priorytetową sprawą w kreowaniu atrakcyjnego wizerunku gminy.
2. Zakłada się spełnienie wymagań ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego na podstawie przepisów ustaw szczególnych.
3. Należy odchodzić od wyłącznej ochrony tzw. zabytków nieruchomych, dążąc również do kreacji nowych walorów estetycznych krajobrazu kulturowego na zasadzie kontynuacji cech przestrzennych decydujących o wartości danego układu urbanistycznego i jego kompleksu czy zabudowy.
4. Planuje się, w miarę możliwości, przejmowanie wybranych obiektów zabytkowych na własność samorządu jako mienie komunalne.
5. Należy dążyć do modernizacji i przekształcania zasobów kulturowych, rehabilitację obszarów zdegradowanych (np. parki podworskie) dla poprawy stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego, w tym jakości życia mieszkańców.
6. Preferuje się wykorzystanie walorów stanowisk archeologicznych o formach krajobrazowych.
7. Planuje się prowadzenie konsekwentnej polityki ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych, celem jest zachowanie zabytkowych układów przestrzennych, historycznej zabudowy okolicznych wsi. Ochrona ta powinna wyrażać się ochroną przed nadmiernym

- zainwestowaniem Srebrnej Góry, a także wsi, ochroną sylwety i tła miasta, ochroną krajobrazu wsi, które zachowały po dziś dawny układ zabudowy, sylwetę itp.
8. Należy dążyć do poprawy stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego w zakresie form zabudowy, elementów kompozycji układów przestrzennych, atrakcyjności krajobrazu.
  9. Stwierdza się potrzebę rozszerzenia ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego ze względu na ich wartości dla tożsamości kulturowej oraz możliwości ich wykorzystania w dalszym rozwoju.
  10. Przewiduje się minimalizację występujących zagrożeń istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego i czynników wywołujących te zagrożenia.

Ogólne cele polityki przestrzennej dotyczące wybranych terenów:

1. Zaleca się również rewaloryzację, rehabilitację i rewitalizację obiektów historycznych na terenie gminy, jak zespoły dworskie i pałacowe w Grodziszczu, Przedborowej i Rudnicy, ruiny zamku w Rudnicy.
2. Preferuje się działania mające na celu efektywne łączenie celów z zakresu ochrony zabytków z rozwojem funkcji turystycznych w miejscowościach przeznaczonych pod rozwój funkcji turystycznych.
3. Planuje się wykorzystanie zabytkowych obiektów wojskowych twierdzy srebrnogórskiej na cele turystyczne typu: wystawy, imprezy artystyczne, widowiskowe, turnieje rycerskie, zabawy militarne, sportowe oraz funkcje gastronomiczne i handel pamiątkarski a także obiekty noclegowe.
4. Należy dążyć do modernizacji i przekształcania zasobów kulturowych, rehabilitację obszarów zdegradowanych (np. parki podworskie) dla poprawy stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego, w tym jakości życia mieszkańców.

Ogólne wytyczne prowadzenia działalności inwestycyjnej w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej:

STREFA „A” – ŚCISŁEJ OCHRONY KONSERWATORSKIEJ,

Definicja: - strefa „A” obejmuje obszar, na którym elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zniekształconym. Jest to obszar uznany za szczególnie ważny jako materialne świadectwo historyczne. W strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. Strefa ta wymaga opracowania planu miejscowego z elementami rewaloryzacji.

Działania konserwatorskie w strefie „A” winny zmierzać do:

- zachowania historycznego układu przestrzennego, tj rozplanowania dróg, ulic, placów, linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni,
- konserwacji zachowanych głównych elementów układu przestrzennego, szczególnie: posadzki (nawierzchnie, ciek i zbiorniki wodne, sposób użytkowania gruntów), ścian (zabudowa, zieleń) oraz dążenia do usunięcia elementów uznanych za zniekształcające założenie historyczne i odtworzenia elementów zniszczonych w oparciu o szczegółowe warunki określane każdorazowo przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,

Prawidłowość postępowania wobec obiektów zabytkowych w obrębie strefy „A” winno się osiągnąć poprzez następujące działania:

- uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich zmian nawierzchni dróg oraz zmian lub korekty przebiegu dróg,
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji oraz nawiązanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej,
- usunięcia lub przebudowy obiektów dysharmonizujących,
- dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowych zespołu i jego poszczególnych obiektów i nawiązywanie do ich programu historycznego oraz eliminację funkcji uciążliwych,
- poddanie szczególnym rygorom architektonicznym nowej zabudowy w zakresie gabarytów i sposobu kształtowania bryły, wpisanie się w sylwetę miejscowości, zachowanie ładu przestrzennego itp.,
- całkowite wyeliminowanie dachów o mijających się połaciach, asymetrycznym nachyleniu, krytych blachą itp.

W strefie „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej wszelka działalność budowlana wymaga pisemnego zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Wprowadza się wymóg konsultowania i uzyskania uzgodnienia ze Służbą Ochrony Zabytków wszelkich zmian i podziałów nieruchomości oraz przebudowy, rozbudowy i remontów wszystkich obiektów położonych w strefie a także uzgadniania wszelkich zamierzeń inwestycyjnych na tym obszarze. Proces przygotowania inwestycji może być rozszerzony o konieczność wykonania dodatkowych badań lub opracowań studialnych archeologicznych, architektonicznych, stratygraficznych lub innych.

W strefie „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej ochronie podlegają wszelkie obiekty podziemne i pojedyncze znaleziska oraz odkryte podczas remontów detale architektoniczne.

STREFA „B” – OCHRONY KONSERWATORSKIEJ

Definicja: strefa „B” obejmuje obszary, w których elementy dawnego układu zachowały się w stosunkowo dobrym stanie.

Działalność konserwatorska w strefie „B” zmierza do:

- zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, w tym przede wszystkim układu dróg, podziału działek i sposobu zagospodarowania działek siedliskowych,
- restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości obiektów

Prawidłowość postępowania wobec obiektów zabytkowych w obrębie strefy „B” winno się osiągnąć poprzez następujące działania:

- prowadzenie działalności inwestycyjnej z uwzględnieniem istniejących już związków przestrzennych i planistycznych,
- uzgadnianie ze Służbą Ochrony Zabytków zmian rodzaju nawierzchni dróg oraz korekt lub zmian w ich przebiegu,
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej.

Na obszarze strefy ochrony konserwatorskiej „B” wprowadza się wymóg konsultowania i uzgadniania ze Służbą Ochrony Zabytków wszelkich działań inwestycyjnych. Dotyczy to remontów, przebudów oraz zmiany funkcji obiektów figurujących w wykazie zabytków architektury i budownictwa. Przy budowie nowych obiektów kubaturowych wymaga się:

- nawiązania gabarytami nowej zabudowy i sposobem kształtowania bryły do miejscowej tradycji architektonicznej,
- przystosowania wysokości nowych budynków do wysokości budynków sąsiadujących,
- rezygnacji z dachów o mijających się połaciach i asymetrycznych,

Niedopuszczalne są:

- zmiany historyczne ukształtowanych wewnątrz urbanistycznych i ruralistycznych,
- prowadzenie wszelkich prac ziemnych bez uprzedniego powiadomienia Państwowej Służby Ochrony Zabytków,

STREFA „K” - OCHRONY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Definicja: Strefa „K” obejmuje tereny krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym, znajdujące się w jego otoczeniu lub obszary o ukształtowanym w wyniku działalności ludzkiej charakterystycznym wyglądzie.

Działalność konserwatorska w strefie „K” obejmuje:

- restaurację zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualnie z częściowym ich odtworzeniem,
- ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem,
- ochronę form i sposobu użytkowania terenów takich jak: rozłogi pól, układ dróg, miedz, zadrzewień śródpolnych, alej, szpalerów, grobli, stawów, przebiegu cieków wodnych, z zaleceniem utrzymania wykształconego sposobu parcelacji gruntów i formy użytkowania,

Prawidłowość postępowania na obszarach objętych strefą „K” winno się osiągnąć poprzez następujące działania:

- likwidowanie elementów dysharmonizujących i uzyskanie opinii Służby Ochrony Zabytków w zakresie nowych inwestycji,
- poddanie nowej zabudowy szczególnym rygorom w zakresie gabarytów i sposobu kształtowania bryły,
- rezygnacja z dachów płaskich, dachów o mijających się połaciach i asymetrycznych,

Nowa zabudowa wznoszona w obrębie strefy „K” może mieć dwojaki charakter. Może to być architektura regionalna inspirowana charakterem budownictwa Przedgórza Sudeckiego lub dobrej klasy architektura współczesna, komponowana w nawiązaniu do otaczającego ją krajobrazu,

STREFA „E” - OCHRONY EKSPOZYCJI

Definicja: Strefa ochrony ekspozycji „E” układu zabytkowego obejmuje obszar stanowiący zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołów lub obiektów zabytkowych o szczególnych wartościach krajobrazowych.

Działalność inwestycyjna w strefie „E” winna odbywać się na następujących warunkach:

- na obszarze opracowania w tejże strefie ustala dla terenu gminy maksymalną wysokość nowej zabudowy (mieszkaniowej) na jedną do dwóch kondygnacji zwieńczonych stromym dachem, o symetrycznych nachyleniach połąci,
- nową zabudowę należy lokalizować przede wszystkim w granicach historycznych siedlisk wsi. W wypadku zamiaru lokalizacji nowej zabudowy poza siedliskami wsi, m.in. na terenie dawnych wyludnionych obecnie kolonii, decyzję lokalizacyjną winno się poprzedzić studiami panoramicznymi, które szczegółowo określą warunki oraz dopuszczalny zasięg zabudowy. Zaleca się jednak, aby nowa zabudowa sytuowana była w układzie rozproszonym,

OCHRONA ZABYTKÓW ARCHEOLOGICZNYCH – STREFA „OW” OBSERWACJI ARCHEOLOGICZNEJ

Wszelkie inwestycje planowane na obszarach objętych strefą „OW” powinny zostać każdorazowo uzgodnione z państwową Służbą Ochrony Zabytków,

Na obszarze stanowisk archeologicznych nieobjętych w/wym. strefami ochrony konserwatorskiej prowadzenie działalności inwestycyjnej uzależnione jest od opinii Służby Ochrony Zabytków, którą potencjalny inwestor zobowiązany jest uzyskać. Ponadto stanowiska te winny być uwzględnione i nanoszone w formie niezmięnionej przy wykonywaniu planów i projektów szczegółowych inwestycji. Nie należy jednak wykluczać możliwości, że dane dotyczące zabytkowej zawartości stanowisk jak i ich zasięgu ulegną zmianie po przeprowadzeniu badań weryfikacyjnych.

STREFY OCHRONY ZABYTKOWYCH UKŁADÓW ZIELENI KSZTAŁTOWANEJ – parki, cmentarze, aleje.

Tereny te najczęściej stanowią integralną część jednego z obszarów chronionych strefą „A”, „B” lub „K” choć niekiedy występują samoistnie. Zalecenia konserwatorskie na ich obszarze zawierają się w następujących punktach:

- zachować teren zabytkowych założeń zieleni w granicach historycznych,
- nie dzielić tych obszarów na działki użytkowe a w miarę możliwości zachować własność całości lub dążyć do scalenia gruntów jednych rękach,
- na obszarach chronionych założeń zielonych wprowadza się zakaz prowadzenia jakichkolwiek inwestycji bez uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody,
- wszelkie prace porządkowe i renowacyjne należy prowadzić w uzgodnieniu ze służbą konserwatorską. Gdy nie przewiduje się prac renowacyjnych należy pozostawić zbiorowisko naturalnej sukcesji przyrodniczej. W miarę możliwości należy zachować dawne funkcje poszczególnych części zespołów pałacowych, folwark jako tereny gospodarcze, polany parkowe jako łąki krajobrazowe – bez prowadzenia nasadzeń, tereny zadrzewione jako naturalne masywy zieleni. Prace melioracyjne winny być projektowane i prowadzone w ten sposób aby nie niszczyć naturalnych zadrzewień. Zalecane jest stosowanie do obsadzeń gatunków drzew trwałych i długowiecznych,
- aleje i szpalery należy konserwować odtwarzając i uzupełniając ubytki tymi samymi gatunkami drzew. Są to naturalne pasy ochronne, których kontynuację winno się przewidzieć w planie zagospodarowania przestrzennego i w planach zadrzewień. Zalecane jest stosowanie do obsadzeń gatunków drzew trwałych i długowiecznych,

- postuluje się połączenie poszczególnych założeń zielonych pasami zadrzewień zlokalizowanych wzdłuż cieków wodnych, alej, grup zadrzewień śródpolnych, tworząc tunele (ciągi) ekologiczne,

REJESTR ZABYTEKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

Wymienione w części szczegółowej zabytki architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim Ustawy o ochronie dóbr kultury. Rygory te obowiązują niezależnie od położenia budowli czy innego wpisanego do rejestru zabytków obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefą. Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, zmiany funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, w trybie określonym przez Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki z dnia 11 stycznia 1994 r w sprawie zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach i archeologicznych prac wykopaliskowych (Dz. U. Nr 16 z 1994 r, poz. 55).

Nabywcom obiektów wpisanych do rejestru zabytków należy przekazać kopie decyzji wraz z pouczeniem o prawach i obowiązkach. Prywatyzację budynku wpisanego do rejestru winno się poprzedzić określeniem zakresu jednostkowej ochrony konserwatorskiej wydanym przez Państwową Służbę Ochrony Zabytków, który należy przekazać do wiadomości ewentualnym nabywcom. W przypadku zamierzonej zmiany funkcji budynku lub jego części, użytkownik lub właściciel może złożyć wniosek o przebudowę w celu dostosowania do nowej funkcji, przedstawiając opracowany na własny koszt projekt zmian. Negatywna opinia służby konserwatorskiej nie stanowi podstawy do roszczeń o odszkodowanie.

WYKAZ ZABYTEKÓW ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

Dla budynków wpisanych do rejestru zabytków, obowiązują rygory określone w poprzednim punkcie, natomiast dla pozostałych budowli o walorach kulturowych obowiązują ustalenia zdefiniowane dla poszczególnych stref ochrony konserwatorskiej. Przystępując do remontu, przebudowy budynku znajdującego się w strefie „A” ochrony konserwatorskiej, należy zasięgnąć opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który określi dopuszczalność prowadzenia prac, ich zakres i zalecaną formę architektoniczną. W wypadku niezgodności interesów WKZ w trybie określonym w ustawie o ochronie dóbr kultury rozpocznie postępowanie o wpisie do rejestru zabytków budynku lub pozostawi ostateczną decyzję o zakresie i formie prac służbie nadzoru architektonicznego gminy,

Dla budynków ujętych w spisie a nie wpisanych do rejestru zabytków, dopuszcza się wymianę zabudowy w wypadku gdy jest to uzasadnione względami ekonomicznymi lub planistycznymi i uzyska akceptację Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Inwestor winien wówczas na własny koszt wykonać dokumentację budowlaną oraz dokumentację fotograficzną budynku a następnie przekazać jeden egzemplarz nieodpłatnie do archiwum Służby Ochrony Zabytków,

Wykaz zabytków architektury i budownictwa stanowi integralną część tekstu studium i winien stanowić także część miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego stosownie do zakresu ich opracowania. Ewentualne zmiany i uzupełnienia w wykazie nie dezaktualizują ustaleń planu.

2. DZIAŁALNOŚCI

2.1. ROLNICTWO

Ogólne cele polityki przestrzennej:

1. Zmierza się do stworzenia i wzmocnienia warunków dla sukcesywnego wdrażania koncepcji wsi wielofunkcyjnej ułatwiającej stopniową restrukturyzację rolnictwa.
2. Promuje się rozwój produkcji sadowniczej, warzywniczej, szkółkarskiej i leśnej.
3. Promuje się rozwój hodowli i rybołówstwa śródlądowego.
4. Preferuje się gospodarstwa duże i likwidację lub przekształcenie gospodarstw małych oraz wprowadzenie gospodarstw o kierunku leśnym.
5. Rozwój funkcji usługowo-turystycznych w gospodarstwach rolnych jako aktywizujące gospodarke całej gminy.
6. Promuje się działalność opartą na przetwórstwie zasobów rolno-spożywczych oraz przetwórstwo warzyw i owoców.
7. Dąży się do stopniowej rezygnacji z hodowli trzody chlewnej w małych gospodarstwach oraz niedopuszczanie do zakładania ferm kurzych i lisich.
8. Dostosowanie produkcji rolniczej do warunków środowiska, zasobności i produktywności gleb.
9. Planuje się neutralizację chemicznych zanieczyszczeń gleb.
10. Planuje się intensyfikację programu odkwaszania gleb i zwiększania w glebie substancji organicznej.
11. Należy przeciwdziałać degradacji związanej z procesami erozyjnymi i denudacyjnymi poprzez politykę zadrzewień śródpolnych.
12. Należy również przeciwdziałać procesom obniżania wód gruntowych.
13. Priorytetowym kierunkiem polityki przestrzennej w zakresie rolnictwa jest zdecydowane polepszenie warunków do umocnienia gospodarstw. Poprawa w możliwie bliskiej perspektywie warunków życia na wsi, rozwój infrastruktury technicznej.
14. Należy dążyć do rozwoju systemu edukacji w zakresie kształcenia ponadpodstawowego młodzieży i kształcenia oraz dokształcania profesjonalnego innych grup ludności. Jest to podstawowy warunek przemian społeczno-zawodowych na wsi, umożliwiających rozwój przedsiębiorczości w działalności pozarolniczej i w samym rolnictwie. Szczególne znaczenie ma rozszerzenie dostępności młodzieży wiejskiej do szkół średnich. Szczególną kategorię systemu edukacji stanowią musi doradztwo zawodowe ułatwiających ludności podejmowanie indywidualnej działalności gospodarczej na własny rachunek i rozwój postaw inicjatywnych. W sytuacji niskiego poziomu wykształcenia mieszkańców wsi konieczne jest zorganizowanie odpowiedniego systemu informacyjno-edukacyjnego, umożliwiającego poznanie różnych przepisów prawno-finansowych, dotyczących gospodarki czy opieki społecznej.
15. Zakłada się aktywizację gospodarczą – rozwój średniej i małej przedsiębiorczości, rozwój agroturystyki.
16. Należy założyć dążenie do wzrostu efektywności rolnictwa i konkurencyjności (maksymalizacja produkcji w kierunku minimalizacji nakładów na produkcję). Efekty może przynieść usprawnienie handlu artykułami rolniczymi i rozwój przetwórstwa rolnego.
17. W miarę możliwości należy promować zakłady i przedsiębiorstwa tworzące pozarolnicze miejsca pracy dla mieszkańców wsi.
18. Zakłada się działania inicjujące i promujące tworzenie grup producenckich, które umożliwiłyby rolnikom zorganizowane i skuteczne działania przejawiające się między innymi w obniżeniu kosztu zakupów materiałów siewnych, nawozów i środków ochrony roślin, korzystanie ze wspólnych maszyn i obiektów magazynowych, a ponadto z profesjonalnego marketingu i pozyskiwaniu nowych rynków zbytu w kraju i zagranicą.

19. Należy w miarę możliwości wspomagać dostęp do internetu i informacji rynkowej opartej na komputerowych bazach danych, który będzie umożliwiał stały monitoring cen (środków produkcji, a także produktów i półproduktów rolnych bezpośrednio u odbiorców.
20. Zakłada się promowanie powstawania lokalnych targów i jarmarków powiązanych z darmową degustacją miejscowych produktów, dni otwartych w miejscowych przetwórnich etc. oraz promocję miejscowych gospodarstw agroturystycznych poprzez organizowanie wystaw agroturystycznych i utworzenie szkoły średniej o profilu turystyczno-rolniczym

Ogólne cele polityki przestrzennej dla konkretnych terenów:

1. Zmierza się do promowanie rolnictwa ekologicznego i przetwórstwa zdrowej żywności oraz promowanie jej eksportu w szczególności w miejscowościach przeznaczonych pod rozwój rolnictwa ekologicznego.
2. Preferuje się ekologizację rolnictwa na terenach przeznaczonych pod rozwój tradycyjnych form gospodarowania rolniczego, poprzez dążenie do ograniczenia negatywnych skutków oddziaływania rolnictwa (ograniczanie nawożenia chemicznego, zakaz hodowli bezściółkowej itp.) przyjmując także, że dotyczy ona dalekiego horyzontu czasu.
3. Zmierza się do podejmowanie działań preferujących rozwój agroturystyki, wykorzystywanie walorów obszarów rolniczych dla celów turystycznych i wypoczynkowych, które są bezpośrednio powiązane z takimi formami rekreacji jak – łowiectwo, wędkarstwo, jeździectwo na terenach bezpośrednio przyległych do terenów parku krajobrazowego oraz obszaru chronionego krajobrazu.

fotografia nr 3232. Jeździectwo staje się coraz bardziej popularną formą spędzania wolnego czasu.

4. Zmierza się do przekształcania drobnych gospodarstw rolnych na ekologiczne, nastawione na obsługę potrzeb agroturystyki, planowanej we wsiach przeznaczonych pod rozwój rolnictwa ekologicznego.

Ponadto uznaje się za pożądane:

5. Przekształcenie profilu niewielkich gospodarstw rolnych w miejscowościach leżących na Przedgórzu Sudeckim na bardziej specjalistyczny np. sadownictwo, warzywnictwo, hodowla, preferuje się wykorzystanie części terenów rolnych we wsi Lutomierz, Grodziszcze, Przedborowa i Różana pod uprawy sadownicze z uwagi na korzystne warunki fizjograficzne.

6. Przekształcenie i rozwijanie w gospodarstwach rolnych leżących w miejscowościach bezpośrednio graniczących z Parkiem Krajobrazowym Gór Sowich funkcji związanych z agroturystyką i jej obsługą.
7. Wykorzystanie terenów rolniczych szczególnie w Mikołajowie, Żdanowie, pod hodowlę koni i wykorzystywanie ich jako atrakcji turystycznej.
8. Promuje się wykorzystywanie terenów położonych w Stoszewicach, Budzowie i Różanej pod ogrodnictwo i sadownictwo ze względu na korzystne warunki fizjograficzne.
9. Postuluje się wprowadzenie pszczelarstwa, właśnie przy terenach przeznaczonych na łąki, co przyniesie nie tylko efekty w środowisku przyrodniczym, ale także gospodarczym.

fotografia nr 3333. Pszczelarstwo może wpłynąć na dochodowość rolnictwa.

10. Postuluje się natomiast wprowadzanie hodowli zwierząt kopytnych, a więc koni (z wykorzystaniem ich do celów turystyki), bydła oraz kóz i owiec (z wykorzystaniem w przemyśle mleczarskim i galanteryjnym). Planuje się wykorzystać pod tego rodzaju zagospodarowanie okolice wsi przeznaczonych pod rolnictwo ekologiczne.

fotografia nr 3434. Hodowla koni z nastawieniem na funkcje turystyczne.

11. Należy dążyć do przyrodniczej zabudowy obszarów produkcji rolniczej, ekologicznego zagospodarowania nieużytków, a więc przekształcaniu tych terenów na łąki, tworząc przy tym harmonijny krajobraz. Dotyczy to m.in. terenów wsi przekształcanych na letniskowe (Mikołajów i Żdanów) a także pozostałych terenów przy wsiach agroturystycznych.
12. Rozwój instytucji rynku i organizacji rynku rolnego, konieczne jest zorganizowanie nowoczesnej obsługi handlowej wsi i rolnictwa opartej o hurtownie i giełdy rolnicze w Stoszowicach lub Budzowie. Są one niezbędnym instrumentem integracji rolnictwa z przemysłem rolno-spożywczym.

2.2. LEŚNICTWO

Ogólne cele polityki przestrzennej:

1. Priorytetowym celem jest polepszenie warunków do umocnienia gospodarstw rolnych, hodowlanych i leśnych.
2. Zakłada się traktowanie lasów jako najważniejszego składnika równowagi ekologicznej w biosferze.
3. Promuje się rozwój ekologicznego kierunku w gospodarce leśnej.
4. Promuje się wprowadzanie drzewostanu wielogatunkowego w różnym wieku.
5. Planuje się ochronę lasów łęgowych.
6. Preferuje się inicjatywy zakładania szkółek i hodowli drzew, szczególnie na terenie Parku Krajobrazowego Gór Sowich, oraz terenach nowych zalesień.
7. Preferuje się różnorodność systemów ekologicznych lasów zgodnych z uwarunkowaniami siedliska.
8. Przeciwdziała się zagrożeniom lasów przed transportem zanieczyszczeń atmosferycznych poprzez kontrolę i zabezpieczenia na źródłach emitujących te zanieczyszczenia
9. Planuje się powiększanie zasobów leśnych poprzez modyfikację struktury przestrzennej ich kompleksów, w tym tworzenie korytarzy leśnych pomiędzy odległymi obszarami leśnymi, łączenie niewielkich kawałków lasów na terenach, gdzie odchodzi się od rolnictwa (Mikołajów, Żdanów, Jemna) oraz generalnie powiększanie terenów leśnych. Należy zwrócić uwagę na tereny rolnicze umiejscowione na stokach.
10. Zaleca się przeznaczyć pod zalesienia następujące tereny:
  - tereny rolnicze pod nachyleniem 25° (i większym)
  - tereny rolnicze pod nachyleniem $17 - 25^{\circ}$ powyżej 400 m. n.p.m. na stokach południowych i powyżej 500 m. n.p.m. na innych stokach
  - tereny rolnicze pod nachyleniem 11° powyżej 700 m. n.p.m.
  - tereny rolnicze V i VI klasy bonitacyjnej.

Ogólne cele polityki przestrzennej w odniesieniu do konkretnych terenów:

11. Preferuje się powstawanie zakładów przeróbki drewna.
12. Planuje się w miarę możliwości wspieranie programu zalesień i zadrzewień na terenach niewykorzystywanych rolniczo, celem uatrakcyjnienia przestrzeni rolniczej.

2.3. GOSPODARKA I EKONOMIA

Ogólne cele polityki przestrzennej:

1. Planuje się promocję ekonomiczną gminy, która pozwala zarówno przyciągać kapitał zewnętrzny, jak i przyczynia się do wzrostu atrakcyjności regionu, a przez to kształtuje bardziej przyjazne otoczenie zewnętrzne dla turystów i przedsiębiorstw.
2. planuje się zagospodarowanie infrastrukturalne o randze lokalnej (między innymi modernizacja drogi 385), które decyduje o atrakcyjności lokalizacji gminy, a także o poziomie kosztów komparatywnych funkcjonujących już w gminie podmiotów gospodarczych.
3. Zakłada się dynamikę rozwoju zwłaszcza gałęzi gospodarki związanych z obsługą turystyki, rolnictwa i handlu. Preferencje rozwoju ustala się dla tych gałęzi.
4. Należy opracować kompleksową ofertę niezagospodarowanych działek i obiektów na terenie gminy, przeznaczonych na działalność inwestycyjną. Oferta powinna zawierać: lokalizację, wielkość działek i obiektów magazynowych, uzbrojenie w infrastrukturę techniczną, stosunki własnościowe, przeznaczenia i ograniczenia ekologiczne i architektoniczne.
5. Należy promować i wspomagać organizowanie lokalnych targów i jarmarków powiązanych z darmową degustacją miejscowych produktów oraz wspieranie powstawania zaplecza przechowalniczego dla towarów rolno-spożywczych (domy składowe, magazyny, spichlerze i chłodnie).

Ogólne zasady polityki przestrzennej w odniesieniu do konkretnych terenów:

1. Zakłada się inicjowanie powstawania lub bezpośrednio kreowanie podmiotów otoczenia biznesowego, głównie w zakresie doradztwa, wspierania przedsiębiorczości oraz marketingu w Stoszowicach, Budzowie i Srebrnej Górze.
2. Należy tworzyć warunki dla powstawania nowych i rozwoju istniejących przetwórci rolno-spożywczych, produkujących towary wysokiej jakości i zachowujących walory środowiska przyrodniczego w Przedborowej, Stoszowicach i Budzowie.

Zakłada się rozwój małych i średnich firm:

3. opartych na obsłudze ruchu turystycznego przede wszystkim w Srebrnej Górze i Budzowie,
4. związanych z przetwórstwem rolno-spożywczym oraz hodowlą bydła w Przedborowej, Lutomerzu, Stoszowicach i Budzowie.
5. rozwój przemysłu pamiątkarskiego, w Grodziszczu, Rudnicy i Jemnej, oraz w Srebrnej Górze.
6. rozwój hotelarstwa i gastronomii w Srebrnej Górze,
7. w związku z budową nowych obiektów bazy gastronomicznej i noclegowej oraz remontów istniejącej tkanki mieszkaniowej rozwój firm o profilu remontowo-budowlanym,
8. rozwój na bazie miejscowych zasobów surowców naturalnych zakładów rzemieślniczych specjalizujących się w kamieniarstwie, a w szczególności w galanterii ozdobnej w Przedborowej i Lutomerzu,
9. tworzenie zakładów produkcyjnych działających w oparciu o przetwórstwo drewna – meblarstwo, drobna wytwórczość akcesoriów domowych, półprodukty dla przemysłu itp..

2.4. PRZEMYSŁ

1. Należy promować przemysł materiałowy, energo- i wodooszczędny, a przede wszystkim nieuciążliwy.
2. Proponuje się lokalizacje przemysłu we wsiach dobrze skomunikowanych, rozwijających się gospodarczo – a więc w Stoszowicach, Budzowie, Przedborowej, ewentualnie na obrzeżach Srebrnej Góry (jak najdalej od strefy dojazdu do atrakcji turystycznych), z jednoczesnym zakazem umieszczania tych zakładów w miejscach widocznych z terenów spacerowych turystów i na trasie ciągów pieszych łączących Srebrną Górę z wsiami o funkcji turystyczno-wypoczynkowej.
3. Z uwagi na brak terenów będących we władaniu gminy, spełniających wymogi z zakresu ochrony gruntów rolnych, za uzasadnione należy przyjąć wskazanie obszarów będących głównie we władaniu AWRSP dla realizacji celów publicznych zarówno gminnych, jak też o charakterze ponadlokalnym a także tworzenia i rozwoju stref aktywności gospodarczej wg zestawienia poniżej:

lp	wieś	Powierzchnia w ha
1.	Grodziszczce	20,00
2.	Rudnica	32,00
3.	Stoszowice	140,00
4.	Budzów	40,00
	R a z e m	238,00

Tabela 4242. Opracowanie własne. Zestawienie gruntów będących we władaniu AWRSP

4. O ile to możliwe dążyć do zmiany systemu grzewczego, ze źródeł rozproszonych indywidualnych na punktowe-zbiornicze. Preferuje się inwestowanie w systemy gazownicze, a odchodzenie od systemu kotłowni i palenisk domowych, które były jednym z głównych źródeł zanieczyszczeń obszaru gminy. W związku z rozpoczętymi działaniami w tym kierunku nakazuje się nieustającą realizację tego zamierzenia.
5. Należy tworzyć warunki (system ulg i preferencji) do instalowania urządzeń do redukcji emisji zanieczyszczeń gazowych, pyłowych i wprowadzania niekonwencjonalnych, czystych i odnawialnych źródeł energii (farmy wiatrowe, instalacje solarne).

2.4.1. PRZEMYSŁ WYDOBYWCZY

Istnieją możliwości przemysłowego wykorzystania zewidencjonowanych złóż surowców naturalnych:

- tereny występowania piasku w Lutomerzu,
- tereny występowania gnejsów w Rudnicy z częścią terenu będącego w granicach wsi Różana, Grodziszczu, Przedborowej i Jemnej,
- łupków ilastych w Mikołajowie.

Ogólne cele polityki przestrzennej:

1. Postuluje się oszczędną i racjonalną gospodarkę złożami, stosowanie technologii eksploatacyjnych zapobiegających ujemnym wpływom na środowisko w tym ochronę wód podziemnych
2. Preferuje się wprowadzanie technologii bezodpadowych .
3. Należy przeciwdziałać zmianom powierzchni ziemi i prowadzić rekultywację
4. Należy dbać o ochronę krajobrazu i poprawę już zdewastowanego w okolicach wyrobisk i kamieniołomów (głównie w Przedborowej).
5. Prowadzić eksploatację złóż kopalin z ograniczeniem ochrony zasobów złoża i powierzchni ziemi.
6. Należy dążyć do wykorzystania eksploatowanych zasobów w najwyższym stopniu, w celu ograniczenia powierzchni zajmowanej dla nowych wyrobisk eksploatacyjnych
7. Postuluje się ochronę przed uciążliwością związaną z hałasem w tym głównie transportem surowców mineralnych. Preferowane jest zatem umieszczenie zakładów przetwarzania tych zasobów w dość niewielkiej odległości od wyrobisk, w celu uniknięcia wydłużonego transportu ciężkimi samochodami.
8. Przy występowaniu konfliktów użytkowania kamieniołomów i uprawiania turystyki w okolicach dąży się do segregacji ruchu tych dwóch grup.
9. Zgodnie z ustawą Prawo Ochrony Środowiska z dnia 27 kwietnia 2001. Dz.U. Nr 62 poz.627 udokumentowane złoża powinny być chronione przed zagospodarowaniem terenu ze względu na ich perspektywiczną eksploatację .

2.5. KULTURA

Uznaje się, że fundamentalnym narzędziem kształtowania i wzbogacania tożsamości gminy Stoszewice jest kultura. Zakłada się w związku z tym, że w szczególności Srebrna Góra stanie się znaczącym ośrodkiem wielu imprez kulturalnych, oryginalnych wydarzeń artystycznych i intelektualnych o randze regionalnej. Poza wartościami ideowymi kultura ma szansę stać się stymulatorem rozwoju gospodarczego gminy. Liczne badania wykazują bowiem, że bardzo wysoki w hierarchii kryteriów branż pod uwagę przez inwestorów przy wyborze miejsca inwestycji, stoi właśnie pozycja kulturalna miejsca.

fotografia nr 3535. Herb Srebrnej Góry.

Ogólne cele polityki przestrzennej:

1. Popiera się wszelkie formy działalności kulturalnej w istniejących ośrodkach gminnych.
2. Popiera się łączenie działalności instytucji kulturalnych z innymi działalnościami, w tym szczególnie takimi jak wypoczynek, gastronomia, handel detaliczny czy nauka.
3. Dąży się równocześnie do zwiększania liczby imprez kulturalnych, popiera się szczególnie imprezy cykliczne, na stałe wpisane w kalendarz wydarzeń w gminie; postuluje się zwiększanie liczby imprez kulturalnych zwłaszcza w okresie letnim, popiera się organizację koncertów plenerowych;
4. Dąży się do zwiększenia różnorodności imprez kulturalnych, szczególnie popiera się imprezy o charakterze plastycznym i wszelkie formy przedstawień i wystaw ulicznych.

Ogólne cele polityki przestrzennej dla konkretnych terenów:

1. Należy zatem dążyć do zwiększania urody krajobrazu poszczególnych miejscowości szczególnie tych o wiodącej funkcji turystycznej i wypoczynkowej.
2. Należy dążyć do kreowania niezwykłych w klimacie miejsc takich jak małe uliczki o nastrojowym charakterze w szczególności w Srebrnej Górze.
3. Należy dążyć do nasycenia kompozycji przestrzennej Srebrnej Góry treściami symbolicznymi, uzupełniania tkanki miejskiej.
4. Należy dążyć do lepszego wyeksponowania obiektów dziedzictwa kulturowego w tym przede wszystkim Twierdzy, oraz kościoła katolickiego w Srebrnej Górze, jak również zamku w Stoszewicach.

2.6. TURYSTYKA I WYPOCZYNEK

Ze względu na niepodważalne atuty gminy takie jak: czyste powietrze, ciekawe ukształtowanie terenu, przepiękne krajobrazy, zbiornik w Srebrnej Górze, korzystne położenie komunikacyjne (droga nr 385), ciekawie poprowadzone i dobrze oznakowane szlaki przebiegające na zachodniej granicy gminy i przez Srebrną Górę, twierdza i forty w Srebrnej Górze, zakłada się, że rozwój turystyki i wypoczynku będzie miał istotne znaczenie dla realizacji głównych celów założonych

w *Studium*...

1. Planuje się wyposażenie całego obszaru gminy Stoszewice w sieć tablic informacyjnych.
2. Należy uporządkować stare szlaki turystyczne i dostosować je do aktualnych potrzeb indywidualnego turysty pieszego i rowerowego (miejsca odpoczynku, miejsca parkingowe, mała gastronomia, urządzenia sanitarne).
3. Należy wyznaczać i urządzać przebieg nowych tras i szlaków turystycznych opartych o określony temat np. przyrodniczy, krajobrazowy, kulturowy).
4. Należy wyznaczać i urządzać przebieg nowych szlaków i tras związanych z uprawianiem sportu (wędrówki piesze, rowerowe, przejażdżki konne, biegi narciarskie). rozbudowa ścieżek rowerowych w oparciu o istniejące i projektowane systemy w sąsiednich gminach i powiatach.
5. Zgodnie ze Strategią rozwoju powiatu powinno się prowadzić do wykorzystania unikatowej atrakcji jaką jest występowanie stada muflonów na terenie lasów zlokalizowanych na terenie gminy Stoszewice, organizacja elitarnych wypraw łowieckich mających na celu fotografowanie muflonów, tak zwane „bezkrwawe łowy”.
6. Rozbudowa infrastruktury turystycznej wraz z modernizacją i rozbudową infrastruktury technicznej ma na celu przede wszystkim maksymalne przedłużenie sezonu turystycznego.

Ogólne cele polityki przestrzennej:

1. Popiera się rozwój i upowszechnianie aktywnego wypoczynku jako wymiernego wkładu w poprawę zdrowia ludności oraz kształtowanie pozytywnych społecznie postaw (zdrowy styl życia i aktywne spędzanie wolnego czasu),

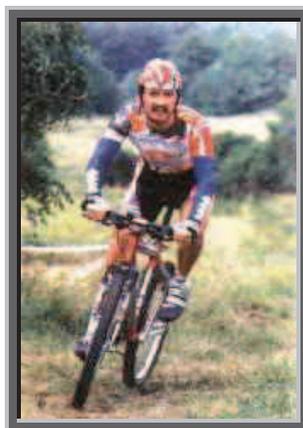
Proponuje się następujące formy wypoczynku:

- zabawy dla młodszych dzieci,
  - gry zespołowe,
  - jazda na rowerach, rolnkach i deskorolkach,
  - trasy rowerowe,
  - trasy spacerowe rekreacyjne i poznawcze,
  - trasy narciarstwa biegowego,
  - trasy jeździeckie.
2. Turystyka powinna rozwijać się w oparciu o zasadę partnerstwa i współpracy między partnerami reprezentującymi samorządy lokalne, lokalny biznes, organizacje społeczne, aktywne podmioty życia gminy.
  3. Należy dążyć do rozbudowy bazy turystycznej, zarówno noclegowej, gastronomicznej jak i tak zwanej towarzyszącej. Równocześnie infrastruktura techniczna na terenie całej gminy powinna być rozbudowywana i dostosowywana do potrzeb jakie niesie za sobą rozwój turystyki.
  4. Należy doprowadzić do maksymalnego wydłużenia sezonu turystycznego na okres prawie całego roku.
  5. Należy dążyć do rozwoju turystyki krajoznawczej i pobytowej

6. Promuje się zwłaszcza rozwój turystyki górskiej i rowerowej.
7. Należy dążyć do stałej rozbudowy systemu ścieżek rowerowych na terenie gminy Stoszowice w powiązaniu z przyległymi gminami.
8. Należy promować budowę wiejskich zbiorników wodnych.
9. W miarę możliwości należy doprowadzić do opracowania kompleksowego i jednorodnego systemu zawierającego: wielkość i przeznaczenie wolnych obszarów pod inwestycje turystyczne, wolne obiekty możliwe do zagospodarowania / kupienia opisane poprzez stan prawno-własnościowy, etc.
10. Należy rozwiązać problem utylizacji odpadów stałych i odprowadzania ścieków komunalnych w skali całej gminy.

Ogólne cele polityki przestrzennej w odniesieniu do konkretnych terenów:

1. Wykorzystanie potoków górskich jako atrakcji turystycznych po odpowiednim ich zagospodarowaniu np. urządzenie stawów rybnych i rekreacyjnych, budowa „romantycznych kół młyńskich”- w Grodziszczu, Rudnicy, Jemnej, Żdanowie i Mikołajowie.
2. Wzbogacanie oferty turystycznej o nowe rodzaje usług np. imprezy kulturalne i folklorystyczne, jarmarki i odpusty na terenie Srebrnej Góry.
3. Stworzenie wszechstronnej informacji turystycznej w Stoszowicach i Srebrnej Górze dotyczącej nie tylko terenu gminy, ale także sąsiednich gmin turystycznych, przede wszystkim zrzeszonych w związku Ząbkowicka Ósemka i Stowarzyszeniu Gmin Gór Sowich, proponowane lokalizacje oznaczone na załączonych materiałach graficznych,
4. Postuluje się instalowanie odpowiednich stojaków rowerowych na wydzielonych strzeżonych parkingach rowerowych. Dodatkowo można rozważyć stosowanie zachęt (np. finansowych) dla właścicieli lub dzierżawców lokali usługowych w Srebrnej Górze, przewidujących możliwość zaparkowania rowerów.

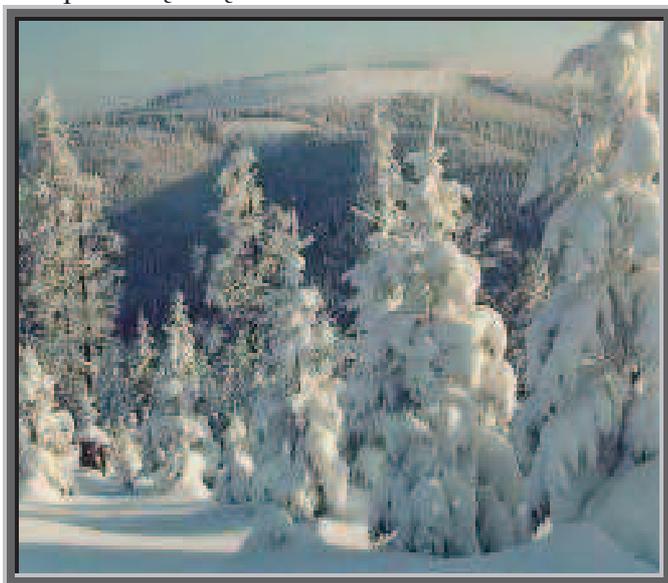
fotografia nr 3636. Obserwuje się ogromne zainteresowanie turystyką rowerową głównie górską.

5. Preferuje się funkcjonowanie specjalistycznych ośrodków rekreacyjno-sportowych, takich jak:
  - ośrodki jeździeckie i hipoterapii,
  - lodowiska, sezonowe ślizgawki,
  - ośrodki wspinaczki skałkowej,
  - ośrodki rowerowe, powinny oferować rowerowe tory przeszkód oraz zapewniać towarzyszące usługi jak serwis rowerowy, szkolenia, możliwość zdobycia karty rowerowej,

- kąpieliska sztuczne i naturalne stanowiące ważny element rekreacji w okresie letnim,
- baseny pływackie,
- pola golfowe,
- kręgielnie, bilard,

na terenach miejscowości gdzie planuje się rozwój funkcji turystycznych.

6. Należy przeciwdziałać degradacji krajobrazu w związku z budową obiektów turystycznych w Srebrnej Górze i pozostałych miejscowościach turystycznych.
7. Rozwój turystyki powinno opierać się między innymi w oparciu o zasoby akwenów wodnych istniejących i projektowanych, które mogą stanowić w podgórskim krajobrazie gminy istotną atrakcję.
8. Dąży się do rozwoju agroturystyki na terenie wsi Grodziszczce, Rudnica, Jemna.
9. Należy doprowadzić do budowy szlaków narciarskich w Górach Bardzkich i Sowich oraz budowy sztucznej nawierzchni narciarskiej wraz z pełną infrastrukturą turystyczną wokół przedsięwzięcia.

fotografia nr 3737. Zaśnieżone Góry Sowie.

fotografia nr 3838. Istnieje duże zapotrzebowanie na ośrodki narciarskie na terenie całych Sudetów

10. Należy doprowadzić do wyznaczenia i przygotowania systemu parkingów śródleśnych dla turystów zmotoryzowanych i rowerowych których przebieg i lokalizacja została zasugerowana w materiałach graficznych.
11. Należy dążyć do zagospodarowywania podupadających zabytków i innych ciekawych, wolnych obiektów w ramach rozwoju funkcji turystycznych na terenach przeznaczonych pod funkcje turystyczne.

2.7. HANDEL DETALICZNY

Należy dążyć do ulepszeń funkcjonalnych i kompozycyjnych istniejących obiektów handlowych w szczególności należy:

1. ułożyć nowe posadzki dla ciągów pieszych,
2. wzbogacić małą architekturę, zapewnić miejsca do siedzenia i odpoczynku, wprowadzić kameralne oświetlenie, wprowadzić zieleni,
3. poprawić strefy zaopatrzeniowe,
4. ujednoczyć szatę graficzną ulic, to znaczy szyldy, napisy, reklamy, w oparciu o ustalony styl i symbolikę charakterystyczną dla gminy Stoszowice,
5. wykorzystać w miarę możliwości wszystkie partery w Srebrnej Górze na obiekty usługowe,
6. w pobliżu tras turystycznych należy dążyć do lokalizacji sklepów oferujących towary regionalne, niezwykle i specyficzne dla historii regionu, pamiątkarskie,
7. Dopuszcza się handel uliczny prowadzony na straganach poza targowiskiem, tylko tam, gdzie jego obecność będzie tworzyć bądź wzbogacać koloryt miejsca. W szczególności dotyczy to handlu dziełami sztuki, kwiatami, artykułami regionalnymi, owocami. Stragany muszą być demontowane na okres, w którym nie prowadzi się sprzedaży.
8. Planuje się budowę parkingów związanych z funkcjonowaniem obiektów handlowych.

2.8. OPIEKA SPOŁECZNA i OCHRONA ZDROWIA

Przyjmuje się następujący model opieki społecznej:

1. Pomoc społeczna powinna sprowadzać się przede wszystkim do świadczenia niezbędnej pomocy potrzebującym z racji: sieroctwa, sieroctwa społecznego, niepełności-upośledzenia, nieuleczalnego niedorozwoju, bezdomności a nie: bezrobocia, dodatków mieszkaniowych, zasiłków chorobowych, zasiłków rodzinnych.
2. Pomocą społeczną muszą być objęci najslabsi z racji ogólnie pojętego losu, a nie zaniedbań, niedowładu, kryzysu gospodarczego.
3. Planuje się zapewnienie podstawowej opieki zdrowotnej mieszkańcom.
4. Planuje się rozszerzenie oferowanych usług medycznych o gabinety specjalistyczne
5. Zakłada się poprawienie zdrowotności dzieci i młodzieży poprzez wzrost dostępności do urządzeń sportowo-rekreacyjnych.
6. Planuje się zapewnienie opieki zdrowotnej i socjalno-bytowej wzrastającej liczbie ludzi w wieku poprodukcyjnym.
7. W związku z tym preferuje się tworzenie zakładów opiekuńczo-leczniczych i zakładów opieki paliatywnej.
8. Planuje się poprawę warunków dostępu do obiektów opieki zdrowotnej nad matką i dzieckiem.
9. Zakłada się zapewnienie opieki i kształcenia dzieciom i osobom niepełnosprawnym.
10. Planuje się rozwój usług z zakresu rehabilitacji, hipoterapii i przyrodolecznictwa.

2.9. GASTRONOMIA

Proponuje się następujące oferty usług gastronomicznych:

- restauracje o charakterze podstawowym, a także jako atrakcja, w tym specjalistyczne np. narodowe, wegetariańskie itp.,
- kawiarnie i herbaciarnie związane z atrakcjami turystycznymi,
- puby, winiarnie,
- bary szybkiej obsługi,
- dyskoteki,
- cukiernie, lodziarnie,
- bary śniadaniowe,

Planuje się budowę parkingów samochodowych i rowerowych związanych z funkcjonowaniem usług gastronomicznych.

2.10. ADMINISTRACJA

W związku z założeniem intensywnego rozwoju miejscowości Srebrna Góra i dominującej funkcji usługowej planuje się przeniesienie siedziby gminy ze Stoszewic do Srebrnej góry, ponieważ nowa lokalizacja urzędu powinna odpowiadać następującym wymogom:

- dobre wyeksponowanie miejsca w taki sposób, aby mogło być często oglądane przez publiczność

fotografia nr 3939. Rynek w Srebrnej Górze.

- dostępność komunikacyjna,
  - prestiż miejsca i uroda otaczającego krajobrazu,
- Postuluje się wykorzystanie na ten cel budynku byłego kościoła ewangelickiego.

fotografia nr 4040. Kościół ewangelicki w Srebrnej Górze, proponowany jako siedziba władz gminnych.

2.11. STRUKTURA FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNA GMINY

2.11.1. ZASADY ZABUDOWY I ZAGOSPODAROWYWANIA TERENÓW

1. Zasadniczo funkcje wiodące poszczególnych sołectw i miasta zostają utrzymane.
2. Postuluje się ochronę terenów otwartych i dążenia do tworzenia ekologicznego systemu tych terenów wypełnionych zielenią dla zabezpieczenia ich funkcji biotycznej. Dotyczy to Srebrnej Góry – a więc wprowadzania zieleni miejskiej i parkowej, a w obszarach wsi – wprowadzenia zieleni o charakterze wiejskim – luźnych zadrzewień i grup krzewów, drzew owocowych itp. co pomoże urozmaicić także krajobraz tych obszarów.
3. Nakazuje się stopniową eliminację uciążliwych działalności (funkcji) z terenów zurbanizowanych.
4. Należy dążyć do poprawy układów osadniczych ze względu na infrastrukturę techniczną ze szczególnym uwzględnieniem infrastruktury gospodarki komunalnej.
5. Zakazuje się rozproszonego budownictwa bez uwzględnienia infrastruktury technicznej,
6. Planuje się odtwarzanie zasobów środowiska i zachowania walorów krajobrazu.
7. W miarę możliwości należy zmniejszać energochłonność budownictwa, szczególnie mieszkaniowego.
8. Nakazuje się aby nowoprojektowana zabudowa odpowiadała wysokim walorom architektonicznym, nawiązującym do historycznego otoczenia kulturowego (forma dachów, wysokość, kolorystyka, detale architektoniczne),
9. Zakazuje się lokalizacji naruszających walory krajobrazu przyrodniczego,
10. Zakłada się zwiększenie zarówno liczby, jak i rodzaju urządzeń usługowych,
11. Zakłada się zwiększanie atrakcyjności warunków zamieszkania,
12. Planuje się ochronę terenów otwartych i dążenie do tworzenia ekologicznego systemu tych terenów, wypełnionych zielenią dla zapewnienia funkcji biotycznej,
13. Wyznacza się maksymalny zasięg zainwestowania kubaturowego zaznaczony na rysunku planu.
14. Planuje się ochronę zbiorników wód podziemnych,
15. Planuje się rozwój zieleni i gospodarki zielenią,
16. Planuje się eliminację uciążliwych działalności z terenów zurbanizowanych,
17. Zakłada się zabezpieczanie zainwestowania przed skutkami powodzi,
18. Planuje się poprawę układów osadniczych ze względu na infrastrukturę techniczną, ze szczególnym uwzględnieniem infrastruktury gospodarki komunalnej,
19. Postuluje się także wprowadzanie we wsiach letniskowych parków lub próbę odtworzenia starych zespołów przydworskich w Grodziszczu, Rudnicy, Przedborowej i Stoszowicach.
20. Należy również podjąć działania zmierzające do odtwarzania zasobów środowiska i zachowania walorów krajobrazu. Jednym z głównych postulatów w tym aspekcie jest unikanie dewastacji krajobrazu w sposób, jaki zrobiono to w Srebrnej Górze umieszczając tam w latach 70-tych obiekty pseudo nowoczesne psując sylwetę miasta. W tym konkretnym przypadku postuluje się o, w miarę możliwości, zminimalizowanie tego dysharmonijnego efektu. Podobnie zresztą przy zabudowaniach wiejskich – należy wykorzystywać tradycyjne wzory budownictwa regionalnego.

2.12.KOMUNIKACJA

Jakość środowiska w znacznym stopniu zależy od rozwoju jakościowego komunikacji. Systemy komunikacyjne przy dzisiejszym wciąż wzrastającym wskaźniku motoryzacji oraz zapotrzebowaniu na sieć i przewozy, nie są i nie będą w stanie w pełni pokryć popytu. Generalnie system transportowy powinien zapewnić sprawne, bezpieczne, ekonomiczne i nieuciążliwe dla środowiska przemieszczanie się osób oraz towarów.

Ogólne kierunki polityki przestrzennej.

1. Zapewnienie spójności systemów transportowych (lokalnego, regionalnego).
2. Poprawa niezawodności funkcjonowania systemu (w tym dbanie o odpowiednią przepustowość).
3. Zarezerwowanie terenów dla realizacji założeń komunikacyjnych.
4. Zmierzają do modernizacji infrastruktury technicznej, która podniosłaby atrakcyjność i wzmocniłaby konkurencyjność gminy (funkcjonalność, parametry, standardy)
5. Należy dążyć w miarę możliwości do rozwoju komunikacji zbiorowej. Głównie w kierunku uaktywnienia linii kolejowej Ząbkowice Śląskie – Srebrna Góra, oraz zwiększenia ilości połączeń autobusowych zapewniających sprawną komunikację zbiorową,
6. Pozostawia się trasę kolejki Sowiogórskiej jak i trasę kolei Srebrna Góra Ząbkowice Śląskie rezerwą pod komunikację. Proponuje się jednocześnie dwa alternatywne rozwiązania w stosunku do rezerwy na trasie Srebrna Góra Ząbkowice:
  - jedną z możliwości jest, w ramach usprawnienia komunikacji zbiorowej aktywizacji turystycznej gminy odbudowa zdemontowanego odcinka kolei Srebrna Góra – Ząbkowice Śląskie, a w późniejszym okresie kolejki wąskotorowej Dzierżoniów- Dzikowiec np. na zasadach jak opisywane w rozdziale poświęconym turystyce (część II, rozdział 6 Działania wspomagające rozwój turystyki).
  - jako rozwiązanie alternatywne dopuszcza się wykorzystanie terenu trasy kolejki jako obejścia Stoszewic drogą 385, która w układzie komunikacyjnym województwa spełnia rolę trasy obsługującej tereny pogranicza polsko-czeskiego oraz zapewnia połączenia z sąsiednim województwem opolskim. Rozwój tych funkcji w skali większej niż przewidują to aktualne prognozy może zdynamizować ruch, niezbędna w tych warunkach modernizacja przebiegającego konfliktowo (w stosunku do terenów przyległych) odcinka przebiegającego przez gminę Stoszewice byłaby praktycznie niemożliwa ze względu na brak terenów.

fotografia nr 4141. Kolej wąskotorowa w Srebrnej Górze.

7. Należy doprowadzić do ochrony powietrza przed zanieczyszczeniami komunikacyjnymi przez optymalne rozwiązania inżynierii ruchu, kontrolę techniczną pojazdów.
8. Nakazuje się dostosować parametry dróg najbardziej obciążonych do wymogów ekologicznych (przejścia, przepusty, ogrodzenia). Wiąże się to także z utrzymaniem zimowym tych dróg – zakazuje się używania szkodliwych dla środowiska środków przyspieszających rozpuszczanie śniegu (z wyjątkiem środków ekologicznych).
9. Nakazuje się budowę parkingów z uwzględnieniem ochrony środowiska tak co do ich lokalizacji jak i wyposażenia. Postuluje się o wykorzystywanie walorów krajobrazowych terenów gminy i lokalizację tych parkingów (w miarę możliwości) w miejscach widokowych.
10. Postulowana lokalizacja parkingów odnosi się przede wszystkim do obiektów użyteczności publicznej takich jak: stadnina koni, urządzenia służące uprawianiu sportów zimowych (przy urządzeniach narciarskich), a także przy punktach węzłowych szlaków turystycznych pieszych i rowerowych) oraz przy obiektach o dostępie publicznym.
11. Planuje się wdrożenie zabezpieczeń akustycznych i pasów zieleni – głównie przy drodze relacji Ząbkowice Śląskie – Nowa Ruda,
12. Preferuje się wykorzystanie zieleni i ekologicznych funkcji w komunikacyjnym systemie osadniczym gminy,
13. Planuje się modernizację sieci drogowej ze względu na niskie parametry i standardy, zadania z tego zakresu wymagają znacznych nakładów finansowych i w związku z tym zakłada się, że będą realizowane etapami w dłuższym okresie czasu, prowadzone jednak systematycznie i programowo,
14. Planuje się modernizację do uzyskania parametrów dla:

rodzaj	klasa	symbol	szerokość w liniach rozgraniczających tereny zabudowane,	szerokość w liniach rozgraniczających tereny niezabudowane	wyjątki
drogi wojewódzkie	główna	G 1/2	25 m	25 m	-
drogi powiatowe	zbiorcza	Z 1/2	20 m	20 m	Nr 246,344,421 i dla nich L 1/2, 15m
pozostałe	lokalne i dojazdowe	L,D	10-15 m	10-15 m	-

Tabela 4343. Wytyczne do modernizacji dróg na terenie gminy Stoszowice.

2.13. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Ustala się następujące ogólne cele polityki przestrzennej:

1. Należy dążyć do poprawy niezawodności działania, standardu świadczonych usług w zakresie połączeń telefonicznych, jakości wody (ujęcia własne- nie przewiduje się wykorzystania Sudeckiego Systemu Wodnego), połączeń komunikacyjnych.
2. Priorytetowymi powinny być te działania, które zwiększą niezawodność działania poszczególnych mediów.
3. Wybór rozwiązań powinien wyraźnie poprawiać standardy świadczonych usług.
4. Powinno się preferować rozwiązania powodujące zwiększenie atrakcyjności gminy dla inwestorów (powiększanie terenów uzbrojonych)
5. Należy przeprowadzić modernizację technicznej infrastruktury, tak aby funkcjonalność dróg, ich parametry i standardy, dostępność mediów i ich poziom techniczny podniosły w znaczący sposób atrakcyjność lokalizacyjną i wzmacniały pozycję konkurencyjną gminy.
6. Należy dążyć do likwidacji monopolistów danych usług, poprzez powołanie kilku mniejszych przedsiębiorstw i wywołania zjawiska konkurencyjności w realizacji usług.
7. Należy preferować szeroką współpracę międzygminną w realizacji usług przez poszczególne systemy .
8. Należy zabezpieczyć tereny dla realizacji założeń komunikacyjnych,
9. Nakazuje się budowę wysypisk odpadów komunalnych z zabezpieczeniem przed ujemnym wpływem na wody, glebę i powietrze, wyznaczenie stref ochronnych. Planowane jest w tym zakresie unowocześnienie i rozbudowa wysypiska w Stoszowicach o zakład utylizacji i powierzchnie składowe oraz stworzenie nowego w Przedborowej.
10. W najbliższej perspektywie należy dążyć do wysokiej organizacji gospodarki odpadami komunalnych (segregacja).
11. Przyjmuje się jako priorytetowe te zadania, które zapobiegają, a nie „leczą”.
12. Należy doprowadzić do sytuacji, w której zapotrzebowanie na energię elektryczną nie będzie stanowić żadnej bariery dla powstawania nowych podmiotów. Rozbudowa sieci urządzeń winna iść w kierunku terenów niezainwestowanych a przeznaczonych na cele rozwoju wszystkich ustalonych funkcji gminy. Dążyć przy tym trzeba do sukcesywnego zastępowania sieci napowietrznej na rzecz kablowej doziemnej – co najmniej na obszarach zainwestowanych oraz na terenach objętych różnymi formami ochrony. Sieci przesyłowe należy prowadzić głównie wzdłuż tras komunikacyjnych lub istniejących korytarzy infrastruktury technicznej.
13. Docelowo należy uwzględnić potrzebę gazyfikacji wszystkich wsi przedgórza oraz Srebrnej Góry – wsie takie jak Mikołajów, Żdanów czy Jemna i Różana mogą korzystać z innych źródeł energii dla celów bytowych i grzewczych.
14. Konieczne jest również pełne zwodociągowanie, w najbliższym czasie całej gminy.
15. Zakłada się, że wszystkie koncepcje dotyczące prowadzenia poszczególnych sieci (zarówno aktualnie przygotowywane jak i projektowane w późniejszym okresie) są zgodne ze *Studium...* pod warunkiem, że projektowane sieci będą prowadzone z uwzględnieniem występujących podziałów, tzn. wzdłuż:
  - pasów komunikacyjnych,
  - dróg transportu rolnego,
  - granic władania nieruchomości,
  - cieków, rowów itp.,
  - istniejących już sieci infrastruktury technicznej
  - projektowanych ciągów komunikacyjnych i sieci infrastruktury technicznej.

2.13.1. ODPROWADZANIE I UNIESZKODLIWIANIE ŚCIEKÓW

Przykładowe ilości ścieków wymagających oczyszczenia dla budynków mieszkalnych oraz obiektów użytkowania zbiorowego (na jednego użytkownika).

budynek mieszkalny	160
szkoła z internatem i stołówką	160
szkoła ze stołówką bez internatu	25-60
szkoła bez stołówki, biuro, sklep	20-30
przedszkole	75
żłobek	150
przychodnia lekarska bez wodolecznictwa (na jednego pacjenta)	20
apteka (na jednego pracownika)	100
hotel z restauracją (na jeden pokój)	320
hotel bez restauracji (na jeden pokój)	160
motel (na 1 łóżko)	200-300
bar (na 1 miejsce)	200-350
kawiarnia (na 1 miejsce)	66
dom opieki społecznej (na 1 mieszkańca)	250
teren kempingowy stały z wodą ciepłą	150
z wodą zimną	100
sala przyjęć z kuchnią, użytkowana okolicznościowo	50
sala przyjęć bez kuchni, użytkowana okolicznościowo, sala konferencyjna, dyskoteka	16
miejsca publiczne użytkowane okazjonalnie	8

Tabela 4444. Orientacyjne zestawienie ilości ścieków wymagających oczyszczenia z przykładowych obiektów użyteczności publicznej.

1. Do czasu realizacji planów zaopatrzenia w system kanalizacji całego obszaru gminy dopuszcza się w gospodarstwach domowych stosowanie szczelnych, bezodpływowych zbiorników na nieczystości płynne bądź stosowanie lokalnych przydomowych oczyszczalni ścieków, których wykonanie powinno być każdorazowo poprzedzone rozpoznaniem warunków wodno-gruntowych na danej działce. Dla pozostałych podmiotów dopuszcza się małe lub indywidualne, grupowe oczyszczalnie ścieków.
2. Planuje się rozwiązanie problemów związanych z gospodarką wodno-ściekową poprzez: sukcesywną realizację głównych zbiorczych kolektorów sanitarnych przez największe wsie w pierwszej kolejności (Budzów, Stoszowice) oraz oczyszczalni ścieków mechaniczno-biologicznej we wschodniej części Stoszowic, następnie w pozostałych obszarach zainwestowania tj. Grodziszczce z Rudnicą, Przedborowa, Lutomierz, Jemna i Żdanów. W Różanej i Mikołajowie, ze względu na ograniczenie rozwoju, dopuszcza się wyposażanie w indywidualne i grupowe, lokalne i przydomowe oczyszczalnie biologiczne z możliwością stosowania rozsączników wód na obszarach poza strefami ujęć wodnych.
3. Planuje się w nowoprojektowanych systemach kanalizacyjnych bezwzględne rozdzielanie kanalizacji sanitarnej i deszczowej.
4. Planuje się skuteczniejsze egzekwowanie postanowień dotyczących stref ochronnych ujęć wodnych.
5. Postuluje się kontrolę szczelności zbiorników na nieczystości płynne między innymi poprzez kontrolę umów zawartych w związku z wywozem tychże nieczystości oraz stosowny rejestr o którym mowa w części drugiej *studium*...rozdział 1.1. punkt 6 ogólnych kierunków polityki przestrzennej

2.13.2. ODPADY STAŁE

1. Priorytetowym zadaniem jest organizacja sprawnego systemu gospodarki odpadami, bezpieczne składowanie odpadów, segregacja i recykling oraz profesjonalne zarządzanie wysypiskiem,
2. Ze względu na niewielkie możliwości składowania odpadów komunalnych na terenie gminy Stoszowice, po wyczerpaniu się możliwości aktualnego składowiska zakłada się utworzenie związku międzygminnego w celu realizacji zadania.
3. Propaguje się segregację odpadów w miejscu ich powstania.
4. W strefach preferowanych dla rozwoju funkcji turystycznych oraz wchodzących w granice ochrony należy wprowadzić zakaz lokalizacji podmiotów, w wyniku działalności których mogłyby powstawać odpady niebezpieczne.
5. Należy wziąć pod uwagę możliwość powiększenia obszaru składowania odpadów po procesie obróbki w zakładzie utylizacji na wysypisku w Stoszowicach. Przy czym bezwzględnie należy zabezpieczyć grunt przed przedostawaniem się odcieków mogących wpływać na utrzymanie czystości pobliskiej Budzówki.

3. KIERUNKI POLITYKI DEMOGRAFICZNEJ

Oddziaływanie na liczebność i strukturę populacji jest oczywiście możliwe ale w zasadzie jego skutków nie da się przewidzieć, niemniej tworzenie warunków do zwiększania wartości populacji uznaje się powszechnie za konieczne. Działania powinny dotyczyć polityki oświatowej, polityki finansowania mieszkalnictwa, kształtowania struktury społeczno-zawodowej itp.

Ogólne cele polityki przestrzennej:

Aby zapobiec odpływowi z regionu osób młodych, wykształconych, dynamicznych, kreatywnych.

1. Postuluje się racjonalne rozmieszczenie i zwiększenie liczby szkół średnich i ponadśrednich
Aby zaktywizować turystycznie Gminę Stoszowice należy powziąć działania rozwijające i dynamizujące lokalną społeczność. Aby to osiągnąć należy prowadzić politykę edukacyjną, której celem jest wychowanie młodego pokolenia gruntownie wykształconego, przygotowanego do życia w swoim regionie.
2. Należy doprowadzić do wzrostu aktywności gospodarczej i szans zawodowych.
3. Należy dążyć do rozwoju nowych źródeł utrzymania dla ludności; (głównie turystyka, wypoczynek i usługi).
4. Skłaniać inwestorów do lokowania miejsc pracy na całym terenie gminy.
5. Umacniać i tworzyć tożsamość kulturową - stosując politykę kulturalną, która by animowała różnorodne formy życia intelektualnego i artystycznego. A więc należy stworzyć profesjonalne instytucje kulturalne w Srebrnej Górze np.: muzea, teatr, kluby dostępne zarówno dla mieszkańców jak i dla turystów i letników z okolicznych miejscowości.
6. Należy kontynuować i rozwijać nowe egzogeniczne działalności kulturalne, kongresy i sympozja naukowe, które pośrednio pobudzą lokalny rozwój gospodarczy.
7. Należy animować przygotowania warunków odpowiedniego potencjału intelektualnego społeczeństwa, poprzez wzrost wykształcenia ogólnego, które umożliwiłoby możliwości pracy i dalszego doksztalcenia w zakresie rozwijanych działalności, szczególnie o profilu związanym z turystką i rolnictwem.
8. Należy tworzyć i wspomagać funkcjonowanie placówek zatrudniających mieszkańców z wyższym wykształceniem.

4. USTALENIA SZCZEGÓŁOWE

Pojęcia terminologiczne:

dostęp ogólny - dostęp do terenu lub obiektu nie ograniczony żadnymi barierami podmiotowymi, organizacyjnymi czy finansowymi,

dostęp publiczny - dostęp do terenu lub obiektu nie ograniczony żadnymi ograniczeniami podmiotowymi, mogą być jednak postawione warunki organizacyjne lub finansowe (np. wstęp o określonych porach za biletom wstępem),

funkcja dominująca – forma zagospodarowania, której potrzeby i wymagania muszą być spełnione priorytetowo, przed wymaganiami innych form zagospodarowania. Obowiązek spełniania tych potrzeb determinuje kierunki polityki przestrzennej,

funkcja przeważająca – forma zagospodarowania, która w danym obszarze ma przewagę ilościową nad innymi formami zagospodarowania,

funkcja uzupełniająca - forma zagospodarowania, której potrzeby i wymagania muszą być spełnione przed wymaganiami innych form zagospodarowania, lecz nie kosztem niespełnienia potrzeb i wymagań funkcji dominującej,

zabudowa jednorodzinna

- zabudowa niskiej intensywności, z usługami towarzyszącymi nieuciążliwymi w zakresie oddziaływania: hałasu, wibracji, promieniowania, emisji szkodliwych substancji, ścieków, odpadów oraz uciążliwego wielotonażowego transportu,
- wysokość nowo realizowanej lub modernizowanej zabudowy nie może przekraczać dwóch kondygnacji nadziemnych plus poddasze, uwzględniając jednak gabaryty i charakter zabudowy sąsiadującej,
- dopuszczalnymi formami zagospodarowania terenów zabudowy jednorodzinnej są:
  - adaptacje istniejącej zabudowy zagrodowej (zespoły budynków mieszkalnych i gospodarczych służących dotychczas produkcji rolniczej) na funkcje mieszkalne (w tym adaptacje na „drugi dom” o charakterze letniskowym), mieszkaniowo-usługowe i usługowe o charakterze nieuciążliwym,
  - zabudowa „plombowa” w lukach wśród istniejącej zabudowy,
  - na terenach specjalnie do tego wyznaczonych,

zabudowa zagrodowa

- zabudowa mieszkaniowa i siedliskowa niskiej intensywności, związana z prowadzoną działalnością rolniczą,
- wysokość nowo realizowanej lub modernizowanej zabudowy nie może przekraczać dwóch kondygnacji nadziemnych plus poddasze, uwzględniając jednak gabaryty i charakter zabudowy sąsiadującej,

zabudowa letniskowa

- zabudowa letniskowa niskiej intensywności o charakterze skoncentrowanym
- wysokość nowo realizowanej lub modernizowanej zabudowy nie może przekraczać jednej kondygnacji nadziemnej plus poddasze, uwzględniając jednak gabaryty i charakter zabudowy sąsiadującej,
- działki przeznaczone pod ten typ zabudowy nie powinny być mniejsze niż 1500 m²
- tereny zabudowy letniskowej powinny być wyposażone w tereny zieleni ogólnodostępnej
- dopuszcza się mieszanie form zabudowy

4.1. RÓŻANA

Funkcja dominująca: rolnicza, mieszkaniowa

Funkcja uzupełniająca: szkółkarstwo, sadownictwo, przetwórstwo,

- Planuje się rozwój funkcji mieszkaniowej jedynie w pasie zainwestowania wsi o charakterze jednorodzinny i zagrodowym z dopuszczeniem nieuciążliwych usług bytowych,
- Planuje się zalesienie północnych rejonów wsi na styku z terenami gminy Dzierżonów,
- preferowanie trwałych upraw sadowniczych,
- Preferuje się powstanie ośrodka obsługi rolnictwa, bądź bazy składowej i przetwórczej,
- Na styku z sołectwem Grodziszcze preferuje się rozwój ekologicznych form rolnictwa,
- Preferuje się ekologizację rolnictwa na terenach przeznaczonych pod rozwój tradycyjnych form gospodarowania rolniczego, poprzez dążenie do ograniczenia negatywnych skutków oddziaływania rolnictwa (ograniczanie nawożenia chemicznego, zakaz hodowli bezściółkowej itp.) przyjmując także, że dotyczy ona dalekiego horyzontu czasu.
- Zmierzają do podejmowanie działań preferujących rozwój agroturystyki, wykorzystywanie walorów obszarów rolniczych dla celów turystycznych i wypoczynkowych, które są bezpośrednio powiązane z takimi formami rekreacji jak – łowiectwo, wędkarstwo, jeździectwo.
- Należy dążyć do przyrodniczej zabudowy obszarów produkcji rolniczej, ekologicznego zagospodarowania nieużytków, a więc przekształcaniu tych terenów na łąki, tworząc przy tym harmonijny krajobraz
- Postuluje się wprowadzanie hodowli zwierząt kopytnych, a więc koni (z wykorzystaniem ich do celów turystyki), bydła oraz kóz i owiec (z wykorzystaniem w przemyśle mleczarskim i galanteryjnym).
- Planuje się w miarę możliwości wspieranie programu zalesień i zadrzewień na terenach niewykorzystywanych rolniczo, celem uatrakcyjnienia przestrzeni rolniczej

4.2. GRODZISZCZE

Funkcja dominująca: rolnicza, mieszkaniowa

Funkcja przeważająca: turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowa ze wskazaniem na rozwój agroturystyki

Funkcja uzupełniająca: leśnictwo

- Planuje się rozwój funkcji mieszkaniowej jedynie w pasie zainwestowania wsi o charakterze jednorodzinny i zagrodowym z dopuszczeniem nieuciążliwych usług bytowych,
- W części położonej na południowy zachód od drogi nr 223 preferuje się szczególnie rolnictwo ekologiczne ze względu na warunki fizjograficzne i sąsiedztwo Parku Krajobrazowego Gór Sowich oraz predyspozycje związane z rozwojem funkcji turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowej
- Planuje się rozwój działalności gospodarczych w zakresie produkcji żywności ekologicznej,
- Planuje się utrzymanie strefy ochrony konserwatorskiej zespołu pałacowo-parkowego i wprowadzenie na jego terenie funkcji związanych z rozwojem funkcji turystycznych na terenie sołectwa Grodziszcze,
- Planuje się rozwój zabudowy pensjonatowej,
- Dopuszcza się zabudowę letniskową w kol. Grodziszcze w ramach istniejącej zabudowy i odtworzenia dawnej,
- Preferuje się dolesienia na gruntach z przewagą V klasy bonitacyjnej i niewielkim spadkiem w kierunku północno-wschodnim,

- Dla terenów objętych zagrożeniem powodziowym należy opracować a następnie wdrożyć strategię działań zabezpieczających przed skutkami opadów nawaalnych, gdzie poprzez realizację systemu retencji i zalesień zatrzymujących nadmiar wód.
- Preferuje się zakładanie trwałych upraw sadowniczych na południowo-zachodnich stokach pasma Wzgórz Bielawskich,
- Postuluje się wprowadzenie liceum, technikum zawodowego o profilu związanym z rozwojem przestrzennym gminy,
- Preferuje się ekologizację, poprzez dążenie do ograniczenia negatywnych skutków oddziaływania rolnictwa (ograniczanie nawożenia chemicznego, zakaz hodowli bezściółkowej itp.) przyjmując także, że dotyczy ona dalekiego horyzontu czasu.
- Zmierzają się do podejmowanie działań preferujących rozwój agroturystyki, wykorzystywanie walorów obszarów rolniczych dla celów turystycznych i wypoczynkowych, które są bezpośrednio powiązane z takimi formami rekreacji jak – łowiectwo, wędkarstwo, jeździectwo.
- Należy dążyć do przyrodniczej zabudowy obszarów produkcji rolniczej, ekologicznego zagospodarowania nieużytków, a więc przekształcaniu tych terenów na łąki, tworząc przy tym harmonijny krajobraz
- Postuluje się wprowadzanie hodowli zwierząt kopytnych, a więc koni (z wykorzystaniem ich do celów turystyki), bydła oraz kóz i owiec (z wykorzystaniem w przemyśle mleczarskim i galanteryjnym).
- Planuje się w miarę możliwości wspieranie programu zalesień i zadrzewień na terenach niewykorzystywanych rolniczo, celem uatrakcyjnienia przestrzeni rolniczej

Zakłada się rozwój małych i średnich firm:

- oparty na obsłudze ruchu turystycznego,
- rozwój przemysłu pamiątkarskiego,
- Należy zatem dążyć do zwiększania urody krajobrazu
- Preferuje się wykorzystanie potoków górskich jako atrakcji turystycznych po odpowiednim ich zagospodarowaniu np. urządzenie stawów rybnych i rekreacyjnych,
- Należy dążyć do zagospodarowywania podupadających zabytków i innych ciekawych, wolnych obiektów w ramach rozwoju funkcji turystycznych

4.3. PRZEDBOROWA

Funkcja dominująca: rolnicza, mieszkaniowa,

Funkcja przeważająca: przemysł wydobywczy, przetwórstwo lokalnych surowców i produktów, obsługa rolnictwa,

Funkcja uzupełniająca: usługi pierwszego rzędu,

- Planuje się rozwój funkcji mieszkaniowej jedynie w pasie zainwestowania wsi o charakterze jednorodzinny i zagrodowy z dopuszczeniem nieuciążliwych usług bytowych,
- Preferuje się rozwój sadownictwa w północnych rejonach sołectwa Przedborowa ze względu na korzystne warunki fizjograficzne,
- Preferuje się rozwój upraw ogrodniczych,
- Planuje się w miarę możliwości i potrzeb dalszą eksploatację zewidencjonowanego złoża sjenitu ze spełnieniem wymogów części ogólnej *kierunków*....
- Preferuje się w sąsiedztwie terenu eksploatacji sjenitu rozwój zakładów związanych z jego przerobem,
- Należy dążyć do stworzenia na terenie sołectwa ośrodka obsługi rolnictwa,
- Preferuje się hodowlę w powiązaniu z bazą przetwórczą,

4.4. RUDNICA

Funkcja dominująca: rolnicza, mieszkaniowa,

Funkcja przeważająca: turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowa,

Funkcja uzupełniająca: leśnictwo, przetwórstwo drewna.

- Planuje się rozwój funkcji mieszkaniowej jedynie w pasie zainwestowania wsi o charakterze jednorodzinny i zagrodowym z dopuszczeniem nieuciążliwych usług bytowych,
- Rolnictwo w części położonej na zachód od drogi nr 233 - ze szczególną preferencją rolnictwa ekologicznego,
- Planuje się rozwój działalności gospodarczych w zakresie produkcji żywności ekologicznej
- Planuje się rozwój budownictwa pensjonatowego z urządzeniami turystycznymi i zielenią towarzyszącą,
- Planuje się dolesienia wzdłuż istniejących kompleksów leśnych,
- Preferuje się przekształcenie zespołu pałacowo-parkowego w ośrodek rekreacyjno-wypoczynkowy zgodnie z założeniami ogólnymi *kierunków*...
- Planuje się rozwój urzędzeń terenowych z zakresu obsługi turystyki zgodnie z założeniami ogólnymi *Studium*,... w tym głównie jeździectwa,
- Preferuje się ekologizację rolnictwa, poprzez dążenie do ograniczenia negatywnych skutków oddziaływania rolnictwa (ograniczanie nawożenia chemicznego, zakaz hodowli bezściółkowej itp.) przyjmując także, że dotyczy ona dalekiego horyzontu czasu.
- Zmierza się do podejmowanie działań preferujących rozwój agroturystyki, wykorzystywanie walorów obszarów rolniczych dla celów turystycznych i wypoczynkowych, które są bezpośrednio powiązane z takimi formami rekreacji jak – łowiectwo, wędkarstwo, jeździectwo.
- Należy dążyć do przyrodniczej zabudowy obszarów produkcji rolniczej, ekologicznego zagospodarowania nieużytków, a więc przekształcaniu tych terenów na łąki, tworząc przy tym harmonijny krajobraz
- Postuluje się wprowadzanie hodowli zwierząt kopytnych, a więc koni (z wykorzystaniem ich do celów turystyki), bydła oraz kóz i owiec (z wykorzystaniem w przemyśle mleczarskim i galanteryjnym), dla celów agroturystyki,
- Planuje się w miarę możliwości wspieranie programu zalesień i zadrzewień na terenach niewykorzystywanych rolniczo, celem uatrakcyjnienia przestrzeni rolniczej

Zakłada się rozwój małych i średnich firm:

- oparty na obsłudze ruchu turystycznego,
- rozwój przemysłu pamiątkarskiego,
- drobne rzemiosło i meblarstwo,
- tartak
- Należy zatem dążyć do zwiększania urody krajobrazu
- Preferuje się wykorzystanie potoków górskich jako atrakcji turystycznych po odpowiednim ich zagospodarowaniu np. urządzenie stawów rybnych i rekreacyjnych,
- Należy dążyć do zagospodarowywania podupadających zabytków i innych ciekawych, wolnych obiektów w ramach rozwoju funkcji turystycznych
- Należy przywrócić zespołowi pałacowo-parkowemu dawny folwarczny charakter, z dodatkowymi atrakcjami w postaci powozowni, placów manewrowych itp.

4.5. LUTOMIERZ

Funkcja podstawowa: rolnicza, mieszkaniowa,

Funkcja przeważająca: przemysł wydobywczy, przetwórstwo lokalnych surowców i produktów,

Funkcja uzupełniająca: szkółkarstwo, sadownictwo, leśnictwo

- Planuje się rozwój funkcji mieszkaniowej jedynie w pasie zainwestowania wsi o charakterze jednorodzinny i zagrodowym z dopuszczeniem nieuciążliwych usług bytowych,
- Preferuje się rozwój trwałych upraw sadowniczych,
- Preferuje się zakładanie upraw ogrodniczych, warzywnych, także w formie szklarniowej,
- Należy dążyć do zalesienia terenów o niskiej przydatności rolniczej w północnej części wsi,
- Zakłada się możliwość eksploatacji zlokalizowanych na terenie wsi złóż pospółki,
- Preferuje się hodowlę zwierzęcą,
- Proponuje się lokalizację na terenie wsi usług z zakresu obsługi rolnictwa,
- Preferuje się ekologizację rolnictwa na terenach przeznaczonych pod rozwój tradycyjnych form gospodarowania rolniczego, poprzez dążenie do ograniczenia negatywnych skutków oddziaływania rolnictwa (ograniczanie nawożenia chemicznego, zakaz hodowli bezściółkowej itp.) przyjmując także, że dotyczy ona dalekiego horyzontu czasu.
- Zmierzano się do podejmowanie działań preferujących rozwój agroturystyki, wykorzystywanie walorów obszarów rolniczych dla celów turystycznych i wypoczynkowych, które są bezpośrednio powiązane z takimi formami rekreacji jak – łowiectwo, wędkarstwo, jeździectwo.
- Preferuje się ekologizację rolnictwa na terenach przeznaczonych pod rozwój tradycyjnych form gospodarowania rolniczego, poprzez dążenie do ograniczenia negatywnych skutków oddziaływania rolnictwa (ograniczanie nawożenia chemicznego, zakaz hodowli bezściółkowej itp.) przyjmując także, że dotyczy ona dalekiego horyzontu czasu.
- Należy dążyć do przyrodniczej zabudowy obszarów produkcji rolniczej, ekologicznego zagospodarowania nieużytków, a więc przekształcaniu tych terenów na łąki, tworząc przy tym harmonijny krajobraz
- Postuluje się wprowadzanie hodowli zwierząt kopytnych, a więc koni (z wykorzystaniem ich do celów turystyki), bydła oraz kóz i owiec (z wykorzystaniem w przemyśle mleczarskim i galanterijnym).
- Planuje się w miarę możliwości wspieranie programu zalesień i zadrzewień na terenach niewykorzystywanych rolniczo, celem uatrakcyjnienia przestrzeni rolniczej

4.6. JEMNA

Funkcja dominująca: mieszkaniowa

Funkcja przeważająca: turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowa, opieka paliatywna, ośrodki rehabilitacji

Funkcja uzupełniająca: rolnicza, ogrodnictwo, sadownictwo i szkółkarstwo

- Preferuje się rozwój funkcji turystycznej i w związku z tym przewiduje się rozwój zabudowy pensjonatowej, letniskowej, i innych form miejsc noclegowych oraz ośrodka obsługi ruchu turystycznego
- Zakłada wydłużenie sezonu turystycznego na miesiące zimowe w oparciu o rozwój tras narciarstwa biegowego, i takich atrakcji jak np. jazda skuterami śnieżnymi.
- Preferuje się rozwój rolnictwa ekologicznego,
- Planuje się rozwój działalności gospodarczych w zakresie produkcji żywności ekologicznej
- Preferuje się zakładanie upraw ogrodniczych,

- Preferuje się ekologizację rolnictwa, poprzez dążenie do ograniczenia negatywnych skutków oddziaływania rolnictwa (ograniczanie nawożenia chemicznego, zakaz hodowli bezściółkowej itp.) przyjmując także, że dotyczy ona dalekiego horyzontu czasu.
- Zmierza się do podejmowanie działań preferujących rozwój agroturystyki, wykorzystywanie walorów obszarów rolniczych dla celów turystycznych i wypoczynkowych, które są bezpośrednio powiązane z takimi formami rekreacji jak – łowiectwo, wędkarstwo, jeździectwo.
- Należy dążyć do przyrodniczej zabudowy obszarów produkcji rolniczej, ekologicznego zagospodarowania nieużytków, a więc przekształcaniu tych terenów na łąki, tworząc przy tym harmonijny krajobraz
- Postuluje się wprowadzanie hodowli zwierząt kopytnych, a więc koni (z wykorzystaniem ich do celów turystyki), bydła oraz kóz i owiec (z wykorzystaniem w przemyśle mleczarskim i galanteryjnym).
- Planuje się w miarę możliwości wspieranie programu zalesień i zadrzewień na terenach niewykorzystywanych rolniczo, celem uatrakcyjnienia przestrzeni rolniczej

Zakłada się rozwój małych i średnich firm:

- oparty na obsłudze ruchu turystycznego,
- rozwój przemysłu pamiątkarskiego,
- Należy zatem dążyć do zwiększania urody krajobrazu
- Preferuje się wykorzystanie potoków górskich jako atrakcji turystycznych po odpowiednim ich zagospodarowaniu np. urządzenie stawów rybnych i rekreacyjnych,
- Należy dążyć do zagospodarowywania podupadających zabytków i innych ciekawych, wolnych obiektów w ramach rozwoju funkcji turystycznych

4.7. STOSZOWICE

Funkcja dominująca: rolnicza, mieszkaniowa,

Funkcja przeważająca: usługowa, obsługa rolnictwa i przetwórstwo,

Funkcja uzupełniająca: przemysł wydobywczy i przetwórczy, sadownictwo,

- Planuje się rozwój funkcji mieszkaniowej jedynie w pasie zainwestowania wsi o charakterze jednorodzinny i zagrodowym z dopuszczeniem nieuciąźliwych usług bytowych,
- Należy przenieść usługi z zakresu administracji i usług ponadpodstawowych do Srebrnej Góry
- Dla wzbogacenia funkcji rolniczej preferuje się przekształcenie zespołu pałacowo-parkowego w centrum obsługi ruchu turystycznego z naciskiem na rozwój funkcji wypoczynkowo-rekreacyjnych oraz rozwój kultury. Zamek powinien stać się wizytówką gminy ze względu na swoje położenie na „samym wjeździe”. Należy dążyć do lepszego wyeksponowania obiektów dziedzictwa kulturowego w tym przede wszystkim zamku w Stoszowicach.
- Planuje się na terenie wsi lokalizację giełdy rolniczej, na której zbywana byłaby zdrowa żywność produkowana w znajdujących się na terenie gminy gospodarstwach ekologicznych i agroturystycznych,
- Dopuszcza się możliwość hodowli zwierzęcej z przetwórstwem mięsa,
- Preferuje się wprowadzanie usług z zakresu obsługi rolnictwa,
- Preferuje się powstanie stacji obsługi pojazdów i stacji paliw,
- Preferuje się wprowadzanie upraw ogrodnich,

Zakłada się rozwój małych i średnich firm:

- związany z przetwórstwem rolno-spożywczym oraz hodowlą bydła

- w związku z budową nowych obiektów bazy gastronomicznej i noclegowej oraz remontów istniejącej tkanki mieszkaniowej rozwój firm o profilu remontowo-budowlanym,
- niewielkie bazy transportu dla przemysłu rolno-spożywczego i wydobywczego
- rozwój na bazie miejscowych zasobów surowców naturalnych zakładów rzemieślniczych specjalizujących się w kamieniarstwie, a w szczególności w galanterii ozdobnej i budowlanej.

4.8. BUDZÓW

Funkcja dominująca: rolnicza, mieszkaniowa,

Funkcja przeważająca: obsługa rolnictwa,

Funkcja uzupełniająca: usługowa,

- rozwój funkcji mieszkaniowej jedynie w pasie zainwestowania wsi o charakterze jednorodzinny i zagrodowym z dopuszczeniem nieuciążliwych usług bytowych,
- Preferuje się rozwój usług na rzecz rolnictwa,
- Preferuje się zakładanie hodowli zwierzęcej z przetwórstwem mięsa,
- Preferuje się powstanie stacji obsługi pojazdów i stacji paliw,
- Preferuje się wprowadzanie upraw ogrodniczych,

Zakłada się rozwój małych i średnich firm:

- związany z przetwórstwem rolno-spożywczym oraz hodowlą bydła
- w związku z budową nowych obiektów bazy gastronomicznej i noclegowej oraz remontów istniejącej tkanki mieszkaniowej rozwój firm o profilu remontowo-budowlanym,

4.9. ŻDANÓW

Funkcja dominująca: turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowa,

Funkcja przeważająca: mieszkaniowa,

Funkcja uzupełniająca: rolnicza ze szczególną preferencją rolnictwa ekologicznego,

- Planuje się rozwój działalności wypoczynkowej zwłaszcza w zakresie sportów zimowych i w związku z tym preferuje się lokalizację na terenie wsi centrum narciarskiego (trasa zjazdowa, trasy biegowe, wyciąg orczykowy, urządzenia towarzyszące z zakresu handlu i gastronomii,
- Planuje się budowę parkingu strategicznego ze względu na przewidywany duży ruch turystyczny w okresie zimowym,
- Preferuje się rozwój zabudowy pensjonatowej, letniskowej,
- Planuje się aktywację turystyczną odkrywki geologicznej, która jest pomnikiem przyrody
- Preferuje się utworzenie stadniny koni, a przy niej wypożyczalnię bryczek i powozów, szkołę jeździecką
- Preferuje się działania mające na celu efektywne łączenie celów z zakresu ochrony zabytków z rozwojem funkcji turystycznych
- Wykorzystanie potoków górskich jako atrakcji turystycznych po odpowiednim ich zagospodarowaniu np. urządzenie stawów rybnych i rekreacyjnych,
- Planuje się rozwój działalności gospodarczych w zakresie produkcji żywności ekologicznej
- Planuje się wyznaczenie miejsc piknikowych z infrastrukturą w postaci parkingów, urządzeń terenowych.

4.10. MIKOŁAJÓW

Funkcja dominująca: turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowa,

Funkcja przeważająca: mieszkaniowa,

Funkcja uzupełniająca: rolnicza ze szczególną preferencją rolnictwa ekologicznego,

- Zaleca się dolesienia jak w części ogólnej *kierunków*...
- Planuje się rozwój funkcji zgodnych z określoną funkcją dominującą terenu, rozwój obsługi turystycznej w zakresie rozwoju bazy noclegowej w formie pensjonatów, schronisk oraz pokoi gościnnych w gospodarstwach ekologicznych,
- Planuje się rozwój działalności gospodarczych w zakresie produkcji żywności ekologicznej
- Preferuje się rozwój zabudowy letniskowej,
- Preferuje się działania mające na celu efektywne łączenie celów z zakresu ochrony zabytków z rozwojem funkcji turystycznych
- Wykorzystanie potoków górskich jako atrakcji turystycznych po odpowiednim ich zagospodarowaniu np. urządzenie stawów rybnych i rekreacyjnych,”
- wydłużenie sezonu turystycznego o miesiące zimowe – narciarstwo biegowe, jazda na skuterach śnieżnych itp.
- Planuje się urządzenie parkingów przeznaczonych dla wypoczynku „niedzielnego”.

4.11. SREBRNA GÓRA

Funkcja dominująca: mieszkalnictwo, usługi administracji, oświaty, zdrowia, turystyki itp.

Funkcja uzupełniająca: usługi podstawowe, rozrywka i rekreacja

- Preferuje się rozwój zabudowy pensjonatowej.
- Planuje się, że miejscowość Srebrna Góra będzie centrum usługowym o charakterze ponadlokalnym w zakresie wypoczynku, lecznictwa przyrodoleczniczego i kultury;
- Planuje się że będzie centrum usługowym o randze lokalnej w zakresie handlu detalicznego i hurtowego, kultury i edukacji, oraz obsługi firm i finansów;
- Planuje się rozwój terenów osiedleńczych,
- Planuje się rozwój obsługi turystycznej w zakresie rozwoju bazy noclegowej w formie pensjonatów, hoteli i schronisk, rozwoju bazy gastronomicznej, informacji turystycznej;
- Planuje się budowę parkingów strategicznych na górze Warownej ze względu na przewidywany duży ruch turystyczny w okresie zimowym, oraz przy kąpielisku w okresie letnim.
- Preferuje się działania mające na celu efektywne łączenie celów z zakresu ochrony zabytków z rozwojem funkcji turystycznych w miejscowościach przeznaczonych pod rozwój funkcji turystycznych.
- Planuje się wykorzystanie zabytkowych obiektów wojskowych twierdzy srebrnogórskiej na cele turystyczne typu: wystawy, imprezy artystyczne, widowiskowe, turniej rycerskie, zabawy militarne, sportowe oraz funkcje gastronomiczne i handel pamiątkarski oraz obiekty noclegowe.
- Zakłada się inicjowanie powstawania lub bezpośrednie kreowanie podmiotów otoczenia biznesowego, głównie w zakresie doradztwa, wspierania przedsiębiorczości oraz marketingu

Zakłada się rozwój małych i średnich firm:

- oparty na obsłudze ruchu turystycznego
- rozwój przemysłu pamiątkarskiego
- rozwój hotelarstwa i gastronomii,

- w związku z budową nowych obiektów bazy gastronomicznej i noclegowej oraz remontów istniejącej tkanki mieszkaniowej rozwój firm o profilu remontowo-budowlanym,
- Należy promować przemysł materiało-, energo- i wodooszczędny, a przede wszystkim nieuciążliwy, na obrzeżach Srebrnej Góry (jak najdalej od strefy dojścia do atrakcji turystycznych), z jednoczesnym zakazem umieszczania tych zakładów w miejscach widocznych z terenów spacerowych turystów i na trasie ciągów pieszych łączących Srebrną Górę z wsiami o funkcji turystyczno-wypoczynkowej.
- Planuje się odtworzenie i rewaloryzację zaniedbanych i zapomnianych punktów widokowych oraz utworzenia nowych.
- O ile to możliwe należy dążyć do zmiany systemu grzewczego, ze źródeł rozproszonych indywidualnych na punktowe-zbiornicze. Preferuje się inwestowanie w systemy gazownicze, a odchodzenie od systemu kotłowni i palenisk domowych, które były jednym z głównych źródeł zanieczyszczeń obszaru gminy. W związku z rozpoczętymi działaniami w tym kierunku nakazuje się nieustającą realizację tego zamierzenia.
- Należy dążyć do zwiększania urody krajobrazu i w związku z tym należy dążyć do przebudowy architektonicznej pod kątem zharmonizowania z tradycyjnym charakterem zabudowy srebrnogórskiej, obiektów postmodernistycznych.
- Należy dążyć do kreowania niezwykłych w klimacie miejsc takich jak małe uliczki o nastrojowym charakterze, placiki, skwery, pasaże z atrakcjami itp.
- Należy dążyć do nasycenia kompozycji przestrzennej Srebrnej Góry treściami symbolicznymi, uzupełniania tkanki miejskiej.
- Należy dążyć do lepszego wyeksponowania obiektów dziedzictwa kulturowego w tym przede wszystkim Twierdzy, oraz kościoła katolickiego w Srebrnej Górze,
- Preferuje się wzbogacanie oferty turystycznej o nowe rodzaje usług np. imprezy kulturalne i folklorystyczne, jarmarki i odpusty.
- Planuje się stworzenie wszechstronnej informacji turystycznej w Srebrnej Górze dotyczącej nie tylko terenu gminy, ale także sąsiednich gmin turystycznych, przede wszystkim zrzeszonych w związku Ząbkowicka Ósemka i Stowarzyszeniu Gmin Gór Sowich,
- Postuluje się instalowanie odpowiednich stojaków rowerowych na wydzielonych strzeżonych parkingach rowerowych. Dodatkowo można rozważyć stosowanie zachęt (np. finansowych) dla właścicieli lub dzierżawców lokali usługowych w Srebrnej Górze, przewidujących możliwość zaparkowania rowerów.
- Należy przeciwdziałać degradacji krajobrazu w związku z budową obiektów turystycznych oraz rehabilitacji istniejącej zabudowy do aktualnych standardów.
- Rozwój turystyki powinno opierać się między innymi w oparciu o zasoby akwenów wodnych istniejących i projektowanych, które mogą stanowić w podgórskim krajobrazie gminy istotną atrakcję.
- Należy dążyć do zagospodarowywania podupadających zabytków i innych ciekawych, wolnych obiektów w ramach rozwoju funkcji turystycznych

4.12. STREFA AKTYWIZACJI TURYSTYKI KWALIFIKOWANEJ

I WYPOCZYNKU

- Planuje się aktywizację społeczną i ekonomiczną terenów nad ciekami wodnym,
- Planuje się stworzenie bazy kajakowej, rowerowej przy zalewie,
- Planuje się stworzenie miejsc do wspinaczki w środowisku naturalnym oraz sztucznych ścianek
- Planuje się wytyczenie narciarskich tras biegowych, nartostrad i wybudowanie wyciągów
- Planuje się rozwój obsługi turystycznej w zakresie bazy noclegowej, gastronomicznej, informacyjnej
- Planuje się szeroko zakrojona akcja promocyjna w mediach
- Planuje się ochronę przed nadmiernym żywiołowym zainwestowaniem
- Planuje się rozwój bazy usługowo-handlowej
- Planuje się rozwój infrastruktury technicznej (dróg, kanalizacji, gazociągu, telefonii przewodowej)
- Planuje się stworzenie warunków dla istnienia wysokiego standardu detalu architektonicznego i samej architektury

4.13. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Aktualnie na terenie gminy obowiązują następujące plany zagospodarowania przestrzennego:

1. zatwierdzony uchwałą nr 70/XIII/1999, z dnia 28.10.1999, Dz. Urz. Woj. Doln. Nr 4poz.46
2. zatwierdzony uchwałą nr 47/X/1999, z dnia 15.06. 1999, Dz. Urz. Woj. Doln. Nr 5/2000poz.59
3. zatwierdzony uchwałą nr 4/II/98, z dnia 6.03.1998, DZ. Urz. Woj. Doln. Nr 32/1999poz.1342
4. zatwierdzony uchwałą nr 48/XI/2000, z dnia 14.12.2000, Dz. Urz. Woj. Doln. Nr 16/2001poz155
5. zatwierdzony uchwałą nr 1/I/2001 z dnia 19.02.2001, DZ. Urz. Woj. Doln. Nr 53/2001poz.588
6. zatwierdzony uchwałą nr 55/XII/99 z dnia 4.10.1999, Dz. Urz. Woj. Doln. Nr 4/2000poz.45
7. zatwierdzony uchwałą nr 3/II/98 z dnia 6.03..1998, Dz. Urz. Woj. Doln. Nr 32/1999poz.1341
8. zatwierdzony uchwałą nr 45/XIII/01 z dnia 28.12.2001, Dz. Urz. Woj. Doln. Nr 26/2000poz.684
9. zatwierdzony uchwałą nr 54/XII/99 z dnia 4.10.1999, Dz. Urz. Woj. Doln. Nr 4/200poz.44

Ustala się następujące obszary obowiązkowego sporządzenia MPZP:

- Forteczny Park Kulturowy
- Park Krajobrazowy Gór Sowich - we współpracy z sąsiadującymi gminami
- rezerwat Cisowa Góra
- Srebrna Góra - strefa ochrony konserwatorskiej A i B
- Srebrna Góra- pozostałe tereny zainwestowane i przeznaczone do zainwestowania
- wsie w granicach maksymalnego zainwestowania
- tereny górnicze
- **obszary, na których przewidziane jest rozmieszczenie turbin wiatrowych**
- tereny dla zadań publicznych
- teren wsi Żdanów jak na rysunku planu

Zaleca się następujące obszary do sporządzenia MPZP:

- teren wsi Mikołajów

5. PRODUKT TURYSTYCZNY GMINY STOSZOWICE – elementy strategii rozwoju turystyki

Pakiet produktu turystycznego składa się z trzech podstawowych elementów:

- atrakcyjności walorów miejsca docelowego, włącznie z wyobrażeniem o nim potencjalnego turysty
- usługi umożliwiające i uprzyjemniające przebywanie w miejscu czasowego pobytu: zakwaterowanie, wyżywienie, rozrywki i rekreacja
- dostępność miejsca docelowego podróży, czas, ale również cena.

Aby ułatwić budowanie pakietu produktu turystycznego należy określić dokładnie potrzeby i preferencje jakie musi on zaspokoić. Dlatego też należy dla każdej kategorii stworzyć odrębny pakiet składający się z poszczególnych komponentów, a są nimi:

- miejsce o określonych walorach przyrodniczych, krajobrazowych, kuracyjnych itp.
- czynność np.: jazda na nartach, konna, pływanie, spacerowanie
- osoba np.: instruktor, przewodnik, pilot wycieczki
- przedmiot np.: sprzęt turystyczny, pamiątki
- usługa np.: spektakl teatralny czy folklorystyczny
- organizacja np.: działalność w klubie lub stowarzyszeniu np. turystycznym
- idea np.: pobudzenie turysty do odwiedzenia danego miejsca¹⁰

Przykłady powinno się czerpać z udanych, podobnych inwestycji realizowanych w Niemczech i Anglii. Nie wskazane jest zatem odżegnywanie się od przeszłości. Przeszłość historyczna Srebrnej Góry powinna zostać koniecznie zachowana. Należałoby przyjąć za priorytet zintegrowanie istniejących, historycznych już, elementów twierdzy z przyszłymi projektami. Twierdza srebrnogórska, położona w przepięknym górskim krajobrazie musi się stać podstawą image gminy.

Wyobrażenie o gminie powinno budować się tak aby objąć wszystkie elementy produktu turystycznego, a zwłaszcza *image* miejsca docelowego podróży i zamieszkałych w nim ludzi. Nie powinno się jednak dążyć do zmiany wyobrażeń o sobie wyłącznie za pomocą komunikowania promocyjnego. Równie ważne są same usługi, osobowość służb państwowych i regionalnych stykających się z turystami, osobowość służb informacji turystycznej, sprzedawców towarów i usług. Podsumowując, aktywizowany obszar powinien, docelowo kojarzyć się potencjalnemu turyście ze znakomitą jakością usług i dostępnością dla każdego, bez względu na stopień jego sprawności fizycznej czy psychicznej. Przemiany jakościowe muszą objąć nie tylko zjawiska urbanistyczne i architektoniczne, ale w pierwszej kolejności przemiany czysto społeczne. Niezbędne jest bowiem by mieszkańcy wreszcie poczuli się „u siebie”, identyfikowali się z regionem i akceptowali, oraz aktywnie uczestniczyli w zachodzących przemianach. Ponieważ to właśnie od ich nastawienia zależy w dużej mierze zmiana image i powodzenie strategii.

5.1. PRZYKŁADOWE PAKIETY PRODUKTU TURYSTYCZNEGO

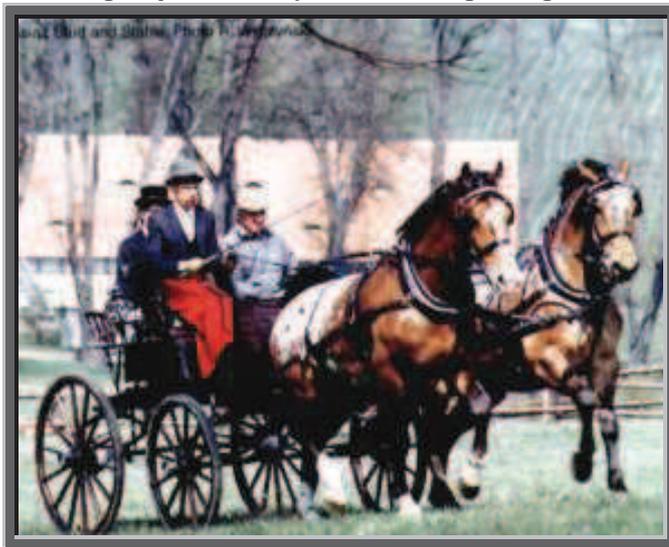
Proponuje się następujące pakiety produktów turystycznych oraz ich wymagania przestrzenne:

5.1.1. INTERESY, ZJAZDY, KONFERENCJE – LUDZIE BIZNESU

Oferta skierowana do firm organizujących dla swoich pracowników różnego typu szkolenia i zjazdy, jak również dla różnego rodzaju konferencji i sympozjów. Tego rodzaju oferta zapewniłaby ciągłość sezonu turystycznego i pełne wykorzystanie bazy turystycznej. Nawet uczestnicy konferencji i zjazdów po długotrwałych obradach, naradach i odczytach mają ochotę na

¹⁰ na podstawie Alktorn J., „Marketing w turystyce”. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999

relaks, obcowanie z naturą. Szlaki Gór Sowich i Bardzkich są krótkie i o stosunkowo niskim stopniu trudności, dostępne dla turystów nawet późną jesienią i zimą. Zapewnienie różnorodności i nagromadzenie ofert na tak małym obszarze, łatwo dostępnym również środkami komunikacji miejskiej, może być atrakcyjne dla ludzi biznesu, żyjących intensywnie, pragnących przy okazji załatwiania interesów lub dokształcania się wypocząć i skorzystać z takich atrakcji jak: jazda na nartach, rowerze, jazda konna, przejażdżka bryczką, bądź spacer po lesie.

fotografia nr 4242. Istotną atrakcją mogą stać się wypożyczalnie bryczek i powozów.

Oczywiście uczestnicy zjazdów i sympozji nie zawsze są przygotowani na takie możliwości w związku z tym należy im zapewnić również dostęp do wypożyczalni sprzętu sportowego i turystycznego, profesjonalnych, specjalistycznych sklepów oferujących określony rodzaj sprzętu. Powinni mieć także zapewniony łatwy i wygodny dojazd do wymienionych ofert, adekwatny do ich stopy życiowej, a więc pożądanym byłby rozwój różnorodnych form transportu poczynając od autobusów miejskich, poprzez prywatne busy, po taxi-vany oraz wypożyczalnie samochodów, rowerów itp. Oferta musi być pełna i elastyczna. Atutem byłby również bezpośredni, szybki pociąg z Ząbkowic Śląskich do Wrocławia.

Miejsce

- hotel bądź pensjonat posiadający salę mogącą służyć organizacji spotkań, konferencji itp., wyposażoną w odpowiedni sprzęt nagłaśniający i służący profesjonalnym prezentacją multimedialnym, zakwaterowanie o odpowiednim standardzie zapewniającym również wypoczynek i regenerację sił przede wszystkim psychicznych, czyli pomieszczenia takie jak sauna, siłownia, basen itp.
- hotel powinien być położony w atrakcyjnym widokowo i krajobrazowo miejscu zapewniającym bezpośredni dostęp do ścieżek spacerowych i rekreacyjnych

czynność

- możliwość korzystania z jazdy konnej, pływania, gry w tenisa, spacerowania, krótkich wycieczek górskich pieszych bądź rowerowych, czyli realizacja potrzeby aktywności fizycznej

osoba

- zapewnienie profesjonalnej obsługi konferencji, zjazdu w zakresie informacji i organizacji, współpraca z tłumaczami, obsługa prasowa
- profesjonalna obsługa hotelowa i gastronomiczna
- profesjonalna kadra trenerów i instruktorów z zakresu wszystkich oferowanych sportów
- przewodnicy i animatorzy rozrywki

- a także psychoterapeuci, którzy organizowaliby terapie zajęciowe i nauczali różnych technik relaksacyjnych

przedmiot

- zapewnienie dostępu do wszelkich urządzeń biurowych i profesjonalnych urządzeń potrzebnych do prezentacji, oraz materiałów biurowych
- wypożyczalnie i sklepy sprzętu sportowego i turystycznego
- możliwość wypożyczalni samochodu, np. terenowego

5.1.2. ZIELONE SZKOŁY

Góry Sowie i Bardzkie to również dobre miejsce do organizowania zielonych szkół dla dzieci i młodzieży. Plusem jest położenie terenów leśnych i górskich w pobliżu terenów zurbanizowanych, wyposażonych w obiekty zdrowia, kultury, sportu i rekreacji. Teren Gór Sowich szczególnie atrakcyjny mógłby się stać dla szkół z terenów nizinnych i wysoko zurbanizowanych.

Szczególne potrzeby posiadają szkoły integracyjne, do których uczęszczają dzieci z różnymi upośledzeniami, nie tylko niepełnosprawne ruchowo, ale również z dysfunkcją narządów zmysłu (głuchonieme, niewidome itp.). Zielone szkoły to przecież także oferta dla szkół specjalnych.

Dodatkowym atutem terenu może stać się, tworzenie ośrodków edukacji przyrodniczej. Szkoły z pewnością będą zainteresowane możliwością realizacji programu szkolnego z zakresu edukacji przyrodniczej i geograficznej w miejscach oferujących profesjonalnie przygotowane ekspozyty i pomoce dydaktyczne oraz aktywny pobyt i pracę z uczniami w terenie np. na różnych ścieżkach tematycznych, przyrodniczych. W dobie wszechobecnej ekologii pedagodzy są zainteresowani pogłębieniem wiedzy przyrodniczej przez swoich uczni. Ośrodki przy współpracy z nadleśnictwem w Bardzie powinny przygotowywać również scenariusze lekcji, zadania dla uczniów.

Ośrodki przeznaczone dla szkół powinny również proponować ciekawe dla dzieci i młodzieży atrakcje typu, ścieżka w koronach drzew, poprowadzona za pomocą wysokiej konstrukcji, możliwość wykonania prac przy zagospodarowaniu lasu, budowy budek lęgowych dla ptaków, itp.

Miejsce

- zakwaterowanie z dala od terenów zurbanizowanych, najlepiej w bliskim sąsiedztwie przyrody
- pensjonaty i schroniska z pomieszczeniami, w których można byłoby prowadzić zajęcia i wykłady
- pomieszczenia i obiekty służące rekreacji i rozrywki jak baseny, sale gier wyposażone w stoły tenisowe, bilardowe itp.
- boiska i urządzenia terenowe
- stadnina koni przy której można byłoby organizować obozy jeździeckie
- zagospodarowane stoki zjazdowe i trasy narciarstwa biegowego
- ścieżki tematyczne, przyrodnicze w atrakcyjnej i ciekawej formie np. ścieżka w koronach drzew, ścieżki pokazujące szkody powodowane przez wiatr i obfite opady śniegu, prezentacja zgrupowanych w jednym miejscu różnych gatunków drzewek, przykłady niszczyielskiej działalności owadów i zwierzyny płowej
- szlaki turystyki pieszej
- ścieżki rowerowe

czynności

- jazda konna, jazda na nartach, pływanie, wycieczki górskie i krajoznawcze, gry zespołowe i indywidualne halowe i na otwartym powietrzu
- zajęcia dobrowolne na korzyść przyrody (sadzenie drzewek), budowa karmników i budek lęgowych
- zajęcia lekcyjne w pomieszczeniach i w terenie np. na specjalnie przygotowanych polanach i ścieżkach edukacyjnych np. z pracownikiem nadleśnictwa

osoba

- profesjonalna kadra instruktorów i trenerów
- wykwalifikowani przewodnicy
- nauczyciele i opiekunowie mogący prowadzić zajęcia i wykłady z zakresu programu szkolnego jak i przybliżających historię i geografę regionu
- personel medyczny

przedmiot

- wypożyczalnie sprzętu sportowego i turystycznego
- sklepy pamiątkarskie

usługi

- przedstawienia teatralne i folklorystyczne
- organizacja wycieczek do okolicznych atrakcji np.:
  - sztolnie projektu Olbrzym
  - arboretum w Wojsławicach
  - Niemcza
  - Zagórze Śląskie
  - Twierdza w Srebrnej Górze
  - Masyw Ślęży
  - Palmiarnia w Lubachowie
  - Zamek Książ

5.1.3. TURYŚCI SENTYMENTALNI - OBYWATELE NIEMIEC

Następną grupą klientów mogą stanowić obywatele Niemiec przyjeżdżający w ten rejon z powodów sentymentalnych. Związani z jakiegoś powodu z okolicą. Oczywiście będą to przede wszystkim ludzie w podeszłym wieku, ale ofertę można skierować także do ich rodzin, młodszego pokolenia, które z pewnością zechce poznać okolice w jakiej żyli ich dziadkowie i rodzice. Korzystny jest fakt istnienia w stosunkowo niewielkiej odległości Krzyżowej – siedziby fundacji dla Porozumienia Europejskiego, której najważniejszym zadaniem jest dialog między Polakami a Niemcami. Krzyżowa odbudowana z funduszy organizacji niemieckich, stanowi doskonały przykład znakomitej adaptacji starego dworu z wszystkim budynkami gospodarczymi na potrzeby turystyki i wypoczynku. Inwestycję realizowano etapami, tak aby przez cały czas można było korzystać chociaż z części budynków. Obecnie jest to znakomicie wyposażony ośrodek dla młodzieży z Polski i Niemiec. Argument stanowi także obecność na danym terenie wspomnianej już wcześniej Mekki turystów zza Odry, Kościele Pokoju w Świdnicy.

Należy jednak pamiętać, że standardy oferowane w pakiecie usług turystycznych muszą odpowiadać standardom do jakich przywykli klienci pochodzący z Europy zachodniej. Dodatkową atrakcją pakietu dla turystów „sentymentalnych” mogła by być wycieczka i zwiedzanie stolicy Dolnego Śląska - Wrocławia. Ważnym elementem może stać się oferta dotycząca, przede

wszystkim rekonwalescencji, ale może również leczenia np. ośrodki likwidujące nerwice i uzależnienia nabyte na skutek stresującej pracy, odnowa biologiczna itp.

Miejsce

- hotele i pensjonaty, a także prywatne kwatery oraz gospodarstwa agroturystyczne o odpowiednim standardzie obowiązującym w krajach Europy Zachodniej, wyposażone we wszystkie zdobycze cywilizacji
- stadniny koni
- zaplecze do uprawiania sportów zimowych czyli wszystkie urządzenia typu wyciągi, armatki śnieżne itp.
- Restauracje i puby o różnym standardzie i klimacie
- Sanatoria i ośrodki rehabilitacji
- banki, kantory i bankomaty

Czynność

- jazda konna, uprawianie sportów zimowych, gra w tenisa, pływanie, spacerowanie, wycieczki górskie piesze i rowerowe
- w gospodarstwach agroturystycznych również uczestnictwo w życiu gospodarstwa, przygotowywanie posiłków z równoczesnym poznawaniem regionalnej kuchni, prace gospodarskie itp. oczywiście w zależności od typu gospodarstwa i chęci gości
- zwiedzanie regionu np.:
  - sztolnie projektu Olbrzym
  - arboretum w Wojsławicach
  - Niemcza
  - Zagórze Śląskie
  - Twierdza w Srebrnej Górze
  - Masyw Ślęzy
  - Palmiarnia w Lubachowie
  - Zamek Książ
  - Wrocław

osoba

- tłumacze
- profesjonalna kadra przewodników, instruktorów i trenerów
- animatorzy kultury i rozrywki przy hotelach i pensjonatach
- wykwalifikowany personel hotelowy
- personel medyczny ze względu na podeszły wiek większości potencjalnych gości

przedmiot

- sklepy i wypożyczalnie sprzętu sportowego i turystycznego
- szeroko rozumiane sklepy pamiątkarskie np. oferujące przewodniki, mapy, foldery, a także okazy tutejszych minerałów itp.
- wypożyczalnie samochodów
- sklepy „niezwykłe”, galerie

usługi

- spektakle teatralne, imprezy folklorystyczne, koncerty na świeżym powietrzu, organizowane w atrakcyjnych zabytkowych wnętrzach, jak teren twierdzy, okoliczne pałace lub tylko ich ruiny (jak np. w Ząbkowicach Folk Fiesta) itd.
- organizacja wycieczek krajoznawczych, umożliwiających poznanie historii i kultury regionu (również do Wrocławia)
- aktualna informacja o noclegach, i imprezach kulturalnych, rozrywkowych i sportowych

5.1.4. PRZYJAZDY URLOPOWE I WEEKENDOWE WROCLAWIAN

Należy przyjąć, że najliczniejszą grupą klientów będzie ludność z Wrocławia przyjeżdżająca co najwyżej na wypoczynek kilkudniowy, nastawiony na intensywne korzystanie z zagospodarowania turystycznego. Ludzie ci przyjeżdżając na dwa do trzech dni nie zechcą tracić czasu na dojazdy, poszukiwania bazy turystycznej i dodatkowych atrakcji. Grupa ta musi mieć łatwy dostęp do profesjonalnej informacji turystycznej, nie tylko na miejscu, ale również w swoim miejscu zamieszkania. Powinny być to nie tylko foldery i informatory, ale przede wszystkim informacja docierająca poprzez nowoczesne nośniki informacji pozwalające na bieżącą aktualizację danych.

Ważnym elementem pakietu może stać się opieka nad dziećmi przyjeżdżających turystów. Tak jak w dużych sklepach, przede wszystkim typu supermarket, zapewnia się opiekę małym dzieciom, należałoby stworzyć system zorganizowanej opieki nad małymi dziećmi. Szczególnie młode małżeństwa przyjeżdżające z dziećmi chcą choć część czasu spędzić bez swoich potomków. Z pewnością skorzystają z profesjonalnej opieki nad dziećmi. Doskonałą propozycją może być baza danych opiekunów dla dzieci, jak również program imprez i zajęć dla dzieci w różnym wieku. Wskazane jest również stworzenie bazy danych instruktorów, przewodników, tłumaczy etc. Dla tej grupy ważne staje się również zorganizowanie sieci punktów opieki ambulatoryjnej, gdzie wykwalifikowana pielęgniarka mogłaby udzielić pomocy jak również w razie potrzeby zawiadzać współpracującym z nią lekarza.

Nie należy zapominać o zapewnieniu turystom rozrywki w godzinach wieczornych i nocnych. Powstanie klubów, dyskotek, restauracji z zapomnianymi dansingami może przyczynić się do podniesienia walorów okolicy.

Należy pamiętać, że mieszkańcy Wrocławia to ludzie w różnym wieku i zróżnicowanych dochodach, jednak dla wszystkich tych grup atrakcyjne jest położenie aktywizowanego obszaru i priorytetem jest zapewnienie tej grupie łatwego dostępu i rzetelnej informacji turystycznej, umożliwiającej przyjazd „w ostatniej chwili”.

miejsce

- szeroka i różnorodna oferta zakwaterowania poprzez komfortowe hotele i pensjonaty po kwatery prywatne, gospodarstwa, agroturystyczne i schroniska o różnym standardzie
- stoki zjazdowe, trasy narciarstwa biegowego, sztuczne lodowiska
- ścieżki rowerowe o różnym stopniu trudności
- szlaki turystyki pieszej o różnym stopniu trudności
- polany i szałas biwakowe
- restauracje i puby o różnym standardzie
- boiska do gier terenowych
- miejsca zabaw dzieci w różnym wieku
- punkty ambulatoryjne
- pływalnie
- kąpieliska strzeżone
- kąpieliska niestrzeżone
- siłownie
- gabinety odnowy biologicznej
- ścieżki zdrowia
- ośrodki jeździeckie
- boiska sportowe
- sauny

- wypożyczalnie sprzętu zimowego, rowerów, samochodów
również :

- sklepy
- stacje benzynowe
- apteki
- banki i kantory
- stacje serwisowe
- punkty pocztowo - telekomunikacyjne
- przychodnie i ośrodki zdrowia oraz lekarze dentyści

czynności

- jazda konna, turystyka rowerowa i piesza, pływanie, jazda na nartach, spacer, gry zespołowe i indywidualne
- uprawianie sportów ekstremalnych
- zwiedzanie zabytków
- przejażdżka samochodem dla samej przyjemności jazdy
- przejażdżka atrakcyjną linią kolejową, np. niefunkcjonująca jak na razie Kolej Sowiogórska, przejażdżki mogłyby odbywać się np. drezyną
- spokojny wypoczynek w przyrodzie
- spacer w lesie po ścieżkach,
- plażowanie w zieleni
- kąpiele w wodach słodkich (rzekach, jeziorach , basenach),
- samochodowe wycieczki krajobrazowe
- piesze spacer estetyczne
- wędrowki piesze bez określonego celu,
- górskie wędrowki piesze
- zbieranie darów przyrody (jagody, grzyby)
- zabawy towarzyskie i gry w przyrodzie (krykiet, badminton, mini golf)
- spotkania towarzyskie w przyrodzie (np. pikniki)
- narciarstwo zjazdowe,
- zajęcia w parkach tematycznych, przygód, przetrwania
- samotnicze i rodzinne wędrowki z namiotem
- jogging przełajowy
- obserwacje przyrody (fotografowanie, nagrywanie odgłosów)
- wędrowki narciarskie, Przyglądanie się innym, kibicowanie sportom lub grom towarzyskim (np. rajdom motorowym)
- zwiedzanie rezerwatów przyrody
- wędkowanie
- przełajowe rajdy terenowe,
- wędrowki rowerowe
- wspinaczki kondycyjne
- jeździectwo
- gry sportowe (tenis, hokej na trawie)
- zajęcia hobbystyczne (kolekcjonerstwo, zajęcia artystyczne)
- kuligi
- saneczkarstwo amatorskie
- strzelanie do celu, rzutki, łucznictwo
- zajęcia dobrowolne na korzyść przyrody (sadzenie drzewek)

osoba

- profesjonalna kadra przewodników, trenerów i instruktorów
- personel hotelowy
- personel medyczny
- opieka nad dziećmi

przedmiot

- wypożyczalnie i sklepy ze sprzętem turystycznym i sportowym
- sklepy pamiątkarskie
- sklepy „niezwykłe”, galerie

usługi

- aktualna informacja o bazie noclegowej, dojazdach
- informacja i baza danych o cenach, miejscach i pogodzie
- baza opiekunów do dzieci, instruktorów i przewodników dla turystów indywidualnych decydujących się na wyjazd spontanicznie w ostatniej chwili
- baza informacyjna o planowanych imprezach, koncertach itp.
- możliwość rezerwacji miejsc ewentualnie biletów poprzez internet
- opieka medyczna
- organizacja wycieczek, zajęć dla dzieci
- organizacja imprez sportowych, rozrywkowych i kulturalnych

5.1.4.1. Agroturystyka

Specjalną, atrakcyjną ofertą dla aglomeracji wrocławskiej stać się może agroturystyka. Według badań Europejskiego Centrum Turystyki z Luksemburga z 1990 roku, wśród 9 podstawowych typów wypoczynku, wypoczynek na wsi uplasował się na czwartym miejscu, skupiając około 10% wszystkich turystów¹¹.

Ostatnio turystyka stała się wysoko skomercjalizowanym ruchem, który najczęściej oferuje usługi drogie, wysoko komfortowe, co ogranicza korzystanie z tej oferty nawet średnio zamożnej ludności. Dużo ludzi odstręcza także bierny charakter takiego odpoczynku, który zwykle odbywa się z wykorzystaniem programów szybkiego zwiedzania. Turystyka taka jak agroturystyka, będąca jedną z form turystyki alternatywnej, daje możliwość, tak potrzebną ludziom, kontaktu z przyrodą i służy znakomicie regeneracji sił fizycznych i psychicznych. Zjawiskiem powszechnym stała się masowa ucieczka z miast w czasie wolnym od pracy, ludzie poszukują bliższego kontaktu z przyrodą, wykazują również chęć poznania odmiennych środowisk ludzkich, ich stylu życia, ciekawego dziedzictwa... Kilkudniowy pobyt na wsi zapewni przestrzeń, swobodę, czyste powietrze, czystą wodę, zielen, kwiaty, zapachy, dziedzictwo kultury i historii. Pozwala również na uprawianie sportów, zbieranie runa leśnego, fotografowanie przyrody. Dla ludzi z dużych miast takich jak Wrocław już to jest wystarczającą atrakcją, dodatkowymi może stać się udział w domowej produkcji żywności, nauka przyrządzania potraw regionalnych, lub bardziej wyrafinowane jak wyścigi zaprzęgów konnych, kuligi itp.

Oferta rozszerzona w stosunku do podstawowej o udział w życiu gospodarstwa rolnego, natomiast ograniczona co do form noclegowych, zlokalizowanych w obrębie gospodarstwa rolnego. Poniżej zaprezentowano przykładowe rozwiązania uatrakcyjniające przestrzeń i sam pobyt w gospodarstwie agroturystycznym.

¹¹ Jansen-Verbeke M. *Znaczenie turystyki na terenach wiejskich w Europie*, (w:), „Problemy Turystyki”, nr2, str.36-48.1990

1. **Przestrzeń rekreacyjna w gospodarstwie**

Powinno być wyposażone w miejsce do wypoczynku z elementami małej architektury, które tworzyłyby niepowtarzalny klimat gospodarstwa, np.:

- stara studnia z żurawiem (zabezpieczona);
  - dawne maszyny i urządzenia rolnicze (zakonserwowane);
  - piwnica ziemna;
  - piec chlebowy;
  - stary wóz, taczka, koryto, beczka, kosze wiklinowe wykorzystane na kwietniki,
  - ocieniona, drewniana altana z miejscami do siedzenia,
  - bezpieczny plac zabaw dla dzieci wykonany z elementów drewnianych,
  - dużo zieleni.
- ### **Gospodarstwo rolne – życie codzienne**
- obserwacja prac w gospodarstwie;
  - uczestnictwo w niektórych pracach rolniczych (karmienie kur, kaczek, królików, owiec itp.);
  - obserwacja czynności wykonywanych przy zwierzętach;
  - fotografowanie zwierząt i prac w gospodarstwie;
  - przejażdżka traktorem, kombajnem;
  - pokazy technik przetwórstwa produktów rolniczych (np. "Od ziarenka do bochenka");
  - pieczenie chleba;
  - przetwórstwo mleka i degustacja serów;
  - specjalna działka z uprawami różnych warzyw i kwiatów do dyspozycji gości;
  - zbiór owoców i płodów rolnych, ich suszenie i przetwarzanie;
  - dzień otwartych drzwi (odwiedziny u innych rolników);
  - "zatrzymanie czasu" - stare szopki, stodoły (charakter małego muzeum);
  - pasieka pszczela i produkty pszczele.

2. **Oferta kulturalna:**

- zabytki wiejskie - ruiny, stare młyny, kościoły, skanseny, wykopaliska, izby regionalne;
- twórcy i rzemieślnicy - rzeźba, garncarstwo, kowalstwo, malarstwo, kwiaciarstwo, haft, wikliniarstwo;
- udział w imprezach folklorystycznych, zabawach ludowych - jarmarki, dożynki, odpusty, targi;

- rękodzieło ludowe połączone z zakupem wyrobów - warsztaty tkackie, garncarze, kowale, hafciarki, rzeźbiarze i inne atrakcje stworzone przez człowieka;
- obserwacja i nauka sporządzania regionalnych potraw, degustacja.
Wymogi
- doświadczony przewodnik,
- mapy turystyczne,
- ulotki informacyjne,
- tablice informacyjne.

3. **Rekreacja nad wodą**

Potrzeby:

- ławeczki drewniane;
- leżaki, parasole przeciwsłoneczne;
- materace, koła lub poduszki dmuchane;
- sprzęt wodny: kajaki, łodzie, rowery wodne, pontony;
- sprzęt wędkarski;
- piłki dla dzieci, badmintony;
- wędzarnia ryb.

Miejsce:

- uporządkowane, z łatwym dostępem do wody (plaża, pomost, bezpieczne miejsce na kąpielisko dla dzieci).

Niewskazane:

- ptactwo wodne z własnego i innych gospodarstw rolnych,
- brudna woda.

Atrakcje:

- pływanie, wędkowanie, łowienie raków, opalania, zabawy ruchowe, wędzenie ryb.

4. **Rekreacja – konie**

Szkółka jeździecka(mogą prowadzić tylko osoby wykwalifikowane) - oferta "wczasy w siodle":

- nauka jazdy konnej,
- ujeżdżalnia koni,
- plac treningowy,
- obsługa koni (karmienie, czyszczenie).

Inne formy:

- jazda wierzchem (dukty leśne),
- jazda bryczką po okolicy - połączona z piknikiem w lesie lub nad jeziorem,
- obsługa koni (karmienie, czyszczenie).

fotografia nr 4343. Jazda konna to nadal prestiżowy sport dla zamożnych.

Dla dzieci:

- jazda na kucyku, osiołku;
- jazda na koniu;
- jazda bryczką lub wozem konnym.

5. Oferta ekoturystyczna - "zielone ścieżki"

- bagna (szata roślinna);
- obszary chronione;
- unikalne rośliny;
- lasy, ptaki, zwierzęta;
- wyprawy łodzią lub kajakiem do trudno dostępnych miejsc (wyspy);
- fotografowanie przyrody,
- zbieranie ziół i runa leśnego.

Uwaga

Potrzebny doświadczony przewodnik ze znajomością terenu.

!

6. Trasy piesze i rowerowe

Należy wykorzystać:

- walory przyrodnicze, i historyczne najbliższej okolicy;
- oznakowanie szlaków turystycznych;
- znajomość długości szlaków, ich nazw i z czym są związane (punkty widokowe, zakątki o ciekawej faunie i florze, zabytki, inne ciekawe miejsca);
- znajomość czasu przejścia lub przejazdu poszczególnych tras oraz miejsc odpoczynku.

Potrzeby:

- dobra znajomość okolicy,
- ulotki informacyjne,
- mapy z wytyczonymi szlakami,
- rowery własne lub z wypożyczalni.

Atrakcje:

- kulturowe, przyrodnicze, sportowe, jogging.

7. Propozycje zabaw dla dzieci

Organizacja:

- nocleg pod namiotem,
- zabawy przygodowe w lesie (podchody)
- quiz na wesoło o mojej miejscowości,
- bieganie (zawody terenowe),
- jazdę na koniu lub kucyku,
- obserwowanie i malowanie zwierząt,
- konkurs na "króla grzybów",
- opiekę nad zwierzętami domowymi,
- trasy rowerowe.
- zajęcia z majsterkowaniem (latawce, łódeczki);
- zajęcia plastyczne (rysunki, plastelina, modelina);
- książki, gry;
- wieczory bajek;
- pieczenie ciasteczek na wspólny podwieczorek;
- wyprawę do wigwamu;
- szycie zabawek.

8. Zajęcia i atrakcje dla dorosłych

W ofercie:

- wieczór zapoznawczy z gośćmi (potrawy regionalne mile widziane),
- wieczór przy ognisku (pieczenie barana, prosiaka, kiełbasek),
- ognisko przy muzyce (pieśni biesiadne),
- wieczór legend (podania ludowe, gawędy o sławnych postaciach związanych z naszą miejscowością),
- oglądanie starych fotografii, pamiątek związanych z Waszą rodziną i miejscowością,
- imprezy na "zielonej łące" (grill, kiełbaski)

fotografia nr 4444. pieczenie kielbasy zrobionej własnoręcznie przez gospodarzy będzie z pewnością niezapomnianym przeżyciem

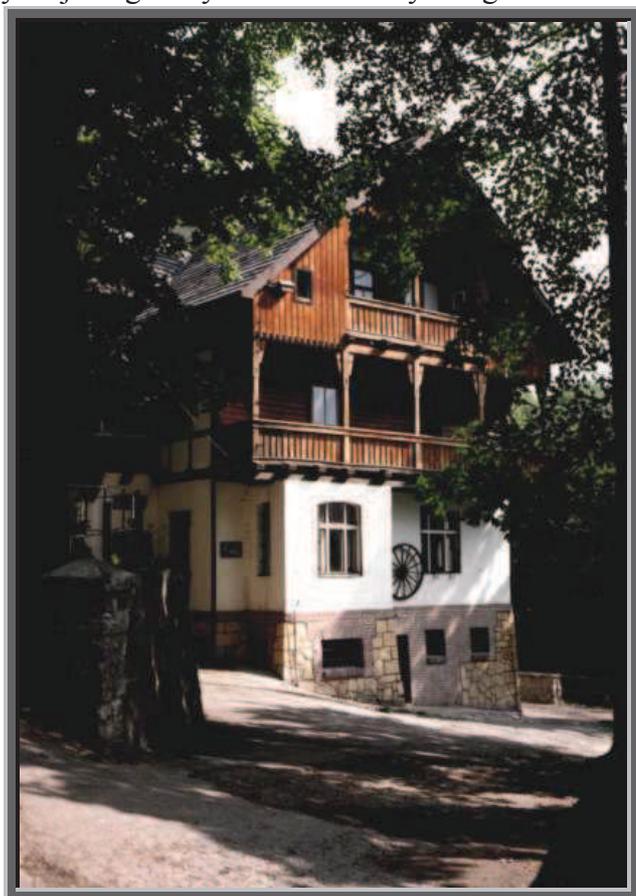
- mityngi połączone z zawodami rekreacyjnymi, biegi myśliwskie z atrakcjami,
- plenery artystyczne (zbieranie korzeni oraz ziół do kompozycji plastycznych)
- warsztaty zajęciowe: potrawy regionalne, hafciarstwo, makrama, skóroplastyka, malarstwo,
- brydż towarzyski.
- sauna z przebieralnią (wc, natrysk, umywalka, pokój do odpoczynku), solarium;
- duże pomieszczenie (od 21 m² z przyrządami gimnastycznymi, do gry w tenisa lub kręgle;

5.1.4.2. Turystyka Wiejska

Wypoczynek na wsi to nie tylko agroturystyka, która jest ściśle związana z gospodarstwem rolnym, to również turystyka wiejska polegająca po prostu na spędzaniu czasu w środowisku wiejskim w hotelach lub innych formach infrastruktury noclegowej poza gospodarstwami. Nie wszyscy bowiem chcą mieć bliski kontakt z charakterystycznymi zapachami i rytmem życia gospodarstwa. Część ludzi chcących spędzić czas wolny na wsi potrzebuje jedynie relaksu, odnowy fizycznej i psychicznej, bądź wręcz przeciwnie rozrywki, stąd też coraz popularniejsze w Europie, właśnie na terenach wiejskich „farmy urody”, „farmy relaksu” czy nawet „disco farms”.

5.1.4.3. Miłośnicy Przygód I Sportów Ekstremalnych

Na początku lat 90-tych motywem przewodnim wyjazdu stała się ucieczka od codzienności, na przełomie tysiąclecia mamy do czynienia z nieprzewyciężoną chęcią wrażeń, przygód, niezapomnianych przeżyć. Czas urlopu stale się skraca, chęć wrażeń wprost proporcjonalnie rośnie. Wydaje się więc, że segment miłośników przygód i niezapomnianych doznań będzie znaczący na rynku turystycznym. Grupa ta wymagać będzie nie tylko zapewnienia jej ciągłych wrażeń, ale również bezpieczeństwa i doskonałej obsługi. Z pewnością niezbędna będzie również opieka psychologiczna i psychoterapeutyczna, oraz ambulatoryjna. Pakiet musi oczywiście obejmować ubezpieczenie od ryzyka i na życie. Najdoskonalszymi miejscami do uprawiania tego typu turystyki zdają się być specjalne parki przetrwania i sztuczne światy przygód umożliwiające np. przeżycie jakiegoś wydarzenia historycznego.

fotografia nr 4545. Schronisko PTTK w Srebrnej Górze.

Idealnym miejscem dla zapoczątkowania tego typu oferty wydaje się być Srebrna Góra gdzie od niedawna funkcjonuje przy schronisku PTTK ośrodek oferujący pakiet podobnego typu. Ośrodek proponuje turystykę niekonwencjonalną, na miejscu jest sztuczna ściana wspinaczkowa, konie, kursy wspinaczkowe i kursy jazdy konnej dla dzieci i początkujących. W ramach działalności ośrodka organizowane są również: zwiedzanie z przewodnikiem podziemi fortecy, 30-metrowe zjazdy na linie z leśnego wiaduktu, przejażdżki konne z instruktorem w terenie, nauka trzymania się w siodle.

5.1.4.4. Posiadacze „Drugich Domów”

Ciekawą grupą może okazać się grupa ludzi posiadająca własne domy letniskowe lub zamierzająca je w najbliższym czasie nabyć. Już w chwili obecnej duża część działek w Mikołajowie, Grodziszczu, Rudnicy została zakupiona przez dobrze sytuowanych ludzi na stałe mieszkających we Wrocławiu. Ich działalność na terenie wyżej wymienionych miejscowości została natychmiast zauważona. Prowadzone remonty, przebudowy, adaptacje, prace w ogrodach, oczyszczanie stawów i budowa nowych pociągnęły za sobą widoczne zmiany w nastawieniu tutejszych mieszkańców. Nagle sporo domów uzyskało nowe elewacje, okna, ogródki przydomowe zyskały nareszcie charakter dekoracyjny. Porządek w zagrodzie i dbałość o swoje otoczenie staje się tu standardem. Ludność miejscowa wykorzystuje pomysły przyjezdnych. Przyjezdni kreują również aktualną modę i trendy w zagospodarowaniu terenu, co jak dotychczas ma wyraz pozytywny.

Ludzie posiadający drugie domy w okolicy, będą również korzystać z zagospodarowania turystycznego, bogata oferta imprez kulturalnych, turystycznych oraz zainwestowanie turystyczne w sąsiedztwie mogą przyczynić się do podjęcia decyzji o kupnie domu lub działki właśnie tu, a nie gdzie indziej. Pomimo, że ludzie tacy kierują się przy zakupie parceli raczej ucieczką od miasta i jego atrakcji to można liczyć na to że nie zrezygnują całkiem z cywilizacji a życie na wsi chętnie urozmaicą od czasu do czasu krótkim pobytem w cywilizacji.

5.1.4.5. Turyści Uprawiający Turystykę Pieszą

Turyści wędrujący po Sudetach lub Górach Sowich dla których te są jedynie kolejnym etapem podróży, dłuższym lub krótszym, są także potencjalnymi klientami pozostałych ofert, zależy nam aby zatrzymali się tu na dłużej, a następnym razem przyjechali specjalnie tutaj.

Wędrującemu po górach turyście potrzebne są przede wszystkim dobrze wyznakowane szlaki, atrakcyjne widokowo z atrakcjami krajobrazowymi i architektonicznymi. Niezbędne są również wiaty i inne formy zagospodarowania umożliwiające odpoczynek. Trzeba również zadbać o nienagannie oznakowane rozdroża i rzetelne opisany czas przejścia poszczególnych odcinków.

Mile widziane przez turystów są na trasie marszruty obiekty gastronomiczne, oferujące smaczne i tanie posiłki w schroniskach bądź jak bywało niegdyś w bufetach znajdujących się na wieżach widokowych. Turyści długodystansowi, uczestniczący w rajdach kilkudniowych byłiby również zainteresowani oddzielnym, sprawnym przewozem ich bagażu do następnego miejsca noclegu. Zapewnić należy im również nocleg, przede wszystkim w jego najtańszych formach, schroniskach, atrakcję mogą stanowić stodoły noclegowe, bardzo prymitywne schroniska wyposażone w łóżka i toalety. Dla turysty pieszego ważne aby stanowiły one zintegrowany organizm, powiązany z systemem informacji i rezerwacji. Ważny jest także system komunikacji, który byłby integralnie związany z systemem szlaków pieszych. Informacja turystyczna, sprzedaż map, przewodników, pamiątek musi odbywać w miejscach dogodnych dla górskich turystów, czyli w miejscach „wyjścia” i na rozdrożach. Mogą działać przy punktach gastronomicznych itp.

5.1.4.6. Turyści uprawiający turystykę rowerową

W obecnej chwili brakuje oznakowanych, dobrze przygotowanych ścieżek rowerowych i to zarówno w części przedgórskiej jak i na terenie samych gór. System ścieżek dostępnych z Wrocławia, obejmuje na południe od niego, jedynie rejon Masywu Ślęży. Istnieje kilka ścieżek, opisanych w rozdziale mówiącym o zagospodarowaniu turystycznym w środkowej części Gór Sowich, jest ich jednak zdecydowanie zbyt mało.

Turyści rowerowi zmuszeni są niekiedy pokonywać pewne odcinki inną niż rowerowa komunikacją. Są to bądź własne samochody, bądź komunikacja zbiorowa, niestety nie przystosowana do przewozu tego typu sprzętu. Należy zatem zadbać o zorganizowanie sprawnej, zintegrowanej komunikacji zbiorowej umożliwiającej w wygodny sposób przewóz bagażu i rowerów. Zaś dla turystów podróżujących własnymi samochodami, zorganizowanie systemu parkingów i tras umożliwiających powrót w to samo miejsce inną trasą. Ważne jest również zapewnienie nie tylko podstawowego serwisu i pomocy na szlaku na zasadzie „pomocy drogowej”. Interesująca byłaby także oferta umożliwiająca osobny przewóz bagażu do następnego miejsca postoju, lub noclegu. Podobnie jak w poprzedniej typologii, niezbędne są różne formy noclegu i bazy gastronomicznej, zorganizowanej przy szlakach rowerowych.

miejsce

- w zasadzie schroniska położone przy szlakach turystycznych, oferujące wyżywienie i odpowiednie warunki sanitarne, również stodoły noclegowe,
- szlaki i ścieżki widokowe
- punkty gastronomiczne przy schroniskach
- posiłki w gospodarstwach oferujących nocleg w „stodole noclegowej”
- bufety przy punktach widokowych typu wieże
- polany i wiaty wypoczynkowe
- biwaki i kempingi

usługi

- przewóz bagażu do następnego miejsca noclegu
- sprzedaż informatorów, map i przewodników
- transport zbiorowy przystosowany do przewozu bagażu i rowerów

5.1.5. NIEPEŁNOSPRAWNI

W Unii Europejskiej i Stanach Zjednoczonych osoby niepełnosprawne postrzegane są jako istotny segment rynku turystycznego, wymagający pewnych działań dostosowawczych, ale dysponujący dużą siłą nabywczą. Oczywiście nie wszystkie osoby niepełnosprawne mogą stać się nabywcami usług turystycznych, nie tylko ze względu na stan zdrowia ale i stopień zamożności. Nawet po uwzględnieniu tych ograniczeń, w materiałach przygotowanych przez Komisję Europejską szacuje się, że podróżując osoba niepełnosprawna niejako „zabiera ze sobą” opiekunów (na 1 osobę niepełnosprawną przypada przeciętnie około 0,5 osoby towarzyszącej)¹², co oznacza często niezaspokojony popyt na podróże turystyczne. Niepełnosprawni to segment rynku, o którym nie można zapomnieć, nie tylko z moralnego punktu widzenia, ale również z czysto ekonomicznego.

W Polsce uczestnictwo osób niepełnosprawnych w turystyce jest więcej niż skromne. Jest niezmiernie niskie i drastycznie odbiega od poziomu szacowanego dla populacji ogółu ludności Polski. W grupie badanych (po raz pierwszy w 2000 roku) udział osób wyjeżdżających poza miejsce swojego zamieszkania był ponad trzykrotnie mniejszy niż w reprezentatywnej próbie ogółu mieszkańców kraju.

Szczegółowy przegląd form wypoczynku, głównych celów podróży, miejsc zakwaterowania oraz głównych organizatorów wskazuje na dominację wśród badanych wyboru tańszych i uboższych form wyjazdów: są to nieodpłatne wizyty u rodziny i znajomych, pobyt w ośrodkach rehabilitacyjnych, zakładowych domach wczasowych, sanatoriach, bezpłatne

¹² Skalska T., *Niepełnosprawny klient*, (w:) „Wiadomości turystyczne” Pismo branżowe pracowników turystyki”, nr8, 2001

korzystanie z domów letnich, kempingów i pól namiotowych. Udział komercyjnej bazy noclegowej: hoteli, moteli, pensjonatów, schronisk, w tym także relatywnie tanich kwater prywatnych i gospodarstw agroturystycznych, jest - w porównaniu za analogicznym udziałem w próbie ogólnopolskiej – niewielki.

Środowisko osób niepełnosprawnych jest bardziej niż się to wydaje heterogeniczne, składa się z osób o różnych dysfunkcjach, a ułatwienie podróży i korzystania z bazy turystycznej przez większą część z nich jest stosunkowo łatwe, wymaga raczej dobrej woli i życzliwości, lepszej znajomości specyficznych potrzeb, lepszej organizacji i dokładnego informowania o rodzaju i zakresie świadczonych usług. Natomiast wydaje się, że w powszechnym odbiorze społecznym to bariery architektoniczne i urbanistyczne uznawane są za główną przeszkodę stojącą na drodze do pełnego korzystania przez osoby niepełnosprawne z turystyki. Konieczność usuwania tych przeszkód i związanych z tym kosztów najbardziej obawiają się hotelarze. Nie bagatelizując ograniczeń o charakterze architektonicznym, problemem głównie są bariery ekonomiczne i organizacyjne: brak dostępu do tańszych form wypoczynku, brak odpowiednich ofert ze strony biur podróży, niedostateczna informacja i brak pomocy w trakcie podróży.

Aby wykorzystać ten segment rynku należało by skłonić nie tylko hotelarzy, ale także biura podróży, firmy transportowe działające na rzecz turystyki, dysponentów atrakcji turystycznych czy restauratorów do kilku podstawowych działań:

- analizy szczegółowych potrzeb zgłaszanych przez niepełnosprawnych turystów, z uwzględnieniem osób o różnych dysfunkcjach fizycznych i psychicznych. Osoby niepełnosprawne to przecież nie tylko ludzie poruszający się na wózkach inwalidzkich, ale także niewidomi, głuchoniemi, alergicy, osoby o ograniczonym kontakcie psychicznym.
- zapewnienia szczegółowej informacji o stopniu dostępności obiektu czy usługi, którą oferują, w takich formach przekazu i takich mediach, które mają szansę dotrzeć do tych środowisk, poinformowania o stopniu dostępności usług towarzyszących, możliwości korzystania z lokalnego transportu czy restauracji.
- szkolenia dla personelu w zakresie potrzeb niepełnosprawnych, sposób i możliwości ich zaspokojenia, wrażliwości i kultury kontaktu. Zdecydowana większość osób niepełnosprawnych ze zrozumieniem przyjmuje ograniczony dostęp usług turystycznych, wiele problemów wynika jednak z niedostosowania architektury, a z niewłaściwego stosunku personelu i może być łatwo rozwiązana poprzez właściwe szkolenie. Dotyczy to w szczególności osób o uszkodzonych narządach zmysłu (głuchoniemych, niewidomych) czy też osób o utrudnionym kontakcie psychicznym.
- przygotowanie takiej oferty turystycznej, która byłaby finansowo dostępna dla mniej zamożnych klientów. W turystyce obserwuje się istotny dysonans: ze względu na niższy poziom zamożności osoby niepełnosprawne korzystają z tańszych usług, a tymczasem dobrze przygotowane obiekty to hotele najwyższej klasy i środowiskowe obiekty rehabilitacyjne.
- rozważenie możliwości łatwego dostosowania pokoi do potrzeb osób niepełnosprawnych, nie pochłaniające dużych nakładów inwestycyjnych
- rozważenie możliwości poszerzenia zakresu usług świadczonych w niektórych obiektach o usługi rehabilitacyjno – wypoczynkowe¹³.

Oferta identyczna do oferty innych segmentów z tym, że przystosowana do potrzeb ludzi o różnych dysfunkcjach organizmu, w zasadzie zapewnienie pomocy i życzliwego przyjęcia w ośrodkach turystycznych. Ofertą specjalną powinny stać się tworzone przy niektórych obiektach turystycznych ośrodki rehabilitacyjne, zapewniające profesjonalną pomoc wykorzystując również

¹³ Skalska T., *Niepełnosprawny klient*, „Wiadomości Turystyczne”, nr8, 2001

istniejące w okolicy stajnie końskie, organizujące niekonwencjonalne terapie jak terapia wśród drzew, zapachami, poprzez pracę artystyczną w plenerze i specjalnych pracowniach i galeriach.

Należy zwrócić szczególną uwagę na potrzeby ludzi o różnych dysfunkcjach przy wszystkich typach inwestycji. Tak aby nie potrzeba było budować specjalnych pakietów dla niepełnosprawnych, a mogli oni korzystać z tych samych ofert co ludzie o całkowitej sprawności. Oferty wszystkich pakietów, oczywiście w miarę możliwości powinny być dostępne każdemu, tak aby na marginesie, jako przykry incydent pojawiały się pakiety bez możliwości obsługi niepełnosprawnych.

5.1.6. POSZUKIWACZE SKARBÓW

Grupa coraz liczniejsza w Polsce i na świecie, posiadająca swoje czasopisma i informatory, a nawet programy i audycje radiowe. Ogromnym polem do popisów dla poszukiwaczy skarbów daje cały system, podziemi twierdzy. W związku z bogatą historią regionu istnieje również wiele ruin zamków, dworów i grodzisk będących potencjalnymi „skarbcami”.

Podstawą oferty powinno się stać umożliwienie legalnych prac poszukiwawczych w współpracy z profesjonalnymi poszukiwaczami jakimi są archeologowie. „Poszukiwacze” niejednokrotnie niszczą bezpowrotnie, najczęściej nieświadomie, bezcenne dla nauki i kultury znaleziska. Należy im zapewnić legalną formę działania, organizując kursy i szkolenia prowadzone przez pracowników naukowych wydziału archeologii, saperów, ratowników górskich, udzielając fachowej pomocy w trakcie wypraw.

Często dochodzi również do wypadków podczas akcji poszukiwawczych, niezbędna jest więc oprócz przeszkolenia opieka wykwalifikowanych ratowników górskich. „Poszukiwacze” potrzebują także możliwości podzielenia się swoimi doświadczeniami, sukcesami, z pewnością będą zainteresowani specjalnymi zlotami, konferencjami itp. Ważna jest również możliwość wypożyczenia sprzętu, organizacja dojazdu, uzyskanie odpowiednich pozwoleń i legalizacja przedsięwzięcia mającego na celu poszukiwanie skarbów. Czyli kompleksowa obsługa nie tylko turystyczna, ale również ze strony towarzystw ubezpieczeniowych i biur prawnych.

Ze względu, na to że poszukiwacze skarbów to w większości pasjonaci i fanatycy oferta powinna kłaść główny nacisk na informację i przewodniki oraz zapewnienie bezpieczeństwa i pomocy w razie ewentualnego wypadku, oraz współpracę z archeologami, konserwatorem zabytków. A także szeroką pomoc w organizacji przedsięwzięcia. Pakiet powinien być przygotowany przez wyspecjalizowane w tego typu ofertach biura.

5.2. POTRZEBY TURYSTÓW

Nie należy jednak zapominać, że nie wszystkie przejawiają się u każdego turysty. Zakres poszczególnych potrzeb też się zmienia w zależności od kategorii turystów i rodzaju uprawianej turystyki. Istnieje jednak jedna prawidłowość każdy turysta chciałby aby jego potrzeby były zaspokajane na odpowiednio wysokim poziomie. Niezależnie od tego czy wybiera on zakwaterowanie na polu namiotowym czy w hotelu, oczekuje odpowiedniego standardu tego miejsca. Wymaga miłej, profesjonalnej obsługi i informacji, zapewnienia mu nie tylko odpowiednich warunków sanitarnych, ale również poczucia bezpieczeństwa. Spełniając potrzeby klienta należy pamiętać o odpowiednio wysokim standardzie oferowanego produktu. Satysfakcja klienta uwarunkowana jest wysoką jakością produktu, odpowiednią do jego ceny.

Istotnym walorem produktu jest oczywiście także jego cena, oferta powinna być więc na tyle szeroka aby ludzie o różnej stopie życiowej mogli sobie pozwolić bez specjalnego oszczędzania na przyjazd i realizację potrzeby poznawania, wypoczynku i zadowolenia. Przykładem doskonałego połączenia podniesienia standardu i obniżenia kosztów są angielskie

hotele kategorii Sleep-Inn-Hotels. Pierwszy tego typu hotel oddano w Wielkiej Brytanii w 1991 roku, popularnie nazywa się je „Mc Bed”. Podobnie bowiem jak jadłodajnie Mc Donalda oparto je na oszczędnej standaryzacji technologii, produktu i zatrudnienia. Firma Choise Hotel International stworzyła koncepcję pracooszczędnego obiektu przeznaczonego dla średniozamożnej klienteli. Dzięki udoskonaleniom technicznym zastępujących pracę ludzi, wprowadzeniu elementów samoobsługi, zastąpieniu baru i restauracji pokojem śniadań, ceny w 3-gwiazdkowym hotelu są zbliżone do cen w hotelach 1-gwiazdkowych¹⁴.

Ponieważ głównymi klientami będą mieszkańcy Wrocławia i jego okolic najistotniejszym walorem opracowywanego obszaru stanie się jego dostępność, jeżeli chcemy konkurować z innymi regionami turystycznymi szybki dostęp będzie jednym z głównych atutów.

Produkt turystyczny składa się z trzech elementów:

- rdzenia produktu – poznanie, wypoczynek, zadowolenie
- produktu rzeczywistego – noclegi, posiłki, wycieczki, przejazdy
- produktu powiększonego – rezerwacja komputerowa, dodatkowe atrakcje jak sporty ekstremalne, pogadanki, dancingi, bezpłatna opieka lekarska itp.

Treść produktu rzeczywistego nie jest czymś stałym, zmienia się w wyniku wzrostu poziomu zamożności, cywilizacji i kultury, które to w niewątpliwy sposób wpływają na sposób podróżowania i spędzania wolnego czasu. Składniki tworzące produkt powiększony przyczyniają się w znacznej mierze do wyróżnienia produktu na rynku, a co za tym idzie zauważenia go przez klientów, co stanowi pierwszy krok do sprzedaży. Warto zauważyć, że w wyniku konkurencji na rynku i wzrostu stopy życiowej komponenty produktu poszerzonego przechodzą do pakietu produktu rzeczywistego czyli oferty standardowej. Przykład stanowić może oferta pensjonatów i hoteli, które jeszcze do niedawna jedynie w ofercie „specjalnej” miały pokoje z łazienką, w chwili obecnej łazienka stała się elementem standardowym, którego nie wymienia się w ofercie jako element oczywisty. A więc aby produkt stanowił konkurencję na rynku musi zawierać dość szeroki pakiet poszerzony oferujący komponenty nie spotykane wcale lub rzadko w innych ofertach.

Rozwój turystyki ma wpływ na rozwój i wzrost zatrudnienia w pozostałych sektorach gospodarki. Zatrudnienie jednej osoby w turystyce powoduje wzrost zatrudnienia w handlu, usługach. Turyści to nie tylko miejsca noclegowe, baza gastronomiczna i urządzenia rekreacyjno-sportowe. Potrzeby turystów rozciągają się na wszystkie dziedziny życia. Należy zaspokoić również ich potrzeby z zakresu rozrywki (kina, teatry, festiwale, jarmarki itp.), usług medycznych (punkty ambulatoryjne, ale również poszerzenie oferty o możliwość rekonwalescencji w hotelach i pensjonatach), sprzedaż interesujących tkanin i odzieży wyprodukowanych w oparciu o dawne technologie.

Idealnym sposobem wiązania produktów może stać się kooperacja i współpraca jak największej ilości firm nie tylko turystycznych oferujące swoje usługi w pakietach lub udostępniających je po obniżonych cenach za pomocą wspólnie wydanej karty turystycznej działającej na podobnych zasadach jak berlińska karta „Welcomcard”, zwana również „combi biletem”. Obejmuje ona około 100 usługodawców, dostępna jest na stacjach, dworcach, w punktach sprzedaży komunikacji miejskiej, punktach informacji turystycznej, w hotelach, biurach podróży, biurach promocyjnych gmin. Przeznaczona jest dla jednej osoby dorosłej i trojga dzieci, i ważna jest przez 72 godziny (trzy dni). Obejmuje nie tylko darmowe przejazdy komunikacją miejską, ale również zniżki nawet do 50 procent na różne usługi typu: zwiedzanie, przejażdżki nietypowymi pojazdami, wypożyczanie sprzętu sportowego, bilety do teatru, kina, a nawet dyskoteki.

¹⁴ Alkorn J., „Marketing w turystyce”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999

5.3. DZIAŁANIA WSPOMAGAJĄCE rozwój turystyki

Władze krajowe powinny przede wszystkim stwarzać korzystne warunki dla rozwoju turystyki np. poprzez opracowanie kategoryzacji, ujednoczenie nazewnictwa, znakowanie dróg, pomoc w promowaniu produktu.

Samorząd terytorialny powinien również zapewnić dostępność komunikacyjną swojego regionu, nie tylko poprzez poprawę stanu i standardu dróg, ale również poprzez przewozy komunikacją zbiorową. Przewozy te powinny charakteryzować się niespotykaną jak dotąd w Polsce dużą częstotliwością i rytmiką, co nie tylko we efekcie ożywi ruch regionalny, ale również podniesie jego rentowność. Przykładem mogą stanowić regionalne związki przewozowe funkcjonujące w Niemczech. Związki takie organizują i planują połączenia regionalne nie tylko kolei regionalnej, ale również kolei miejskiej i połączenia autobusowe. Działają na zlecenie i pod kontrolą samorządów terytorialnych. Sukces tychże połączeń wynika z dokładnego zaplanowania połączeń, które są ze sobą spójne i efektywne. Dodatkowo ożywienie ruchu przynosi uproszczenie podróży, kupując jeden bilet można jechać pociągiem, resztę trasy np. pokonując autobusem. Co najważniejsze przewozy autobusowe i kolejowe oprócz wspólnych kas posiadają wspólne dworce, a pociągi i autobusy kursują z określoną, stałą częstotliwością np. co 10 minut. Zintegrowane przewozy autobusowo-kolejowe są ważnym elementem, które wspomogą efektywnie rozwój turystyki w rejonie.

Działania gminy nie mogą ograniczyć się jedynie do działań czysto związanych z turystyką i rekreacją niezmiernie ważne są działania związane z ochroną i gospodarką komunalną, aby nie stały się barierą dla rozwoju turystyki. Ważnym aspektem jest usuwanie odpadów stałych, których celem powinno być:

- maksymalny odzysk składników użytecznych z odpadów, a tym samym zmniejszenie strumienia odpadów trafiających na składowiska,
- zastosowanie takich rozwiązań technicznych, które zapewnią bezpieczeństwo pod względem sanitarnym jak również podniesienie estetyki otoczenia¹⁵.

Dla ochrony krajobrazu i zachowania atrakcyjnych walorów w parku krajobrazowym winna być przyjęta ogólna zasada lokalizowania nowej zabudowy mieszkaniowej lub innej o funkcjach nie związanych z rolnictwem jedynie w granicach wyznaczonych przewidzianych pod zabudowę zwartą wsi. Bezwzględnie należy wykluczyć nasilające się tendencje do lokalizowania nowej zabudowy w formie rozproszonej ze względu na ochronę krajobrazu, zagrożenia dla środowiska przyrodniczego i mało efektywne pod względem ekonomicznym wyposażenie techniczne terenów. Nie można jednak wykluczać podnoszenia standardu istniejącej zabudowy poprzez poprawę warunków mieszkaniowych, jak i zewnętrzny wygląd budynków.

Działania aktywizujące rozwój turystyki to również utrzymanie ładu przestrzennego i porządku na danym terenie, jasno określona polityka przestrzenna gminy w studium uwarunkowań i kierunków przestrzennego zagospodarowania gminy, i na jego podstawie precyzyjne i profesjonalnie sporządzone plany zagospodarowania przestrzennego. Jednak aby działania z zakresu działań ustawodawczych odniosły zamierzony skutek należy prowadzić systematyczną kontrolę realizacji tych że zapisów w zakresie zagospodarowania i użytkowania turystycznego. Należy także sporządzić pakiet ofert inwestycyjnych stymulujących zamierzony rozwój ruchu turystycznego¹⁶. I tak w interesującym nas przypadku idealną propozycją będą gospodarstwa agroturystyczne.

Istotnym narzędziem wspomagania rozwoju jest podejmowanie licznych inicjatyw lokalnych o charakterze integracyjnym, tj. związków, zrzeszeń i porozumień międzygminnych

¹⁵ Raszka B., Sikora J., *Agroturystyka inaczej*, AWF, Poznań 1998

¹⁶ Raszka B., Sikora J., *Agroturystyka inaczej*, AWF, Poznań 1998

bądź regionalnych, których celem byłoby wspólne programowanie i finansowanie rozwoju infrastruktury komunalnej i działalności gospodarczej z turystyką w roli głównej. Jednak współdziałanie tego typu nie powinno ograniczać się jedynie do struktur samorządowych, pożądane jest współdziałanie gmin z pozostałymi elementami organizacji społeczeństwa, w tym w szczególności z podmiotami otoczenia biznesu np. zrzeszeniami pracodawców wśród, których znajdują się izby gospodarcze. Przedmiotem ich pracy powinny być w szczególności prace nad planami zagospodarowania przestrzennego gminy oraz strategią rozwoju społeczno-gospodarczego. Zakres współpracy między gminą a zrzeszeniem pracodawców powinien obejmować również:

- wspólne przedsięwzięcia w zakresie promocji regionu w celu przyciągnięcia kapitału i turystów,
- współorganizowanie inwestycji o charakterze infrastrukturalnym,
- kreowanie nowatorskich przedsięwzięć gospodarczych (udział w tworzeniu targowisk, jarmarków, obszarów handlu hurtowego),
- współorganizowanie przedsięwzięć wspomagających biznes, w zakresie doradztwa gospodarczego, ośrodków informacji, banków, ubezpieczeń itp.),
- a także opiniowanie aktów prawnych samorządu terytorialnego oraz opiniowanie programów nauczania i projektów rozwiązań systemowych w zakresie szeroko rozumianej oświaty.

Ważnym narzędziem wspomagania rozwoju turystyki to punkty informacji turystycznej, organizowane i finansowane częściowo również przez samorządy terytorialne. BOWIEM informacja turystyczna to niezbędny składnik promocji turystycznej. Podstawowy celem powinno być osiągnięcie maksymalnie wiarygodnej, rzetelnej i aktualnej informacji. Pracownik punktu „it” musi być kompetentny i komunikatywny. Od pierwszego kontaktu z turystą zależy w dużej mierze kształtowanie opinii o środowisku, danym rejonie. To właśnie ta kadra decyduje o sukcesie promocji. Odpowiednie wykształcenie, znajomość języków obcych, doświadczenie i kultura bycia oraz sztuka konwersacji i oczywiście znajomość regionu mogą zaważyć na tym czy turysta wróci, czy skorzysta z pomocy tam gdzie został obsłużony w sposób bardziej kompetentny i elegancki. Istotne jest również to aby punkty „it” działały w sposób zintegrowany umożliwiający przekazywanie informacji między poszczególnymi placówkami. Powinny znajdować się w gminach, innych lokalnych instytucjach takich jak muzea, skanseny, parki, hotele etc. Ponadto ośrodki informacji turystycznej powinny być także przygotowane do obsługi osób niepełnosprawnych (nie tylko tych upośledzonych ruchowo) np. posiadać tabliczki w języku Brail’a.

Ważne aby samorząd terytorialny wraz z związkami pracodawców wykorzystywał nowoczesne środki i nośniki promocji. Promocja gminy nie powinna ograniczyć się jedynie do prasy, radia czy telewizji. Ważnym nośnikiem stał się przecież Internet, duże efekty przynoszą także przesyłki pocztowe, plakaty, wydawnictwa reklamowe, filmy reklamowe. Pożądana jest również działalność propagandowa organizowana na szczeblu lokalnym w formie: konferencji prasowych, relacji prasowych z różnego typu imprez odbywających się w regionie, pokazów filmowych na różnych imprezach ogólnokrajowych, seminariach.

Pozostałe narzędzia wspomagania rozwoju przez gminę:

- prowadzenie instytucji kultury fizycznej, turystyki i wypoczynku
- ewidencja i nadzór nad działalnością oraz dofinansowywanie stowarzyszeń kultury fizycznej, związków sportowych i stowarzyszeń turystycznych
- wspieranie finansowe organizacji imprez sportowych, rekreacyjnych i turystycznych wysokiej rangi ogólnopolskiej i międzynarodowej

- wspieranie inicjatyw zmierzających do tworzenia klas turystycznych, sportowych i szkół mistrzostwa sportowego oraz rejestracja i ewidencja uczniowskich klubów sportowych, dofinansowywanie ich działalności
- współdziałanie w zakresie planowania rozwoju przestrzennego zagospodarowania terenu w obiekty sportowe, rekreacyjne i turystyczne oraz prowadzenie ewidencji bazy sportowej, wypoczynkowej i turystycznej
- koordynacja działań i wspieranie ratownictwa wodnego i górskiego oraz wspieranie inwestycji stowarzyszeń w zakresie tworzenie obiektów i wyposażenia w urządzenia służące ratowaniu życia ludzkiego w górach i na wodzie
- wspieranie organizacyjne i finansowe stowarzyszeń i organizacji turystycznych działających na obszarze powiatu w zakresie upowszechniania turystyki
- promocja i współdziałanie w zakresie rozwoju turystyki kwalifikowanej i innych form aktywnej turystyki w powiecie, w tym także współpraca w programowaniu i realizacji letniej i zimowej akcji wypoczynku dzieci i młodzieży
- utrzymywanie szlaków turystycznych wraz z inwestycjami sanitarnymi oraz przystosowanie obiektów i urządzeń turystycznych do potrzeb osób niepełnosprawnych
- współpraca w zakresie promocji rozwoju turystyki i potencjału walorów turystycznych powiatu (wydawnictwa promocyjne, targi turystyczne)
- utrzymanie, modernizacja i rozbudowa obiektów, urządzeń sportowych i turystycznych
- tworzenie warunków prawno-organizacyjnych i ekonomicznych do rozwoju kultury fizycznej, sportu i turystyki przez wspieranie klubów sportowych i stowarzyszeń kultury fizycznej i turystycznych w zakresie:
  - ✓ szkolenia dzieci i młodzieży
  - ✓ organizacji imprez i zawodów
  - ✓ doskonalenia kadr instruktorsko-trenerskich
- promocja sportu i poprzez sport wspieranie i promowanie wybitnych przedstawicieli – nagrody, stypendia, pomoc w przygotowaniach
- tworzenie warunków materialno-technicznych i organizowanie działalności w dziedzinie rekreacji ruchowej (urządzenia i tereny rekreacyjne, zajęcia i imprezy rekreacyjne)
- zagospodarowanie terenów wypoczynkowych przez wyposażenie w urządzenia sportowo-rekreacyjne i paraturystyczne
- promocja walorów turystycznych gminy (wydawnictwa promocyjne, foldery reklamowe udział w targach turystycznych)
- wspieranie eko- i agroturystyki oraz lokalnych inicjatyw w sferze turystyki
- promocja i współdziałanie w zakresie rozwoju turystyki kwalifikowanej, aktywnej i wypoczynkowej
- dostosowanie budownictwa w miejscowości turystycznej do rodzaju krajobrazu, który jest tradycyjny dla danej miejscowości
- poszerzenie obszarów wypoczynku, wolnych od ruchu samochodowego
- informowanie we właściwym czasie miejscowej ludności o zamiarach turystycznego zagospodarowania i umożliwienie jej współdziałania
- świadome wspieranie odrębności kulturowej miejscowości
- tworzenie odpowiedniego klimatu dla dalszego rozwoju turystycznej regionu
- utworzenie stowarzyszenia samorządowego gmin w celu współpracy na rzecz poprawy statusu tychże gmin, pozwalającego na wykorzystanie istniejącego potencjału i efektywne działanie na szczeblu lokalnym

Należy pamiętać, że wszystkie działania muszą mieć równocześnie na względzie dobro trzech czynników: przyrody, turystów i lokalnej społeczności. Trzeba również zdawać sobie

sprawę, że wszystkie działania i przepisy będą jedynie wtedy skuteczne i respektowane, jeżeli są zrozumiałe i uznawane za właściwe przez ogół mieszkańców opracowywanego obszaru.

5.4. SKUTKI ROZWOJU TURYSTYKI

Rozwój turystyki zapewni dalszy rozwój i osiągnięcie sukcesu gospodarczego wyrażającego się przede wszystkim wzrostem zamożności społeczności lokalnej. Rozwój turystyki przyniesie wymierne korzyści w postaci powiększonych wpływów budżetowych samorządu gminnego, wynikających z np. udziału w podatku dochodowym od osób prawnych i od osób fizycznych. Przyjeżdżający turyści zostawiają określony zasób pieniędzy w placówkach handlowych i usługowych, a te z kolei zapłacą wyższe podatki. Zwiększone dochody budżetowe poszczególnych gmin będzie można przeznaczyć na finansowanie inwestycji związanych z kreowaniem korzystnego klimatu dla tej strefy. Zwiększone dochody budżetowe gminy pozwolą na budowę i remonty mieszkań komunalnych, prowadzenie innych inwestycji np. budowa i modernizacja szkół, dróg. Co poprawi z pewnością stan wszystkich miejscowości w regionie.

W związku z rozwojem turystyki można liczyć się również z negatywnymi skutkami np. dla środowiska, zwiększone natężenie ruchu samochodowego, zainwestowania terenu, ruch turystyczny na terenie Parku Krajobrazowego może przynieść nieodwracalne skutki. Dlatego należy zgodnie z obowiązującym trendem poświęcić dużo uwagi zagadnieniu ochrony środowiska naturalnego, równomiernego rozkładu przestrzennego zagospodarowania turystycznego, poszerzenia obszarów wolnych od ruchu samochodowego, dostępnych jedynie komunikacją zbiorową itp..

Zwiększenie liczby rekreantów pociąga szereg następstw w przyrodzie. Przede wszystkim powoduje zrywanie i niszczenie roślinności, wydeptywanie roślinności oraz ograniczenie powierzchni zielonej przez zabudowę, to z kolei prowadzi do zubożenia flory rodzimej, zmiany składu gatunkowego fitocenozy. Takie zmiany nie pozostają obojętne dla równowagi ekosystemu, powodują zmniejszenie odporności drzew i krzewów, a w efekcie ich usychanie i zmniejszanie się przydatności rekreacyjne zieleni. W związku z tym nieunikniony jest wzrost kosztów utrzymania i restytucji zieleni aby utrzymać równowagę przyrodniczą i zapobiec jej degradacji.

Rozwój turystyki wiąże się z nieuniknionym przekształceniem środowiska, zagospodarowaniem ośrodków, budową obiektów turystycznych i uzbrajaniem terenu, jak i właściwym procesem wypoczynku. Na etapie inwestycyjnym zaburzenia i zniszczenia środowiska związane są z przystosowaniem terenu dla potrzeb wypoczynku. Powstają one w wyniku np.:

- wycinania roślinności,
- zabudowy terenu,
- utwardzania tras komunikacyjnych,
- prowadzenia wykopów,
- niwelacji terenu,
- nawiezenia materiału mineralnego i organicznego,
- regulacji wód opadowych.

W okresie użytkowania rekreacyjnego zasadniczy wpływ ma pobyt w ośrodkach turystycznych względnie stałej liczby osób i poruszanie się ich po całym terenie. Podstawowe skutki to:

- zwiększone zapotrzebowanie na wodę,
- zwiększone odprowadzanie ścieków,
- zaśmiecanie terenów użytkowanych rekreacyjnie,
- tworzenie nowych wysypisk odpadów stałych,
- zapylenie i zadymienie,
- wzrost natężenia hałasu,
- niszczenie runa leśnego,

- wydeptywanie roślinności.

Problemem staje się okresowy wzrost ilości odpadów płynnych i stałych, i związane z tym ich unieszkodliwienie w sposób nie naruszający walorów turystyczno-rekreacyjnych obszaru. Największym problemem może stać się wahanie ruchu turystycznego w przestrzeni i czasie.

Rozwój przyczyni się również do wzrostu zamożności lokalnej społeczności, poprawy jakości życia. Powstałe zagospodarowanie turystyczne, sportowe, rekreacyjne oraz jemu towarzyszące będzie dostępne również mieszkańcom regionu, a co za tym idzie umożliwi im, miejmy nadzieję wychowanie zdrowego, wysportowanego młodego pokolenia. Zagospodarowanie tego typu pewnością przyczyni się do spadku przestępczości wśród młodzieży, ze względu na możliwość ciekawszego spędzania czasu niż bójki, pijaństwo, kradzieże. Poprawa stopy życiowej mieszkańców będzie miała także wpływ na sytuację demograficzną. Spadek bezrobocia i stałe dochody zapewnią młodym ludziom lepszy start życiowy i łatwiej podejmą oni decyzję o wychowaniu dziecka.

Rozwój turystyki na terenach wiejskich ponadto pozwoli na podniesienie zamożności rolników (w Niemczech około 1/3 dochodów w gospodarstwie rolnym przynosi obsługa ruchu turystycznego). Pobudzi to zdecydowanie rozwój nowych form gospodarowania, np. rolnictwo ekologiczne, hodowla koni itp. To również ożywienie handlu, rozrywki, gastronomii, telekomunikacji i produkcji. Rozwój turystyki pozwoli również na rozwój cywilizacyjny tutejszych wsi nie tylko poprzez zainwestowanie w infrastrukturę turystyczną ale i kontakt z wypoczywającymi. Dodatkowo rozwój turystyki alternatywnej typu agroturystyka jest w stanie przyczynić się zdecydowanie do poprawy stanu środowiska, łączy bowiem aspekty ekologiczne i ekonomiczne. Skutki będą odczuwalne jednak nie tylko na terenie objętym strategią lecz również poza nim, rozwój turystyki na nowych terenach jest w stanie bowiem odciążać w pewien sposób masowo odwiedzane przez turystów i degradowane tereny o unikatowych walorach i wartościach środowiskowych (np. Masyw Ślęży). To również korzyść dla mieszkańców aglomeracji wrocławskiej komfortowy, tani i co najważniejsze zdrowy wypoczynek.

6. ROLNICTWO – SZANSE ROZWOJU

Współczesne rolnictwo przechodzi obecnie okres zmian strukturalnych oraz przystosowania do praw gospodarki wolnorynkowej. Stwarza to zagrożenie funkcjonowania coraz większej liczby gospodarstw rolnych, posiadających słabe zaplecze produkcyjne. Szansą na przetrwanie wielu drobnych gospodarstw rodzinnych, a co za tym idzie zmniejszenie narastającego bezrobocia na wsi oraz podniesienie dochodu w gospodarstwach jest rolnictwo ekologiczne (również w gminie Stoszowice).

W ostatnich latach kształtuje się bowiem zainteresowanie „wiejską ekologią”. Popularnością cieszy się rolnictwo przyjazne środowisku i konsumentowi „zdrowa żywność i ekoturystyka na obszarach wiejskich, docenia się wartości życia na prowincji i pracy na roli. W powszechnej świadomości zaczyna funkcjonować rozumienie zależności między ekspansją rolnictwa „przemysłowego” a niszczeniem ekosystemu, między wielkomięską egzystencją a zanikiem wrażliwości na piękno przyrody, między coraz większym stechnicyzowaniem i zurbanizowaniem życia a chorobami cywilizacyjnymi i patologiami.

Rolnictwo ekologiczne określane również jako: biologiczne, organiczne, lub biodynamiczne, oznacza system gospodarowania o zrównoważonej produkcji roślinnej i zwierzęcej w obrębie gospodarstwa. Jest to system produkcji oparty na środkach pochodzenia biologicznego i mineralnego, nieprzetworzonych technologicznie. Podstawową zasadą jest odrzucenie w procesie produkcji żywności środków chemii rolnej, weterynaryjnej i spożywczej. (Płuciennik D. 1999)

Rolnictwo ekologiczne ma ściśle określone kryteria funkcjonowania gospodarstw ekologicznych, oparte na założeniach IFOAM (Międzynarodowa Organizacja Rolnictwa Ekologicznego), a rozpowszechnianego w naszym kraju przez EKOLAND, LubEko oraz Radzanowskie Towarzystwo Ekologiczne.

Już od 1993 roku Ministerstwo wspiera koszty analizy wody i gleby, a od 1998 roku wprowadziło system dotacji dla rolnictwa ekologicznego.

6.1. USTAWA O ROLNICTWIE EKOLOGICZNYM

Ustawa o rolnictwie ekologicznym (Dziennik Ustaw Nr 38, Poz.452) reguluje sposoby prowadzenia produkcji i przetwórstwa rolno-spożywczego metodami ekologicznymi oraz system kontroli i certyfikacji tychże działań.

Zgodnie z ustawą warunkiem prowadzenia gospodarstwa ekologicznego jest prowadzenie działalności rolniczej zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju co oznacza przede wszystkim:

- stosowanie płodozmianu i naturalnych metod utrzymania lub podwyższania biologicznej aktywności i żyzności gleb,
- stosowanie jedynie nawozów organicznych oraz środków ochrony roślin i żywienia zwierząt uzyskiwanych inaczej niż w drodze przemysłowej syntezy chemicznej,
- stosowanie tylko takiego materiału siewnego oraz rozmnożeniowego, który pochodzi z upraw ekologicznych,
- dobór gatunków i odmian roślin oraz gatunków i ras zwierząt, który uwzględnia ich naturalną odporność na choroby, a w szczególności wykorzystujący populacje i rasy miejscowe.

Ponadto gospodarstwa ekologiczne muszą spełniać następujące a określone w ustawie warunki:

- na jego terenie nie mogą występować przekroczenia dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń substancjami szkodliwymi w powietrzu, glebie i wodzie, w razie występowania szkodliwych bezpośrednich oddziaływań na grunty rolne gospodarstwa ekologicznego grunty te na wniosek jednostki certyfikującej, należy odizolować od tych oddziaływań np. poprzez zastosowanie barier fizycznych w postaci zadrzewień lub żywopłotów;
- produkcję ekologiczną prowadzi się w całym gospodarstwie.

Jednymi z istotniejszych wymogów jest również:

- brak niekorzystnego wpływu hodowli zwierzęcej na środowisko przyrodnicze i przyjmuje się, że w wyprodukowanym przez nie, w ciągu roku, nawozie ilość azotu przypadającego na 1 ha gospodarstwa nie przekroczy 170 kg;
- w zasadzie samowystarczalność gospodarstwa w zakresie żywienia zwierząt poprzez odpowiedni dobór gatunków roślin uprawnych,
- karmienie zwierząt po urodzeniu mlekiem matki; przy czym okres karmienia cieląt powinien wynosić co najmniej 3 miesiące, a owiec i kóz 45 dni, trzody 40 dni;
- w żywieniu drobiu udział zbóż powinien wynosić co najmniej 65 %.

Za produkty rolnictwa ekologicznego mogą być również uznane dziko rosnące rośliny, oczywiście o ile zostaną pozyskane z terenów spełniających wymogi gospodarstw ekologicznych, gdzie przez trzy ostatnie lata nie stosowano nawozów i środków nie dopuszczonych do stosowania w rolnictwie ekologicznym.

Certyfikaty dotyczące produktów i produkcji rolnictwa ekologicznego wydają przez upoważnione jednostki certyfikujące, których rejestr prowadzi minister właściwy dla spraw rolnictwa oraz minister właściwy do spraw rynków rolnych i publikowany w „Monitorze Polskim”.

Aby uzyskać certyfikat należy:

1. złożyć oświadczenie, że produkcja w gospodarstwie będzie prowadzona metodami ekologicznymi,
2. poinformować o rodzaju i ilości produktów, które mają być produkowane
3. dostarczyć pełny opis gospodarstwa (położenie, grunty, obiekty i urządzenia),
4. złożyć zaświadczenie o nieprzekroczeniu na terenie gospodarstwa dopuszczalnych stężeń szkodliwych substancji zanieczyszczających,
5. przedłożyć opis niezbędnych działań służących przestawieniu gospodarstwa rolnego na produkcję metodami ekologicznymi.

Punkty 1,3 i 5 sporządzane są zgodnie z ustawą, nieodpłatnie przy udziale danej jednostki certyfikujących. W *Studium...* zakłada się, że wypełnienie zadań pozostałych punktów będzie odbywało się w oparciu o pomoc władz gminnych.

Okres przejścia na produkcję metodami ekologicznymi w gospodarstwie rolnym trwa w przypadku użytków zielonych co najmniej 2 lata, w szczególnych przypadkach może być skrócony do 1 roku. Okres przestawienia chowu zwierząt wynosi co najmniej, w przypadku:

- produkcji na mięso bydła i koni – 12 miesięcy,
- produkcji na mięso trzody, owiec i kóz - 6 miesięcy,
- pozyskiwania mleka – 6 miesięcy,
- drobiu rzeźnego – 10 tygodni,
- kur niosek – 6 tygodni.

Certyfikat wydawany jest na okres 12 miesięcy, gospodarstwo posiadające certyfikat zgodności a zamierzające kontynuować działalność w zakresie certyfikatu musi wystąpić z wnioskiem, nie później niż trzy miesiące przed upływem ważności posiadanego certyfikatu.

6.2. DOTACJE DO ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO

Rozporządzenie ministra rolnictwa i rozwoju wsi z dnia 19 kwietnia 2000 r. w sprawie wysokości stawek dotacji przedmiotowych dla podmiotów wykonujących zadania na rzecz rolnictwa oraz szczegółowych zasad i trybu ich udzielania oraz rozliczania tych dotacji w 2000 r. (Dz. U. Nr 35, poz. 401, z dnia 28 kwietnia 2000 r.). W Rozdziale dziewiątym o dotacjach na dofinansowanie prac w zakresie ochrony roślin uprawnych i produkcji rolnej metodami ekologicznymi oraz zasady i tryb ich udzielania w paragrafie 49 Rozporządzenie mówi, że

podmiotom, które prowadzą pod kontrolą przestawianie gospodarstwa na produkcję metodami ekologicznymi lub produkcję zgodnie z kryteriami rolnictwa ekologicznego potwierdzone ważnym zaświadczeniem lub certyfikatem wydanym przez uprawnioną jednostkę do wydawania zaświadczeń i kontroli, może być udzielona dotacja do 1 ha uprawy ekologicznej według stawek określonych w załączniku nr 17 oraz na dofinansowanie kosztów usługi kontroli w wysokości określonej w załączniku nr 18. Dotacja do 1 ha może być udzielona w wysokości stawek określonych w załączniku nr 17, jednak tylko za każdy hektar uprawy ekologicznej w gospodarstwie do 100 ha upraw ekologicznych. Dla gospodarstw większych o powierzchni od 100 do 300 ha upraw ekologicznych stawki dotacji zostały obniżone o 50%. Począwszy od 1 stycznia 2000 roku dotacje są wypłacane przez Stację Chemiczno-Rolniczą na wniosek podmiotu (do końca III kwartału), potwierdzony przez uprawnioną jednostkę. Wniosek powinien zawierać numer zaświadczenia gospodarstwa ekologicznego, rodzaj i wielkość powierzchni kontrolowanych upraw ekologicznych oraz datę kontroli przeprowadzonej w gospodarstwie przez jednostkę kontrolną. Stacja Chemiczno-Rolnicza otrzymuje środki na wypłatę dotacji od ministra właściwego do spraw rolnictwa.

Wysokość stawek dotacji do 1 ha uprawy ekologicznej dla gospodarstw podejmujących produkcję i produkujących metodami ekologicznymi

L.p.	Rodzaj uprawy	Stawka dotacji do 1 ha w złotych	
		dla gospodarstw będących w kontrolowanym okresie - w roku poprzedzającym uzyskanie atestu	dla kontrolowanych gospodarstw posiadających atest
1	Uprawy warzywne	600	450
2	Uprawy rolnicze	450	360
3	Uprawy sadownicze	660	540
4	Plantacje jagodowe	690	600
5	Łąki, pastwiska	150	120

Tabela 4545. Stawki dopłat do upraw ekologicznych.

Wysokość stawek dotacji na dofinansowanie kosztów kontroli gospodarstw na zgodność sposobów produkcji z kryteriami rolnictwa ekologicznego

L.p.	Powierzchnia gospodarstwa	Stawka w złotych na 1 gospodarstwo
1	do 5 ha użytków rolnych	300
2	powyżej 5 ha do 10 ha użytków rolnych	350
3	powyżej 10 ha do 20 ha użytków rolnych	400
4	powyżej 20 ha do 50 ha użytków rolnych	450
5	powyżej 50 ha do 100 ha użytków rolnych	500
6	powyżej 100 ha użytków rolnych	600

Tabela 4646. Stawki dopłat do upraw ekologicznych.

Niestety poziom świadomości ekologicznej jest wśród rolników niezwykle niski. W przeprowadzonej przez Akademię Rolniczą we Wrocławiu ankiety największy odsetek (aż 64,0%) mieszkańców wsi określiło swoją wiedzę na poziomie średnim. 26,7% ankietowanych na niskim, a tylko 9,3% na poziomie wysokim. Należy podkreślić duże zróżnicowanie poziomu wiedzy ekologicznej od poziomu wykształcenia. Wraz z jego wzrostem stan posiadanej wiedzy proekologicznej był większy.

Poziom świadomości ekologicznej był podyktowany źródłami jej rozpowszechniania. Respondenci z wykształceniem wyższym korzystali z czasopism, a także w dużym stopniu ze

szkoleń i książek. Dla grupy młodych osób główne źródło rozpowszechniania wiedzy stanowiła szkoła. Rozpatrując całą grupę respondentów należy podkreślić, iż główne źródło informacji stanowi kolejno: telewizja (84,0), radio (52,0), czasopisma (39,3), szkolenia (4,2).

Widzimy zatem, że rozpowszechnianie rolnictwa ekologicznego i podniesienie świadomości rolników, a także całego społeczeństwa na temat żywności produkowanej metodami ekologicznymi należy rozpocząć poprzez:

1. Dostosowanie przekazu informacji do gustu i preferencji odbiorców
2. Wzrost poziomu, skali zasięgu i skuteczności przekazu wiedzy ekologicznej
3. Współpraca z mediami,

Argumentami przemawiającymi za taką formą proekologicznej promocji są wyniki ankiety dotyczącej preferowanych form zdobywania wiedzy ekologicznej.

Według badań pierwsze miejsce zajęła prasa lokalna i czasopisma (63,3 pkt), drugie telewizja regionalna (59,3 pkt), a miejsce trzecie przypadło szkoleniom (31,3 pkt). (Oszmiańska M. 2000)

Według badań przeprowadzonych przez Centrum Edukacji Ekologicznej Wsi w Krośnie na terenach czterech województw południowej Polski w pierwszej połowie lat 90-tych wykazały, że największym utrudnieniem w szerzeniu rolnictwa ekologicznego była

- niska świadomość mieszkańców wsi uwidaczniająca się małą frekwencją w organizowanych szkoleniach.

W szkoleniach uczestniczyło od 0,5-3% mieszkańców wsi, w czym przeważali rolnicy z wykształceniem ponadpodstawowym (72%). Charakterystyczny był fakt, że największą frekwencją cieszyły się szkolenia z zakresu ogrodnictwa ekologicznego i estetyki gospodarstw wiejskich, gdzie większość uczestników stanowiły kobiety.

Szkolenia jako forma zdobywania wiedzy pomimo trzeciej pozycji, stanowi oprócz konkursów i ulotek jedną z najważniejszych form współpracy z rolnikami i ich otoczeniem.

- należy zadbać, aby w prasie lokalnej ukazywały się artykuły traktujące o podstawach rolnictwa ekologicznego
- ważną jest również wzbogacenie działalności wydawniczej o przystępnie napisane broszury na tematy ekologiczno-rolnicze
- główną formą edukacji dorosłych mieszkańców wsi powinny stać się szkolenia

6.3. FORMY MOGĄCE PODNIEŚĆ OPLACALNOŚĆ PRODUKCJI ROLNICZEJ

- wykorzystywanie niekonwencjonalnych, czystych ekologicznie paliw i energii, np.: wykorzystywanie ogniw fotowoltaicznych w celu ogrzewania pomieszczeń mieszkalnych i gospodarczych,
- Uprawa roślin zielarskich i przyprawowych, szacuje się, że dochody z produkcji zielarskiej są wyższe w porównaniu do przychodu z roślin uprawnych od 2 do 10 razy.
- Propagowanie zakładania sadów i plantacji krzewów jagodowych. Szczególnie tych charakteryzujących się dużą odpornością na mróz i dużą zdrowotnością jak np. aronia bardzo dobrze owocująca na tych terenach a ponadto jabłonie, grusze, śliwy, czereśnie i wiśnie.
- Wykorzystanie biomasy w rolnictwie jako program energetycznego wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Znaczna zasoby istnieją w niewykorzystanej do produkcji zwierzęcej słomie, jak również w drewnie odpadowym z tartaków, fabryk mebli. Uzasadnione jest również zakładanie plantacji wikliny z przeznaczeniem na cele plecionkarskie i opałowe.

6.4. RYNEK PRODUKTÓW EKOLOGICZNYCH

- należy dążyć do produkcji bogatego asortymentu produktów ekologicznych na terenie gminy,
- należy sprzyjać powstaniu sprawnej sieci handlowej, czemu może sprzyjać powiększanie się grona konsumentów o wysokiej świadomości ekologicznej. Obecnie szacuje się rynek żywności ekologicznej w UE na poziomie 6 miliardów dolarów. Udział żywności ekologicznej w branży spożywczej szacuje się w Europie na poziomie 1,5% przy czym w Danii 2,5% przy rocznej tendencji wzrostowej od 5 do 30-40% w Wielkiej Brytanii, Szwajcarii, Szwecji i Danii. W większości tych krajów produkty ekologiczne sprzedawane są w sieci normalnych sklepów spożywczych, ale we Włoszech, Niemczech i Francji żywność ekologiczną można kupić przede wszystkim w sklepach specjalistycznych. I właśnie tą formę można preferować na terenie samej gminy, świadomi ekologicznie turyści odwiedzający te tereny chętnie skorzystają z możliwości zaopatrzenia się w zdrową żywność.
- Mimo, że udział produktów w rynku spożywczym w naszym kraju jest jeszcze bardzo niski to właściciele sklepów poszukują stałych dostawców świeżych owoców i warzyw oraz nabiału i pieczywa. Rozwiązaniem może być również sprzedaż z dostawą do domu, a także na targach i jarmarkach na terenie gminy bądź w innych miejscowościach gdzie takie się odbywają.
- eksport polskich produktów ekologicznych dopiero się rozwija ale tylko z tego względu, że wciąż mało jest gospodarstw ekologicznych w Polsce, przy małym areale upraw i dużym rozproszeniu na terenie całego kraju;
- dodatkowym atutem prowadzenia upraw ekologicznych jest, jak wynika z badań, chęć zapłacenia za żywność pochodzenia ekologicznego wyższej ceny, od 10 do nawet 25% niż za produkty konwencjonalne.
- większa pracochłonność w rolnictwie ekologicznym, przy jednocześnie rosnącym rynku produktów ekologicznych może zapewnić ochronę części miejsc pracy w rolnictwie, w tym także wielu miejsc pracy dla kobiet (objętych największym bezrobociem), zajmujących się przetwórstwem, sprzedażą i agroturystyką, która jest bardziej atrakcyjna w gospodarstwach oferujących swoim gościom produkty ekologiczne. Taka forma zatrudnienia zapewnia postulowany w *Studium* ... wielofunkcyjny rozwój wsi.

SPIS FOTOGRAFII:

fotografia nr 30. Sowa	159
fotografia nr 31. Srebrna Góra.....	169
fotografia nr 32. Jeździectwo staje się coraz bardziej popularną formą spędzania wolnego czasu.	178
fotografia nr 33. Pszczelarstwo może wpłynąć na dochodowość rolnictwa.	179
fotografia nr 34. Hodowla koni z nastawieniem na funkcje turystyczne.	179
fotografia nr 35. Herb Srebrnej Góry.	185
fotografia nr 36. Obserwuje się ogromne zainteresowanie turystyką rowerową głównie górską.....	187
fotografia nr 37. Zaśnieżone Góry Sowie.....	188
fotografia nr 38. Istnieje duże zapotrzebowanie na ośrodki narciarskie na terenie całych Sudetów	188
fotografia nr 39. Rynek w Srebrnej Górze.....	192
fotografia nr 40. Kościół ewangelicki w Srebrnej Górze, proponowany jako siedziba władz gminnych.	192
fotografia nr 41. Kolej wąskotorowa w Srebrnej Górze.	194
fotografia nr 42. Istotną atrakcją mogą stać się wypożyczalnie bryczek i powozów.	218
fotografia nr 43. Jazda konna to nadal prestiżowy sport dla zamożnych.....	227
fotografia nr 44. Pieczenie kielbasy zrobionej własnoręcznie przez gospodarzy będzie z pewnością niezapomnianym przeżyciem.....	229
fotografia nr 45. Schronisko PTTK w Srebrnej Górze.	230

SPIS TABEL:

Tabela 43. Wytyczne do modernizacji dróg na terenie gminy Stoszewice.....	195
Tabela 44. Orientacyjne zestawienie ilości ścieków wymagających oczyszczenia z przykładowych obiektów użyteczności publicznej.....	197
Tabela 45. Stawki dopłat do upraw ekologicznych.....	247
Tabela 46. Stawki dopłat do upraw ekologicznych.....	247

LITERATURA

1. J. Alkton, *Marketing w turystyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999
2. H. Kwiatkowski, *Dzierżoniów i okolice, wycieczki po naszej małej ojczyźnie*, Towarzystwo Miłośników Dzierżoniowa, Dzierżoniów 2000
3. K. Mazurek-Lopacińska r., *Problemy zarządzania strefą kultury i turystyki*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Warszawa-Wrocław 1999
4. Lijewski T., B. Mikułowski, J. Wyrzykowski, *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa 1998
5. Dębiewska M., Maria Tkaczuk, *Agroturystyka: koszty, ceny, efekty*, Poltext, Warszawa 1997
6. Raszka B., Sikora J., *Agroturystyka inaczej*, AWF, Poznań 1998
7. Gołębski G. red, *Regionalne aspekty rozwoju turystyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Poznań 1999
8. Krzymowska –Kostrowicka A., *Geoekologia turystyki i wypoczynku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997
9. Kornak A., *Marketing usług turystycznych*, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Wrocław 1992
10. Rapacz A. red., *Strategia kształtowania produktu turystycznego regionu sudeckiego*, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Wrocław 1997
11. Prudzienica J., A. Kornak, *Zarys analizy rynku turystycznego*, Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu, Wrocław 1981
12. Mazurski K.R., *Wybrane zagadnienia geografii ekonomicznej*, Sudety, Wrocław 1995
13. Staffa M. red., *Słownik geografii turystycznej Sudetów tom nr9 i 11, I-BiS*, Wrocław 1997
14. Mazurski K.R., *Zagrożenia środowiska Dolnego Śląska*, Sudety, Wrocław 1994
15. Mazurek – Lopacińska K. red, *Problemy zarządzania strefą kultury i turystyki*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Warszawa-Wrocław 1999
16. Chanas R., Czerwiński J., *Sudety, Sport i Turystyka*, Warszawa 1979
17. Czerwiński J., Chanas R., *Dolny Śląsk, Sport i Turystyka*, Warszawa 1977
18. Garbaczewski Z., *Główny szlak sudecki im. Mieczysława Orłowicza Świeradów – Paczków*, Przewodnik turystyczny, PTTK kraj, Warszawa Kraków 1985
19. Guerquin B., *Zamki śląskie*, Budownictwo i Architektura, Warszawa 1957
20. Janeczek J., *Z kufierkiem i chlebakiem. Z przeszłości uzdrowisk i turystyki śląskiej*, PTTK Kraj, Warszawa-Kraków 1988
21. Skała C., *Sudety część środkowa, praktyczny przewodnik*, Wydawnictwo Pascal 2000
22. *Zagrożenia powodziowe w Sudetach*, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej We Wrocławiu nr 387 – Konferencje XXVII, Wydział Melioracji i Inżynierii Środowiska, Wrocław 2000
23. *Rocznik Statystyczny Województwa Dolnośląskiego 2000*, Urząd Statystyczny we Wrocławiu
24. *Powszechny Spis Rolny 1996, Systematyka i charakterystyka gospodarstw rolnych. Województwo wałbrzyskie*, Urząd Statystyczny w Wałbrzychu, Wałbrzych 1998,
25. *Strategia Rozwoju Gospodarczego Powiatu Ząbkowickiego*, LGPP – Partnerstwo dla Samorządu Terytorialnego,
26. *Opracowanie Fizjograficzne gminy Stoszowice*, Geoprojekt Przedsiębiorstwo Geologiczno-Fizjograficzne i Geodezyjne Budownictwa we Wrocławiu, Wrocław 1982
27. *Inwentaryzacja złóż surowców mineralnych z uwzględnieniem elementów ochrony środowiska. Gmina Stoszowice*, Państwowy Instytut Geologiczny oddział Dolnośląski im Henryka Teisseyre, Wrocław 1997.
28. Gaworecki W., *Ekonomika i organizacja turystyki*, PWN, Warszawa 1978
29. Gołębski, *Rynek turystyczny w Polsce*, Biblioteka Instytutu Handlu Wewnętrznego i Usług, Warszawa 1979
30. Troisi M., *Ekonomiczna teoria turystyki i renty turystycznej*, „Materiały i dokumenty turystyki”, t. III AWF, Warszawa 1966
31. Lijewski T., B. Mikułowski, J. Wyrzykowski, *Geografia turystyki Polski*, PWE, Warszawa 1998
32. Baranowska –Janota M., G. Korzeniak, *Zasady turystycznego użytkowania i ochrony parków krajobrazowych*. Instytut Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej Oddział w Krakowie, 1991
33. Styperek J., *Zastosowanie kartograficznych metod do prezentacji i analizy wybranych cech fizyczno-geograficznych szlaku turystycznego*, Materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Turystyka i rekreacja jako czynnik integracji europejskiej”, Akademia Wychowania Fizycznego im. E. Piaseckiego, Wydział Turystyki i Rekreacji, Poznań 1995
34. Seweryniak J., *Propozycje programowo-przestrzennego zagospodarowania szlaków turystyki pieszej (głównie turystyki młodzieżowej)*, Instytut turystyki, Toruń 1980

35. Deja W., *Wpływ środowiska przyrodniczego na zróżnicowanie turystycznych form rekreacji*, AWF, Warszawa 1986
36. Gaworecki W.W., *Turystyka*, PWE, Warszawa 1994
37. Regel S., A. Zwoliński, K. Regel, R. Dysarz, *Wskaźnik chłonności środowiska przyrodniczego na obszarach turystycznych*, Wydawnictwo Instytutu Turystyki, Bydgoszcz 1973
38. Libicki A., *Spoleczne aspekty turystyki: cele i realizacja*, Wyd. Inst. Turystyki, Warszawa 1979
39. *Warunki przyrodnicze rozwoju turystycznych form rekreacji*, Monografie AWF w Poznaniu, 209, Poznań 1985
40. Ważyński A., *Urządzanie i zagospodarowanie lasu dla potrzeb turystyki i rekreacji*, Akademia Rolnicza w Poznaniu, Poznań 1995
41. Davidson R., *Turystyka*, Longman Group Limited, 1993
42. Dziejczak A., *Obszar recepcji turystycznej jako przedmiot zarządzania strategicznego*, Warszawa 1998
43. *Gminy w Polsce*, GUS, Warszawa 1997
44. Gołębowski G., *Rynek turystyczny w Polsce*, IHWiU, Warszawa 1979
45. Jędrzejczyk I., *Ekologiczne uwarunkowania i funkcje turystyki*, Śląsk sp. z o.o., Katowice 1995
46. Kruczek Z., Sacha S., *Geografia atrakcji turystycznych Polski*, Ostoja, Kraków 1994
47. Kukuła K., *Próba waloryzacji województw ze względu na zagospodarowanie turystyczne i środowisko naturalne*, Folia Turistica, nr 4, AWF Kraków 1994
48. Warszyńska J., *Ocena środowiska naturalnego dla potrzeb turystyki*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, „Prace Geograficzne”, z. 36, PWN, Warszawa-Kraków 1974
49. Dębniwska M., Maria Tkaczuk, *Agroturystyka: koszty, ceny, efekty*, Poltext, Warszawa 1997
50. Raszka B., Sikora J., *Agroturystyka inaczej*, AWF, Poznań 1998
51. Gołębowski G. red., *Regionalne aspekty rozwoju turystyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Poznań 1999
52. Krzymowska –Kostrowicka A., *Geoekologia turystyki i wypoczynku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997
53. *Synteza i tezy diagnozy stanu planu zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego*, www.wbu.wroc.pl/Informator/Plan_regionalne/PZPW/Pełny
54. <http://www.lasy-wroclaw.pl/bardo/hodowla.htm>
55. <http://www.pl/~ferwojoj/index.html>
56. <http://www.zabkowice.com.pl/pcit>
57. <http://www.Stoszowice-PAPT.htm>
58. <http://www.zamkiwpolsce.hg.pl/index.html>
59. <http://www.stat.gov.pl/urzedz/wroc>
60. <http://www.srebrnagora.w.interia.pl>

czasopisma:

61. Nesterowicz M., *Obowiązki gminy jako gospodarza terenu w zakresie turystyki*, Rynek Turystyczny, nr 15, 1998
62. *Priorytetowe zadania w turystyce*, Rynek Turystyczny, nr 20, 1998
63. Rogoziński K., *Marketing na rynku turystycznym*, „Handel Wewnętrzny” 1974, nr 4
64. Żabińska T., *Kształtowanie konsumpcji usług turystycznych w gospodarce rynkowej*, „Handel Wewnętrzny” 1990, nr 5-6
65. Owsiak J., J. Seweryniak, *Aktywizacja gospodarcza gmin przez rozwój przemysłu turystycznego*, Problemy Turystyki, nr 1 1994

ZAŁĄCZNIKI GRAFICZNE

1. Uwarunkowania przyrodnicze i zjawiska powodziowe skala 1:25 000

2. Uwarunkowania kulturowe i elementy infrastruktury turystycznej skala 1:25 000

3. Usługi publiczne oferowane na terenie gminy skala 1:25 000

4. Komunikacja i infrastruktura techniczna skala 1:25 000

5. Własność i sposób użytkowania terenów skala 1:25 000

6. Obszary i obiekty prawnie chronione i Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego skala 1:25 000

7. Synteza uwarunkowań kierunków rozwoju zagospodarowania przestrzennego skala 1:25 000

8. Kierunki rozwoju zagospodarowania przestrzennego skala 1:10 000

DOKUMENTACJA FORMALNO-PRAWNA

CZEŚĆ III

ZMIANY WPROWADZONE DO STUDIUM

zm-1. Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stoszowice, przyjęta uchwałą II/15/2014 Rady Gminy Stoszowice z dn 30 grudnia 2014 r.

1. USTALENIA WSTĘPNE.

Niniejsza zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice części obrębu geodezyjnego wsi Przedborowa, zwana dalej "zmianą studium", stanowi uzupełnienie o pojedyncze ustalenia obowiązującego dokumentu "Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice" przyjętego uchwałą Nr II/4/2002 Rady Gminy Stoszowice z dnia 12 grudnia 2002 r., zwanego dalej "studium".

Określa się obszar, oznaczony na załączniku graficznym „**Kierunki rozwoju zagospodarowania przestrzennego**” symbolem **zm-1**, w ramach którego obowiązują ustalenia części II „studium”, wraz z ustaleniami niniejszej „zmiany studium”.

W części II studium wprowadza się modyfikację, polegającą na dodaniu nowego akapitu, wyróżnionego pochylą i pogrubioną czcionką, w pkt 4.13.

2. UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.

Nie określa się nowych uwarunkowań dla obszaru objętego zmianą studium. Dotychczasowe uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego, zawarte w części I „studium” oraz na załącznikach graficznych, uznaje się za aktualne w całości.

3. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.

Kierunki zagospodarowania przestrzennego, zawarte w części II studium, podlegają **uzupełnieniu o ustalenia zawarte** w poniższych podpunktach:

3.1. OBSZARY, NA KTÓRYCH PRZEVIDUJE SIĘ ROZMIESZCZENIE URZĄDZEŃ WYTWARZAJĄCYCH ENERGIĘ Z ODNAWIALNYCH ŹRÓDEŁ ENERGI, O MOCY PRZEKRACZAJĄCEJ 100 kW.

3.1.1. Określa się obszary, na których przewidziane jest rozmieszczenie turbin wiatrowych o mocy przekraczającej 100 kW, dla których obowiązują następujące ustalenia:

- a) lokalizacja elektrowni wiatrowych określona na załączniku graficznym jest orientacyjna, adekwatna do skali i szczegółowości „studium”; docelowa lokalizacja tych urządzeń powinna mieścić się w granicach obszarów rozmieszczenia elektrowni wiatrowych, przy jednoczesnym uwzględnieniu korekty strefy ochronnej, o której mowa w **pkt. 3.1.2**;
- b) tereny przeznaczone do realizacji elektrowni wiatrowych, wraz z niezbędną infrastrukturą, należy wydzielać o możliwie najmniejszej powierzchni, nie przekraczającej 0,5 ha oraz w miarę możliwości na gruntach rolnych klasy IV lub niższej;
- c) należy określić maksymalną wysokość całkowitą obiektów, nie większą niż 180 m nad poziomem terenu;
- d) w zakresie ochrony krajobrazu należy uwzględnić dostosowanie kolorystyki obiektów wież elektrowni wiatrowych do otoczenia – przeważające kolory: biały, jasnoszary.

3.1.2. Określa się strefę ochronną elektrowni wiatrowych związaną z ograniczeniami w zabudowie oraz zagospodarowaniu i użytkowaniu terenu, w której zasięgu wyklucza się możliwość realizacji zagospodarowania i obiektów:

- mogących kolidować z funkcjonowaniem urządzeń parku wiatrowego,
- o przeznaczeniu na stały pobyt ludzi.

- 3.1.3. Niezależnie od zasięgu strefy, o której mowa w pkt. 3.1.2, w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić konieczność ochrony akustycznej terenów przeznaczonych pod: zabudowę mieszkaniową jednorodzinną, zabudowę związaną ze stałym lub czasowym pobytem dzieci i młodzieży a także domy opieki społecznej - zgodnie z dopuszczalnym poziomem hałasu określonym przepisami z zakresu ochrony środowiska.

3.2. ZASADY ZABUDOWY I ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW.

- 3.2.1. Na terenie istniejącego placu sportowego, oznaczonego symbolem „US” na załączniku graficznym „Kierunki rozwoju zagospodarowania przestrzennego”, dopuszcza się lokalizację budynków towarzyszących o funkcjach tj. szatnia, zaplecze sanitarne, związanych z usługami sportu, pod warunkiem zachowania odległości co najmniej 500 m od elektrowni wiatrowych o których mowa w pkt 3.1.
- 3.2.2. Na obszarze nieczynnego wysypiska śmieci wyznacza się teren wymagający rekultywacji – preferowane kierunki to: zalesienie, tereny zieleni.

3.3. OBSZARY, NA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM.

- 3.3.1. Określa się obszar, na którym planowane jest rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym – dwutorowa napowietrzna linia elektroenergetyczna 400 kV relacji Świebodzice-Ząbkowice-Dobrzeń.
- 3.3.2. Przebieg Linii elektroenergetycznej, o której mowa w pkt 3.3.1, jest tożsamy z przebiegiem istniejącej linii elektroenergetycznej 220kV opisaney w pkt 5.4.4. części I „studium”.

4. UZASADNIENIE.

Występujące uwarunkowania w obszarze opracowania (zmiany Studium), sprzyjające rozwojowi energetyki wiatrowej, stanowią uzasadnienie dla przyjętych rozwiązań. Rozwiązania te realizują cel, zgodny z potrzebami rozwoju gminy, określonymi w pkt 2.4 części II „studium”, który wskazuje na potrzebę tworzenia warunków do instalowania urządzeń (w tym również farm wiatrowych) wytwarzających energię ze źródeł odnawialnych.

Wyznaczenie terenów lokalizacji elektrowni wiatrowych we wsi Przedborowa uwzględnia uwarunkowania wynikające w szczególności z potrzeby ochrony rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Lokalizacja siłowni wiatrowych nie powoduje wyłączenia przyległych terenów z produkcji rolnej jak również uwzględnia postulaty dotyczące ochrony krajobrazu. Tereny lokalizacji elektrowni wiatrowych wyznacza się poza obszarami cennymi ze względów przyrodniczych, w krajobrazie głównie rolniczym o typowych walorach estetycznych. Nie narusza się ochrony korytarzy ekologicznych rzek i potoków oraz miejsc związanych z ochroną krajobrazu kulturowego, w szczególności krajobrazu kulturowego jednostek osadniczych. Lokalizacja elektrowni wiatrowych stanowi szansę ekonomiczną dla gminy, zapewniając wpływy z tytułu podatku od nieruchomości, zachowując równocześnie zasadę zrównoważonego rozwoju w stosunku do środowiska przyrodniczego, środowiska życia człowieka (zachowanie stosownych odległości do zabudowań) oraz w stosunku do rolniczej przestrzeni produkcyjnej, stanowiącej podstawowe dobro tej części gminy. Budowa elektrowni wiatrowych jest możliwa również dzięki temu, że jest to obszar o korzystnym ukształtowaniu terenu i niewielkiej gęstości zaludnienia. Ponadto, zgodnie ze „Studium Przestrzennych Uwarunkowań Rozwoju Energetyki Wiatrowej w Województwie Dolnośląskim” sporządzonego przez Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu w 2010 roku, wybrana lokalizacja została sklasyfikowana jako „potencjalnie najmniej konfliktowa”.